

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AĞRI
İBRAHİM ÇEÇEN
ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL
BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

ISSN:2149-3006
e-ISSN:2149-4053

EKİM/OCTOBER
VOLUME: 7/2 - 2021

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ

YAYIN KURULU

- Prof. Dr. Ali Haydar ŞAR (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent AKSOY (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Duygu UÇGUN (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Erol KÜRKÇÜOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Türk Dil Kurumu – Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. İlkey ULUTAŞ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Kadir ULUSOY (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat İSKENDER (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa ÇİFÇİ (Uşak Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman MERT (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Semra ALYILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih KARİP (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa ERCENGİZ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Nurullah ŞAHİN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Suat POLAT (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Adem AKALIN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Büşra KOÇAK MACUN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Davut GÜREL (Bartın Üniversitesi)
Dr. Fatih ÖZTOP (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Mehmet Emin TURAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Necip Fazıl ŞENASLAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Ömer Faruk GÜLER (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Serdar SAFALI (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Tolga KORKUSUZ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Dr. Hüseyin BAYRAM (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Yazılarda ifade edilen görüş ve düşünceler yazarlarını sağlar, dergimizin ve kurumumuzun görüşlerini yansıtmaz; yazıların bütün bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

The opinions and views in papers published on the journal belong only to its authors and do not necessarily reflect the views of the journal and its publisher, all the scientific and legal responsibility of the writings belongs to the authors

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ

Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT
Rektör

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Prof. Dr. İbrahim HAN
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BAŞ EDITÖR

Doç. Dr. Nurullah ŞAHİN

EDITÖR YARDIMCILARI

Doç. Dr. Suat POLAT
Doç. Dr. Mustafa ERCENGİZ

ALAN EDITÖRLERİ

- Doç. Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN (Türkçe Eğitimi)
Dr. Davut GÜREL-Dr. Hüseyin BAYRAM (Sosyal Bilgiler Eğitimi)
Dr. Büşra KOÇAK MACUN (Temel Eğitim)
Dr. Mehmet Emin TURAN (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)
Dr. Serdar SAFALI (Eğitim Bilimleri)
Doç. Dr. Fatih KARİP (Güzel Sanatlar Eğitimi)
Dr. Adem AKALIN (İngilizce Eğitimi)
Dr. Necip Fazıl ŞENASLAN-Dr. Ömer Faruk GÜLER (Türk Dili ve Edebiyatı)
Dr. Fatih ÖZTOP (Tarih)
Dr. Tolga KORKUSUZ (Coğrafya)
Doç. Dr. Fatma TEMELLİ (İktisadi ve İdari Bilimler)

GENEL KOORDİNATÖR

Öğr. Gör. Yelda KÖKSAL

Bu dergi,

tarafından
desteklenmektedir.

DİZİNLER

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet KIRKILIÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Akif ARSLAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Sinan BİLGİLİ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Besim ÖZCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Derya YAYLI (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOLAÇ (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan KÖSE (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk KAYA (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Figen ATABEY (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayati AKYOL (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kerim GÜNDOĞDU (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Kubilay YAZICI (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa KOÇ (Düzce Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa YILDIZ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri KARASAKALOĞLU (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan ÇINAR (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Sefa BULUT (İbn Haldun Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Tazegül DEMİR ATALAY (Kafkas Üniversitesi)
Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ünsal BEKDEMİR (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Yakup KARATAŞ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Ash Özlem TARAKÇIOĞLU (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Çiğdem ALDAN KARADEMİR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine TEYFUR (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Faruk POLATCAN (Sinop Üniversitesi)
Doç. Dr. Harun ER (Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim ÖZGÜL (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. İsmail ÇOBAN (Artvin Çoruh Üniversitesi)
Doç. Dr. Kürşad Çağrı BOZKIRLI (Kafkas Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet TEYFUR (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehrali CALP (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Nurşat BİÇER (Amasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Onur ER (Düzce Üniversitesi)
Doç. Dr. Yasin KILIÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ (Atatürk Üniversitesi)

BU SAYININ HAKEM KURULU

- Prof. Dr. Adnan AKIN (Kırıkkale Üniversitesi)
- Prof. Dr. Akif ARSLAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK (Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Sefa BULUT (İbn Haldun Üniversitesi)
- Prof. Dr. Serhat ZAMAN (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yakup KARATAŞ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT (Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Doç. Dr. Murat ÇALIŞOĞLU (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Doç. Dr. Abdulkadir KAYA (Erzurum Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ahmet AKÇAY (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ahmet EDİ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Doç. Dr. Asaf ÖZKAN (Atatürk Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ceyda YERDELEN KAYGIN (Kafkas Üniversitesi)
- Doç. Dr. Deniz AKPINAR (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
- Doç. Dr. Duran CANKÜL (Eskişehir Omangazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Eyüp ÇELİK (Sakarya Üniversitesi)
- Doç. Dr. İsmail ÇELİK (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Doç. Dr. Muhammet Hanifi ERCOŞKUN (Atatürk Üniversitesi)
- Doç. Dr. Murat YILMAZ (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
- Doç. Dr. Nazife Özge KILIÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Doç. Dr. Serap UZUNER YURT (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
- Doç. Dr. Servet TİKEN (Atatürk Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ufuk ERDEM (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

- Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YILMAZ (Amasya Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Alpay GEZER(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Burak ARMAĞAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK (Erzurum Teknik Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Cem DOĞAN (İğdır Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Çetin AYKURT(Bozok Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Emel HİSARCIKLILAR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Fatih CAN (Amasya Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÖZ (Atatürk Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DİNÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Melik YOLCI (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Mücahit YILDIRIM (Samsun Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Nihat DEMİRTAŞ (İskenderun Teknik Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Sait YILTER (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Sıddık BAKIR (Atatürk Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Uğur TATLISUMAK (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Utku ŞENDURUR(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz KESKİN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Zekiye TUNÇ (Sinop Üniversitesi)

EDİTÖRDEN

Değerli okuyucular, titiz bir çalışma neticesinde hazırlanan ve birbirinden kıymetli makalelerin yer aldığı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin, on dördüncü sayısını yayınlamış olmanın verdiği sevinç ve heyecanı siz değerli okurlarımızla paylaşıyoruz. Karşımıza çıktığımız 7. Cilt 2. Sayımızla birlikte, Sosyal bilimler Eğitimi Bilimleri, Edebiyat, Tarih, Coğrafya, İktisat, İşletme bilim alanlarına yönelik yeni bakış açıları kazandırabilecek 12 makaleyi bilim dünyasına kazandırmış bulunmaktayız.

Dergimizin yayın hayatını sürdürmesinde maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT ve İC Vakfı Yönetim Kuruluna şükranlarımızı sunmayı bir borç biliriz. Dergimizin yeni sayısına makaleleriyle katkı sağlayan değerli bilim insanlarına, hakemlerimize, alan editörlerimize, dergimizin yönetim ve yayın kurulunda özveriyle görev yapan bütün hocalarıma teşekkür eder; dergimizin bilim camiasına ve eğitim hayatına katkı sağlamasını temenni ederim. Dergimizin gelecek sayılarında değerlendirilmek üzere kıymetli akademisyen dostlarımızın yeni çalışmalarını bekler, tüm okuyucularımıza selam ve saygılarımı sunarım.

Nurullah ŞAHİN
Baş Editör

İÇİNDEKİLER

1 - 25 ORTAOKUL (5-6-7-8) TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI
DİNLEME/İZLEME KAZANIMLARI (2006-2015-2019) VE METİN -
STRATEJİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Ferhat KILIÇ – Metin ERKAL

26 - 57 GÜNCELLENEN 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Vehbi ŞARA – Emine TEYFUR

58 - 80 COVID-19 PANDEMİSİ KAYNAKLI UZAKTAN EĞİTİM
SÜRECİNDE ÖĞRENCİLERİN SOSYAL DESTEK ALGILARI VE
ÖZGÜVEN DÜZEYLERİNİN RUH SAĞLIĞINA ETKİSİ: KAYSERİ
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Mustafa ERBİR

81 - 109 DOĞA TEMELLİ ETKİNLİKLERE KATILANLARIN İÇSEL
MOTİVASYONLARI İLE GELECEKTEKİ DAVRANIŞAL NİYETİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ

Sıla KARACAOĞLU

110 - 128 YEŞİM SAYGIN ARMUTAK'IN "BATAKLIĞIN KIYISINDAKİ EV" ADLI
ÇOCUK ROMANININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hasan Basri ABDULLATİF – Halil Ahmet KIRKILIÇ

129 - 150 ESRÂR DEDE DİVÂNİ'NDA MEVLÂNÂ VE
MEVLEVÎLİĞE DAİR UNSURLAR

Ceylan KAN – Ruken KARADUMAN

151 - 168 OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇOCUĞA BAKIŞ AÇISINDAN
DOĞUM RİTÜELLERİ

Serap YASUBUĞA

169 - 184 AN EVALUATION ON THE POLITICAL AND RELIGIOUS
STATUS IN ANATOLIA IN THE XIIIth CENTURY

Tunay KARAKÖK

185 - 207 GELENEKSEL GÜMÜŞHANE MESKENLERİNİN KÜLTÜREL
COĞRAFYA ANALİZİ

Yunus Emre SARI – Alperen KAYSERİLİ

208 - 225 1935 NÜFUS SAYIMI SONUÇLARINA GÖRE VAN NÜFUSU

Nazire DOĞAN

226 - 241 DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE
ETKİSİ

Reşat KARCIOĞLU – Fatih Ömür BİNİCİ

242 - 242 RETRACTION NOTICE FOR FROM HISTORICAL AND
SOCIOLOGICAL REALITY TO VIRTUALITY OF THE DIGITAL AGE:
VIRTUALIZATION OF THE COMMUNITY

Saniye VATANDAŞ

243 - 247 KİTAP TANITIM VE DEĞERLENDİRME: ENİS BATUR ŞİİRİ

Mustafa OKÇUL

**ORTAOKUL (5-6-7-8) TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI
DİNLEME/İZLEME KAZANIMLARI (2006-2015-2019) VE METİN -
STRATEJİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

**Secondary School (5-6-7-8) Turkish Language Curriculum Listening /
Watching Outcomes and Examining the Relationship between Text and
Strategy**

Ferhat KILIÇ

Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı
hulfer.12@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0771-6127>

Metin ERKAL

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi
merkal@agri.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7107-5558>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	08.02.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	21.07.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 1-25	https://doi.org/10.31463/aicusbed.876747

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

**ORTAOKUL (5-6-7-8) TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI
DİNLEME/İZLEME KAZANIMLARI (2006-2015-2019) VE METİN -
STRATEJİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**
**Secondary School (5-6-7-8) Turkish Language Curriculum Listening /
Watching Outcomes and Examining the Relationship between Text and
Strategy**

*Ferhat KILIÇ
Metin ERKAL*

Öz

Eğitim programları, ülkelerin eğitim politikalarına bağlı olarak şekillenen ve yetiştirilecek nesiller, uygulanacak yöntem teknikler için çerçeve niteliği taşıyan kaynaklar olup öğretim süreçlerinde uygulayıcı konumunda olan bireylere yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Türkçe dersi öğretim programları da temelinde ana dil eğitimi bulunan ve bireylerin öz yaşam becerilerini oluşturan temel beceriler dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazmanın özümsemesi; günlük hayatta ve eğitim ortamlarında işlevsel olarak kullanılmasını içerir. Ana dili eğitiminde dil becerileri çok önemli bir yer tutarken dinleme/izleme becerisinin amaca uygun kazanılması da diğer dil becerilerine temel teşkil etmesi bakımından önem taşır. Çalışmamızın amacı yenilenen Türkçe dersi öğretim programlarındaki dinleme/izleme kazanımlarını ve bu kazanımlar gerçekleştirilirken sahada uygulanan dinleme stratejilerini incelemek ve karşılaştırmaktır. Çalışmada doküman analizi tekniği kullanılmış, veri toplama aracı olarak 2006, 2015, 2019 yılları Türkçe Dersi Öğretim Programları ile ortaokul Türkçe ders kitaplarından yararlanılmıştır. Sonuçlara bakıldığında dinleme/izleme kazanımlarının sadeleştirildiği, uygulanmasının da daha işlevsel bir niteliğe ulaştığı gözlenmiştir. 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile yapılandırmacı yaklaşımın benimsendiği, beceri temelli süreçlerin öne çıktığı ve dinleme stratejilerinin ayrıntılı açıklandığı görülür. Sonraki programlar hem biraz daha sadeleştirilmiş hem de stratejilerin sadece adı geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretim Programı, Türkçe Dersi, Dinleme Becerisi, Dinleme Stratejileri.

Abstract

Education programs are resources shaped related to countries' education policies and they are framework resources for generations to be raised and methods and techniques to be applied; they have a guiding quality for individuals who are in the position of practitioners in their teaching processes. Turkish language lesson curricula are fundamentally based on mother tongue education and they include the assimilation of listening / observing, speaking, reading, writing which are the four

basic skills that constitute the basic life skills of individuals and the language's functional use in daily life and educational settings. While language skills have a very important role in mother tongue education, the acquisition of listening / observing skills in accordance with the purpose is also important in terms of being the basis for other language skills. The aim of this study is to examine and compare the listening / observing gains in the renewed Turkish lesson curricula and the listening strategies applied in the field while achieving these gains. The document analysis technique is used in the study, and as a data collection tool, Turkish Lesson Curricula of 2006, 2015, 2019 and secondary school Turkish textbooks are used. Considering the results, it is seen that the listening / observing gains were simplified and their implementation reached a more functional quality. With the 2006 Turkish Language Curriculum, it is seen that a constructivist approach was adopted, skill-based processes stood out and listening strategies were explained in detail. Subsequent programs were both simplified a little more and the strategies were only mentioned.

Key Words: Curriculum, Turkish Lesson, Listening Skill, Listening Strategies.

Giriş

Dil, insanlığın tarih sahnesinde rol almasıyla birlikte sosyal hayatın kurallarını şekillendiren, yaşadığı toplumun kültürünü oluşturan ve nesiller boyu aktarılmasını sağlayan bir yapı olarak var olmuştur. Dilin tarihsel süreç içerisinde yapılan tanımlarına bakıldığında insanı diğer canlılardan ayıran, insanın doğaya uyumunu sağlayan bir araç olduğu görüşü öne çıkar.

Bir toplumun kültürünü, değer yargılarını oluşturması ve bunları aktarması, sosyal hayatta iletişimin amaca uygun olarak gerçekleştirilmesi ile duygu, düşüncelerin paylaşılması ve millî bir kimlik üzerine bu kavramların inşa edilmesi dil birliği ile mümkündür. Ana dili eğitimi de toplumu oluşturan bireylerin ortak bir noktada, aynı bakış açılarıyla buluşmasını sağlar ki toplumsal değerlerin, kültürün korunması ve nesiller süren aktarımı buna bağlıdır.

“Dil öğretiminin temel hedefi, öğrencilerin, dilin farklı bağlamlarda aldığı görünümleri kavramaları, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmeleri, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleridir” (MEB, 2006: 2). 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile dil öğretiminin hedefi böyle açıklanmışken ana dili eğitiminde dil becerilerinin önemi vurgulanmakta ve bu çerçevede öğretim programlarına bağlı hazırlanan kazanım ve etkinlikler yoluyla dil becerilerini kazandırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Dilin bireyin düşünce dünyasına yaptığı katkıdan hareketle düşüncüyü geliştirdiğini, birey düşünüp sorgulamaya başlayınca da dilinin geliştiğini söylemek mümkündür. Dil ile düşünce arasında güçlü bir ilişki olduğundan hareketle düşünme becerilerine daha çok önem verilmeli, bu konuda farkındalık oluşturulmalı ve ona göre hareket edilmelidir (Aldıç, 2016: 3).

Ülkemizde ana dili eğitimi, dile ait yetkinlikler, dil becerileri Türk eğitim sisteminin de yürütücüsü olan öğretim programları aracılığıyla

uygulanmakta ve eğitim ortamında öğretim programlarının yol göstericiliğinde faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Derslerin içerikleri, derse ait yöntem teknikler, konu sınırlaması, amaç ve kazanımlar, hedefler vb. etmenler öğretim programları ile belli bir plan dâhilinde yürütülmektedir.

Çağımızın değişen ve dönüşen ihtiyaçlarına cevap verecek, kişiyi ve toplumu amaçlanan hedeflere ulaştıracak ve güncel gelişmeleri yakalayacak tüm çalışmalar resmî bir plan, program yoluyla desteklenir ki burada karşımıza öğretim programları çıkmaktadır.

Öğretim programları, eğitsel çalışmaların içeriği ve sınırları hakkında bir çerçeve oluşturan ve çeşitli boyutlara sahip kaynaklardır (Kalaycı ve Yıldırım, 2020: 240). Ülkelerin eğitim sistemi kapsamında bir derse ait içerikler öğretim programları ile düzenlenir. Öğretim programları bir dersin içeriğinin, bu içeriğin hangi yöntem tekniklerle ve ne amaçlarla işleneceğinin ifade edildiği ve bütünüyle öğretim faaliyetlerine bir rehber görevi gören sistemlerdir (Ayrancı ve Mutlu, 2017: 120).

Eğitim politikaları ve eğitim yaklaşımları temel alınarak oluşturulan öğretim programları, programı uygulayacaklar için süreci açıklayan ve ders içerikleri, amaç ve kazanımları ile ilgili yol gösteren metinlerdir (Bıçak ve Alver, 2018: 1481). Dolayısıyla öğretim programları eğitim öğretimin tüm paydaşlarına yol göstermekle kalmayıp ders araç gereçlerinin hazırlanmasında da rehber kabul edilen kaynaklardır.

Türkçe dersi öğretim programlarında “dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma” şeklinde dil becerileri ifade edilirken bu becerilere yönelik oluşturulan kazanımlar ve kazanımlar çerçevesinde yapılan etkinlikler sayesinde kalıcı bir şekilde beceri edindirme amaçlanmıştır (Deniz, Tarakcı ve Karagöl, 2019: 20).

Ulusların çağdaş uygarlık seviyesini yakalamaları için öğretim programları çağın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmalıdır. Dolayısıyla ders konuları, kazanımlar, öğretme araç gereçleri, ölçme değerlendirme süreci de yenilik ve değişikliklerden nasibini almalıdır.

Öğrencilerin dil becerilerini edinmelerinde ve amaca uygun kullanmalarında öğretim programlarının rolü yadsınamaz. Öğretim programlarına bağlı olarak hazırlanan ders programları da bu konuda önemli bir yer tutmaktadır (İşeri ve Baştuğ, 2016: 19). Ana dilin işlevsel bir biçimde kullanılmasıyla edinilen dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma dil becerileri nitelikli eğitim öğretim faaliyetleriyle ilerleme gösterir, bu dil becerilerinin pekiştirilip geliştirilmesi bireyin gelişimini de doğrudan etkiler (Şakiroğlu ve Kılıç, 2019: 44).

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerden, programda yer alan kazanımlar ve etkinlikler aracılığıyla “dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma” yeteneklerini ilerletmeleri, dilin olanak ve gücünün ayırında olarak dilimizi doğru, maksadına uygun ve aktif bir biçimde kullanmaları beklenmektedir. Bu sayede bireyler, dilini severek ve dile yönelik farkındalık

kazanarak öğrenme aşamalarında aktif rol alacak, daha üretken olup kendisini günlük yaşama ve yarınlara adapte edecek yeteneği kazanacaktır.

Türkçe dersi, salt bilgiden ziyade ifade ve beceriye dayanan ve dinleme, okuma, konuşma, yazma temelleri üzerine kurulan bir derstir. Dolayısıyla son yıllarda ülkemizde ana dili eğitimi/öğretimiyle ilgili yapılan yenilik ve değişiklikler de gösteriyor ki dört temel beceri alanının her biri kendi içinde ve yine birbirlerine bağlı olarak göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir.

Dinleme Eğitimi

Temel dil becerilerinden biri olan dinleme becerisi; konuşma, okuma ve yazma becerilerinden daha önce kullanılması ve diğerlerine zemin oluşturması bakımından çok önemlidir. Sağlıklı bir iletişimin ortaya çıkması için ilk ve temel koşul, sağlıklı bir dinlemenin gerçekleşebilmesidir.

Dinleme, bireyin çevresini anlamlandırma ve dış uyarıcıları zihinsel bir çabayla anlayıp özümseme gayretidir. Dinleme, alan tarandığında farklı tanımlarla ifade edilmiştir. TDK, dinlemeyi “işitmek için kulak vermek; birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak” (2010: 671) şeklinde tanımlar. “İletişim ağına eklenme ya da katılma biçimi” (Gündüz ve Şimşek, 2014: 22), “Seslerin duyu organları yoluyla alınması, algılanması ve anlaşılması süreci” (Yazar ve Yazar, 2018: 82), “Konuşan kişinin vermek istediği mesajı pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliği” (Demirel, 2004: 33), “İşitilenlerden bir anlam yaratma, anlaşılana gerektiğinde kullanılmak üzere saklama” (Sever, 2003), “Sözlü iletişim sürecinde etkili anlama ve cevap verme yeteneği” (Johnson, 1951: 58), “Konuşulan kelimelere dikkat etmek, seslerin yanı sıra onları anlamak” (Hampleman, 1958: 49), “İşitmeden farklı, belli bir amaç uğruna gerçekleştirilen ve duyulanları anlamak için dikkatin ön planda olduğu bir anlama etkinliği” (Kemiksiz, 2015: 16) şeklinde dinlemeyle ilgili tanımlar yapılmıştır. Tanımlardan yola çıkarak dinlemenin, dışsal uyarıcıları belli bir amaç ve plan dâhilinde algılama ve zihinsel yerleştirme süreci olduğu söylenebilir.

Günlük hayatta, ana dil eğitiminde ve diğer akademik süreçlerde en çok kullanılan, öğrenmenin ilk ve en önemli adımı dinlemedir. Türkçe öğretimi ve dile ait becerilerin edinilmesinde dinlemenin etkililiği, amaca uygunluğu, içerik ile uyumu, amaç ve hedefler gibi hususlar önem taşır.

Dinleme, ana dil eğitiminin dört alanından bir başka deyişle dört temel dil becerisinden biridir. Çocukluktan hatta anne karnında itibaren başladığı için dil öğretiminde uygulanan ilk yöntem olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çocukların ortalama bir yaş civarında başlayan taklit yoluyla ana dili öğrenme alıştırmalarına temel oluşturur (Gündüz ve Şimşek, 2014: 82).

Dinleme meydana gelişi, gösterimi ve etkileri bakımından birden fazla boyutu olan bir sistematik beceridir. Dolayısıyla, dinleme sürecinin etkisini veya başarısını etkileyen birden çok etken de vardır (Maden, 2013: 51). Dinleme eğitiminde dinleme/izleme metinleri işlenmeden önce ortaya bir

amaç konulması, amaç ve hedeflerin öğrencilere bildirilmesi, ders işleme sürecinin sıradanlıktan kurtarılması, metnin dili gibi etkenler dinleme/izleme becerisini olumlu etkiler. Süreç içerisinde dinleyen veya izleyenlerin sürekli not tutma çabaları veya bireysel yönelimleri, eksiklikleri sebebiyle sürece adapte olamamaları ise dinleme/izleme sürecini olumsuz etkiler (Epçayan, 2013:343).

Dinleme/izleme etkinliklerin bir amaç çerçevesinde yapılması, öncesinde bir plan hazırlanması, hedefe yönelik etkinlikler seçilmesi ve uygun yöntem tekniklerle sürecin yürütülmesi, ölçme-değerlendirme boyutunun önceden amaç/kazanımlara uygun bir şekilde yapılandırılması gibi çalışmalar dinleme/izleme becerisinin yerleşmesine, hedef kazanımlara ulaşılmasına önemli katkılar sunmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı 2006, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı dinleme/izleme beceri alanına ait kazanımları ve yapılan güncelleme çalışmalarını ve ortaokul (5-6-7-8) Türkçe dersi için programda önerilen dinleme yöntem tekniklerini karşılaştırmalı bir şekilde incelemektir.

“Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Öğretim programları bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır” (MEB, 2019: 3). İfadesinde görüldüğü gibi 2017 yılında yayınlanan, 2018 yılında bazı değişikliklerle güncellenen ve 2019’da son hâlini alan Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) yenilenen öğretim programlarının yenileme, güncelleme çalışmalarına vurgu yaparak başlamıştır.

Değişen ve dönüşen dünya koşullarında teknolojinin günlük hayatın her alanına etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Sosyal yaşam becerilerimiz ve doğal olarak temel dil becerileri de bu değişimlerden, yeniliklerden etkilenmektedir. Dil becerilerinin ilki ve temeli olması nedeniyle dinleme/izleme beceri alanında yaşanan gelişmeleri, yenilikleri incelemek ve yapılan güncel çalışmaların eğitim öğretim ortamlarındaki etkisini görmek, değişen bireysel rollere uyum sağlayıcı çalışmaları takip etmek araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırmada 2006, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları incelenmiştir.
- Araştırmada 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda isimleri zikredilen dinleme/ izleme stratejileri (katılımlı, katılımsız, grup halinde, not alarak, empati kurarak, seçici, yaratıcı, eleştirel) konu edilmiştir.
- Kazanımlar ve yöntem teknikler incelenirken aşağıdaki ders kitapları kullanılmıştır:

- Türkçe-5 Ders Kitabı (Anıttepe Yayıncılık)
- Türkçe-6 Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)
- Türkçe-7 Ders Kitabı (Özgün Yayıncılık)
- Türkçe-8 Ders Kitabı (MEB)
- Öğretim programlarında sadece dinleme/izleme kazanımları, ders kitaplarında sadece dinleme/izleme metinleri incelenmiştir.

Yöntem

Araştırmada 2006, 2015 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları farklı özellikleri ele alınıp olabildiğince bir bütün olarak ve detaylı bir biçimde inceleme konusu edildiğinden betimsel araştırma modeli kullanılmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016: 23). Nitel araştırma örneği olan çalışmamızda doküman analizi tekniği kullanılarak öğretim programları çeşitli açılardan incelenmiş, karşılaştırılmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri aşağıda yazılan kaynaklardan doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir.

- 2006 - İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı
- 2015 - Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı
- 2019 - Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul-Ortaokul 1-8. Sınıflar)

Ayrıca Talim Terbiye Kurulu kararıyla 5. 6. 7. ve 8. sınıflar için kabul edilen ortaokul ve imam hatip ortaokulları Türkçe dersi kitapları da incelenerek gerekli veriler elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri analiz edilirken betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verileri karşılaştırılan ölçütlere göre özetlemek ve sonuca ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 224). 2006, 2015 ve 2019 öğretim programları dinleme/izleme kazanımları karşılaştırmalı olarak incelenmiş, dinleme/izleme yöntem tekniklerinin (stratejilerinin) programlar içerisindeki yeri, Türkçe dersindeki kullanımları analiz edilmiştir.

Bulgular

Öğretim programları, müfredatta yer verilen bir derse ait konu ve kazanımları ülkenin eğitim felsefesi ve benimsenen hedefler göz önüne alınarak düzenleyen kaynaklardır. Hazırlanan programlar, alandaki uygulayıcıların öğretim sürecinde takip edeceği aşamaları göstermesi nedeniyle önemlidir.

Ortaokul Türkçe dersi öğretim programlarının 1924, 1929, 1931–1932, 1938, 1949, 1962 yıllarında yayınlandığı, 1981’de hazırlanan programın ise 1-8. sınıflar olarak hem ilkokul hem ortaokulu kapsayan bir program biçiminde yapılandırıldığı görülür (Bıçak ve Alver, 2018: 2482).

2000’li yıllara kadar geleneksel bir anlayışla hazırlanan Türkçe dersi öğretim programlarında davranışçı yaklaşımın etkileri hüküm sürerken 2005

yılı sonrası yapılandırmacı yaklaşım benimsenerek program geliştirme çalışmaları yapılmıştır. 2005 yılı itibariyle Türkçe dersi öğretim programlarında “yapılandırıcı yaklaşım merkeze alınarak çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme, beyin temelli öğrenme, bireysel farklılıklara duyarlılık, sarmal ve tematik yaklaşım, beceri yaklaşımı” vb. farklı yöntem ve modeller benimsenmiştir (Gün, 2012: 1963).

Tablo 1. Türkçe dersi öğretim programlarında yer alan beceri alanları

2006 TDÖP Beceri Alanları	2015 TDÖP Beceri Alanları	2019 TDÖP Beceri Alanları
<ul style="list-style-type: none">• Dinleme/İzleme• Okuma• Konuşma• Yazma• Dil Bilgisi	<ul style="list-style-type: none">• Sözlü İletişim• Okuma• Yazma	<ul style="list-style-type: none">• Dinleme/İzleme• Okuma• Konuşma• Yazma

Öğretim programları, bir dersin içeriğini, hedefler/amaçlar çerçevesinde düzenleyen metinler olması bakımından bilimsel, teknolojik gelişmeler ışığında sürekli yenilenmesi ve güncellenmesi, çağın gerektirdiği tüm donanımları kullanması gereken bir yapıdır. Türkçe dersi öğretim programlarında Türkçe dersinin özel amaçları dile getirilirken yenilik/değişiklikler göze çarpmaktadır:

- 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı “Dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan...”
- 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı “...basılı ve elektronik ortamlarda dinlediklerini ve okuduklarını anlayan...”
- 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı “...öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları...”

Görüldüğü gibi öğretim programları çağın gerektirdiği bilgi, beceri, donanımlara ulaşılmasında; ana dille ilgili gerekli yetkinliklerin edinilmesinde ve iletişim kurup duygu, düşüncelerin aktarılmasında/paylaşılmasında sürekli güncellenerek daha işlevsel kılınmış ve kullanıma sunulmuştur.

Hazırlanıp uygulamaya konulan son programlarda kazanımların gruplandırılmasında farklı yaklaşımların benimsendiği göze çarpar. Dil becerileri ve buna dayalı olan yeterlilik alanları 2006 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı ile amaç ve kazanım şeklinde, 2015 programı ile kazanım ve alt kazanım, 2019 programıyla ise kazanım şeklinde verilmiştir. Ancak bu

farklılığın sadece anlamlandırmada olduğu, amaç ve hedeflerin aynı kaldığı da görülmüştür (Topuzkanamış, 2018: 256).

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ortaokulu ayrı bir seviye olarak ele alıp “6-8. Sınıflar” düzeyinde uygulanmıştır. 2015 senesinde ve sonrasında 2017 senesinde hazırlanıp 2019 senesinde güncellenen Türkçe dersi öğretim programları ise hem ilkokul hem ortaokul seviyelerini kapsayacak “1-8. Sınıflar” şeklinde düzenlenip hazırlanmıştır.

Dünyadaki teknolojik, toplumsal gelişmeler ülkemizdeki eğitime bakış açısını da etkileyince 2006 yılında öğretim programlarında köklü bir değişiklik yapılarak yapılandırmacı yaklaşımla, öğrenciyi temele alan bir eğitim anlayışı oluşturulmuş ve yenilikçi bir program hazırlanmıştır. 2015 ve 2018 yıllarında ders öğretim programları tekrar gözden geçirilerek sadeleştirilmiş, etkinlik ve kazanımların daha işlevsel bir hâle getirilmesi amaçlanmıştır. Talim Terbiye Kurulunun 19.01.2018 tarih ve 44 sayılı kararıyla kabul edilen “Türkçe Dersi Öğretim Programı” 06.05.2019 tarih ve 9 sayılı kararla 2019-2020 eğitim- öğretim sezonu itibariyle kullanılmak üzere güncellenmiş ve yenilenerek yürürlüğe girmiştir.

1. 2006 TDÖP ve Dinleme/İzleme Kazanımları

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile eğitimde program boyutundan başlamak üzere önemli değişiklik kararları alınmış, program ihtiyaçlar ve yenilikler doğrultusunda yeniden ele alınmıştır. 2006’da hazırlanan program, önceki programlardan farklı bir yaklaşımla birey ve bereci temelli oluşturulmuş ve sonrasında hazırlanan programların zeminini hazırlamıştır. 2006 yılında yayımlanan ortaokul 6-8. sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı etkinlik temelli bir programdır. Programda öğrenme alanları “ Dinleme/İzleme, Okuma, Konuşma, Yazma ve Dil Bilgisi” olmak üzere beşe ayrılmıştır.

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programında dinleme/izleme öğrenme alanıyla ilgili beş amaç başlığı belirlenmiş ve 42 kazanıma yer verilmiştir. Söz konusu amaçlar ve kazanım sayıları şöyledir:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama (4 kazanım)
2. Dinlenen/izlenen anlama ve çözümlenme (25 kazanım)
3. Dinlediklerini/izlediklerini değerlendirme (3 kazanım)
4. Söz varlığını zenginleştirme (6 kazanım)
5. Etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma (4 kazanım)

Tablo 2. 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı dinleme/izleme kazanımları

<p>1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama</p> <ol style="list-style-type: none">1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.2. Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.3. Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.
<p>2. Dinlenen/izlenenin anlama ve çözümleme</p> <ol style="list-style-type: none">1. Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.2. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki anahtar kelimeleri fark eder.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.5. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.6. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.7. Dinlediklerinde/izlediklerinde sebep-sonuç ilişkilerini belirler.8. Dinlediklerinde/izlediklerinde amaç-sonuç ilişkilerini belirler.9. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.10. Dinlediklerini/izlediklerini kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.11. Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.12. Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorulara cevap verir.13. Dinlediklerinde/izlediklerinde yer alan öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.14. Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar.15. Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.16. Dinlediklerinde/izlediklerinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.17. İpuçlarından hareketle dinlediklerine/izlediklerine yönelik tahminlerde bulunur.18. Dinlediklerinin/izlediklerinin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.19. Dinlediklerinin/izlediklerinin başlığı/adı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.20. Dinlediği/izlediği metne farklı başlıklar bulur.21. Görsel/ışitsel unsurlarla dinledikleri/izledikleri arasında ilgi kurar.22. Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.23. Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.24. Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.25. Dinlediği/izlediği kişi, konu ya da metnin yazarı/şairi hakkında bilgi edinir.
<p>3. Dinlediklerini/izlediklerini değerlendirme</p> <ol style="list-style-type: none">1. Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.2. Dinlediklerini/izlediklerini içerik yönünden değerlendirir.3. Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.
<p>4. Söz varlığını zenginleştirme</p> <ol style="list-style-type: none">1. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.2. Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.3. Tekerleme, sayısmaca, bilmece ve yanıltmacaları ezberler/kullanır.4. Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler.5. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.6. Dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.
<p>5. Etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma</p> <ol style="list-style-type: none">1. Yaşına ve seviyesine uygun sanat ve bilim etkinliklerine dinleyici/izleyici olarak katılır.2. Şiir, hikâye, masal dinletilerine katılır.3. Çok yönlü iletişim araçlarındaki yayınlardan ilgi, istek ve ihtiyaçlarına uygun olanlarını takip eder.4. Kaset, CD, film vb. kaynaklardan kişisel arşiv oluşturur.

Programda dinleme/izleme beceri alanı; bireylerin seviyelerine uygun kazanımlar ve kazanımlara işlevsellik katacak etkinlikler sayesinde dinleme, izleme yeteneğini kazandıracak şekilde hazırlanmıştır. Programın bu bölümü “dinleme/izleme kurallarını uygulama, anlama ve çözümlenme, değerlendirme, söz varlığını zenginleştirme, etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma” amaçlarından oluşmaktadır (MEB, 2006: 5).

Dinleme/izleme beceri alanıyla ilgili en dikkat çekici yeniliklerden biri ders kitabına seçilecek metinlerle ilgili yapılmıştır. “Her temada farklı türlerden en az üç okuma, bir dinleme/izleme metnine/materyaline yer verilir. Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitabında yer almalıdır” (MEB, 2006: 60). Dolayısıyla her tema bünyesinde bir dinleme/izleme parçası bulundurulması zorunluluğu getirilmiştir (Kemiksiz, 2015: 18).

2. 2015 TDÖP ve Dinleme/İzleme Kazanımları

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı öğrenme alanları “Sözlü İletişim, Okuma, Yazma” olmak üzere üçe ayrılmıştır. 2015’te hazırlanan öğretim programının sade, daha anlaşılır bir biçimde hazırlandığı görülür. Dinleme/izleme kazanımları, konuşma beceri alanına ait kazanımlarla birlikte “Sözlü İletişim” öğrenme alanı içerisinde verilmiş ve her sınıf düzeyinde 6-8 kazanıma yer verilerek önceki programa göre oldukça sadeleştirilmiştir.

Yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesiyle tüm öğretim süreçleri bireyin aktif olduğu, kendi öğrenme sürecini kendisinin yönettiği, öğretmenin bilgi aktaran olmaktan ziyade öğrencilerin bilgi/becerilere ulaşmasında yol gösterici olduğu bir şekilde tasarlanmış ve uygulanmaya başlamıştır.

“2015 yılında hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlar açısından değerlendirildiğinde 2006 programına göre kazanım sayıları epeyce azaltılmıştır. Bazı kazanımların azalması öğrenme alanlarının üç ana başlık altında birleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak genel itibarıyla 2015 programı, 2006 programının karmaşıklığından kurtarılarak daha net ve anlaşılması kolay bir sistemle hazırlanmıştır” (Bayburtlu, 2015: 157). Dolayısıyla 2015 programının döneminin ihtiyaçlarına cevap verdiği, programın basit ve dilinin açık olduğu, fazlaca kazanım ve bilgi ezberleme yerine süreç ve yetenek odaklı hazırlandığı dikkat çeker.

Tablo 3. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı dinleme/izleme kazanımları

<p><u>T.5.1. SÖZLÜ İLETİŞİM (5. Sınıf)</u></p> <p>T5.1.5. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri/ana duyguyu belirler.</p> <p>T5.1.6. Dinlediklerini/izlediklerini ön bilgileriyle karşılaştırır.</p> <p>T5.1.7. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.</p> <p>T5.1.8. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.</p> <p>T5.1.9. Dinledikleri/izledikleriyle ilgili görüşlerini mantıksal sıra içerisinde açıklar.</p> <p>T5.1.10. Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.</p> <p>T5.1.11. Farklı türdeki metinleri dramatize eder.</p> <p>T5.1.12. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.</p>
<p><u>T.6.1. SÖZLÜ İLETİŞİM (6. Sınıf)</u></p> <p>T6.1.6. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.</p> <p>T6.1.7. Konuşmacının tezlerinden ve görüşlerinden hangilerinin gerekçeler ve kanıtlarla desteklendiğini, hangilerinin desteklenmediğini ayırt eder.</p> <p>T6.1.8. Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.</p> <p>T6.1.9. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki bilgi ve düşüncelerin tutarlılığını sorgular.</p> <p>T6.1.10. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini mantıksal sıra içerisinde açıklar.</p> <p>T6.1.11. Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.</p> <p>T6.1.12. Farklı türdeki metinleri dramatize eder.</p> <p>T6.1.13. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.</p>
<p><u>T.7.1. SÖZLÜ İLETİŞİM (7. Sınıf)</u></p> <p>T7.1.6. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.</p> <p>T7.1.7. Konuşmacının tezlerinden ve görüşlerinden hangilerinin gerekçeler ve kanıtlarla desteklendiğini, hangilerinin desteklenmediğini ayırt eder.</p> <p>T7.1.8. Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.</p> <p>T7.1.9. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki bilgi ve düşüncelerin tutarlılığını sorgular.</p> <p>T7.1.10. Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını belirler.</p> <p>T7.1.11. Farklı türdeki metinleri dramatize eder.</p> <p>T7.1.12. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.</p>

T.8.1. SÖZLÜ İLETİŞİM (8. Sınıf)

T8.1.6. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.

T8.1.7. Konuşmacının tezlerinden ve görüşlerinden hangilerinin gerekçeler ve kanıtlarla desteklendiğini, hangilerinin desteklenmediğini ayırt eder.

T8.1.8. Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını belirler, sorgular ve değerlendirir.

T8.1.9. Dinlediği/izlediği bir metnin, medya içeriğinin veya sözel sunumun örtülü anlamını belirler.

T8.1.10. Farklı türdeki metinleri dramatize eder.

T8.1.11. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

3. 2019 TDÖP ve Dinleme/İzleme Kazanımları

2006 öğretim programı, eğitim-öğretim faaliyetlerine bakışı açısından değerlendirildiğinde yapılandırmacı yaklaşım benimsenerek oluşturulmuş, güncel ve yenilikçi bir anlayışla kullanıma sunulmuştur. 2015 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2006 programının çok fazla olan kazanım sayısı ve ayrıntıya boğulmuş içeriğinin aksine kazanım miktarında azalmaya gitmiş, öğrencinin süreç içerisinde aktifliğini merkeze alan yaklaşımla hazırlanmıştır. 2017 ve devamında 2019 öğretim programlarında ise eksiklikler saptanarak program güncellenmiş, kazanım sayısı artırılarak işlevsel hale getirilmiştir.

Türkçe dersi kazanım cümleleri oluşturulan bir kod sistemiyle gösterilmiştir. “T.8.1.5” olarak gösterilen kazanımda “T” Türkçe dersini, “8” sınıf seviyesini, “1” dil becerisi alanı olarak dinleme/izlemeyi, “5” ise söz konusu kazanımın programdaki numarasını göstermektedir. Bazı kazanım kodları tüm sınıflar için aynı sırada verilmişken bazı kazanımlar ise sınıflara göre değişkenlik gösterir. “Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.” kazanımı tüm sınıf düzeylerinde “8” sıra koduyla gösterilmişken “Dinleme stratejilerini uygular.” kazanımı 5. ve 6. sınıflarda “12”, 7. sınıflarda “13”, 8. sınıflarda ise “14” kazanım numarasıyla gösterilmiştir (Deniz, Tarakçı, Karagöl, 2019: 21).

Yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) incelendiğinde programda dinleme/izleme alanına ait toplam 15 kazanıma yer verildiği görülür. 8. sınıf dinleme/izleme kazanımları sıralamasının temel alınarak oluşturulduğu aşağıdaki tabloya (tablo-4) bakılacak olursa 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 15 numaralı dinleme/izleme beceri alanına ait kazanım kodları/kazanım numarası sınıf seviyelerine göre farklılık gösterir. Ancak 1, 2, 7, 8 numaralı kazanımlar tüm sınıf seviyelerinde aynı kazanım numarası ile yer almıştır.

- 5. ve 6. sınıf düzeylerinde 12, 7. ve 8. sınıf düzeylerinde 14 kazanım yer almıştır.
- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 14 ve 15 sıralı kazanımlar her sınıf düzeyinde bulunmaktadır.

- 9, 10, 12 ve 13 sıralı kazanımların her sınıf düzeyinde yer almadığı görülmektedir.
- “Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.” kazanımı sadece 8. sınıflarda vardır.

Tablo 4. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı dinleme/izleme kazanımları

<u>Dinleme/İzleme Kazanımları</u>	<u>5. Sınıf</u>	<u>6. Sınıf</u>	<u>7. Sınıf</u>	<u>8. Sınıf</u>
1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	T.5.1.1	T.6.1.1	T.7.1.1	T.8.1.1
2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.5.1.2	T.6.1.2	T.7.1.2	T.8.1.2
3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	T.5.1.5	T.6.1.3	T.7.1.3	T.8.1.3
4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.5.1.6	T.6.1.4	T.7.1.4	T.8.1.4
5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu tespit eder.	T.5.1.3	T.6.1.5	T.7.1.5	T.8.1.5
6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	T.5.1.4	T.6.1.6	T.7.1.6	T.8.1.6
7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	T.5.1.7	T.6.1.7	T.7.1.7	T.8.1.7
8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	T.5.1.8	T.6.1.8	T.7.1.8	T.8.1.8
9. Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.	-	-	T.7.1.10	T.8.1.9.
10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	T.5.1.10	T.6.1.10	T.7.1.12	-
11. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	T.5.1.11	T.6.1.11	T.7.1.11	T.8.1.10
12. Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.	-	-	-	T.8.1.11
13. Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşüncüyü geliştirme yollarını tespit eder.	-	-	T.7.1.9.	T.8.1.12
14. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	T.5.1.9.	T.6.1.9.	T.7.1.14	T.8.1.13
15. Dinleme stratejilerini uygular.	T.5.1.12	T.6.1.12	T.7.1.13	T.8.1.14

4. Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Dinleme/İzleme Stratejileri (Yöntem ve Teknikleri)

Türkçe dersi dinleme/izleme kazanımlarının gerçekleştirilmesine yönelik 2006, 2015 ve 2019 öğretim programlarında bazı dinleme/izleme stratejilerinden bahsedilirken “Grup halinde dinleme” stratejisi 2006 ve 2015 öğretim programlarında yer almamaktadır. 2019 öğretim programında 5. ve 6. sınıf Türkçe dersi dinleme/izleme kazanımlarında “Dinleme/izleme stratejilerini kullanır.” kazanımında bu stratejiye yer verilmiş fakat programda yöntemin uygulanışına yönelik bilgi verilmemiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ile dinleme/izleme beceri alanında “Katılımlı, Katılımsız, Not Alarak, Kendini Konuşanın Yerine Koyarak (Empati Kurarak), Yaratıcı, Seçici, Eleştirel ve Grup Halinde” olmak üzere sekiz farklı dinleme/izleme stratejisi kullanılması önerilir.

5. Ortaokul (5-6-7-8) Türkçe Ders Kitabı Dinleme/İzleme Metinleri

Türkçe ders kitabında tüm sınıf düzeylerinde 8 tema ve her temada bir dinleme/izleme metnine yer verilmiştir. Çalışmamız için incelenen ders kitaplarına ait bilgiler şunlardır:

Tablo 5. Talim Terbiye Kurulu kararıyla kabul edilen Türkçe ders kitapları.

Kitabın Adı	Yazarı	Yayınevi
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 5. Sınıf	Şule ÇAPRAZ BARAN, Elif DİREN	Anıttepe Yayıncılık
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 6. Sınıf	Tuncay DEMİREL	Ekoyay Yayıncılık
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 7. Sınıf	Hilal ERKAL, Mehmet ERKAL	Özgün Yayıncılık
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 8. Sınıf	Hilal ESELİOĞLU, Sıdıka SET, Ayşe YÜCEL	MEB Yayınları

5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tablo 6. 5. Sınıf Türkçe Dersi Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tema	Dinleme/İzleme Metni	Kullanılan Yöntem-Teknik
1	İLK DERS (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme
2	BİR TEMMUZ GECESİ (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici metin	Not Alarak Dinleme

3	SAKIN KESME (Dinleme Metni) Türü: Şiir	Not Alarak Dinleme
4	ALİ KUŞÇU (İzleme Metni) Türü: Bilgilendirici metin	Katılımsız Dinleme
5	SOKAK (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Not Alarak Dinleme
6	TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme Tahmin Ederek Dinleme
7	PAYLAŞALIM (Dinleme Metni) Türü: Şiir	Not Alarak Dinleme Katılımsız Dinleme
8	AZİZ SANCAR (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici metin	Empati Kurarak Dinleme

- 5. sınıf Türkçe ders kitabında sekiz tema ve her tema içerisinde bir dinleme/izleme metni yer alır.

- Dinleme/izleme metinlerinden yedi tanesi dinleme, bir tanesi de izleme metnidir. Dinleme/izleme metinlerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı ile dile getirildiği gibi hikâye edici, bilgilendirici, şiir olarak seçildiği görülmüştür.

- 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 5. sınıf Türkçe dersi dinleme/izleme kazanımı olan "Dinleme stratejilerini uygular." başlığıyla "...not alarak, katılımlı, grup halinde dinleme..." gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması öngörülmüştür. Yapılan incelemede dört metinde "Not alarak dinleme" ve "Katılımsız dinleme" yönteminin kullanıldığı, bir metinde "Empati kurarak dinleme" yönteminin kullanıldığı tespit edilmiştir.

- 5. sınıf dinleme/izleme metinlerinin bazılarının öğrenci düzeyinin üzerinde olduğu ve etkinliklerin hem uzun olduğu hem de ilgi çekici olmadığı söylenebilir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tablo 7. 6. Sınıf Türkçe Dersi Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tema	Dinleme/İzleme Metni	Kullanılan Yöntem-Teknik
1	DENİZ HASRETİ (Dinleme Metni) Türü: Şiir	Katılımsız Dinleme
2	BABA (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme
3	OYUNCAK (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici metin	Katılımsız Dinleme Not Alarak Dinleme
4	CEYLANA YARDIM EDENLER (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Tahmin Ederek Dinleme Katılımsız Dinleme
5	ÖĞRETMENİMİN MEKTUBU (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici metin	Not Alarak Dinleme Katılımsız Dinleme
6	İÇİMDEKİ MÜZİK (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme

7	MOZART'IN MÜZİĞİ (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici metin	Not Alarak Dinleme
8	SEYFİ DEDE (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Grup Halinde Dinleme Tahmin Ederek Dinleme

- 6. sınıf Türkçe ders kitabında sekiz tema ve her tema içerisinde bir dinleme/izleme metni yer alır.

- Dinleme/izleme metinlerinden tümünü dinleme metni olduğu, izleme metnine yer verilmediği tespit edilmiştir. Dinleme/izleme metinlerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda aktarıldığı gibi hikâye edici, bilgilendirici, şiir olarak seçilmişken hikâye edici metinler ağırlıktayken bir şiir iki de bilgilendirici metin yer alır.

- 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Dinleme stratejilerini uygular." kazanımıyla "...katılımlı, katılımsız, grup halinde, not alarak dinleme..." yöntem ve tekniklerinin kullanılması öngörülmüştür. Yapılan incelemede "Katılımlı dinleme" kullanılmadığı diğer dinleme/izleme yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

- 6. sınıf dinleme/izleme metinlerine ait etkinliklerin öğrencilerin ilgisini çekmediği ancak metinlerin seviyelerinin öğrencileri pek zorlamadığı söylenebilir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tablo 8. 7. Sınıf Türkçe Dersi Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tema	Dinleme/İzleme Metni	Kullanılan Yöntem-Teknik
1	AKILLI KIZ (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme Tahmin Ederek Dinleme
2	BAYRAĞIMIZIN ALTINDA (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Not Alarak Dinleme Katılımsız Dinleme
3	SÖZCÜKLERİN GÜCÜ (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Empati Kurarak Dinleme
4	ANADOLU ÜSTÜNE (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Katılımsız Dinleme Not Alarak Dinleme
5	DÜNYA KADAR PLASTİK (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Not Alarak Dinleme
6	TÜRKİYE'DE GELENEKSEL SANATLAR (D. Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Not Alarak Dinleme
7	İLETİŞİM BECERİLERİMİZ (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Katılımsız Dinleme
8	ELİNİZİN ALTINDAKİ DÜNYA (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Not Alarak Dinleme

- 7. sınıf Türkçe ders kitabında sekiz tema ve her tema içerisinde bir dinleme/izleme metni yer alır.

- Dinleme/izleme metinlerinden tümünü dinleme metni olduğu, izleme metnine yer verilmediği tespit edilmiştir.

- Dinleme/izleme metinlerinin hikâye edici ve bilgilendirici metinler olarak seçildiği, şiire yer verilmediği görülür.

- 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Dinleme stratejilerini uygular." Kazanımıyla "...empati kurarak, katılımlı, katılımsız, not olarak dinleme..." gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması öngörülmüştür. Yapılan incelemede "Katılımlı dinleme" ders kitabında dile getirilmemiş, diğer dinleme/izleme yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

- 7. sınıf dinleme/izleme metinlerinin seviye olarak öğrencilere uygun olduğu, etkinliklerin de diğer sınıf seviyelerine göre daha işlevsel, kısa ve ilgi çekici olduğu söylenebilir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tablo 9. 8. Sınıf Türkçe Dersi Dinleme/İzleme Metinleri ve Stratejileri

Tema	Dinleme/İzleme Metni	Kullanılan Yöntem-Teknik
1	KEDİ İLE FARE (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme
2	ATATÜRK'Ü GÖRDÜM (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Not Alarak Dinleme
3	UZAY GİYSİLERİ (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Not Alarak Dinleme
4	KARANLIĞIN RENGİ BEYAZ (Dinleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Empati Kurarak Dinleme
5	ROBINSON CRUSOE (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme
6	KIZ KULESİ (Dinleme Metni) Türü: Hikâye edici metin	Katılımsız Dinleme
7	HAVA KİRLİLİĞİ (İzleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Not Alarak Dinleme Eleştirel Dinleme
8	ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ (İzleme Metni) Türü: Bilgilendirici Metin	Not Alarak Dinleme Eleştirel Dinleme

- 8. sınıf Türkçe ders kitabında sekiz tema ve her tema içerisinde bir dinleme/izleme metni yer alır.

- Dinleme/izleme metinlerinden 6 tanesi dinleme 2 tanesi de izleme metnidir.

- Dinleme/izleme metinlerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dile getirilen hikâye edici ve bilgilendirici metinler olduğu ancak şiire yer verilmediği görülmüştür.

- 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Dinleme stratejilerini uygular." kazanımıyla ilgili metin incelemesinde "Seçici dinleme" ders kitabında dile getirilmemiş, diğer dinleme/izleme yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

- 8. sınıf dinleme/izleme metinlerinin seviye olarak öğrencilere uygun hatta bazı metinlerin seviyelerinin altında olduğu, metinlere ait etkinliklerin ilgi çekici olmakla beraber uzun olduğu fark edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Türkçe dersi, son yıllarda değişen bilgi dünyasındaki yenilik ve gelişmeler ışığında sürekli güncellenerek çağın gerektirdiği donanımlara sahip bireyler yetiştirmek için çeşitli beceri alanlarına dayalı yürütülen bir derstir.

2005 yılından itibaren Türk Millî Eğitim Sistemi kabuk değiştirmiş, ezber odaklı ve öğretmen merkezli yaklaşımlar yerini süreç odaklı ve öğrenciyi merkeze alan eğitim-öğretim yaklaşımlarına bırakmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programları incelendiğinde 2006 öğretim programı ayrıntılı bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetlerini yönlendirirken sonraki öğretim programları (2015-2017-2019) sadeleştirilmiş ve bu durum da programın bazı noktalarında boşluk yaratmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Ocak 2020'de yayınlanan "Dört Beceride Türkçe Dil Sınavı: Pilot Çalışma Sonuçları" raporunda Türkçe dersi öğretim programlarında, Türkçenin eğitimi ve öğretiminin okuma, yazma, dinleme ve konuşma olarak temel dil becerileri ile dil bilgisi üzerine inşa edildiği ve dinleme becerisinin, dil becerilerinin temelini oluşturduğu ifade edilmektedir (MEB, 2020).

Dinleme/izleme beceri alanına ait son öğretim programında (2019) toplam 15 kazanıma yer verilmiştir (MEB, 2019). Önceki programda da 15 dinleme/izleme kazanımı yer alırken (MEB, 2015), 2006 programında 42 kazanım yer almıştır (MEB,2006). 2015 ve devamında 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanım sayıları bakımından incelendiğinde 2006 programına kıyasla kazanım sayıları azaltılmıştır ve 2006 programının yoğunluğundan kurtarılarak daha açık ve anlaşılabilir bir şekilde oluşturulmuştur. Bayburtlu (2015), Kalaycı ve Yıldırım (2020) araştırmalarında kazanımlarda nicelik bakımından sadeleşmeye gidilmesinin araştırma çevrelerince olumlu değerlendirildiği neticesine ulaşmışlardır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı dinleme/izleme beceri alanıyla ilgili 2006 ve 2015'te yedi, 2019 Programı'nda ise sekiz dinleme stratejisinden bahsedilirken 2015 ve 2019 programlarında yöntem/teknik bilgisi, uygulama biçimi, uygulama aşamaları verilmemesi uygulama birliğini engelleyecek ve süreç öğretmenlerin denetiminde şekilleneceğinden uygulama farklılıkları oluşabilecektir. Sevim ve Kaya (2016) çalışmalarında, stratejilerin metinlerin anlaşılabilirliğini arttırdığını, uygulamaları kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Kurudayıoğlu ve Örgen Yaşar (2014) ders kitaplarında katılsız ve not olarak dinleme stratejilerine daha fazla yer verildiğini tespit etmiştir.

5. ve 6. sınıf ders kitaplarındaki bazı metinlerde “Tahmin ederek dinleme” yöntemi göze çarpmaktadır. Kemiksiz (2015), “tahmin ederek dinleme” yönteminin programda olmamasına rağmen kimi ders kitaplarında tavsiye edildiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin konuyla ilgili ön bilgilerinin/hazırbulunuşluklarının süreci etkileyeceği ve uygulamada birlik oluşmasını engelleyeceği riski doğmaktadır.

Yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 5-8. sınıflar dinleme/izleme kazanımları ve metinler karşılaştırıldığında hikâye edici, bilgilendirici ve şiir türündeki dinleme/izleme metinleri için genellikle katılsız, not alarak, empati kurarak dinleme yöntem ve tekniklerin daha çok yer aldığı, “Seçici Dinleme, Yaratıcı Dinleme” yöntemlerinin ise kullanılmadığı tespit edilmiştir. Fidan (2012) dikkat ve not alma stratejilerinin öğrencilerin en çok kullandığı yöntemler olduğunu belirtmiştir. Kurudayıoğlu ve Öрге Yaşar (2014) eleştirel, seçici, yaratıcı dinleme stratejilerinin süreçte işe koşulmasının önemini dile getirmiştir. Bireyin gelişiminin bir bütün olduğu düşünüldüğünde tüm yöntem tekniklerin farklı açılardan katkı sağlayacağı görüşü değerini korumaktadır.

7. sınıf ve 8. sınıf dinleme/izleme metinlerinde şiir kullanılmamıştır. Yaşları, bilişsel özellikleri göz önüne alındığında bu seviyedeki öğrencilerin şiir üzerine yaratıcı, seçici görüşler getirebilmeleri mümkündür. 6. ve 7. sınıf seviyelerinde izleme metinlerine yer verilmemiştir. İzleme parçalarına yer verilmemesi program adına bir eksiklik olarak söylenebilir. Sadece dinleme metinleri kullanılmıştır. Gündüz ve Demir (2020) metinlerde tür çeşitliliğinin sağlanmasının gerekliliğine değinmiştir. Kemiksiz (2015) ise olaya dayalı metinlerin ilgi çekici olması nedeniyle çok kullanıldığını, çeşitli türlerde temsilin sağlanmaya çalışıldığını belirtmiştir. Emiroğlu (2013), dinleme eğitimi ile izleme eğitiminin bir arada verilmesi gerektiğini zira günümüz koşullarının bunu gerektirdiğini ifade etmiştir.

Dinleme/izleme metinleri, teknolojik donanım açısından sıkıntı yaşayan okul/sınıflar için amacına ulaşmamaktadır. Sevim ve Kaya (2016) dinleme eğitiminde teknolojik donanıma yer verilmesinin önemini belirtir. Dinleme/izleme metinleri uygulayıcılar tarafından bir yük olarak görülmekte ve özellikle kırsalda birçok okulda günümüzde tablet, akıllı tahta, ses sistemi gibi araçlar bulunmamaktadır. Şahin ve Şahin (2007) teknolojik araçların eksiksiz bir biçimde okullarda bulunması gerektiğinin öğretmenler tarafından aktarıldığını çalışmasında dile getirmiştir.

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda “Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitabında yer almalıdır.” (MEB, 2006) ifadesi yer alırken 2015 Programı ile öğretmen kılavuz kitapları kaldırılmıştır. Özellikle dinleme/izleme metinlerinde uygulama, yöntem kullanımı gibi hususlar öğretmene bırakılmıştır. Bıçak ve Alver (2018) araştırmasında öğretmenlerin kılavuz kitaplarının kaldırılması için olumsuz düşündüklerini aktarmıştır.

Ders kitaplarında kullanılan dinleme/izleme metinlerine bakıldığında 6. sınıflar için soyut düşünmeye dayalı metinler kullanıldığı 8. sınıf ders kitabında ise seviyelerinin altında olan metinler kullanılmıştır.

Öneriler

Türkçe öğretiminin esasında öğrencileri kendi anadillerinin gerektirdiği becerilerde yeterli seviyeye ulaştırmak gibi yüce bir gaye vardır. Dinleme, dil becerilerinin esasını oluştururken öğrencilerde dil farkındalığı ilk etapta dinleme yoluyla ortaya çıkar.

1- Kazanım sayıları yenilenen öğretim programında hem yeterli hem de işlevsel olmakla birlikte ders kitaplarının yetersiz olduğu, gereksiz uzun ve sıkıcı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ders kitapları için bir standart getirilebilir, öğretmenler için de öğretmen kılavuz kitabı uygulamasına geri dönülebilir.

2- Bireyin düşünce dünyasında görsel uyarıcıların daha çok etki bıraktığı göz önüne alınırsa karikatür, kullanma kılavuzu, pano, levha, poster, reklam, ilan, afiş, resim/fotoğraf gibi görsel uyaranların algılanması, anlaşılması ve ifade edilmesi adına izleme becerisi de geliştirilmelidir (Emiroğlu, 2013: 302). Beceri temelli öğretim faaliyetlerinin, etkinliklerinin ön planda olduğu güncel eğitim anlayışımızda çocuklarda ayırıştırma, birleştirme yetenekleri bu yolla daha işlevsel boyutlara ulaşabilir.

3- Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme metinleri öğrencilerin dinleme eğitimi alanına ait temel kaynaklarıdır. Dinleme eğitiminin gerçekleşme şekli, amacına ulaşma düzeyi, dinlemenin hedef kitleyi kapsama gücü gibi amaçlara ulaşılmasında Türkçe Dersi Öğretim Programı uygulayıcılar için kılavuz niteliği taşımakla birlikte programı uygulayan öğretmenler ve uygulanan öğrenciler için alınacak geri dönüşler öğretim programlarının etkililiği, ulaşılabilirliği için önemli ve gereklidir.

4- 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile büyük kolaylık sunup uygulamada da birliktelik sağlayan yöntem tekniklerin uygulanışı, öğrenme-öğretme süreçleri, etkinlik örnekleri, ölçme değerlendirme araçları gibi ayrıntılar yeni program geliştirme süreçlerine tekrar dâhil edilebilir.

5- Dinleme/izleme etkinliklerinin uygulanmasında sadece Türkçe öğretmenleri değil başta sınıf öğretmenleri olmak üzere diğer alan öğretmenlerinin de gerekli yetkinliğe ulaşması önemlidir.

Kaynakça

- Aldıg, E. (2016). Öğretmen Görüşlerine Göre 6-8.Sınıflar Türkçe Dersi Dinleme Alanı Kazanımlarının Yaratıcı Düşünme Becerisine Katkısı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ayrancı, B.B. ve Mutlu H. H. (2017). “2006, 2015 ve 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması”. International Journal of Language Academy, Volume 5/7 p. 119/130.
- Bayburtlu, Y.S. (2015). “2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi”. Turkish Studies. Vol. 10/15 p. 137-158.
- DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8817>
- Bıçak, N. ve Alver, M. (2018). “2018 Türkçe Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri”. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 7(4), 2480-2501.
- Büyüköztürk, Ş. Kılıç Çakmak, E. Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. Demirel, F. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çapraz Baran, Ş. ve Diren E. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 5. Sınıf. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2004). Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, T. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 6. Sınıf. Ankara: Ekoyay Yayıncılık.
- Deniz, K., Tarakçı, R. ve Karagöl, E. (2019). “Dinleme/İzleme Kazanımları Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitapları”. Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 3(1), s. 18-32.
- Emiroğlu, S. (2013). “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Sorunlarına İlişkin Görüşleri”. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı. 6/11. s. 269-304.
- Erpaçan, C. (2013). “Temel Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme ve Dinleme Eğitimi”. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı. Yıl:6 Sayı:11. s. 331-347.
- Erkal H. ve Erkal M. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 7. Sınıf. Ankara: Özgün Yayıncılık.
- Eselioğlu H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 8. Sınıf. Ankara: MEB Yayınları.
- Fidan, M. (2012). “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Türkçe Dersinde Kullandıkları Dinleme Stratejilerinin Değerlendirilmesi” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

- Gün, M. (2012). “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Okuma Etkinliklerinde Karşılaşılan Sorunlar”. Turkish Studies, 7(4), 1961-1977.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). Anlama Teknikleri 2 Uygulamalı Dinleme Eğitimi. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gündüz, A. ve Demir, S. (2020). “Dinleme Stratejilerinin Uygulanabilirliğine Dair Türkçe Öğretmenlerinin Görüşleri” Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 9(4),1697-1719.
- Hampleman, R. (1958). Comparison of Listening and Reading Comprehension Ability of 4th and 6th Grade Pupils. Elementary English. XXXI, 49-53.
- İşeri, K. ve Baştuğ, M. (2016). “Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi”. International Journal of Academy. 4/4. s. 17-35.
- Johnson, K. O. (1951). “The Effect of Classroom Training upon Listening Comprehension”. The Journal of Communication, 1(1), 57-62.
- Kalaycı, N. ve Yıldırım, N. (2020). “Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Analizi ve Değerlendirilmesi (2009-2017-2019)”. Trakya Eğitim Dergisi. 10/1. s. 238-262.
- Kemiksiz, Ö. (2015). “Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği – Metin Türü İlişkisi”. Ana Dili Eğitimi Dergisi. 4/1. s. 15-30.
- Kurudayıoğlu, M. ve Öрге Yaşar, F. (2014). “6. Sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin Dinleme Yöntem ve Teknikleri Açısından İncelenmesi” Ana Dili Eğitimi Dergisi, 2(2), 1-14.
- Maden, S., (2013). “Niçin Dinleyemiyoruz? Dinleyememe Probleminin Sosyokültürel Analizi”. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. Sayı: 2/1 s. 49-83.
- MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-8. Sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB (2015). Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı. MEB Talim Terbiye Kurulu.
<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-.pdf>
- MEB (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar)
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>.
- MEB (2020). Dört Beceride Türkçe Dil Sınavı: Pilot Çalışma Sonuçları. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No:11.

http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/20094146_Dort_Beceride_Turkce_Dil_Sinavi_Ocak_2020.pdf

- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sevim, O. ve Kaya, E. (2016). “Ortaokul (5-8) Türkçe Dersi Dinleme Eğitimi Etkinliklerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi: Durum Çalışması” *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11/1, 277-296.
- Şahin, A. ve Şahin, E. (2007). “Türkçe Eğitiminde Öğretim Teknolojileri Ve Materyaller”. A. Kırkkılıç ve H. Akyol (Ed.) *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* içinde, (s. 309-349). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Şakiroğlu, Y. ve Kılıç, Y. (2019). “Mizah Temelli Etkinliklerin 7. Sınıf Öğrencilerinin Yazma Becerilerine Etkisi”. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5/2. s. 43-66.
- TDK. (2010). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Topuzkanamış, E. (2018). “Eğitim Programlarında Dinleme Eğitimi”. Ahmet Akçay (Ed.), *Dinleme/İzleme Eğitimi* içinde (s. 245-308). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yazar, S. ve Yazar, İ. (2018). “Dinleme Öğretimi” Serdarhan Musa Taşkaya-Ruhan Karadağ (Ed.), *Türkçe Öğretimi* içinde (s. 80-102). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

Ortaokul (5-6-7-8) Türkçe Dersi Öğretim Programları Dinleme/İzleme Kazanımları (2006-2015-2019) Ve Metin - Strateji İlişkisinin İncelenmesi

Educational programs are resources that are shaped in accordance with the educational policies of countries and constitute a framework for generations to be trained and method and techniques to be applied and have a guiding quality for individuals who are in the position of practitioners in the teaching processes. Turkish language curricula are based on mother tongue education and it includes the assimilation of basic skills (listening / watching, speaking, reading, writing) that form the self-life skills of individuals and how to use these skills functionally in daily life and educational settings.

In our country, mother tongue education, linguistic competencies, language skills are applied through the education programs that are also the executives of the Turkish education system and activities are carried out under the guidance of the education programs in the educational environment. The factors such as contents of the courses, methods and techniques of the course, subject limitation, purpose and

achievements, goals etc. are carried out according to a specific plan along with the curriculum.

Turkish lesson is mainly based on listening, reading, speaking and writing skills which are based on expression and skill rather than pure knowledge. Therefore, the innovations and changes made in the mother tongue education / teaching in our country in recent years show that each of the four basic skill areas, within itself and depending on each other, has an importance that cannot be ignored.

In the research, the descriptive research model was used as the 2006, 2015 and 2019 Turkish Language Curriculum was examined as a whole and in detail by considering their different characteristics. In our study, which is a qualitative research example, the curricula have been examined and compared from various angles by using the document analysis technique.

The data of the study were obtained from the sources written below through document analysis.

- 2006 - Primary Education Turkish Course (6th, 7th, 8th Grades) Curriculum
- 2015 - Turkish Course (Grades 1-8) Curriculum
- Turkish Course Curriculum (Primary School-Secondary School 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 and 8th Grades)

In addition, the Turkish textbooks which are accepted with the decision of the Board of Education and Discipline for secondary schools and imam hatip secondary schools (5th, 6th, 7th and 8th grades) were examined and the necessary data were obtained.

Descriptive analysis technique was used while analyzing the data of the research. Listening / watching outcomes of 2006, 2015 and 2019 curricula were analyzed comparatively, the importance of listening / watching method techniques (strategies) in the programs and their use in Turkish lessons were analyzed.

Since the year 2005, the Turkish National Education System has changed its shell, and memorization-oriented and teacher-centered approaches have been replaced by process-oriented and student-centered education approaches. When the Turkish Language Teaching Programs are examined, the 2006 curriculum guided the educational activities in detail, while the subsequent education programs (2015-2017-2019) were simplified and this situation created some gaps in some points of the program. The 2006 curriculum was created by adopting a constructivist approach when evaluated from the perspective of how it sees the educational activities and has been put into use with an updated and innovative approach. The 2015 Turkish Lesson Curriculum decreased the number of gains in contrast to the large number of acquisitions and the content of the 2006 curriculum, and it was prepared with an approach that centered the student's activity in the process. In 2017 and then in 2019 curricula, deficiencies have been identified and the program has been updated and the number of acquisitions has been increased and they have been made functional.

A total of 15 acquisitions are included in the final curriculum of the listening / watching skill area. While 11 of these acquisitions are common for all grade levels,

"They question the consistency when they listen / watch.", "Evaluates the content of what they listen / watch.", "Evaluates the media texts they listen / watch.", "They determine the ways of developing the thought when they listen / watch. " gains are not used in common for all classes.

When the listening / watching texts used in the textbooks are examined, it is seen that texts based on abstract thinking are used for the 6th grades. On the other hand, when the texts in the 8th grades textbooks are examined, it is seen that the texts are below the students' level and concrete thinking is enough. Standards can be provided for texts that should be used in teaching programs.

Poetry is not used in the 7th grade and 8th grade listening / watching texts. Considering their age and cognitive characteristics, it is possible for students at this level to bring creative, selective views on poetry.

It can be seen as a deficiency of the program that watching texts are not included in the Turkish course for 6th and 7th grades. Only listening texts are used.

GÜNCELLENEN 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of The Updated 5th. Grade Social Studies Curriculum
According to Teacher's Opinions

Vehbi ŞARA

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
vsara_25@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2090-3357>

Emine TEYFUR

Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
eteyfur@agri.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7869-0513>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	27.02.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	30.07.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 26-57	https://doi.org/10.31463/aicusbed.887809

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

GÜNCELLENEN 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Evaluation of the Updated 5th Grade Social Studies Curriculum According to the Opinions of Teachers

Vehbi ŞARA
Emine TEYFUR

Öz

Bu çalışmada, güncellenen 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP)'ni öğretmen görüşlerine göre değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Erzurum ilinin metropol ilçelerinde (Aziziye, Palandöken, Yakutiye) görev yapan 168 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Tarama modeli niteliğindeki bu araştırmada veriler USLU(2007) tarafından geliştirilen “ Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programına İlişkin Görüşleri” başlıklı veri toplama aracıyla toplanmıştır. Araştırmada verilerin analizi SPSS 22.00 istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre ankete verilen yanıtlar arasındaki farklar Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Öğretmenlerin ankete verdikleri yanıtlara göre; 5. sınıf SBDÖP'nin genel amaçları, vizyonu, içeriği, öğrenme ve öğretim süreçleri, ölçme ve değerlendirme ile uygulama boyutları öğretmenlerin genel olarak beklentilerini karşıladığı görülmektedir. Fakat öğretmenler, SBDÖP'de kullanılan yaklaşımlar öğrencinin empati kurma yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmadığını, program içeriğinin somuttan soyuta olacak şekilde düzenlenmediğini ve öğrenme alanlarının işleniş sırasında öğretmenlerin kullanacağı yeterli uygulama örnekleri bulunmadığını kısmen düşünmektedirler. Sosyal bilgiler öğretmenleri arasında mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı fark görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Program Değerlendirme, Program Geliştirme, Öğretmen Görüşleri, Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Abstract

In this study, it was aimed to evaluate the 5th Grade Social Studies Curriculum updated according to the teachers' opinions. The sample group of the study consists of 168 social studies teachers working in the metropolitan districts of Erzurum (Aziziye, Palandöken, Yakutiye) in the 2017-2018 academic year. In this

¹ Bu makale Vehbi Şara'nın Güncellenen 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

research, which is survey model, the data were collected with the data collection tool titled "Teachers' Opinions on Social Studies Program" developed by Uslu (2007). Data analysis in the research SPSS 22.00 statistical package program was used. The differences between the answers given to the questionnaire according to the professional seniority of the teachers included in the research were examined with the Kruskal Wallis H test. According to the answers given by the teachers to the questionnaire; It is seen that the general purposes, vision, content, learning and teaching processes, measurement and evaluation and application dimensions of 5th grade SSC meet the expectations of teachers in general. However, teachers partly think that the approaches used in SSC do not contribute to the development of the student's ability to empathize, that the content of the program is not organized from concrete to abstract, and that there are not enough examples of practices that teachers can use during the processing of learning areas. There was no significant difference between social studies teachers in terms of professional seniority variable.

Keywords: Social Studies, Program Evaluation, Curriculum Development, Teachers' Views, Curriculum, Social Studies Curriculum.

Giriş

Bilgi çağı adı verilen günümüz dünyasında özellikle bilimsel ve teknolojik alanda hızlı bir değişim ve gelişim yaşanmaktadır. Ülke olarak dünyada meydana gelen bilimsel ve teknolojik alandaki değişim ve gelişmelere ayak uydurmamız gerekir. Bu değişim ve gelişimlere ayak uydurabilmeleri için de yeni nesillerden yaratıcı düşünceleri, empati kurabilmeleri, araştırma ve sorgulama becerisine sahip olmaları, girişimci ve yaratıcı olmaları, bilgiye ulaşabilmeleri, bilgiyi kendi bilgileri ile yapılandırmaları, problemlerini çözebilmeleri ve kendi kendine karar verebilen bireyler olmaları istenmektedir. Şüphesiz bireylerin bu becerileri kazanılabilmesi eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmasına yani eğitimin kalitesinin artırılmasına bağlıdır. Eğitim kalitesinin içerik boyutunda öğretim programlarının taşıdığı önem büyüktür. Bu durum, geleceğin nesilleri olan çocuklarımızın daha donanımlı yetişmesi için öğretim programlarının güncellenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle özellikle kişisel, sosyal, kültürel ve bilimsel alanlarda meydana gelen gelişmeler öğretim programlarının güncellenmesine sebep olmuştur. Güncelleme çalışmalarının başlamasına uluslararası ölçekte gerçekleştirilen sınavların sonuçları, 64. ve 65. Hükümetlerin eylem planları, kalkınma planları, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların hazırladığı raporlar ile yapılan bilimsel araştırmalar etki etmiştir (TTKB, 2017).

Bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmeler kişinin daha önce karşılaştığı sorunlara göre iletişim ve dijital kullanım sorunlarıyla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu sorunların çözümü için birden fazla

disiplinin ortaya koyduğu bulgulardan faydalanılması gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere insanlarla iyi ilişkiler kurmayı ve vatandaşta olması gereken yeterlikleri kazandırmayı amaçlar. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi disiplinler arası yaklaşımdan yola çıkarak tarih, coğrafya, psikoloji, felsefe, sosyoloji, siyaset bilimi, hukuk, antropoloji, arkeoloji ve ekonomi gibi sosyal bilimlerin bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin birçok konuda bilgi ve beceri kazanmalarına ve gündelik yaşamlarında doğru kararlar almalarına yarar sağlar. Bu anlatımlara bakıldığında sosyal bilgiler şu şekilde tanımlanabilir: “Etkin ve üretken bireyler yetiştirmek, öğrencilerin insani ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimlere kaynaştıran bir ilköğretim dersi.” Bu tanım ışığında SBDÖP’nin geliştirilmesi sürecinde; toplumun ihtiyaçları, öğrencilerin yaşantıları ve sosyal bilim disiplinleri gibi üç temel kaynak esas alınmıştır. Toplumun ihtiyaçları açısından düşünüldüğünde öğrencilerin sadece şimdiki ihtiyaçları değil, yetişkin olduklarında yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ortaya çıkacak ihtiyaçları da dikkate alınmak istenmiştir (MEB, 2015).

Sosyal bilgiler dersi, sürekli olarak değişen, gündelik hayattaki problemleri tanımlayan ve bu problemlere yönelik çözüm önerileri geliştiren bireyler yetiştirmeyi amaçlar (Öztürk, 2009). Bu nedenle geçen zaman içinde öğretim programı uygulamaları ile bu uygulamalara yönelik yapılan araştırmalar SBDÖP’de güncelleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç çerçevesinde; ilk defa sosyal bilgiler dersi 1968 Programı’na konulmuştur. Fakat 1985 yılında ise ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi kaldırılarak yerine vatandaşlık bilgisi, milli coğrafya, milli tarih dersleri konulmuştur (Kan,2010: 663).

Mili Eğitim Bakanlığı (MEB), 2005 ve 2017 yıllarına gelindiğinde önceki programlara göre köklü değişikliklere imza atmıştır. Bu değişikliklerden biri de iki programın da yapılandırmacı yaklaşımı esas almasıdır. Öğrenci merkezli olan bu yaklaşımda programın amaçları içinde yer alan temel bilgi ve becerilere öğrencilerin ulaşmasında öğretmenler rehberlik görevi üstlenmektedir (TTKB, 2017).

Ülkemizde 2016-2017 eğitim öğretim yılında başlayan müfredat güncelleme sürecinde şûra kararları, hükümet programları ve partilerin seçim beyannameleri başta olmak üzere, farklı kurum ve kişilerce üretilmiş 350 doküman ve rapor incelenmiş. 72 program geliştirme toplantısı, 18 tanıtım ve tartışma toplantısı, 15 formatör eğitimi toplantısı, 15 öğretmen eğitimi çalışma

toplantısı yapılmıştır. Toplamda 120 toplantı yapılmış değişik zamanlarda ve farklı mekânlarda yapılan bu toplantılara 7.742 öğretmen ve akademisyen katılmıştır. Oluşturulan Program Geliştirme İzleme Kurulunda; Temel Eğitim, Ortaöğretim, Din Öğretimi, Meslekî ve Teknik Eğitim, Hayat Boyu Öğrenme, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri, Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürleri sürekli olarak yer almıştır (TTKB, 2017: 6).

Taslak müfredatlar, mufredat.meb.gov.tr adresinde 13 Ocak - 10 Şubat 2017 tarihleri arasında incelemeye ve görüş bildirimine açık tutulmuştur. Bu süre zarfında bu adres üzerinden 175.342; TTKB kurumsal e-posta adresi aracılığı ile de 8.850 görüş bildirilmiştir. Ayrıca kurumun Facebook hesabında 91.487 görüntüleme, 31.268 etkileşim; Twitter hesabında ise 530 milyon görüntüleme, 19 milyon 100 bin profil ziyareti gerçekleştirilmiştir. Kamuoyundan gelen bu geri bildirimler, akademisyen ve öğretmenlerden oluşan 360 kişinin katıldığı bir çalıştayda değerlendirilmiştir. TTKB bünyesindeki komisyonlar çalıştaydaki değerlendirmeleri büyük bir titizlikle incelemiş ve düzenlemeler yaparak taslak müfredatları TTKB'ye sunmuştur. TTKB tarafından onaylanan taslak müfredatların makam onayları, 02 Mayıs 2017 tarihinde MEB'den alınmıştır. Müfredatlar, 18 Temmuz 2017 tarihinde basın toplantısıyla kamuoyuyla paylaşılmıştır (TTKB, 2017: 6).

2017-2018 eğitim öğretim yılında 1, 5 ve 9. sınıflarda, 2018-2019 eğitim öğretim yılında ise tüm sınıflarda yenilenen müfredatların uygulanmasına başlanılmıştır.

SBDÖP'nin uygulayıcıları olan öğretmenler programı ne kadar etkili ve verimli bir şekilde uygularlarsa programın hedeflediği sonuçlara ulaşmada o kadar başarı elde edilir. Öğretmenlerin güncellenen SBDÖP'yi tanımaları, programın özelliklerini bilmeleri ve programı özümsemeleri programı uygulama ve programın eksikliklerini tespit etmede o kadar faydalı olacaktır. 2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanan 5. sınıf SBDÖP'ye ilişkin öğretmen görüşlerini tespit etmek bu bakımdan önemlidir. Araştırmanın sonuçları programın değerlendirilmesini sağlayacaktır. SBDÖP'nin mevcut durumunun incelenmesi ve programın olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesi aynı zamanda değiştirilmesi ve geliştirilmesi gereken yönlerinin belirlenmesini sağlayacaktır.

Alanyazın incelendiğinde 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya başlayan 5. sınıf SBDÖP hakkında öğretmen görüşlerini içeren çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görülür. Araştırma bu yönüyle

alanyazına önemli katkı sağlayacağı beklenmektedir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçlarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılacak olan program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öğretim programının çok yeni olması nedeniyle daha çok çalışmalar, 2005 öğretim programının uygulandığı yıllarda yoğunlaşmaktadır (Çalışkan, 2014; Coşkun, 2007; Ece, 2007; Kalaycı,2007; Kılıçoğlu, 2007; Kösterelioğlu & Özen, 2014; Memişoğlu, 2012; Sağlam, 2014; Semenderoğlu & Gülersoy, 2005; Uslu, 2007; Yazar, 2008).

Güncellenen 5. sınıf SBDÖP hakkında yapılan bazı çalışmalarda programın bir ya da birkaç yönüyle analiz edilmiştir. Çalışkan (2019) tarafından hazırlanan çalışma, SBÖP’de yer alan 5. sınıf sosyal bilgiler dersi kazanımların gerçekleştirilme düzeyi ile ilgilidir. Bu çalışmada öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretim programında yedi öğrenme alanı içerisinde bulunan otuz dört kazanımın her birini yüksek veya çok yüksek düzeyde gerçekleştirdikleri vurgulanmıştır.

Akmeşe (2019) tarafından hazırlanan çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2017 ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik düşüncelerini ortaya koymaya yöneliktir. Bu çalışmada, özellikle yeni öğretim programında kazanımların sayısının azaltılmasının yerinde olduğu, programın kazanım ve içerik ögesindeki değişikliklerin genel olarak ders sürecine olumlu yansıdığı vurgulanmıştır. Diğer bir çalışma ise Fırat (2019) tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada 2018 yılı itibari ile uygulamaya başlanan 5. sınıf SBDÖP’ye ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yenilenen 5. sınıf SBDÖP’ye genel olarak orta düzeyde bir olumlu baktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın esas amacı, yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan ve 2017- 2018 eğitim-öğretim yılında ilk defa uygulanan 5. sınıf SBDÖP’nin öğretmen görüşlerine göre değerlendirmektir. Bu amaçla araştırma sürecinde aşağıdaki nicel boyutlara ilişkin alt sorulara cevap aranmıştır.

Problem Durumu:

Güncellenen 5. sınıf SBDÖP’nin; genel amaçları ve temel yaklaşımı,vizyonu, içerik, öğrenme öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme, uygulama boyutlarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Alt Problemler:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; meslekteki kıdem değişkenine göre güncellenen 5. sınıf SBDÖP'nin; genel amaçları ve temel yaklaşımı, vizyonu boyutlarına yönelik görüşleri farklılaşmakta mıdır?
2. Güncellenen 5. sınıf SBDÖP'nin; genel amaçları ve temel yaklaşımı boyutuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
3. Güncellenen 5. sınıf SBDÖP'nin; içerik boyutuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
4. Güncellenen 5. sınıf SBDÖP'nin; öğrenme öğretme süreci boyutuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
5. Güncellenen 5. sınıf SBDÖP'nin; ölçme ve değerlendirme boyutuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
6. Güncellenen 5. sınıf SBDÖP'nin; uygulama boyutuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Güncellenen 5. sınıf SBDÖP'nin öğretmen görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modeli niteliğindedir. Tarama modelinde var olan bir durumu kendi koşulları içerisinde ve olduğu gibi yansıtmak esas alınmıştır. (Karasar, 2005). Bu bağlamda ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersine giren sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve önerileri mevcut durum doğrultusunda betimlemeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın araştırma örneklemini Erzurum ilinin metropol ilçelerinde (Aziziye, Palandöken, Yakutiye) görev yapan iki yüz (200) sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Bütün öğretmenlere ulaşılmış fakat çalışma gönüllülük esasıyla yapıldığı için yüz altmış sekiz (168) öğretmenden geri dönüş alınmıştır. Buna göre çalışma verileri için geri dönüş oranı, % 84'tür.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada USLU(2007) tarafından geliştirilen '*Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programına İlişkin Görüşleri*' başlıklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla toplanan veriler ile araştırmanın amacı doğrultusunda betimsel ve ilişkisel istatistikî işlemler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin mesleki kıdem değişkenine göre, 5. sınıf SBDÖP'nin genel amaçları ve temel yaklaşımı, vizyonu boyutlarına yönelik görüşlerinin değişip değişmediği de ilişkisel olarak araştırılmıştır. Verileri elde etmek için kullanılan anket formu iki kısımdan

oluşmaktadır. İlk kısımda ankete katılan öğretmenlere ait bilgileri içeren kişisel bilgi formu bulunmaktadır. İkinci kısımda ise öğretmenlerin güncellenen 5. sınıf SBDÖP’ye yönelik düşüncelerinin değerlendirildiği beş dereceli Likert ölçeği yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Anket vasıtasıyla toplanan verilerin analizi SPSS 22.00 istatistik paket programı ile yapılmıştır. Öğretmenlerin anketlere verdiği cevapların frekansları ve yüzde dağılımları bulunmuştur. “Programın Genel Amaçları ve Temel Yaklaşımı”, “Programın Vizyonu”, “Programın İçeriği”, “Öğrenme Öğretme Süreci”, “Ölçme ve Değerlendirme” ve “Uygulama Boyutu” iç yapı tutarlılığının bulunması için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Anket verilerinin faktör analizine uygun olup olmadığını değerlendirmek için Barlett testi ve Kaiser-Meyer-Olkin(KMO) testleri uygulanmıştır. Bu bulgulara dayanarak 52 maddeden oluşan anketin Açıklayıcı Faktör Analizi(exploratory factor analysis) olarak Temel Bileşenler Yöntemi(Principal Component) ve Direct Oblimin Dönüştürmesi uygulanmıştır. Anketin “Programın Genel Amaçları ve Temel Yaklaşımı”, “Programın Vizyonu”, “Programın İçeriği”, “Öğrenme Öğretme Süreci”, “Ölçme ve Değerlendirme” ve “Uygulama Boyutu” gibi alt ölçeklerine ait Korelasyon Analizi yapılmıştır. Meslekteki kıdem değişkeni için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; “Meslekteki Kıdem,” değişkenine göre 5. sınıf SBDÖP’nin Genel Amaçları Ve Temel Yaklaşımı, Vizyonu boyutlarına yönelik görüşleri farklılaşmakta mıdır? ” şeklindedir.

Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Yanıtların Karşılaştırılması

Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre ankete verilen yanıtlar arasındaki farklar Kruskal Wallis H testi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo-1’da verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Ankete Verilen Yanıtlar Arasındaki Farklar

	N	\bar{X}	S.s.	KW	P
1-5 yıl	26	44,92	5,30	6,204	,184
6-10 yıl	44	42,43	6,78		

Güncellenen 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi | 33

Programın Genel Amaçları ve Temel Yaklaşımı	Genel	11-15 yıl	40	44,03	7,47		
	Temel	16-20 yıl	27	44,19	5,82		
		21 yıl ve üzeri	31	41,52	7,15		
Programın Vizyonu	1-5 yıl		26	11,31	1,96		
			44	10,32	2,23		
	6-10 yıl	40	11,08	1,98	8,390	,078	
	16-20 yıl	27	10,30	1,59			
	21 yıl ve üzeri	31	10,26	1,86			

Tablo-1 incelendiğinde; öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre anketin “Programın Genel Amaçları ve Temel Yaklaşımı”, “Programın Vizyonu”na ilişkin tüm KW değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre anketin “Programın Genel Amaçları ve Temel Yaklaşımı”, “Programın Vizyonu” na verdikleri yanıtlar arasında fark olmadığını göstermektedir.

Programın Genel Amaçları ve Temel Yaklaşımına Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anketin “Programın Genel Amaçları Ve Temel Yaklaşımı” boyutuna verdikleri yanıtların genel dağılımı ile ilgili bulgular Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Anketin “Programın Genel Amaçları Ve Temel Yaklaşımı” Boyutuna Verdikleri Yanıtların Genel Dağılımı ile İlgili Bulgular

Anket Maddeleri	f	%	\bar{X}	Anlamı	
Programın Genel Amaçları Ve Temel Yaklaşımı					
1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın genel amaçları açık bir şekilde ifade edilmemiştir.	Hiç Katılmıyorum	36	21,4	2,41	Katılmıyorum
	Katılmıyorum	63	37,5		
	Kısmen Katılıyorum	37	22,0		
	Katılıyorum	28	16,7		
	Tamamen Katılıyorum	4	2,4		
	Hiç Katılmıyorum	3	1,8		
	Katılmıyorum	9	5,4		

2. SBDÖP'nin genel amaçları milli eğitimin temel amaçları ile uyşmaktadır.	Kısmen Katılıyorum	20	11,9	3,92	Katılıyorum
	Katılıyorum	10	61,3		
	Tamamen Katılıyorum	33	19,6		
3. SBDÖP'de benimsenen yaklaşım bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmeye yöneliktir.	Hiç Katılmıyorum	3	1,8	3,80	Katılıyorum
	Katılmıyorum	7	4,2		
	Kısmen Katılıyorum	37	22,0		
	Katılıyorum	95	56,5		
4. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan kavramlar rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edilmiştir.	Hiç Katılmıyorum	4	2,4	3,47	Katılıyorum
	Katılmıyorum	17	10,1		
	Kısmen Katılıyorum	62	36,9		
	Katılıyorum	66	39,3		
5. SBDÖP'de kullanılan yaklaşımlar öğrencinin empati kurma yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmamaktadır.	Hiç Katılmıyorum	20	11,9	2,74	Kısmen Katılıyorum
	Katılmıyorum	58	34,5		
	Kısmen Katılıyorum	43	25,6		
	Katılıyorum	39	23,2		
6. SBDÖP'de kazanımlar öğrencilerin sınıf düzeyine uygun değildir.	Hiç Katılmıyorum	29	17,3	2,44	Katılıyorum
	Katılmıyorum	72	42,9		
	Kısmen Katılıyorum	39	23,2		
	Katılıyorum	20	11,9		
7. SBDÖP'de kazanımlar öğrencilerin ihtiyaçlarına	Hiç Katılmıyorum	2	1,2	3,64	Katılıyorum
	Katılmıyorum	12	7,1		
	Kısmen Katılıyorum	51	30,4		
	Katılıyorum	82	48,8		

Güncellenen 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi | 35

uygun tasarlanmıştır.	Tamamen Katılıyorum	21	12,5		
8. SBDÖP’de kazanımlar birbirini desteklemektedir.	Hiç Katılmıyorum	3	1,8	3,81	Katılıyorum
	Katılmıyorum	8	4,8		
	Kısmen Katılıyorum	36	21,4		
	Katılıyorum	92	54,8		
9. SBDÖP’de kazanımlar rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edilmiştir.	Tamamen Katılıyorum	29	17,3	3,75	Katılıyorum
	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	10	6,0		
	Kısmen Katılıyorum	41	24,4		
10. Sosyal bilgiler dersinde genel kazanımlar gerçekleştirilebil mektedir.	Katılıyorum	90	53,6	3,63	Katılıyorum
	Tamamen Katılıyorum	25	14,9		
	Hiç Katılmıyorum	0	0,0		
	Katılmıyorum	15	8,9		
11. Sosyal bilgiler dersinde kazanımlar belirlenirken öğretmen görüşlerine daha önem verilmektedir.	Kısmen Katılıyorum	51	30,4	2,98	Kısmen Katılıyorum
	Katılıyorum	83	49,4		
	Tamamen Katılıyorum	19	11,3		
	Hiç Katılmıyorum	17	10,1		
12. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgi düzeyleri programın hedeflerinin gerçekleştirilmesi ni etkilemektedir.	Katılmıyorum	41	24,4	3,91	Katılıyorum
	Kısmen Katılıyorum	54	32,1		
	Katılıyorum	41	24,4		
	Tamamen Katılıyorum	15	8,9		
	Hiç Katılmıyorum	2	1,2	3,91	Katılıyorum
	Katılmıyorum	11	6,5		
	Kısmen Katılıyorum	32	19,0		
	Katılıyorum	78	46,4		
	Tamamen Katılıyorum	45	26,8		

Not= 1., 5., 6. Maddeler ters yönde kodlanmaktadır.

Tablo-2 incelendiğinde; öğretmenler SBDÖP'nin genel amaçlarının açık bir şekilde ifade edilmesi, SBDÖP'nin genel amaçlarının milli eğitimin temel amaçları ile uyuşması, SBDÖP'de benimsenen yaklaşımın bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmeye yönelik olması, sosyal bilgiler ders kitabında yer alan kavramların rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edilmesi, SBDÖP'de kazanımların öğrencilerin sınıf düzeyine uygun olması, SBDÖP'de kazanımların öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun tasarlanması, SBDÖP'de kazanımların birbirini desteklemesi, SBDÖP'de kazanımların rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edilmesi, Sosyal bilgiler dersinde genel kazanımların gerçekleştirilebilmesi, sosyal bilgiler dersinde kazanımlar belirlenirken öğretmen görüşlerine daha önem verilmesi ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgi düzeylerinin programın hedeflerinin gerçekleştirilmesini etkilemesi konularında olumlu görüş belirtmektedir. SBDÖP'de kullanılan yaklaşımların öğrencinin empati kurma yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunması konusunda ise olumsuz görüş belirtmektedir.

Programın Vizyonu Boyutuna Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anketin “Programın Vizyonu” boyutuna verdikleri yanıtların genel dağılımı ile ilgili bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Anketin “Programın Vizyonu” Boyutuna Verdikleri Yanıtların Genel Dağılımı ile İlgili Bulgular

Anket Maddeleri		f	%	\bar{X}	Anlamı
Programın Vizyonu					
13. SBDÖP'nin vizyonu açık bir şekilde ifade edilmemiştir.	Hiç Katılmıyorum	22	13,1	2,58	Katılmıyorum
	Katılmıyorum	69	41,1		
	Kısmen Katılıyorum	38	22,6		
	Katılıyorum	35	20,8		
	Tamamen Katılıyorum	4	2,4		
14. SBDÖP'nin vizyonu gerçekleştirmeye yöneliktir.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2	3,60	Katılıyorum
	Katılmıyorum	11	6,5		
	Kısmen Katılıyorum	57	33,9		
	Katılıyorum	81	48,2		

	Tamamen Katılıyorum	17	10,1		
15. SBDÖP'nin vizyonu çağımızın gerektirdiği insanın sahip olması gereken donanımı ifade etmektedir.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	13	7,7		
	Kısmen Katılıyorum	54	32,1	3,63	Katılıyorum
	Katılıyorum	76	45,2		
	Tamamen Katılıyorum	23	13,7		

Not= 13. madde ters yönde kodlanmaktadır.

Tablo-3 incelendiğinde; öğretmenler SBDÖP'nin vizyonunun açık bir şekilde ifade edilmesi, gerçekleştirmeye yönelik olması ve çağımızın gerektirdiği insanın sahip olması gereken donanımı ifade etmesi konusunda olumlu görüş belirtmektedir.

Programın İçeriği Boyutuna Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anketin "Programın İçeriği" boyutuna verdikleri yanıtların genel dağılımı ile ilgili bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Anketin "Programın İçeriği" Boyutuna Verdikleri Yanıtların Genel Dağılımı ile İlgili Bulgular

Anket Maddeleri		f	%	\bar{X}	Anlamı
Programın İçeriği					
16. İçerik genel amaçlara ulaşmayı sağlayacak niteliktedir.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	8	4,8		
	Kısmen Katılıyorum	43	25,6	3,73	Katılıyorum
	Katılıyorum	96	57,1		
	Tamamen Katılıyorum	19	11,3		
17. SBDÖP'yi oluşturan temel öğeler beceri, kavram, değer ve genel amaçlar programda rahatça anlaşılabilir	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	12	7,1		
	Kısmen Katılıyorum	53	31,5	3,61	Katılıyorum

şekilde açık-seçik ifade edilmiştir.	Katılıyorum	84	50,0		
	Tamamen Katılıyorum	17	10,1		
18. SBDÖP, öğrencilerin kendine özgü becerileri kazanmasında etkin bir rol oynamaktadır.	Hiç Katılmıyorum	3	1,8		
	Katılmıyorum	12	7,1		
	Kısmen Katılıyorum	53	31,5	3,60	Katılıyorum
	Katılıyorum	82	48,8		
19. SBDÖP’de yer alan kavramlar öğrencilerin seviyesine uygun değildir.	Hiç Katılmıyorum	32	19,0		
	Katılmıyorum	65	38,7		
	Kısmen Katılıyorum	47	28,0	2,39	Katılmıyorum
	Katılıyorum	21	12,5		
20. Sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan kavram haritaları sayesinde konu daha iyi anlaşılmaktadır.	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	9	5,4		
	Kısmen Katılıyorum	41	24,4	3,78	Katılıyorum
	Katılıyorum	92	54,8		
21. SBDÖP, öğrencilerin kendi değer sistemlerini kurmada etkin bir rol oynamaktadır.	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	10	6,0		
	Kısmen Katılıyorum	41	24,4	3,76	Katılıyorum
	Katılıyorum	92	54,8		
22. SBDÖP, öğrencileri araştırma ve incelemeye sevk etmektedir.	Tamamen Katılıyorum	24	14,3		
	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	17	10,1		

Güncellenen 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre
Değerlendirilmesi | 39

	Kısmen Katılıyorum	51	30,4	3,56	Katılıyorum
	Katılıyorum	85	50,6		
	Tamamen Katılıyorum	14	8,3		
23. SBDÖP'nin içeriği somuttan soyuta olacak şekilde düzenlenmemiştir.	Hiç Katılmıyorum	16	9,5		
	Katılmıyorum	55	32,7		Kısmen
	Kısmen Katılıyorum	43	25,6	2,83	Katılıyorum
	Katılıyorum	49	29,2		
	Tamamen Katılıyorum	5	3,0		
24. SBDÖP'nin içeriği geçmişte öğretilen konuları desteklemektedir.	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	10	6,0		
	Kısmen Katılıyorum	50	29,8	3,73	Katılıyorum
	Katılıyorum	80	47,6		
	Tamamen Katılıyorum	27	16,1		
25. SBDÖP, diğer ders programlarıyla desteklenmektedir.	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	8	4,8		
	Kısmen Katılıyorum	51	30,4	3,70	Katılıyorum
	Katılıyorum	88	52,4		
	Tamamen Katılıyorum	20	11,9		
26. SBDÖP'nin içeriği, benimsenen temel yaklaşımın uygulanmasını gerçekleştirebilmektedir.	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	8	4,8		
	Kısmen Katılıyorum	56	33,3	3,65	Katılıyorum
	Katılıyorum	87	51,8		

	Tamamen Katılıyorum	16	9,5		
27. SBDÖP'yi alan öğrenciler çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli ve girişimci bir yapıya sahip olurlar.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	8	4,8		
	Kısmen Katılıyorum	52	31,0	3,69	Katılıyorum
	Katılıyorum	84	50,0		
	Tamamen Katılıyorum	22	13,1		
28. SBDÖP'yi alan öğrenciler ailelerine, vatanına, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı insanlar olarak yetişirler.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	5	3,0		
	Kısmen Katılıyorum	37	22,0	3,93	Katılıyorum
	Katılıyorum	83	49,4		
	Tamamen Katılıyorum	41	24,4		
29. SBDÖP'yi alan öğrenciler, Türk toplumunun birer üyesi olarak görev ve sorumluluk alabilecek hale gelirler.	Hiç Katılmıyorum	3	1,8		
	Katılmıyorum	1	,6		
	Kısmen Katılıyorum	38	22,6	3,96	Katılıyorum
	Katılıyorum	83	49,4		
	Tamamen Katılıyorum	43	25,6		
30. SBDÖP'yi alan öğrenciler, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.	Hiç Katılmıyorum	3	1,8		
	Katılmıyorum	2	1,2		
	Kısmen Katılıyorum	35	20,8	3,93	Katılıyorum
	Katılıyorum	92	54,8		
	Tamamen Katılıyorum	36	21,4		
	Hiç Katılmıyorum	3	1,8		
	Katılmıyorum	9	5,4		

Güncellenen 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi | 41

31. SBDÖP'yi alan öğrenciler, gelecekte çalışmak istedikleri meslekler ile ilgili olarak temel bilgi ve becerileri kazanır.	Kısmen Katılıyorum	38	22,6	3,77	Katılıyorum
	Katılıyorum	91	54,2		
	Tamamen Katılıyorum	27	16,1		
32. SBDÖP'de yer alan bilgiler öğrencilerin çevreleriyle olan uyumlarını kolaylaştırmaktadır.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2	3,93	Katılıyorum
	Katılmıyorum	6	3,6		
	Kısmen Katılıyorum	32	19,0		
	Katılıyorum	89	53,0		
33. SBDÖP'yi alan öğrenciler, bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar, bu uygarlıkta Atatürk ve Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak 'milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarma' yolunda her fedakarlığı göze alma bilincini kazanırlar.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2	3,89	Katılıyorum
	Katılmıyorum	5	3,0		
	Kısmen Katılıyorum	37	22,0		
	Katılıyorum	89	53,0		
	Tamamen Katılıyorum	35	20,8		
34. SBDÖP'de yer alan çevre ilgili konular sosyal bilgiler programının genel amaçlarıyla örtüşmektedir.	Hiç Katılmıyorum	1	,6	3,92	Katılıyorum
	Katılmıyorum	6	3,6		
	Kısmen Katılıyorum	30	18,0		
	Katılıyorum	98	58,7		
	Tamamen Katılıyorum	32	19,2		
35. SBDÖP'yi alan öğrenciler, aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve toplum halinde yaşamının zorunluluğunu ve sorumluluğunu kavrar.	Hiç Katılmıyorum	3	1,8	3,88	Katılıyorum
	Katılmıyorum	5	3,0		
	Kısmen Katılıyorum	33	19,6		
	Katılıyorum	96	57,1		

	Tamamen Katılıyorum	31	18,5		
36. SBDÖP, öğrencilerin gelecekteki yaşantılarına ışık tutarak bireylerden beklenen niteliklerin gelişmesine yardımcı olur.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	7	4,2		
	Kısmen Katılıyorum	40	23,8	3,82	Katılıyorum
	Katılıyorum	89	53,0		
	Tamamen Katılıyorum	30	17,9		
37. SBDÖP, bir bütün olarak amaçlandığı temel düşünceleri kazandırmaktadır.	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	10	6,0		
	Kısmen Katılıyorum	33	19,6	3,83	Katılıyorum
	Katılıyorum	97	57,7		
	Tamamen Katılıyorum	27	16,1		

Not= 19., 23. maddeler ters yönde kodlanmaktadır.

Tablo-4 incelendiğinde; öğretmenler içeriğin genel amaçlara ulaşmayı sağlayacak nitelikte olması, SBDÖP'yi oluşturan temel öğeler beceri, kavram, değer ve genel amaçların programda rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edilmesi, SBDÖP'nin öğrencilerin kendine özgü becerileri kazanmasında etkin bir rol oynaması, SBDÖP'de yer alan kavramların öğrencilerin seviyesine uygun olması konusunda olumlu görüş bildirmişlerdir. Sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan kavram haritaları sayesinde konuların daha iyi anlaşılmağa olduğu, SBDÖP'nin öğrencilerin kendi değer sistemlerini kurmada etkin bir rol oynaması ve öğrencileri araştırma ve incelemeye sevk etmesi, SBDÖP'nin içeriğinin geçmişte öğretilen konuları desteklemesi, konusunda öğretmenlerin olumlu görüşte oldukları tespit edilmiştir. SBDÖP'nin diğer ders programlarıyla desteklenmesi, SBDÖP'nin içeriğinin, benimsenen temel yaklaşımın uygulanmasını gerçekleştirebilmesi, SBDÖP'yi alan öğrencilerin çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli ve girişimci bir yapıya sahip olması, vatanına, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı insanlar olarak yetişmesi, Türk toplumunun birer üyesi olarak görev ve sorumluluk alabilecek hale gelmesi, aile bütünlüğüne bağlılık kazanması, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirmesi ve gelecekte çalışmak istedikleri meslekler ile ilgili olarak temel bilgi ve becerileri kazanması, hususunda öğretmenlerin

görüşleri olumludur. SBDÖP’de yer alan bilgilerin öğrencilerin çevreleriyle olan uyumlarını kolaylaştırması, SBDÖP’yi alan öğrencilerin, bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar, bu uygarlıkta Atatürk ve Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak 'milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarma' yolunda her fedakarlığı göze alma bilincini kazanması, konularında görüşleri olumludur. SBDÖP’de yer alan çevre ilgili konuların sosyal bilgiler programının genel amaçlarıyla örtüşmekte oluşu, SBDÖP’yi alan öğrencilerin, aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve toplum halinde yaşamının zorunluluğunu ve sorumluluğunu kavraması, SBDÖP’nin öğrencilerin gelecekteki yaşantılarına ışık tutarak bireylerden beklenen niteliklerin gelişmesine yardımcı olması, SBDÖP’nin bir bütün olarak amaçlandığı temel düşünceleri kazandırması konularında olumlu görüş belirtmektedirler. SBDÖP’nin içeriğinin somuttan soyuta olacak şekilde düzenlenmesi konusunda ise olumsuz görüş belirtmişlerdir.

Programın Öğrenme Öğretme Süreci Boyutuna Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anketin “Öğrenme Öğretme Süreci” boyutuna verdikleri yanıtların genel dağılımı ile ilgili bulgular Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Anketin “Öğrenme Öğretme Süreci” Boyutuna Verdikleri Yanıtların Genel Dağılımı ile İlgili Bulgular

Anket Maddeleri		f	%	\bar{X}	Anlamı
Öğrenme Öğretme Süreci					
38. Sosyal bilgiler dersinde kullanılması önerilen öğretim yöntem ve teknikleri öğrencileri bilgi ve becerilerini yeniden yapılandırarak hayata geçirmelerine olanak sağlamaktadır.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2	3,69	Katılıyorum
	Katılmıyorum	6	3,6		
	Kısmen Katılıyorum	49	29,2		
	Katılıyorum	96	57,1		
39. SBDÖP’nin uygulanmasında öğretmen yol gösterici,	Tamamen Katılıyorum	15	8,9	3,77	Katılıyorum
	Hiç Katılmıyorum	1	,6		
	Katılmıyorum	11	6,5		
	Kısmen Katılıyorum	36	21,4		

öğrenci ise aktif durumdadır.	Katılıyorum	98	58,3		
	Tamamen Katılıyorum	22	13,1		
40. SBDÖP’de modern öğretim yöntem ve tekniklerine yeterince yer verilmemektedir.	Hiç Katılmıyorum	21	12,5		
	Katılmıyorum	61	36,3		
	Kısmen Katılıyorum	52	31,0	2,60	Katılmıyorum
	Katılıyorum	32	19,0		
41. SBDÖP’de ünitelerin işleniş sırasında öğretmenlerin kullanacağı yeterli uygulama örnekleri bulunmamaktadır.	Hiç Katılmıyorum	21	12,5		
	Katılmıyorum	51	30,4		Kısmen
	Kısmen Katılıyorum	49	29,2	2,77	Katılıyorum
	Katılıyorum	40	23,8		
42. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere yapıcı-yaratıcı faaliyetlere yöneltecek etkinlikler yapılmaktadır.	Hiç Katılmıyorum	4	2,4		
	Katılmıyorum	17	10,1		
	Kısmen Katılıyorum	57	33,9	3,47	Katılıyorum
	Katılıyorum	76	45,2		
43. SBDÖP’de yapılması tasarlanan etkinlikler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur.	Hiç Katılmıyorum	2	1,2		
	Katılmıyorum	8	4,8		
	Kısmen Katılıyorum	46	27,4	3,72	Katılıyorum
	Katılıyorum	91	54,2		
44. SBDÖP, yapılması gereken etkinliklerde öğrencilere yol gösterebilmektedir	Hiç Katılmıyorum	1	.6		
	Katılmıyorum	6	3,6		
	Kısmen Katılıyorum	42	25,0	3,77	Katılıyorum
	Katılıyorum				

	Katılıyorum	100	59,5		
	Tamamen Katılıyorum	19	11,3		
45. SBDÖP, yapılması gereken etkinliklerde öğretmenlere yol gösterebilmektedir.	Hiç Katılmıyorum	4	2,4		
	Katılmıyorum	5	3,0		
	Kısmen Katılıyorum	44	26,2	3,75	Katılıyorum
	Katılıyorum	91	54,2		
	Tamamen Katılıyorum	24	14,3		

Not= 40, 41.. maddeleri ters yönde kodlanmaktadır.

Tablo-5 incelendiğinde; öğretmenler sosyal bilgiler dersinde kullanılması önerilen öğretim yöntem ve teknikleri öğrencilerin bilgi ve becerilerini yeniden yapılandırarak hayata geçirmelerine olanak sağlaması, SBDÖP'nin uygulanmasında öğretmenin yol gösterici, öğrencinin ise aktif durumda olması, SBDÖP'de modern öğretim yöntem ve tekniklerine yeterince yer verilmesi, sosyal bilgiler dersinde öğrencilere yapıcı-yaratıcı faaliyetlere yöneltecek etkinlikler yapılmakta olduğu, SBDÖP'de tasarlanan etkinlikler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olması, SBDÖP'nin yapılması gereken etkinliklerde öğrencilere ve öğretmenlere yol gösterebilmesi konularında olumlu görüş belirtmiştir. SBDÖP'de ünitelerin işleniş sırasında öğretmenlerin kullanacağı yeterli uygulama örnekleri bulunması konusunda ise olumsuz görüş belirtmişlerdir.

Programın Ölçme ve Değerlendirme Boyutuna Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anketin “Ölçme ve Değerlendirme” boyutuna verdikleri yanıtların genel dağılımı ile ilgili bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Anketin “Ölçme ve Değerlendirme” Boyutuna Verdikleri Yanıtların Genel Dağılımı ile İlgili Bulgular

Anket Maddeleri	f	%	\bar{X}	Anlamı
Ölçme ve Değerlendirme				
46. SBDÖP, öğretmenlerin ölçme	Hiç Katılmıyorum	2	1,2	

araçları geliştirmesi açısından yol gösterici olmaktadır.	Katılmıyorum	8	4,8	3,64	Katılıyorum
	Kısmen Katılıyorum	54	32,1		
	Katılıyorum	89	53,0		
	Tamamen Katılıyorum	15	8,9		
47. SBDÖP’de değerlendirme işleminin yapılabilmesi için gerekli ölçütlere yer verilmemiştir.	Hiç Katılmıyorum	20	11,9	2,60	Katılmıyorum
	Katılmıyorum	68	40,5		
	Kısmen Katılıyorum	45	26,8		
	Katılıyorum	29	17,3		
48. SBDÖP’de öğrencilerin yapmış oldukları etkinliklerin değerlendirilebilmesi amacıyla öğretmenlere rehberlik yapacak açıklamalara yer verilmiştir.	Hiç Katılmıyorum	4	2,4	3,51	Katılıyorum
	Katılmıyorum	14	8,3		
	Kısmen Katılıyorum	53	31,5		
	Katılıyorum	86	51,2		
	Tamamen Katılıyorum	11	6,5		

Not= 47. maddesi ters yönde kodlanmıştır.

Tablo-6 incelendiğinde; öğretmenler SBDÖP’nin öğretmenlerin ölçme araçları geliştirmesi açısından yol gösterici olması, SBDÖP’de değerlendirme işleminin yapılabilmesi için gerekli ölçütlere yer verilmesi ve öğrencilerin yapmış oldukları etkinliklerin değerlendirilebilmesi amacıyla öğretmenlere rehberlik yapacak açıklamalara yer verilmesi konularında olumlu görüş belirtmektedir.

Programın Uygulama Boyutuna Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anketin “Uygulama Boyutu” boyutuna verdikleri yanıtların genel dağılımı ile ilgili bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Anketin “Uygulama Boyutu” Boyutuna Verdikleri Yanıtların Genel Dağılımı ile İlgili Bulgular

Anket Maddeleri		f	%	\bar{X}	Anlamı
Uygulama Boyutu					
49. Programın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için 5. sınıflarda sosyal bilgiler dersinin ders saati artırılmalıdır.	Hiç Katılmıyorum	3	1,8	4,15	Katılıyorum
	Katılmıyorum	14	8,3		
	Kısmen Katılıyorum	21	12,5		
	Katılıyorum	46	27,4		
	Tamamen Katılıyorum	84	50,0		
50. Sosyal bilgiler dersinde ders kitabı ve çalışma kitapları dışında öğrencilerin seviyelerine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılmalıdır	Hiç Katılmıyorum	3	1,8	4,20	Katılıyorum
	Katılmıyorum	7	4,2		
	Kısmen Katılıyorum	16	9,5		
	Katılıyorum	70	41,7		
	Tamamen Katılıyorum	72	42,9		
51. Sosyal bilgiler dersine ayrılan ders saati yeterlidir.	Hiç Katılmıyorum	81	48,2	2,01	Katılmıyorum
	Katılmıyorum	41	24,4		
	Kısmen Katılıyorum	16	9,5		
	Katılıyorum	23	13,7		
	Tamamen Katılıyorum	7	4,2		
52. Yöneticilerin ilgi düzeyi programın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.	Hiç Katılmıyorum	4	2,4	3,66	Katılıyorum
	Katılmıyorum	7	4,2		
	Kısmen Katılıyorum	48	28,6		
	Katılıyorum	92	54,8		
	Tamamen Katılıyorum	17	10,1		

Not= 51. maddesi ters yönde kodlanmaktadır.

Tablo-6 incelendiğinde; öğretmenler programın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için 5. sınıflarda sosyal bilgiler dersinin ders saati arttırılması gerektiği, sosyal bilgiler dersinde ders kitabı ve çalışma kitapları dışında öğrencilerin seviyelerine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılması ve yöneticilerin ilgi düzeyi programın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynaması konularında olumlu görüş belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersine ayrılan ders saatinin yeterli olması konusunda da olumsuz görüş belirtmişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

2017-2018 eğitim öğretim yılında ilk defa uygulanan 5. sınıf SBDÖP'ye yönelik oluşturulan alt problemlere ilişkin verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca sonuçlar doğrultusunda bazı öneriler geliştirilmiştir.

Programın genel amaçları ve temel yaklaşımları boyutu ile ilgili elde edilen sonuçlara bakıldığında; öğretmenlerin çoğunluğu 5. sınıf SBDÖP'nin genel amaçlarının açık bir şekilde ifade edildiğini, Milli Eğitimin temel amaçları ile uyduğunu, programda benimsenen yaklaşımın bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmeye yönelik olduğunu, Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan kavramların rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edildiğini, SBDÖP'de kazanımların öğrencilerin sınıf düzeyine uygun olduğunu, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun tasarlandığını, birbirini desteklediğini ve rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edildiğini, sosyal bilgiler dersinde genel kazanımlar gerçekleştirilebildiğini ve kazanımlar belirlenirken öğretmen görüşlerine önem verildiğini, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgi düzeyleri programın hedeflerinin gerçekleştirilmesini etkilediğini düşünmektedir. Fakat öğretmenler SBDÖP'de kullanılan yaklaşımlar öğrencinin empati kurma yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmadığını kısmen düşünmektedir.

Programın genel amaçları ve temel yaklaşımları boyutu ile ilgili olarak alanyazın incelendiğinde;

Uslu (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin çoğunluğu, SBDÖP'nin genel amaçlarının ve ders kitaplarda yer alan kavramların ve kazanımların rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edildiğini, kazanımların sınıf düzeyine ve öğrenci ihtiyaçlarına uygun olduğunu, yeterli düzeyde gerçekleştirildiğini ve birbirini desteklediğini, kazanımlar belirlenirken öğrenci görüşlerine daha fazla ağırlık verildiğini ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgi düzeylerinin programın hedeflerini gerçekleştirmesinde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlar araştırmadaki verileri destekler niteliktedir. Fakat bu araştırmada yaklaşımların öğrencilerin empati kurma becerileri üzerinde etkisi olduğu sonucuna da varılmıştır. Bu sonuç ise araştırmadaki verilerle farklılık göstermektedir. Ece (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada

katılımcıların çoğunluğu; SBDÖP kazanımlarının iyi belirlendiğini, kazanımların konularla bağlantılı olduğunu, kazanımların sınırlandırılıp sadeleştirildiğini ve öğrenci özelliklerine uygun olduğunu düşünmektedir. Kılıçoğlu (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin büyük çoğunluğu; SBDÖP kazanımlarının öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olduğunu ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde cevap verdiğini ve okullarımızda gerçekleştirilebilecek nitelikte olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlar araştırmanın verileri ile örtüşmektedir.

Programın vizyonu boyutu ile ilgili elde edilen sonuçlara bakıldığında; öğretmenlerin çoğunluğu SBDÖP'nin vizyonu açık bir şekilde ifade edildiğini, gerçekleştirmeye yönelik olduğunu ve çağımızın gerektirdiği insanın sahip olması gereken donanımı ifade ettiğini düşünmektedir.

Programın vizyon boyutu ile ilgili olarak alanyazın incelendiğinde; Uslu(2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin büyük çoğunluğu SBDÖP'nin vizyonunun açık bir şekilde ifade edildiğini, içeriğin bu vizyonu gerçekleştirmeye yeterli olduğunu ve çağımızın gerektirdiği insanın sahip olması gereken donanımı ifade ettiğini düşünmektedir. Bu sonuçlar araştırmadaki verileri destekler niteliktedir.

Programın içerik boyutu ile ilgili elde edilen sonuçlara bakıldığında; öğretmenlerin çoğunluğu içeriğin genel amaçlara ulaşmayı sağlayacak nitelikte olduğunu, programı oluşturan temel öğeler genel amaçlar, kavram, değer ve beceri programda rahatça anlaşılabilir şekilde açık-seçik ifade edildiğini, SBDÖP, öğrencilerin kendine özgü becerileri kazanmasında ve kendi değer sistemlerini kurmada etkin bir rol oynadığını, öğrencileri araştırma ve incelemeye sevk ettiğini, diğer ders programları ile desteklendiğini, öğrencilerin gelecekteki yaşantılarına ışık tutarak bireylerden beklenen niteliklerin gelişmesine yardımcı olacağını ve bir bütün olarak amaçlandığı temel düşünceleri kazandıracağını, SBDÖP'de yer alan kavramlar öğrencilerin seviyesine uygun olduğunu, sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan kavram haritaları sayesinde konu daha iyi anlaşıldığını, SBDÖP'nin içeriği geçmişte öğretilen konuları desteklediğini ve benimsenen temel yaklaşımın uygulanmasını gerçekleştirebildiğini, SBDÖP'yi alan öğrenciler çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli ve girişimci bir yapıya sahip olacağını, aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve toplum halinde yaşamının zorunluluğunu ve sorumluluğunu kavrayacağını, ailelerine, vatanına, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı insanlar olarak yetişeceğini, bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar, bu uygarlıkta Atatürk ve Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak 'milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarma' yolunda her fedakarlığı göze alma bilincini kazanacağını, Türk toplumunun birer üyesi olarak görev ve sorumluluk alabilecek hale geleceğini, aile bütünlüğüne bağlılık kazanacağını, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştireceğini ve gelecekte çalışmak istedikleri meslekler ile ilgili olarak temel bilgi ve becerileri kazanacağını, SBDÖP'de yer alan bilgiler

öğrencilerin çevreleriyle olan uyumlarını kolaylaştıracağını ve çevre ilgili konuların programın genel amaçlarıyla örtüştüğünü düşünmektedir. Fakat Sosyal Bilgiler Programı'nın içeriği somuttan soyuta olacak şekilde düzenlenmediğini kısmen düşünmektedir.

Programın içerik boyutu ile ilgili olarak alanyazısı incelendiğinde; Uslu (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin büyük çoğunluğu; programı oluşturan beceri, kavram, değerler ve amaçların programda anlaşılır bir biçimde ifade edildiğini, programda yer alan kavramların öğrencinin seviyesine uygun olduğunu, programın öğrencilerin kendine özgü becerileri kazanmasında ve kendi değer sistemlerini kurmasında etkin bir rol oynadığını, öğrenciyi araştırma ve incelemeye sevk ettiğini, SBDÖP'yi alan öğrencilerin Türk toplumunun bir üyesi olarak görev ve sorumluluklarını alabilecek, ailesine, vatanına, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, çalışkan araştırmacı, özverili, erdemci, girişimci bir yapıya sahip, topluluk halinde yasamanın zorunluluğu ve sorumluluğunu bilen, milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma yolunda her fedakarlığı göze alabilecek, gelecekte seçeceği meslekle ilgili olarak temel bilgi ve becerileri kazanabilecek bir birey olarak yetiştiğini, bu program sayesinde kendilerinden beklenen niteliklerin geliştirilmesine yardımcı olarak geleceklerine ışık tutabileceğini, diğer ders programlarıyla desteklendiğini ve benimsenen temel yaklaşımın uygulanmasını gerçekleştirebildiğini, içeriğin geçmişte öğretilen konuları destekleyerek somuttan soyuta olacak şekilde düzenlendiğini ve genel amaçları sağlayacak nitelikte olduğunu ve ders kitaplarında yer alan kavram haritaları sayesinde konunun daha iyi anlaşıldığını düşünmektedir. Ece (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin çoğunluğu; SBDÖP'nin içeriğindeki konuların dengeli olarak dağıtıldığını, içerikte yer alan konuların önemli olduğunu ve içeriğin öğrencilerin ilgisini çektiğini, günlük hayatla ve diğer derslerle ilişkilendirildiğini ve “somuttan soyuta” ilkesine uygun olduğunu düşünmektedirler. Yazar (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise öğretmenler, SBDÖP 'nin içeriğinin öğrencilerin seviyelerine uygunluğuna, çağdaş ve güncel bilgilerden oluştuğuna ve içeriğin öğrencileri kazanımlara ulaştıracak nitelikte olduğuna katılmaktadırlar. Bu sonuçlar araştırmadaki verileri destekler niteliktedir.

Programın öğrenme öğretme boyutu ile alakalı ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında; öğretmenlerinin çoğunluğu sosyal bilgiler dersinde kullanılması önerilen öğretim yöntem ve tekniklerinin öğrencilerin bilgi ve becerilerini yeniden yapılandırarak hayata geçirmelerine olanak sağladığını, sosyal bilgiler dersi programının uygulanmasında öğretmen yol gösterici, öğrencinin ise aktif durumda olduğunu, SBDÖP'de modern öğretim yöntem ve tekniklerine yeterince yer verildiğini, sosyal bilgiler dersinde öğrencilere yapıcı-yaratıcı faaliyetlere yönelik etkinlikler yapılabildiğini, SBDÖP'de yapılması tasarlanan etkinliklerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olduğunu, SBDÖP'nin yapılması gereken etkinliklerde öğrencilere ve öğretmenlere yol gösterebildiğini düşünmektedir. Fakat öğretmenler

SBDÖP’de öğrenme alanlarının işlenişi sırasında öğretmenlerin kullanacağı yeterli uygulama örnekleri bulunmadığını kısmen düşünmektedir.

Programın öğrenme öğretme boyutu ile ilgili olarak alanyazısı incelendiğinde; Uslu (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretilmelerin çoğunluğu; sosyal bilgiler dersinde kullanılması önerilen öğretim yöntem ve tekniklerinin öğrencilerin bilgi ve becerilerini yeniden yapılandırarak hayata geçirmelerine olanak sağladığı, programın uygulanmasında öğretmenin yol gösterici öğrencinin aktif durumda olduğu, programda modern öğretim yöntem ve tekniklerine yeterince yer verilmediği, ünitelerin işlenmesinde öğretmenlere yeterli uygulama örneklerinin sunulduğu, derste öğrencileri yapıcı yaratıcı faaliyetlere yöneltici etkinlikler yapılabildiği bu etkinliklerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olduğu ve programın yapılması gereken etkinliklerde öğrenci ve öğretmenlere yol gösterebilecek nitelikte olduğu görüşlerine katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar araştırmanın verileri ile örtüşmektedir.

Programın ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili elde edilen sonuçlara bakıldığında; öğretmenlerin çoğunluğu SBDÖP’nin öğretmenlerin ölçme araçları geliştirmesi açısından yol gösterici olduğunu, SBDÖP’de değerlendirme işleminin yapılabilmesi için gerekli ölçütlere yer verildiğini ve öğrencilerin yapmış oldukları etkinliklerin değerlendirilebilmesi amacıyla öğretmenlere rehberlik yapacak açıklamalara yer verildiğini düşünmektedir.

Programın ölçme ve değerlendirme ile ilgili olarak alanyazısı incelendiğinde; Ece (2007), tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin çoğunluğu; programın değerlendirme konusunda öğretmene yol gösterici olduğu düşünmektedir. Uslu (2007), tarafından gerçekleştirilen çalışmada SBDÖP’nin öğretmenlerin ölçme araçları geliştirmesi açısından yol gösterici olduğu, değerlendirme işleminin yapılabilmesi açısından gerekli ölçütlere yer verildiği, öğrencilerin yaptıkları etkinliklerin değerlendirilebilmesi amacıyla öğretmenlere rehberlik yapacak açıklamalara yer verildiği görüşlerine katıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sağlam (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada program, ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde öğretmene yeterince yardımcı olmaktadır ifadesi orta düzeyde olumlu bulunmuştur. Bu sonuçlar araştırmadaki verileri desteklemektedir.

Programın uygulama boyutu ile ilgili elde edilen sonuçlara bakıldığında; öğretmenlerin büyük çoğunluğu programın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için 5.sınıflarda sosyal bilgiler dersinin ders saatinin arttırılması ve sosyal bilgiler dersinde ders kitabı dışında öğrencilerin seviyelerine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılması gerektiğini ve yöneticilerin ilgi düzeyi programın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynadığını düşünmektedir.

Programın uygulama ile ilgili olarak alanyazısı incelendiğinde; Uslu (2007), yaptığı çalışmada sosyal bilgiler dersinin ders saatlerinin arttırılması gerektiği ve yöneticilerin ilgi düzeyinin hedefleri gerçekleştirilmede önemli rol

oynadığı görüşüne katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar araştırmanın verileri ile örtüşmektedir.

“Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; meslekteki kıdem değişkenine göre 5. Sınıf SBDÖP’nin genel amaçları ve temel yaklaşımı, vizyonu boyutuna yönelik görüşleri farklılaşmakta mıdır?” alt problemine karşılık olarak araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre; programın genel amaçları ve temel yaklaşımı, vizyonu boyutuna verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir.

Mesleki kıdem değişkeni ile ilgili olarak alanyazısı incelendiğinde; Ece (2007), Sağlam (2014) ve Kösterelioğlu ve Özen (2014) yaptığı çalışmada fark bulunmamıştır. Kamber, Acun ve Akar (2011), mesleki kıdem değişkenine göre kazanım ve değerlendirme arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuçlar araştırmadaki verileri desteklemektedir.

Elde edilen bulgular çerçevesinde yapılabilecek öneriler ise şöyle ifade edilebilir:

1- SBDÖP’de kullanılan yaklaşımlar, öğrencinin empati kurma yeteneğinin gelişmesine katkı sağlayacak hale getirilmelidir.

2- SBDÖP’de öğrenme alanlarının işleniş sırasında öğretmenlerin kullanabileceği yeterli uygulama örnekleri bulunmalıdır.

3- Sosyal bilgiler dersinde ders kitabı dışında öğrenci seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan faydalanılmalıdır.

4- SBDÖP’nin amaçlarının gerçekleşmesi için öğretmenler, somuttan soyuta ilkesine uygun materyaller kullanarak öğrencilerin öğrenmeye istekli olmalarını ve etkinliklere doğrudan katılmalarını sağlamalıdır.

5- Programın hedeflerinin gerçekleşmesinde yöneticiler aktif rol almalıdır.

6- Kazanımların kavratılabilmesi ve öğrenilenlerin pekiştirilebilmesi için ders saati arttırılmalıdır.

Kaynakça

- Akmeşe, S. (2019). *2017 Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi)*, Marmara Üniversitesi
- Çalışkan, Ö. (2019). *2017-2018 Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Gerçekleştirilme Düzeyinin Belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*, Tokat Gaziosman Paşa Üniversitesi
- Çalışkan, U. (2014). *Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi- Bolu ili Örneği (Yüksek Lisans Tezi)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi

- Coşkun, A. (2007). *İlköğretim 4.ve 5. sınıfları Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma (Yüksek Lisans Tezi)*, Başkent Üniversitesi
- Ece, B. (2007). *İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi-Afyonkarahisar İli Örneği(Yüksek Lisans Tezi)*, Afyonkarahisar Üniversitesi
- Fırat, M. N. (2019). *Yenilenen 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Yüksek Lisans Tezi)*, Amasya Üniversitesi
- Kalaycı, E. (2007). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi)*, Atatürk Üniversitesi
- Kamber T. , Acun İ. , Akar C. (2011). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Uygulanabilirliği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/2, 195-218
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi (15. Basım). Nobel Yayın Dağıtım
- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30/2, 663-672
- Kılıçoğlu, G. (2007). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Kars İli Örneği)(Yüksek Lisans Tezi)*, Kafkas Üniversitesi
- Kösterelioğlu, İ. ve Özen, R. (2014). Dördüncü ve Besinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğelerinin Değerlendirilmesi (Bolu İli Örneği). *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 286-316
- MEB (1998), Tebliğler Dergisi, 533 (2487)
- MEB (2015), Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı, MEB Yayınları
- Memişoğlu, H. (2012). İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1-2, 66-81
- Öztürk, C.(2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Bakış. C. Öztürk (ed), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 1/28. PegemA Yayınları
- RG. (1997), T.C. Resmi Gazete, 18 Ağustos, (23084)
- Sağlam, E. (2014). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Erzincan Üniversitesi

- Semenderoğlu, A. ve Gülersoy A. E. (2005). *Eski ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi
- TTKB (2017), *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine... 18 Temmuz 2017 Basını Toplantısı Metni* (https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf)
- Uslu, E. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen ve İdareci Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*(Yüksek Lisans Tezi),Niğde Üniversitesi
- Yazar, O. (2008). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi*(Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi

Extended Summary

Evaluation of The Updated 5th. Grade Social Studies Curriculum According to Teacher's Opinions

In today's world called the information age, there are rapid changes and developments especially in the fields of science and technology. We need to keep up with these changes and developments in these fields as a country globally.

The aim of the study was to evaluate the 5th-Grade Social Studies Curriculum updated according to the opinions of the teachers. In response to the sub-problem of "What are the opinions of social studies teachers regarding the General Objectives and Basic Approach, Vision, Content, Learning-Teaching Process, Measurement and Evaluation, Application Aspects of the 5th Grade Social Studies Curriculum?", the following results were obtained in the research:

The sample group of the study consists of 168 social studies teachers working in metropolitan districts of Erzurum province (Aziziye, Palandoken, Yakutiye) in the 2017-2018 academic year. In the research, the data were collected with a personal information form developed by USLU (2007) containing information about the participants and a questionnaire form, which consists of six sections and is a screening method that includes the opinions of the participants regarding the updated 5th-Grade SSC. SPSS 22.00 statistical package program was used for the analysis of the data. The differences between the answers given to the questionnaire according to the professional seniority of the teachers included in the research were examined by Kruskal Wallis H test. According to the answers given by the teachers to the questionnaire, it was aimed to learn the general objectives, vision, content, learning and teaching processes, measurement and evaluation and application aspects of 5th-grade SSC and the expectations of the teachers in general. This research, which aims to evaluate the updated 5th-Grade Social Studies Curriculum according to the opinions of the teachers, is a screening model. The screening model was based on reflecting an existing stance in its own conditions and as it is (Karasar, 2005). In this context, it was aimed to describe the opinions and suggestions of social studies

teachers who attend the 5th-grade social studies course of secondary schools in line with the current situation. The sample of the study consists of two hundred (200) social studies teachers working in Erzurum metropolitan districts (Aziziye, Palandoken, Yakutiye). All teachers were reached, but since the study was voluntary, the feedback was received from one hundred sixty-eight (168) of them. Accordingly, the rate of return for the study data is 84% for the questionnaire.

It was also examined relationally whether the Fifth-Grade Social Studies Curriculum varied according to the acquisition, content, educational status, evaluation and meeting expectations, professional seniority, educational background, participation in in-service training and examination of the program.

Teachers expressed a positive opinion about the subjects that the teaching methods and techniques recommended to be used in the social studies course allows students to realize their knowledge and skills by restructuring them, that the teacher is guiding in the implementation of the Social Studies Curriculum and the student is active, that the modern teaching methods and techniques are sufficiently included in the Social Studies Curriculum. Activities to direct students to constructive and creative ways are carried out in the Social Studies course, that the activities planned to be carried out in the Social Studies Curriculum are in accordance with the developmental characteristics of the students. They expressed a negative opinion about the lack of sufficient practical examples to be used by teachers during the teaching of units in the Social Studies program. According to the answers given to sub-problem of “Do the opinions of the social studies teachers on the General Objectives and Basic Approach, Vision, Content, Learning-Teaching Process, Measurement, and Evaluation and Application aspects of the 5th-Grade Social Studies Curriculum differ according to “Professional Seniority” variable?”, all KW values of the questionnaire regarding the “Content of the Program”, “General Objectives and Basic Approach of the Program”, “Vision of the Program”, “Learning-Teaching Process”, “Measurement and Evaluation” and “Application Aspect” were found to be insignificant at $p>0.05$ significance level according to the professional seniority of the teachers. This finding shows that there is no difference between answers of the teachers to the “Content of the Program”, “General Objectives and Basic Approach of the Program”, “Vision of the Program”, “Learning-Teaching Process”, “Measurement and Evaluation” and “Application Aspect” of the questionnaire according to their professional seniority. They expressed a positive opinion about the subjects that the general objectives of the Social Studies Program are clearly expressed, that the general objectives of the Social Studies Program are compatible with the basic objectives of national education, that the approach adopted in the Social Studies Program is aimed at realizing the social existence of the individual, that the concepts in the social studies textbook are clearly expressed in an easily understandable way, that the acquisitions in the Social Studies Program are suitable for the class level of the students, that the acquisitions in the Social Studies Program are designed in accordance with the needs of the students, that the acquisitions in the Social Studies Program support each other, that the acquisitions in the Social Studies Program are clearly expressed, that the acquisitions in the Social Studies course can be realized, that the opinions of the teachers are given more importance when determining the acquisitions in the social studies course, and that the students’ interest levels in the social studies course affect the realization of the objectives of the

program. They expressed a negative opinion about the subject that the approaches used in the Social Studies Program contribute to the development of the student's ability to empathize.

They expressed a positive opinion about the subjects that the content is sufficient to achieve general purposes, that the skills, concepts, values and general objectives which are the basic elements that make up the Social Studies Program are expressed clearly in the program in an easily understandable way.

Teachers expressed a positive opinion about the subjects that the Social Studies Program is a guide for teachers to develop measurement tools, that Social Studies Program includes the necessary criteria for the evaluation process and the explanations that will guide the teachers in order to evaluate the activities of the students. They expressed a positive opinion about the subjects that the Social Studies course hours should be increased in 5th-grades in order for the program to be implemented effectively, that various resources should be used in the social studies course other than the textbooks and workbooks suitable for the levels of the students, that the guidebooks can guide the teachers and that the level of interest of the administrators plays an important role in the realization of the objectives of the program. They also expressed a negative opinion about the adequacy of the course hours allocated to the social studies course.

The results of the sub-problems created by MoNE for the 5th-grade social studies curriculum implemented for the first time in the 2017-2018 academic year are as follows.

According to the opinions of the teachers participating in the research, when the results obtained regarding the general objectives and basic approaches aspects of the program are examined; the majority of social studies teachers think that the general objectives of 5th grade SSC are clearly expressed, that they are in accordance with the basic objectives of National Education, that the approach adopted in the program is aimed at realizing the social existence of the individual, that the concepts in the Social Studies textbook are clearly expressed, that the acquisitions in SSC are suitable for the class level of the students, that the acquisitions are designed in accordance with the needs of the students, that the acquisitions support each other and are expressed clearly, that the general acquisitions can be achieved in the social studies course, and that the interest levels of the students in the social studies course affect the achievement of the objectives of the program. In addition, teachers partly think that the opinions of the teachers are given importance when determining the acquisitions in the social studies course. However, teachers partly think that the approaches used in SSC do not contribute to the development of the student's ability to empathize.

There should be sufficient practical examples to be used by teachers during the teaching of learning areas in the Social Studies Program. Various resources suitable for the student level should be used in the social studies course other than the textbook. In order for the objectives of the Social Studies Curriculum to be realized, activities that will enable students to be willing to learn, show interest in the course, participate directly in the activities and transform the knowledge and skills they have learned into behaviors in the social environment should be included. In order for the objectives of the Social Studies Curriculum to be realized, families should support in

achieving the goals and cooperate with the teacher. Differences between regions should be taken into account in the program. The number of measurement and evaluation activities at the end of the units of the textbooks should be increased. In order for the acquisitions to be applied to all students in the classrooms, it is necessary to reduce the class sizes. Course hours should be increased in order to reinforce the learned subjects and to comprehend the acquisitions.

COVID-19 PANDEMİSİ KAYNAKLI UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE
ÖĞRENCİLERİN SOSYAL DESTEK ALGILARI VE ÖZGÜVEN
DÜZEYLERİNİN RUH SAĞLIĞINA ETKİSİ: KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ

The Effect of Students' Social Support Perceptions and Self-Confidence
Levels On Mental Health In The Distance Education Process Originating
From The Covid-19 Pandemic: The Case Of Kayseri University

Mustafa ERBİR

Öğr. Gör., Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
mus.erbir@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6887-1561>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	02.06.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	19.09.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 58-80	https://doi.org/10.31463/aicusbed.947119

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate®

COVID-19 PANDEMİSİ KAYNAKLI UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE ÖĞRENCİLERİN SOSYAL DESTEK ALGILARI VE ÖZGÜVEN DÜZEYLERİNİN RUH SAĞLIĞINA ETKİSİ: KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

**The Effect of Students' Social Support Perceptions and Self-Confidence
Levels On Mental Health In The Distance Education Process
Originating From The Covid-19 Pandemic: The Case Of Kayseri
University**

Mustafa ERBİR

Öz

Bu araştırma üniversitelerde Covid-19 pandemisi kaynaklı uygulanan uzaktan eğitim süreçlerinde ön lisans öğrencilerinin sosyal destek algıları ve özgüven düzeylerinin ruh sağlığına etkisini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kayseri Üniversitesinde eğitim gören ön lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Uygun örnekleme yöntemiyle seçilen örneklem grubu cinsiyet, yaş, gelir seviyesi, ikamet yeri, anne ve babanın çalışma statüsü gibi farklı demografik özelliklere sahiptir. Toplam 312 ön lisans öğrencisinin katılım sağladığı araştırmada bir nicel araştırma yöntemi olan ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda algılanan sosyal destek ve özgüven kavramlarının alt boyutları ile ruh sağlığı arasında anlamlı korelasyonlar bulunduğu, algılanan sosyal desteğin alt boyutlarından olan aile desteği ve arkadaş desteğinin öğrencilerin ruh sağlığını pozitif olarak anlamlı düzeyde etkilediği, buna karşın özel kişi desteği alt boyutunun ise ruh sağlığına herhangi bir etkisinin bulunmadığı sonucunda ulaşılmıştır. Ayrıca özgüven düzeyinin alt boyutları olan iç özgüven ve dış özgüven düzeyinde meydana gelen bir artışın öğrencinin ruh sağlığını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Destek, Özgüven, Ruh Sağlığı, Uzaktan Eğitim, Ön Lisans Öğrencileri

Abstract

This study was conducted to investigate the effect of social support perceptions and self-confidence levels of associate degree students on mental health in the distance education processes applied in universities due to the Covid-19 pandemic. The sample of the study consists of associate degree students studying at Kayseri University. The sample group selected by convenient sampling method has different demographic characteristics such as gender, age, income level, place of residence, and working status of the mother and father. The relational screening method, which is a quantitative research method, was used in the study in which a

total of 312 associate degree students participated. Data were collected by survey method. As a result of the research, there are significant correlations between the sub-dimensions of perceived social support and self-confidence concepts and mental health, family support and friend support, which are sub-dimensions of perceived social support, positively and significantly affect the mental health of students, whereas the private person support sub-dimension has no effect on mental health. In addition, it is concluded that an increase in the level of inner self-confidence and external self-confidence, which are sub-dimensions of the self-confidence level, positively affect the mental health of the student.

Key Words: Social Support, Self-confidence, Mental Health, Distance Education, Undergraduate Students

Giriş

Sağlık, tüm insanlık için değer biçilemez bir kavramdır. Dünya sağlık örgütünün tanımına göre sağlık “*yalnızca hastalık veya sakatlık durumunun olmaması değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir*” (Tengilimoğlu vd., 2012: 69). Dolayısıyla sağlıklı olma durumundan bahsederken kişinin yalnızca bedensel sağlığının iyi olması değil aynı zamanda ruhsal bakımdan da iyi bir halde olması beklenir. Araştırmanın amacı da bu doğrultuda kişinin ruhsal açıdan iyi bir durumda olabilmesinde etkili olabilecek faktörlerin neler olduğu sorusuna cevap verebilmektir.

Günümüz teknolojisinde yaşanan değişim ve gelişim sayesinde birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da dijital iletişim oranının yükseldiği görülmektedir (Davutoğlu, 2021). Covid-19 pandemisi kaynaklı uzaktan eğitim sürecinde bu gelişim sayesinde öğrenciler derslerine uzaktan devam edebilmektedirler. Ancak söz konusu dijital iletişimin fiziksel iletişimin yerini tam olarak tutabilmesi konusunda soru işaretleri mevcuttur.

Özellikle Covid-19 pandemisi döneminde uzaktan eğitime geçen öğrencilerin okullarından/üniversitelerinden uzun süredir ayrı kalmalarının ve sosyal alanlardan uzak olmalarının ne gibi etkilerinin olduğu araştırılması gereken bir durumdur. Bu süreçte öğrencilerin ruhsal sağlığını etkileyebilecek çok sayıda faktörün bulunduğu düşünülmektedir. Ancak bilimin birikimli olarak ilerleyen bir disiplin olduğu düşünüldüğünde her araştırmanın belirli kısıtlarının mevcut olduğu görülebilir. Bu çalışmada ruh sağlığına olumlu etki edebilecek iki farklı değişken olarak algılanan sosyal destek ve özgüven düzeyi ele alınmaktadır. Ulusal ve uluslararası alanyazın incelendiğinde çalışmanın değişkenlerinin bir arada kullanıldığı başka bir bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır.

İnsanoğlu doğası gereği sosyal bir varlıktır. Bundan dolayı hayatında bulunan çeşitli sosyal çevre faktörleri kişinin özel hayatını doğrudan etkileyebilmektedir (Akın, 2008). Bireyin sosyal çevresinden aldığı desteğin psikolojik problemlerin çözülmesinin kolaylaşmasında veya zorlaşmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Eker vd., 2001). Buna ek olarak kişinin psikolojik problemlerinin üstesinden gelmesinde etkili olabilecek bir diğer kavramın kişinin kendisine yönelik davranışlarına etki edebilen, duygu ve düşüncelerini içeren özgüven kavramıdır (Lauster, 2000). Yapılan bilimsel araştırmalara bakıldığında kişinin olumlu duygular içerisinde olmasının ruhsal sağlığına olumlu yönde katkılar sağladığı görülmektedir (Yperen, 2003: 1875). Sonuç olarak ruh sağlığına olumlu derecede etkileyebilecek davranışların kişileri olumlu duygulara sevk eden davranışlar olduğu söylenebilir.

Konu ile ilgili belirlenen kısıtlar ve araştırmanın temel amaçları doğrultusunda araştırmaya ait bağımsız değişkenler olarak algılanan sosyal destek ve özgüven düzeyleri belirlenmiştir. Ruh Sağlığı kavramı ise ele alınan bağımsız değişkenlerden etkilenebileceği düşünölen bağımlı değişkendir. Araştırmanın literatür incelemesi bölümünde araştırma değişkenleri ayrıntılı olarak ele alınmakta ve araştırma hipotezlerinin kavramsal temellerinden bahsedilmektedir. Yöntem bölümünde araştırmanın hangi yöntemler kullanılarak yapıldığından bahsedilmektedir. Araştırma Bulguları kısmında araştırma hipotezleri test edilmektedir. Araştırmanın sonuç kısmında ise elde edilen bulgulardan ve sonraki çalışmalara yönelik önerilerden bahsedilmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlere yönelik kavramsal inceleme alt başlıklar halinde verilmektedir.

Sosyal Destek

Sosyal destek, bireylerin ortak bir sorumluluğa sahip olan toplumsal grubun üyesi olduğuna, bu toplumsal grubun bireylere ilgi gösterdiğine, bireyin sevildiğine, saygı gördüğüne inanmasına sebep olan durumlar olarak görölebilir (Gobi, 1995). Başka bir tanıma göre sosyal destek, bireyin strese karşı mücadelesinde kullandığı bir araç veya stresli dönemlerde kullanılan “sosyal sermaye” olarak görölebilir (Thoits, 1995). Yılmaz, Yılmaz ve Karaca (2008)’ya göre sosyal destek, bireyin yakınları tarafından sağlanan psikolojik ve ekonomik yardımdır. Dolayısıyla Sosyal destek, kişilerin toplumsal

ilişkileri belirli bir seviyede sürdürebilmesinde, yalnızlık duygusunun azaltılmasında veya tamamen giderilebilmesinde, çevresi ile uyum ve psikolojik iyiliğin sürdürülebilmesinde önemli olabilecek bir gereksinimdir.

İnsanlar gereksinim duydukları sosyal desteği sağlayabilmek adına, aileleriyle ve arkadaşlarıyla belirli ilişkiler kurar ve bunları sürdürürler (Redman, 2006). Geliştirilen bu ilişkiler farklı biçimlerde kurulan iletişim teknikleri ile sürdürülebilir. Ancak sosyal destek kavramının tam olarak şekillenebilmesinde yüz yüze iletişim büyük bir rol oynamaktadır (Kirmeyer, 1987). Bu nedenle kişiye, desteğe tam ihtiyaç duyduğu anda ve ihtiyaç duyduğu şekilde destek verilirse desteğin sağladığı olumlu etki de o derecede büyük olabilmektedir (Redman, 2006). Sosyal desteğin kişiye fiziksel ve psikolojik açıdan önemli faydalar sağladığı hatta tedavi edici bir yönünün de bulunduğu görüşü oldukça hâkimdir (Murray, 2003). Bu yüzden sosyal destek kavramının toplumun her kademesinde dikkate alınması gereken bir kavram olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal etkileşimin çıktısı olarak insan davranışları sosyal grupların etkisi ile biçimlenmektedir. Sosyal ağlar denince; aile ve okul gibi alt sosyal gruplar akla gelmektedir. Bu sistem elemanlarından birinin bünyesinde oluşan bir değişim sistemin dışındaki sistemleri de direkt veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir (Tortop vd., 1999). Kişinin sahip olduğu sosyal ağların işlevi neticesinde elde edilen sosyal destek zor şartlarda mücadele eden kişileri güçlendirmektedir (Paulinger, 2012). Bu sonuç kişilerin zorlu şartlarda mücadele ederken psikolojik durumlarının önemli olmasının yanında kişilerin psikolojik halini etkileyen sosyal destek kavramının da ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

Literatür incelendiğinde ilk olarak 1970'lerde sosyal destek kavramı görülmektedir. Cassel (1976) çalışmasında sosyal destek ile sosyal çevrenin kişinin stresli ve negatif durumlarla mücadele edebilmesindeki gücünden söz etmektedir. Cassel, bireyin sağlığının korunabilmesi amacıyla psiko-sosyal süreçlerden bahsetmiştir. Pflingstmann (1987)'a göre ise sosyal destek kişinin desteğe ihtiyacının olduğu zor durumlarda bağlantısı olduğu eş, aile, arkadaş vb. kişilerden hemen alabileceği yardımdır. Arıcıoğlu (2008)'na göre güçlü sosyal destek kaynaklarına sahip olan kişiler daha mutludurlar ve daha üretkendirler. Klipe, Lambert ve Lambert (1989)'e göre ise, hayatın zorlayan ve problemleri dönemlerde, sosyal desteğin biçimi, kaynakları ve doğası önemli hale gelmektedir. Çünkü sosyal destek sayesinde kişi, kendisine önem

verildiğini, sevildiğini ve kabul gördüğünü hisseder, stresten ve kötü sonuçlarından bu sayede korunabilmektedir.

Literatürde sosyal destek algısı ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Johnson (2004) araştırmasında iş yerinde örgütsel vatandaşlık davranışı sergileyen kişilerin diğer çalışanlara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek elde ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kişilik yapısının da elde edilecek sosyal desteği etkilediğini ifade etmektedir. Jonson'a göre dışa dönük kişilik özelliği sosyal desteği artırmakta, düşmanlık duygusu ise kendisine gösterilen sosyal desteği azaltmaktadır. Buna karşın fiziksel çekiciliğe sahip olmak ve espri yeteneğinin olması sosyal desteği olumsuz etkilemektedir.

Yapılan başka bir araştırmaya göre sosyal destek algısı ve ölüm oranı arasında ters yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Pearson, 1986). Ayrıca bir çalışmaya göre sosyal destek algısı olumsuz olaylarının neticelerini hafifletmekte, ruhsal problemler sonucu ortaya çıkan endişe düzeyini ve depresyon şiddetini azaltmaktadır (Murray, 2003). Bu durumda sosyal destek algısının yararları bir bütün halinde düşünüldüğünde kişinin yaşam kalitesini yükseltmesi beklenebilir (Abramis, 1985). Depresyon, stres ve anksiyete gibi rahatsızlıklar çerçevesinde yapılan araştırmalara bakıldığında, sosyal destek kavramının “sosyal destek türleri” ve “sosyal destek kaynakları” olarak iki yönlü olarak araştırıldığı görülebilir (Fenlason ve Beehr, 1994). Cohen ve Pressman (2004)'a göre stresin azami düzeylere çekilmesinde veya ortadan tamamen kaldırılmasında en etkili yöntemlerden birinin sosyal destek olduğu görülmektedir.

Çoğu araştırmada, biyopsikososyal problemlerin çözümünde, önlenmesinde ve tedavisinde, ayrıca bu problemlerle mücadele etmeyi gerektiren zorlu durumların üstesinden gelinmesinde sosyal destek sistemleri kişilerin ruh sağlıkları için en etkili kaynaklardır (Yıldırım, 1997). Tüm bu araştırmalar ve kavramsal çalışmalar neticesinde algılanan sosyal desteğin kişinin ruh sağlığına olumlu bir etki gösterebileceği hipotezi kurulmuştur. Sosyal destek kavramı içeriği oldukça zengin olan bir kavram olmakla beraber bu araştırmada Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988)'in sınıflandırması olan Aile desteği, arkadaş desteği ve özel kişi desteği olarak üç alt boyutta incelenmektedir.

Özgüven

Özgüven, kişilerin kendileri ile ilgili yaptıkları yorumları değerlendirmelerinin sonucunda oluşabilen, kişinin davranışlarını

etkileyebilen, kişinin kendisini önemli, değerli, başarılı bulma veya başarılı bulmama tutumlarını ve inançlarını ifade etmektedir (Özdemir, 2016). Weinberg ve Gould (2003) özgüveni, kişinin kendisinden beklediği veya istediği bir davranışı gerçekleştirmesi ile ilgili inancı olarak tanımlar. Mahoney ve Chapman (2004)'a göre ise özgüven kişinin başarısındaki becerisi veya bir konudaki yeterliliğini hissettiği genel bir duygu durumudur.

Özgüven, geçici değil aksine kalıcı bir tutumdur, yani kişinin kendine ait olan genel bir kişilik özelliği olarak düşünülebilir (Özden, 2019). Lauster (2000) özgüveni “kişinin tutum, tavır ve davranışlarını belirleyen, kendi hakkındaki duygu, düşünce ve değerlendirmeleridir” şeklinde tanımlamıştır. Kasatura (1998)'ya göre özgüven kişinin kendi kendini değerlendirmesi sonucunda kendisinden memnun olması veya tam tersi bir durumun sonucu oluşan öznel bir olgudur.

Özgüven konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde düşük özgüven düzeyine sahip kişilerin, çoğunlukla başkalarına muhtaç olduğu, kendilerini çoğu konuda yetersiz olarak değerlendirdiği görülmektedir. Ayrıca bu kişiler eleştiriye kapalı, alıngan ve kırılabilir olmaktadır (Yurtçiçek Ergüntop, 2019). Yüksek özgüvene sahip kişiler ise; tam tersine sorumluluk sahibi olan, eleştirilere açık bir yapıda olan ve eleştirileri dikkate alan kişilerdir. Ayrıca kendilerini olduğu gibi kabul ederler, yaşama pozitif yaklaşırlar (Yurtseven, 2011). Campbell vd. (2003)'nin araştırmasına göre özgüven düzeyi düşük olan kişiler kendilerini değersiz ve önemsiz görebilmektedirler. Ayrıca kaygı ve depresyon gibi ruhsal rahatsızlıklara daha yatkın olabilmektedirler. Greenberg, Porteus, Pyszczynski, Simon ve Solomon (1995)'in araştırmasına göre de özgüven düzeyi yüksek olanlar kişiler, stresle daha iyi başa çıkabilmekte ve bu tür yetenekleri gelişmiş bulunmaktadır. Ayrıca uyum gücü daha yüksek kişiler olarak görülmektedirler. Literatürde yapılan bu çalışmalar neticesinde özgüven düzeyinin yüksek olmasının ruh sağlığını olumlu yönde etkileyebileceği düşünüldüğünden araştırmanın özgüven düzeyi ile ilgili hipotezleri de bu doğrultuda kurulmuştur.

Lindenfield (1997) özgüveni, “iç özgüven” ve “dış özgüven” olarak ikiye ayırmaktadır. İç özgüven, kişinin kendisinden memnun ve kendiyi barışık olduğuna dair inancı ve de bu konudaki hissettikleridir. Dış özgüven de dış dünyaya kendisinden emin bir şekilde verdiği görüntü ve sergilediği davranışlardır. Özgüven kavramı iç özgüven ve dış özgüven kavramlarının

toplamından meydana gelmektedir. Bu araştırmada da i özgüven ve dış özgüvenin ruh sağlığı üzerindeki etkileri ayrı ayrı incelenmektedir.

Ruh Sağlığı

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ruh, “*ruhani ve soyut bir kavram olarak değil, kişinin doğumundan ölümine gelişimini ifade eden bir bütünsel bir kavram*” olarak ele alınmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [DSÖ], 2005). Ruh sağlığının onu bedensel iyi oluş halinden ayıran en önemli özelliği, fiziksel hastalıklarda olduğu gibi ruh sağlığı hastalıklarında kesin çizgilerle ayırt edilebilen bir sınır çizgisinin olmayışıdır (Adasal, 1979). Bostancı (2005) da ruh sağlığının kişini “kendisiyle ve içinde yaşadığı toplumla uyum içinde ve yararlı bir şekilde var olması” olarak tanımlar.

Ruhsal sağlık kavramının farklı tanımlarına da rastlanabilir. Fakat yapılan tanımların ortak noktalarına bakılarak genel bir ruhsal sağlık tanımı yapılacak olursa şu şekilde yapılabilir; Ruhsal sağlık, kişinin hem kendisiyle hem de içinde yaşadığı toplumla bir uyum içerisinde var olmasıdır (Bostancı, 2005). Bu tanımdan yola çıkılarak ruh sağlığının tanımında da vurgulandığı gibi şu şekilde söylenebilir; “*Kişinin kendi yeti ve yeterliliklerinin farkında olduğu, stresle başa çıkabildiği, sorunlar karşısında üretken bir şekilde çözümler bulabildiği ve toplumun örf, adet ve normlarına uyum sağlayabildiği sağlıklı olma durumuna ruhsal sağlıklılık durumudur*” (DSÖ, 2005: 14).

Ruh sağlığı Dünya Sağlık Örgütü'nün farklı bir yaklaşımına göre “*kişilerin kendilerini veya yeteneklerini gerçekleştirdikleri, hayatın normal stresleriyle başa çıkabildikleri, verimli ve sonuçları yararlı olacak şekilde çalıştıkları ve toplumlarıyla katkılı bir birliktelik içinde olabildikleri durumudur*” (Erginöz, 2008: 32). Ruh sağlığı, yalnızca bir kişide ruhsal bir rahatsızlığın bulunmaması olarak görülmemelidir (Paulus, 2009). Yine Dünya Sağlık Örgütü'nün benimsemiş olduğu bir tanıma göre ruh sağlığı “*bireyin karşılaştığı zorluklarla baş edebilmesi, kendi bilgi ve yeteneklerinin farkında olması, bilgi ve yetenekleri doğrultusunda çalışıp çabalayarak üretken olması ve yaşadığı topluma değer katması*” olarak tanımlanabilir (Akarçay, 2013: 3).

Ruh sağlığını koruyabilmek için ilk olarak ruh sağlığını etkileyen faktörlerin bilinmesi gereklidir çünkü ruh sağlığını etkileme gücüne sahip çok sayıda etken bulunmaktadır (Özdevecioğlu vd., 2009). Bunlardan bazılarının yaşam koşulları, kalıtsal özellikler ve ekonomik koşullar olduğu söylenebilir. Eraslan (2014)'a göre Psikolojik açıdan sağamlık, negatif olayların hiç yaşanmaması veya kişinin sürekli pozitif düşünmesi anlamına gelmez. Kişinin

hayatın herhangi bir anında yaşadığı negatif olaylar ile mücadele edebilmesidir. Yani yaşanan üzücü olaylar tarafından tetiklenen negatif duygularla mücadele edebilmektir.

Ruh sağlığı ile ilintili problemleri hem iş hayatında hem eğitim hayatında hem de özel hayatta olumsuz sonuçlara neden olacağını tahmin etmek hiç de zor değildir. Gültekin (2010)'e göre ruh sağlığı ve fiziksel sağlığı birbirinden ayrı değerlendirmek yanlış olur çünkü ruhsal ve fiziksel sağlık birbirini etkileyebilen önemli birer alandır. Hem ruhsal sağlık kişinin fiziksel sağlığını etkileyebilir hem de fiziksel sağlık kişinin ruh sağlığını etkileyebilir. Örneğin; kişinin fiziksel sağlığı ile ilgili bir hastalık olan kalp-damar hastalıkları ruhsal hastalık olan depresyona da yol açabilmektedir. Bunun tam tersi kişinin ruh sağlığını etkileyen bir hastalık olan depresyon aynı şekilde kalp-damar hastalıklarına sebep olabilmektedir. Bundan dolayı kişilerin ruh sağlığının en az fiziksel sağlıkları kadar değerli olduğu kabul edilmektedir. Ruh sağlığına yönelik ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçların kişisel düzeyde yaratabileceği sonuçlar tansiyon, diyabet gibi fiziksel hastalıkların yaratacağı negatif sonuçlar kadar önemli görülmelidir.

Lüteratür incelendiğinde ruh sağlığına etki edebilecek faktörlere ait yapılan bazı çalışmalara rastlanmaktadır. Akın vd. (2012) çalışmalarında başkalarını affetme eğiliminin ruh sağlığına katkı sağlayacağı sonucuna ulaşımlardır. Koç ve Polat (2006) hem kişilik özelliklerinin, hem de dış baskıların ruh sağlığını bozabileceğini, sonuç olarak ruhsal hastalıkların ortaya çıkabileceğini iddia etmektedir. Ayrıca Ruh sağlığı bozulan kişilerin mutsuz, kaygılı ve karamsar kişiler olabileceğini dile getirmektedir. Şirin (2017) çalışmasında üniversite öğrencilerinin dini tutumları ile ruh sağlığı arasında anlamlı ilişkiler bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Doğan, Acar ve Doğan (2021) çalışmalarında internet bağımlılığı ile sağlık anksiyetesi arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur. Koç ve Polat (2006) ise üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında ekonomik düzeyin, yerleşim yerinin ve başarı düzeyinin farklı olmasının ruh sağlığı üzerinde bir farklılaşmaya yol açmadığı buna karşın ruh sağlığının semptomları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Öğretim düzeyi bakımından da birinci öğretim öğrencilerinin ruh sağlığı puan ortalamaları ikinci öğretim öğrencilerine oranla daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu çalışmada da ruh sağlığına algılanan sosyal destek ve özgüven düzeylerinin etki edip etmediği araştırılmaktadır.

Araştırma Yöntemi

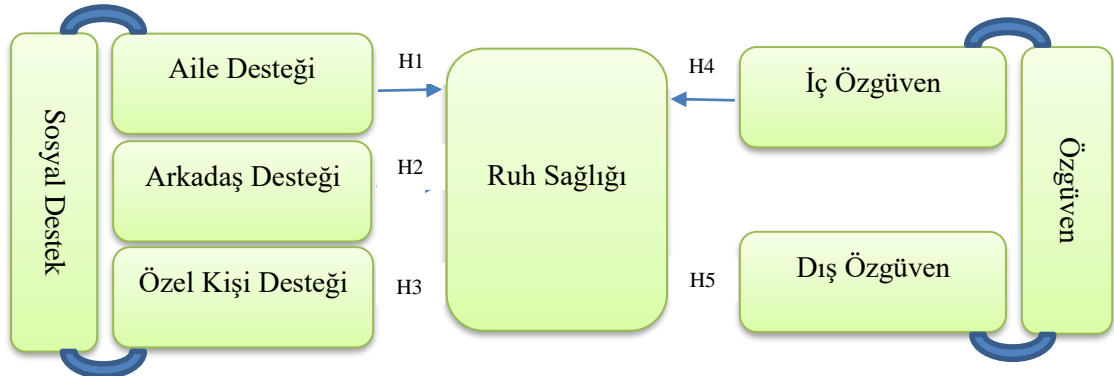
Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan “ilişkisel tarama yöntemi” kullanılmıştır. Araştırma bir saha araştırmasıdır ve birincil verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bundan dolayı veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirilmesi için “Kayseri Üniversitesi Etik Kurulu” tarafından 29.04.2021 tarih ve 27 sayılı “Etik Kurul Onayı” verilmiştir. Araştırma esnasında Covid-19 pandemisi olduğundan anketler öğrenciler tarafından çevrimiçi “Google form” aracılığıyla doldurulmuştur.

Veri toplama süreci sonunda elde edilen veriler “SPSS 22” programında analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan ölçekler geçmiş araştırmalarda geçerliliği ve güvenilirliği onaylanmış çalışmalardır. Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanıldığından değişkenler arasındaki ilişkinin varlığına yönelik “pearson korelasyon” analizi, bağımsız değişkenlere ait alt boyutların bağımlı değişken üzerindeki etkisini test etmek için “çoklu regresyon analizi” yapılmıştır.

Toplanan verilerin regresyon analizi yapmak için uygun olup olmadığının belirlenebilmesi için gerekli olan varsayımların test edilmiştir. Sonuç olarak verilerin normal dağılım sergilediği, çoklu bağlantı sorununun (VIF>5) olmadığı ve otokorelasyon değerlerinin ($0 < d < 4$) uyumlu olduğu görülmüştür.

Araştırma Modeli ve Hipotezleri

Araştırma kapsamında üç farklı değişken kullanılmaktadır. “Algılanan Sosyal Destek” ve “Özgüven düzeyi” araştırmanın bağımsız değişkenleri, “Ruh Sağlığı” ise bağımlı değişkenidir. Araştırma değişkenleri ve değişkenlerin alt boyutları kullanılarak araştırma modeli şekil 1’deki gibi kurulmuştur.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli dikkate alınarak hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H1: Öğrencilerin algıladıkları aile desteğinde meydana gelen artış ruh sağlığını pozitif yönde etkilemektedir.

H2: Öğrencilerin algıladıkları arkadaş desteğinde meydana gelen artış ruh sağlığını pozitif yönde etkilemektedir.

H3: Öğrencilerin algıladıkları özel kişi desteğinde meydana gelen artış ruh sağlığını pozitif yönde etkilemektedir.

H4: Öğrencilerin iç özgüven düzeylerinde meydana gelen artış ruh sağlığını pozitif yönde etkilemektedir.

H5: Öğrencilerin dış özgüven düzeylerinde meydana gelen artış ruh sağlığını pozitif yönde etkilemektedir.

Araştırma Örnekleme

Araştırma ana kütlesi Kayseri Üniversitesi bünyesinde ön lisans düzeyinde eğitim veren dört meslek yüksekokulunda (Kayseri ve ilçelerinde) aktif programlarda Covid-19 pandemisi sebebiyle uzaktan eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Meslek Yüksekokullarında eğitim gören toplam 1569 öğrenci bulunmaktadır. Belirlenen ana kütlede %95 güven aralığında gereken örneklem büyüklüğünün 309 kişi olduğu hesaplanmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2016). Araştırmada toplam 312 öğrenci ankete dönüş yapmıştır. Dolayısıyla araştırma sonuçlarını genelleştirebilmek için yeteri kadar katılım sağlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere yönelik bilgiler Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Öğrenciler Hakkında Bilgiler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)	Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	177	56,7	Evet	120	38,5
Erkek	135	43,3	Hayır	192	61,5
Yaş	Frekans	Yüzde (%)	Baba Çalışma S.	Frekans	Yüzde (%)
18-19 Yaş	71	22,7	Kamu	27	8,7
20-21 Yaş	178	57,1	Özel	73	23,4
22-23 Yaş	37	11,8	Serbest	74	23,7
24 ve Üzeri	26	8,4	Emekli	86	27,6
Sınıf	Frekans	Yüzde (%)	Diğer	52	16,7
1. Sınıf	192	61,5	Anne Çalışma S.	Frekans	Yüzde (%)
2. Sınıf	120	38,5	Kamu	11	3,5
Ekonomik Durum	Frekans	Yüzde (%)	Özel	23	7,4
Kötü	53	17,0	Serbest	2	0,6

Orta	205	65,7	Emekli	3	1,0
İyi	54	17,3	Diğer /Ev H.	273	87,5
Başarı Durumu	Frekans	Yüzde (%)	İkamet Yeri	Frekans	Yüzde (%)
Azaldı	136	43,6	Kayseri	183	58,7
Değişmedi	129	41,3	Diğer	129	41,3
Yükseldi	47	15,1			
Toplam	312	100	Toplam	312	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %56,7’si kadın %43,3’ü de erkektir. Yaş aralığı olarak en fazla 20-21 yaş (%57,1) aralığında olan öğrenciler katılım sağlamıştır. Katılımcıların %61,5’i birinci sınıf, %38,5’i de ikinci sınıf öğrencisidir. Öğrenciler kendi ekonomik durumlarını genelde (%65,7) orta düzeyde görmektedirler. %43,6 oranında öğrenci uzaktan eğitim sürecinde akademik başarısının düşüş gösterdiğini buna karşın sadece %15,1 oranında öğrenci ise uzaktan eğitim sürecinde akademik başarısının yükseldiğini belirtmektedir.

Öğrencilerin %38,5’i uzaktan eğitim sürecinde herhangi bir zaman aralığında veya sürekli bir işte çalıştığını, %61,5’i de herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcıların babaları farklı çalışma statülerine sahip olmakla beraber en yüksek grup %27,6 ile emekli olan gruptur. Annelerin ise daha çok (%87,5) diğer/ev hanımı grubunda olduğu görülmektedir. Katılımcıların %58,7’si Kayseri veya ilçelerinde ikamet etmekteyken %41,3’ü Kayseri dışında başka bir ilde ikamet etmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan anketinin birinci bölümünde kişisel bilgi formu bulunmaktadır. Ayrıca araştırma anketinde algılanan sosyal destek, özgüven düzeyi ve ruh sağlığı ölçeği olmak üzere üç adet ölçek kullanılmıştır.

Sosyal Destek Ölçeği: Araştırmada Zimet vd. (1988) tarafından geliştirilen çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Eker vd. (2001) tarafından yapılmıştır. Eker vd. ölçeğin güvenilirlik düzeyini ($\alpha=0,89$) olarak hesaplamıştır. Ölçek; bireylerin destek kaynaklarını gösteren aile, arkadaş ve özel kişi desteği olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Her alt boyutta dört madde vardır. Toplam 12 maddeden oluşan Ölçekte 3, 4, 8, 11. maddeler aile desteğini, 6, 7, 9, 12. maddeler arkadaş desteğini ve 1, 2, 5, 10. Maddeler özel kişi desteğini ölçmektedir.

Özgüven Ölçeği: Araştırmada kullanılan Özgüven ölçeği Akın (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği Akın tarafından

yapılmış ve güvenilirlik düzeyi ($\alpha=0,94$) olarak hesaplanmıştır. Ölçek toplam 33 madde ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin ilk alt boyutu olan “İç Özgüven Boyutu” 1, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 12, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 30, 32. Maddelerden, “Dış Özgüven Boyutu” ise 2, 6, 8, 11, 13, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 29, 31, 33. Maddelerden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puan katılımcının yüksek düzeyde özgüvene sahip olduğunu göstermektedir.

Ruh Sağlığı Ölçeği: Ruh sağlığı ölçeği olarak Warwick-Edinburgh Üniversitelerinde Tennant vd. (2007) tarafından geliştirilen “The Warwick-Edinburg Mental Well-Being” ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Keldal (2015) tarafından yapılarak yapı geçerlilik ve güvenilirlik çalışması da Türkçeye uyarlama esnasında yapılmıştır. Keldal, Ölçeğin güvenilirlik düzeyini ($\alpha=0,92$) olarak hesaplamıştır. Akın vd. (2012)’de çalışmalarında ölçeğin güvenilirlik düzeyini ($\alpha=0,86$) olarak hesaplamıştır. Ölçek tek boyuttan ve 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan yükseldikçe bireyin ruhsal olarak daha iyi bir halde olduğu söylenebilir.

Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve ölçeklere ait alt boyutların güvenilirlik düzeylerine ait bilgiler (Cronbach Alpha katsayıları) tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Ölçeklerin ve Alt Boyutlarının Güvenilirlik Düzeyleri

Ölçek Adı	Güvenilirlik Katsayısı (α)
Sosyal Destek Ölçeği	0,888
-Aile Desteği	0,850
-Arkadaş Desteği	0,896
-Özel Kişi Desteği	0,952
Özgüven Ölçeği	0,938
-İç Özgüven	0,899
-Dış Özgüven	0,888
Ruh Sağlığı Ölçeği	0,920

Bir ölçeğin güvenilirlik düzeyi “0.80 $<\alpha$ <1.00 ” arasında ise ölçek yüksek derecede güvenilir olmaktadır (Kalaycı, 2014). Tablo 2’de görülebileceği gibi araştırma ölçekleri ve alt boyutları yüksek derecede güvenilirlik düzeyine sahiptir.

Normal Dağılım Analizi Sonuçları

Araştırmada çoklu regresyon analizi yapabilmek için gerekli varsayımlardan olan verilerin normal dağılımı analizi yapılmıştır. Normal

dağılım analizi “kolmogorov-Smirnov” testi anlamlılık değeri ve tanımlayıcı istatistik değerlerine bakılarak yorumlanmıştır. Algılanan sosyal destek ölçeğinin ve özgüven ölçeğinin anlamlılık değerleri sırasıyla ($p=0,000$ ve $p=0,004$, $p<0,05$) olarak hesaplanmıştır. Bu ölçeklerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakıldığında ise değerlerin +1 ve -1 arasında olduğu tespit edildiğinden normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ruh sağlığı ölçeğinin ise analiz sonucunda ulaşılan anlamlılık değeri ($p=0,10$, $p>0,05$) olduğundan verilerin normal dağılım sergilediği söylenebilir.

Araştırma Bulguları

Araştırmada değişkenler arasında anlamlı korelasyonların olup olmadığının belirlenebilmesi için pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Sonrasında, bağımsız değişkenlerin alt boyutlarının her birinin bağımlı değişkeni etkileyip etkilemediğini test edebilmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Korelasyon Analizine Yönelik Bulgular

Tablo 3’de algılanan sosyal desteğe ait alt boyutlar ile ruh sağlığına ait ortalamalar arasında anlamlı ilişkilerin olup olmadığını test etmek için korelasyon analizi sonuçları gösterilmektedir. Tablo 4’de ise özgüven düzeyinin alt boyutları olan iç özgüven ve dış özgüven ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiye ait bulgular verilmektedir. İlişkideki güç “0,00-0,25” aralığında “çok zayıf”, “0,26-0,49” aralığında “zayıf”, “0,50-0,69” aralığında “orta”, “0,70-0,89” aralığında “yüksek” ve “0,90-1,00” aralığında, “çok yüksek” olmaktadır (Kalaycı, 2014). Değişkenler arasında ilişkinin yüksek olması iki değişkenin aynı eğilimde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Sosyal Destek Alt Boyutları ile Ruh Sağlığı İlişkisi

Değişkenler	Ort	SS.	1	2	3	4
1.Aile Desteği	3,48	1,18	1			
2.Arkadaş Desteği	3,38	1,25	0,50**	1		
3.Özel Kişi Desteği	2,93	1,59	0,39**	0,29**	1	
4.Ruh Sağlığı	3,37	0,95	0,53**	0,38**	0,24**	1

** Korelasyonlar 0,01 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 3’e göre aile desteği ile arkadaş desteği (0,50) arasında ve aile desteği ile ruh sağlığı arasında orta düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Özel kişi desteği ile aile desteği (0,39) ve arkadaş desteği (0,29) arasında ve arkadaş desteği ile de ruh sağlığı (0,38) arasında zayıf düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Özel kişi desteği ile ruh sağlığı arasında ise (0,24) çok

zayıf düzeyde ve anlamlı bir ilişki vardır. Yani değişkenlerden birinin değerinin yükselmesi veya düşmesi durumunda diğer değişkenin de aynı yönde değişiklik göstermesi beklenmektedir.

Tablo 4. Özgüven Alt Boyutları ile Ruh Sağlığı İlişkisi

Değişkenler	Ort	SS.	1	2	3
1.İç Özgüven	4,22	0,76	1		
2.Dış Özgüven	3,91	0,73	0,86**	1	
3.Ruh Sağlığı	3,37	0,95	0,68**	0,67**	1

** Korelasyonlar 0,01 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 4'e göre iç özgüven ve dış özgüven alt boyutları arasında (0,86) yüksek derecede anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ruh sağlığı ile iç özgüven (0,68) ve dış özgüven (0,67) arasında ise orta düzeyde anlamlı ilişkiler vardır. Yani "iç özgüven" veya "dış özgüven" değişkenlerinde meydana gelen bir değişiklik "ruh sağlığında" meydana gelebilecek bir değişiklik ile ilişkilidir.

Çoklu Regresyon Analizine Yönelik Bulgular

Araştırma hipotezlerini test edebilmek için "çoklu regresyon analizi" yapılmıştır. Kurulan 1. 2. ve 3. Hipotezleri test etmek için algılanan sosyal destek ölçeğine ait alt boyutların ruh sağlığına olan etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 5. Aile Desteği, Arkadaş Desteği ve Özel Kişi Desteğinin Ruh Sağlığına Etkisi

Katsayılar Tablosu						
Kavramlar	B	St.Hata	Beta	t	p	VIF
Sabit Terim	1,678	0,158		10,624	0,000	
Bağımsız Değişkenler						
Aile desteği	0,359	0,047	0,444	7,717	0,000	1,465
Arkadaş desteği	0,123	0,042	0,161	2,906	0,004	1,355
Özel kişi desteği	0,010	0,031	0,017	0,334	0,739	1,201

Model Özeti: R=0,550; R²=0,303; Adj.R²= 0,296; F= 44,629; p=0,000

Bağımlı Değişken= Ruh Sağlığı / *p<0,05, d=1,849

Tablo 5'e göre, aile desteği, arkadaş desteği ve özel kişi desteği alt boyutlarının ruh sağlığına etkisinin test edildiği görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre, kurulan regresyon modelinin bir bütün olarak anlamlı olduğu söylenebilir (F=44,629; p<0,001). Ruh sağlığı değişkeninde meydana gelen değişimin %29,6'sı modele dâhil edilen bağımsız değişkenlerce açıklanmaktadır (Adj.R²=0,296). Ayrıca aile desteği (p=0,000; p<0,05) ve arkadaş desteği (p=0,004; p<0,05) alt boyutlarının ruh sağlığını pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir. Buna karşın özel kişi desteği alt boyutunun ruh sağlığı üzerinde (p=0,739; p>0,05) anlamlı bir etkisinin

bulunmadığı görülmektedir. Sonuç olarak araştırma kapsamında kurulan 1. ve 2. Hipotezler kabul edilmekte 3. Hipotez ise reddedilmektedir. Hipotezin istatistiki olarak kabul edilebilmesi için anlamlılık (p) değerinin 0,05'ten daha küçük olması gerekmektedir.

Araştırmanın 4. ve 5. Hipotezlerini test etmek için özgüven ölçeğine ait alt boyutların ruh sağlığına olan etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 6. İç Özgüven ve Dış Özgüven Düzeyinin Ruh Sağlığına Etkisi

Katsayılar Tablosu						
Kavramlar	B	St.Hata	Beta	t	p	VIF
Sabit Terim	0,405	0,221		1,833	0,000	
Bağımsız Değişkenler						
İç özgüven	0,463	0,100	0,371	4,632	0,000	3,922
Dış özgüven	0,466	0,104	0,359	4,489	0,000	3,922
Model Özeti: R=0,704; R ² =0,496; Adj.R ² = 0,493; F= 151,966; p=0,000						
Bağımlı Değişken= Ruh Sağlığı / *p<0,05, d=1,955						

Tablo 6 incelendiğinde, iç özgüven ve dış özgüven alt boyutlarının ruh sağlığına olan etkisinin test edildiği görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre, kurulan regresyon modelinin bir bütün olarak anlamlı olduğu söylenebilir (F=151,966; p<0,001). Ruh sağlığı değişkeninde meydana gelen değişimin %49,3'ü modele dâhil edilen bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır (Adj.R²=0,493). Ayrıca iç özgüven (p=0,000; p<0,05) ve dış özgüven (p=0,000; p<0,05) alt boyutlarının ruh sağlığını pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir. Sonuç olarak araştırma kapsamında kurulan 4. ve 5. Hipotezler kabul edilmektedir.

Sonuç

Araştırma kapsamında Covid-19 isimli küresel pandemi sürecinde öğrencilerin algıladıkları sosyal destek ve özgüven düzeyleri ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiler ayrıca algılanan sosyal desteğin ve özgüven düzeyinin ruh sağlığına olan etkisi analiz edilmiştir. Araştırma değişkenleri arasında yapılan analizler sonucunda ruh sağlığı düzeyinin hem algılanan sosyal destek kavramının alt boyutları ile hem de özgüven düzeyinin alt boyutları ile anlamlı ilişkiler içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarının literatürle uyumlu olduğu görülmektedir (Riahi, 2011; Hefner ve Eisenberg, 2009; Turner vd., 1983; Öntaş, 1998). Araştırma sonuçlarındaki bu benzerlik ile algılanan sosyal destek ile ruh sağlığının birbiriyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında test edilen bir diğer hipotezde, algılanan sosyal desteğin ve özgüven düzeyinin alt boyutlarının ruh sağlığına etkisini belirlemeye çalışılmaktadır. Yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda algılanan sosyal destek kavramı alt boyutlarından aile desteği ve arkadaş desteğinin ruh sağlığı üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın sosyal destek alt boyutlarından özel kişi desteğinin ruh sağlığı üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yang (2013) ve Sanger (2003) de yaptıkları çalışmada algılanan sosyal desteğin ruh sağlığı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Dolayısıyla araştırmada, daha önceki araştırmalarda elde edilen bulgulara uyumlu sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan literatür taramasında özgüven düzeyinin ruh sağlığı üzerinde etkisinin ölçüldüğü başka bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin ruh sağlığına olumlu etki edebilecek önemli iki etkenin ailenin ve arkadaşların desteği olduğu görülmektedir. Bunun yanında öğrencilerin özgüven düzeylerinin yüksek olması ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir. Bu durumda Covid-19 pandemisi döneminde çok sayıda problemle baş etmeye çalışan öğrencilerin en yakınında bulunan ailelerine büyük bir görev düşmektedir çünkü öğrenciler arkadaşlarıyla pandemi tedbirlerinden dolayı sadece online platformlarda bir araya gelebilmektedirler. Buna ek olarak öğrencilerin özgüven düzeylerinin artırılmasına yönelik gerek ailelerin gerek üniversite yönetiminin gerekli aktivite ve eğitimleri desteklemeleri büyük önem arz etmektedir.

Araştırma sonuçlarına bir bütün olarak bakılacak olursa, öğrencilerin daha iyi bir ruhsal sağlığa sahip olabilmeleri için ailelerinden ve arkadaşlarından destek almaları, ayrıca özgüven düzeylerini yükseltecek faaliyetlerde bulunulması tavsiye edilmektedir. Bu araştırmadan yola çıkarak ileride ruh sağlığı üzerinde etkili olabilecek değişik faktörlerin de bilimsel araştırmalara konu olması literatüre katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Abramis, D. (1985). Effects of Different Sources of Social support and Social Conflict on Emotional Well-Being, *Basic & Applied Social Psychology*, 6(2), 111-129.

- Akarçay, D., (2013). *Türkiye’de Yürütülen Ruh Sağlığı Hizmetleri Politikalarının Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Akın, A. (2007). Öz-Güven Ölçeği’nin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 167-176.
- Akın, M. (2008). Örgütsel Destek, Sosyal Destek ve İş/Aile Çatışmalarının Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(25), 141-171
- Akın, M., Özdevecioğlu, M. ve Ünlü, O (2012), Örgütlerde İntikam Niyeti ve Affetme Eğiliminin Çalışanların Ruh Sağlıkları ile İlişkisi, *Amme İdaresi Dergisi* 45(1), 77-97.
- Arıcioğlu, A. (2008). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Adasal, R. (1979). *Normal ve Anormal Açısından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul.
- Bostancı, N. (2005). Ruhsal Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Stigma ve Bunun Azaltılmasına Yönelik Uygulamalar, *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 18(1), 32-38
- Campbell, J., Gilmore, L. ve Cuskelly, M. (2003). Changing Student Teachers Attitudes Towards Disability and Inclusion. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 28(4), 369-379
- Cassel, J. (1976). The Contribution of Social Environment to Host Resistance, The Johns Hopkins University School of Hygiene and Public Health, 104(1). USA
- Cohen, S. ve Wills T. A. (1985). Stress, Social Support and Buffering Hypothesis, *Psychological Bulletin*, 98(2), 310–357.
- Davutoğlu, N. A. (2021). Sanayi 4.0 uygulamalarının dünyadaki ve Türkiye’deki sektörler açısından detaylı analizi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(67), 795-811.

- Doğan, S., Acar, F., ve Baynal Doğan, T. G. (2021). İnternet Bağımlılığı ve Sağlık Anksiyetesinin Siberkondria Davranışları Üzerine Etkisi. *Erciyes Akademi*, 35(1), 281-298.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2005). *Mental Health Atlas*. Cenevre, World Health Organization.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yaldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Erarslan, Ö., (2014). *Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Sağlık ile Depresif Belirtiler ve Yaşam Memnuniyeti Arasındaki İlişkide Benlik Saygısı, Pozitif Dünya Görüşü ve Umudun Aracı Rolünün İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Erginöz, E. (2008), Halk Sağlığı ve Mental Hastalıklar, *Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyumu*, 62, 31-40.
- Fenlason, K. J., ve Beehr, T. A. (1994). Social Support and Occupational Stress: Effects of Talking to Others, *Journal of Organizational Behavior*, 15, 57-175.
- Gobi, S. (1995). Social Support as A Moderator of Life Stress. Toward an Integrated Medicine, *Glassies From Psychosomatic Medicine 1959-1979*, American Psychiatric Press, Inc., USA: 377-398.
- Greenberg, J., Porteus, J., Pyszczynski, T., Simon, L. ve Solomon, S. (1995). Evidence of a terror management function of cultural icons: the effects of mortality salience on the inappropriate use of cherished cultural symbols, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 1221-1228
- Gültekin, B. K., (2010). Ruhsal Bozuklukların Önlenmesi: Kavramsal Çerçeve ve Sınıflandırma, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(4), 583-594
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hefner, J., & Eisenberg, D. (2009). Social support and mental health among college students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79(4), 491–499.

- Johnson, A. (2004). Explaining Potential Antecedents of Workplace Social Support: Reciprocity or Attractiveness?, *Journal of Occupational Health Psychology*, 9(4), 339-350.
- Kasatura, İ. (1998). *Kişilik ve öz-güven*. İstanbul: Evrim Yayınları
- Keldal, G.(2015). Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği'nin Türkçe Formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, , 3(1), 103-115.
- Kirmeyer, S (1987). Social Support: Its Relationship to Observed Communication With Peers And Superiors , *Academy of Management Journal*, 30(1), 138-151.
- Klipes, G. L., Lambert, V. A. ve Lambert, C. E. (1989). Social Support, Hardiness and Psychological Well-Being in Women with Arthritis, *Journal of Nursing Scholarship*, 21(3), 128–131.
- Koç, M., Polat, Ü. (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Ruh Sağlığı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 3(2). 1-22
- Lauster, P. (2000). *Kendine güven*. Çevirmen Yıldırım N, Ankara: Doruk Yayınları
- Mahoney, M. J., ve Chapman, B. P. (2004). *Mental and emotional skills training in sport*. In C. D. Spielberger (Ed.), *Encyclopedia of Applied Psychology*. New York: Academic Press.
- Murray, L. (2003). Confirmatory Factor Analysis of The Multidimensional Scale of Perceived Social Support in Clinically Distressed and Student Samples, *Journal of Personality Assessment*, 81(3), 265-270.
- Öntaş, Ö. (1998). *Kurum bakım deneyimi olan genç yetişkinlerin sosyal destek sistemleri ve ruh sağlığı durumları*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, N. K. (2016). Deneysel bir çalışma: Bibliyopsikolojik danışmaya dayalı özgüven geliştirme programının 6. sınıf öğrencilerinin özgüven düzeylerine etkisi. *Elementary Education Online*, 15(1), 136-147.
- Özden, A. T. (2019). Kadın tüketicilerin özgüven düzeylerinin marka beğenilirlilik düzeyleri üzerindeki etkisinin demografik özelliklerine göre farklılıkları. *IREM*, 7(1), 115-138.

- Özdevecioğlu, M., Çelik, C., Akın, M. ve İnce, F. (2009). Çalışanların Ruhsal ve Fiziksel Sağlıkları ve Yöneticilerin Cinsiyeti: Bankacılık Örneği, *17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirisi*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Paulinger, G. (2012). *Soziale Unterstützung als Sozialkapital, Entwurf eines Frageninstruments für soziale Ressourcen*. (Yüksek Lisans Tezi). Viyana Üniversitesi. Viyana
- Paulus, P. (2009), Mental health – backbone of the soul, *Health Education*, 1094), 289-298.
- Pearson, A. (2003). Work-Family Conflict: A Model Of Linkages Between Work and Family Domain Variables and Turnover Intentions, *Journal of Managerial Issues*, 15(2), 175.
- Pfingstmann, G. B. (1987). Untersuchungsverfahren zum sozialen netzwerk und zur Sozialen Unterstützung. *Zeitschirfft für Dffenrentielle und Diagnostische Psychologie*. 8(1), 75-98.
- Redman, T. (2006), The Consequences of Perceived Age Discrimination Amongst Older Police Officers: Is Social Support a Buffer?, *British Journal of Management*, 17(2), 167-175.
- Riahi ME, Aliverdina A, Pourhossein Z. (2011), Relationship between Social Support and Mental Health. *refahj*. 10 (39), 85-121.
- Sanger (2003) *Linking Social Support And Well-Being: Testing The Relationship Between Social Support And Mental Health*, A Dissertation Submitted to the Graduate School and Research in Partial Fulfillment of the Requirement of the Degree Doctor of Psychology, Indiana University of Pennsylvania.
- Şirin, T. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutumları ile Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Psikoloji, 65-88.
- Tengilimoğlu, D., Işık, O. ve Akbolat, M. (2012), *Sağlık İşletmeleri Yönetimi* (Beşinci Baskı). Ankara: Nobel Kitap.
- Tennant, R., Hiller, L., Fishwick, R., Platt, S., Joseph, S., Weich, S., Parkinson, J., Secker, J., & Stewart-Brown, S. (2007). The Warwick-Edinburgh mental well-being scale (WEMWBS): Development and UK validation. *Health and Quality of Life Outcomes*, 5(1), 50-63

- Thoits, P. A. (1995). Stress, Coping, and Social Support Processes: Where are We? What Next, *Journal of Health and Social Behavior*, Extra Issue, 53-79.
- Tortop, N., İsbir, E. G. ve Aykaç, B. (1999). *Yönetim Bilimi*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Turner, R. J., Frankel, B. G., & Levin, D. M. (1983). Social support: Conceptualization, measurement, and implications for mental health. *Research in Community & Mental Health*, 3, 67-111.
- Weinberg, R. S., ve Gould, D. (2003). *Foundations of sport and exercise psychology* 3rd ed. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Yang, J.P. (2013). *Implicit Social Support and Mental Health in Chinese Individuals Living with HIV*, A thesis Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science, University of Washington, Department of Psychology.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi, Güvenirliliği ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87
- Yılmaz, E., Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18 (2), 71-79.
- Yperen, Nico. (2003). "On The Link Between Different Combinations of Negative Affectivity and Positive Affectivity and Job Performance", *Personality and Individual Differences*, 35, 1873-1881.
- Yurtçiçek Ergütop, S. (2019). *Kadın Öz Güven Ölçeğinin geliştirilmesi*. (Doktora tezi), İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yurtseven, F. (2011). Kendine Güven. A.Zara (Ed.) *Yaşadıkça: Ruhsal sorunlar ve başa çıkma yolları*, (s. 55-73), İstanbul: İmge Yayınevi.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. ve Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Performans Support, *Journal of Personality Assesment*, 2(1), 30-41.

Extended Summary

The Effect of Students' Social Support Perceptions and Self-Confidence Levels On Mental Health In The Distance Education Process Originating From The Covid-19 Pandemic: The Case Of Kayseri University

Due to the Covid-19 epidemic that started in Wuhan, China in December 2019 and spread all over the world in a short time, it was declared a pandemic by the World Health Organization (WHO) as of March 11, 2020. Due to the Covid-19 pandemic, higher education institutions in Turkey took a 3-week vacation as of March 16, 2020, and due to the negative course of the pandemic conditions, most universities across the country continued their classes with distance education until September 2021. In short, university students (with the exception of exceptional departments) took about 3 semesters of distance education and stayed away from the university environment in this process.

Distance education has both positive and negative aspects. Thanks to distance education, the continuation of courses in universities and the complete disruption of education were prevented. However, the absence of students in universities also has some negative economic and social consequences. In the university environment, deprivation of students from social opportunities, club activities, group work and practice lessons, in addition to educational activities, can be seen as a negative.

It is seen that the long-term duration of the distance education process can lead to obesity, ergonomic problems in the head, neck, back and shoulders, and eye problems in students. In addition, some mental problems may occur in students who are away from social environments for a long time. It is seen that the main condition of coming out of the pandemic process as a healthy individual is to protect both physical and mental health. This situation has turned into a scientific problem that needs to be investigated in the field of social and human sciences and has been the starting point of the research.

This study was conducted to investigate the effect of social support perceptions and self-confidence levels of associate degree students on mental health in the distance education processes applied in universities due to the Covid-19 pandemic. The sample of the study consists of associate degree students studying at Kayseri University. The sample group selected by convenient sampling method has different demographic characteristics such as gender, age, income level, place of residence, and working status of the mother and father.

The relational screening method, which is a quantitative research method, was used in the study in which a total of 312 associate degree students participated. Data were collected by survey method. Necessary assumptions were tested in order to determine whether the collected data is suitable for correlation and regression analysis. As a result, it was seen that the data showed normal distribution, there was no multicollinearity problem ($VIF > 5$) and the autocorrelation values ($0 < d < 4$) were compatible. Three different variables were used within the scope of the research. "Perceived Social Support" and "Self-confidence level" are the independent variables of the research, and "Mental Health" is the dependent variable. Pearson correlation analysis was performed to determine whether there was a significant relationship

between the two variables, since the data showed a normal distribution. Multiple regression analysis was performed to determine whether the independent variables have an effect on the dependent variable.

As a result of the research, it has been determined that the level of mental health is in significant relationships with both the sub-dimensions of the concept of perceived social support and the sub-dimensions of the level of self-confidence. In the other hypotheses tested within the scope of the research, it is tried to determine the effect of the sub-dimensions of perceived social support and self-confidence on mental health. As a result of the multiple regression analysis, it was concluded that family support and friend support, which are sub-dimensions of perceived social support, have a positive and significant effect on mental health. On the other hand, it was concluded that private person support, one of the sub-dimensions of social support, did not have any effect on mental health. As a result of the analysis on the effect of self-confidence level on mental health, it is seen that both internal self-confidence level and external self-confidence level have a positive effect on mental health. In other words, as the level of self-confidence increases, mental health improves.

According to the findings obtained in this study, it is seen that two important factors that can positively affect the mental health of students are the support of family and friends. In addition, high self-confidence levels of students affect their mental health positively.

In this case, a great responsibility falls on the families of the students who are trying to cope with many problems during the Covid-19 pandemic period, because students can only meet with their friends on online platforms due to pandemic measures. In addition, it is of great importance that both families and university administration support the necessary activities and trainings in order to increase the self-confidence level of the students.

Looking at the results of the research as a whole, it is recommended that students get support from their families and friends in order to have a better mental health, and also engage in activities that will increase their self-confidence level.

**DOĞA TEMELLİ ETKİNLİKLERE KATILANLARIN İÇSEL
MOTİVASYONLARI İLE GELECEKTEKİ DAVRANIŞSAL NİYETİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ**

**Determining the Relationship Between Internal Motivations and Future
Behavioral Intention of Participants in Nature-Based Activities**

Sıla KARACAOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi-Turizm
Rehberliği Bölümü

sila.karacaoglu@bilecik.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7724-2188>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	14.07.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	01.08.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 81-109	https://doi.org/10.31463/aicusbed.971249

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

iThenticate®

DOĞA TEMELLİ ETKİNLİKLERE KATILANLARIN İÇSEL MOTİVASYONLARI İLE GELECEKTEKİ DAVRANIŞSAL NİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ

Determining the Relationship Between Internal Motivations and Future Behavioral Intention of Participants in Nature-Based Activities

Sıla KARACAOĞLU

Öz

Bireylerin doğa temelli etkinliklere katılım nedenlerinin anlaşılmasının ve bu etkinliklere ilişkin gelecekteki davranışlarının tahmin edilmesinin doğa temelli turizm pazarında hizmet sunan paydaşlar açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle çalışmanın iki amacı bulunmaktadır. Birinci amaç; doğa temelli etkinliklere katılanların içsel motivasyonlarının (rahatlama, sosyalleşme, heyecan, öz saygı ve kendini gerçekleştirme) davranışsal niyeti yordama durumunu tespit etmektir. Alt amaç ise doğa temelli etkinliklere katılanların davranışsal niyetlerini etkileyen sosyo-demografik unsurların (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi ve hane halkının gelir durumu) belirlenmesidir. Söz konusu amaçlardan hareketle nicel veri toplama yöntemlerinden anket tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Çevrimiçi anket, 18 Haziran 2021-10 Temmuz 2021 tarihlerinde Eskişehir’de bulunan çeşitli doğa gruplarındaki 18 yaş ve üzeri 397 gönüllü kişiye kolayda örnekleme tekniğiyle uygulanmıştır. Veri analizinde tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra, doğrulayıcı faktör analizi, çoklu doğrusal regresyon analizi ve çeşitli değişkenler arasındaki karşılaştırmaları ortaya koymak için fark analizleri kullanılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgular “rahatlama”, “sosyalleşme”, “öz saygı” ve “kendini gerçekleştirme” olmak üzere dört içsel motivasyon unsurunun davranışsal niyeti yordadığını; “heyecan” ın ise davranışsal niyetin anlamlı bir yordayıcısı olmadığını göstermektedir. Ayrıca, sosyo-demografik özellikler arasından sadece cinsiyet değişkeninin davranışsal niyeti etkilediği, erkek katılımcıların gelecekteki doğa temelli etkinliklere yönelik davranışsal niyetlerinin kadın katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulgusuna da erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğa Temelli Turizm, İçsel Motivasyonlar, Gelecekteki Davranışsal Niyet, Doğa Grupları Üyeleri, Eskişehir.

Abstract

It is believed that comprehending the reasons for individuals’ participation in nature-based activities and predicting their future behaviors regarding these activities are vital for the stakeholders serving in the nature-based tourism market. In this context, there are two aims of the study. The main aim of this study is to determine

whether the intrinsic motivations (relaxation, socialization, excitement, self-esteem, and self-actualization) of those participating in nature-based activities can be utilized to predict the behavioral intention. The sub-aim is to determine the sociodemographic factors (age, gender, marital status, education level and income status of the household) that affect the behavioral intentions of the participants in nature-based activities. Based on these aims, data were collected using the survey technique which is one of the quantitative data collection methods. The online questionnaire was applied to 397 volunteers aged 18 and over from various nature groups in Eskişehir using the convenience sampling technique between 18 June 2021 and 10 July 2021. In data analysis, in addition to descriptive statistics, confirmatory factor analysis, multiple linear regression analysis, and variance analysis were used to determine the difference between various variables. The findings obtained from the analyzes indicate that four intrinsic motivation factors, namely “relaxation”, “socialization”, “self-esteem” and “self-actualization” predict behavioral intention; and that “excitement” is not a significant predictor of behavioral intention. In addition, it was also found that among the socio-demographic characteristics, only the gender variable affects behavioral intention, and that male participants’ behavioral intentions towards future nature-based activities are higher than female participants.

Key Words: Nature-Based Tourism, Internal Motivations, Future Behavioral Intention, Members of Nature Groups, Eskişehir.

Giriş

Kitle turizminin yarattığı olumsuz etkilerin ortaya çıkmasıyla beraber, 1990’lı yıllardan itibaren pek çok ülke sürdürülebilir turizm gelişimini sağlayacak alternatif turizm çeşitleri olan doğa temelli turizm, ekoturizm, yeşil turizm, kırsal turizm, düşük etkili turizm, yumuşak turizm, sorumlu turizm, adil turizm, gönüllü turizm, yoksul odaklı turizm ve toplum temelli turizm gibi niş pazarlara yönelmiştir. Doğa temelli turizm, yılda %10-12 büyüme oranıyla bu sektörde en hızlı ve istikrarlı büyüyen pazarlardan biridir (Iversen, Hem ve Mehmetoğlu, 2016). Ayrıca, doğa temelli turizme yönelik talep, bu turizm türünün doğal olanaklar açısından zengin bölgelerde ekonomik bir çeşitlendirme aracı olarak gelişmesi için fırsatlar da yaratmaktadır (Fredman ve Tyrväinen, 2010). Çeşitli doğal kaynaklara sahip ülkeler, doğal çevrenin tahrip edilmesinden kaçınırken ekonomik kalkınmayı devam ettirmenin nispeten sürdürülebilir bir yolu olarak kabul edilebilecek doğa temelli turizmin gelişmesine büyük önem vermektedirler (Chow, Cheng ve Cheung, 2019).

Doğa temelli turizm kavramı ile ilgili üzerinde fikir birliğine varılmış net bir tanım bulunmamaktadır. İlgili literatürde doğa temelli turizm; “eğitim, eğlence ve genellikle macerayı birleştiren bir doğa seyahati” (Laarman ve Durst, 1987), “esas olarak nispeten rahatsız edilmemiş doğaya ait unsurlardan

doğrudan yararlanma” (Valentine, 1992), “korunan doğal alanlar ve destinasyonlarda gerçekleştirilen seyahatler” (Lang ve O’Leary, 1997), “doğal alan ve çevrelerin korunmasına odaklanan ve bu alanlarda gerçekleştirilen turizm” (Newsome, Moore ve Dowling, 2002), “doğrudan doğal çevreye bağlı etkinliklerin gerçekleştiği turizm türü” (Mehmetoglu, 2007), “kişinin ikameti dışındaki doğal alanlarda zaman geçirmesi” (Fredman ve Sandell, 2009) ve “doğal olanaklar açısından zengin alanlarda gerçekleştirilen faaliyetler” (Lundmark ve Müller, 2010) ile ilişkilendirilmektedir. Tanımlar incelendiğinde doğa temelli turizme ilişkin ortak noktanın turizm deneyiminin üretiminde doğal unsurlarını içermesi ve açık hava rekreasyonlarına dayanması olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, katılımcıların etkinliği gerçekleştirmek için özel ilgi ve bazı becerilere sahip olmaları ve özel ekipmanlar kullanmaları gerekebilir (Tangeland ve Aas, 2011; Tangeland, Aas ve Odden, 2013). Ayrıca, literatürde ekoturizm ile doğa temelli turizm özü itibarıyla doğa ile uyumlu olarak gerçekleşen turizm çeşitleri olduğundan kimi yazarlar tarafından eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır (Boo, 1990; Eagles 1992; Wight 1993; Orams, 1995).

Genel olarak sürdürülebilir turizm türlerine yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde sektördeki mevcut büyümeye de paralel olarak olgunun hem arz hem de talep yönlerinin araştırıldığı görülmektedir. Arz tarafında gerçekleştirilen araştırmalar destinasyonun temelini oluşturan doğal kaynaklar (dağlar, göller, nehirler, ormanlar, sahiller vb.) ile bu kaynakların erişimini ve sunumunu sağlayan diğer ürünler ve hizmetleri (ulaşım, konaklama, ziyaretçi merkezleri, turist rehberleri vb.) kapsamaktadır (Fredman ve Tyrväinen, 2010). Talep yönlü çalışmalarda ise turistlerin seyahat kararı vermesinde etkili olan demografik özellikler ile psikolojik/içsel unsurlar (tercihler, motivasyonlar, tutumlar, davranışlar vb.) incelenmektedir (Hultman, Kazemina ve Ghasemi, 2015). Başka bir ifadeyle, turistlerin karar verme süreci hem kendi iç özelliklerinden hem de dış ortamdan etkilenmektedir.

Davranışın temel belirleyicilerini anlamak, sosyal bilimlerdeki birçok teorisyenin birincil hedefidir (Shieh ve Wang, 2012). Bu bağlamda önceki birçok çalışma turistlerin motivasyonları ile davranışsal niyetleri arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışarak etkili pazarlama araçları geliştirebilmek için önerilerde bulunmuştur (Powell ve Ham, 2008; Perera ve Vlosky, 2013; Lee, Lee ve Lee, 2014; Lu, Gursoy ve Del Chiappa, 2014; Huang ve Liu, 2017; Jin, Choi, Lee ve Ahmad, 2020). Öte yandan ekoturizm ve doğa temelli

turizm pazarlarındaki büyümeye rağmen, turistlerin içsel motivasyonları hakkında dışsal motivasyonlara nazaran nispeten daha az araştırma yapılması dikkat çekmektedir (Holden ve Sparrowhawk, 2002; Chan ve Baum, 2007; Hartley ve Harrison, 2009; Shieh ve Wang, 2012). Bu nedenle doğa temelli etkinliklere katılanların içsel motivasyonlarının araştırılmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, davranışsal niyeti etkileyen sosyo-demografik değişkenlerin belirlenmesinin pazar bölümlendirmesi açısından çeşitli paydaşlara fikir vermesi beklenebilir. Özetle, bu araştırmanın sonuçlarının doğa temelli turizm ile doğa temelli etkinliklere katılanların pazar bölümlendirmesi hakkındaki literatüre katkı sağlayacağı, bunun yanı sıra turistlerin bu turizm türüne yönlendirilmesi konusunda başta Eskişehir özelindeki destinasyon yöneticileri, turizm pazarlamacıları, seyahat acentaları, doğa grupları dernekleri vb. kesimlere ve genel bağlamda ise pek çok farklı destinasyondaki paydaşlara faydalı bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

Literatür Taraması

Motivasyon Kavramı ve Seyahat Motivasyon Teorileri

Motivasyonlar; kişilerin davranışlarını ve etkinliklerini uyandıran, yönlendiren, bütünleştiren psikolojik ve biyolojik ihtiyaçlar ve arzulardır (Pearce, 1993). Başka bir ifadeyle, bir kişi bir ihtiyacını karşılamak istediğinde güdüler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla motivasyon bir farkındalıktır (Mehmetoglu ve Normann, 2013) ve karar verme süreçlerinde önemli rol oynamaktadır (Uysal, Li ve Sirakaya-Turk, 2008; Yolal, Rus, Cosma ve GURSOY, 2015). Öte yandan turistlerin davranışını tek boyutlu bir açıdan tahmin etmek zordur; çünkü davranışlar daha ziyade çoğul etkilerden ve motivasyonlardan kaynaklanmaktadır (Chang ve Huang, 2004). Bu yüzden seyahat motivasyonu konusu; sosyoloji, antropoloji, psikoloji, pazarlama ve turizm gibi çeşitli akademik alanlardan araştırmacılar tarafından çalışılmıştır (Meng, Tepanon ve Uysal, 2008). Crompton ve McKay (1997) turist motivasyonlarını anlamının üç önemli nedeninin olduğunu savunmuştur. Bu nedenler sırasıyla şunlardır: (1) Turist motivasyonlarını anlamak daha iyi ürün ve hizmetler yaratmanın yolunu açacaktır; (2) turizm deneyimlerinden memnuniyet doğası gereği turistlerin başlangıç motivasyonları ile ilgilidir ve (3) bir destinasyon pazarlamacısının turistlerin karar verme süreçlerini anlayabilmesi için öncelikli güdüler belirlenmelidir.

Seyahat motivasyonları alanında araştırmacılar bir dizi motivasyon teorisi yaklaşımlarını öne sürmüşlerdir. Söz konusu teoriler genellikle turistlerin psikolojik durumuna ve davranış seçimine göre iç ve dış itici güçlere odaklanmıştır. Plog (1974), insanların neden farklı destinasyonlara seyahat etme eğiliminde olduklarını açıklamak için bir model ortaya koymuştur. Bu modele göre, kişilerin psikolojik özellikleri destinasyon seçiminde etkilidir ve buna bağlı olarak üç farklı turist tipi mevcuttur. İçe dönük (psikosentrik) turistler yaşam biçimlerini değiştirme konusunda tutucu olduklarından paket turlarla, kültürel ve fiziki mesafe olarak kendilerine yakın, tanıdık ve güvenilir destinasyonlara seyahat etmeyi tercih etmektedir. Dışa dönük (allosentrik) turistler maceraperest ve meraklı bir yapıya sahip olduklarından bireysel olarak kendi seyahatlerini planlarlar, kültürel ve fiziki mesafe olarak kendilerine uzak, sıradışı, egzotik, pek bilinmeyen ve otantik destinasyonlara seyahatler gerçekleştirirler. Son olarak, iki turist tipinin tam ortasında ne içe ne de dışa dönük olan orta merkezli (midsentrik) turistler yer almaktadır. Daha sonraki yıllarda Dann (1977) tarafından ortaya konan ve Crompton (1979) tarafından geliştirilen “İtme ve Çekme Teorisi”, turistlerin seyahat motivasyonunu belirlemede oldukça yararlı olmuştur ve alanyazında yaygın olarak kullanılmaktadır. Söz konusu teori, iten (içsel) ve çeken (dışsal) faktörlerin bir kişiyi belirli bir turizm faaliyetine katılmaya etkilediğini öne sürmektedir (Klenosky ve Saunders, 2007). Söz konusu varsayıma göre bireyler seyahat kararı verirken önce iç güçleri tarafından itilmekte, sonrasında ise destinasyon özellikleri gibi dış güçler tarafından çekilmektedir (Uysal ve Hagan, 1993). Bu nedenle, hem mantıksal hem de zamansal olarak itme faktörleri çekme faktörlerinden önce gelmektedir (Dann, 1981). İtme faktörleri turistlerin kişilik özelliklerinden kaynaklanan psikolojik değişkenleri içerirken, çekme faktörleri ise destinasyon özelliklerinden kaynaklanan durumsal faktörleri kapsamaktadır (Dann, 1977; Crompton, 1979; Dann, 1981; Pearce ve Calatabiano, 1983; Uysal ve Hagan, 1993). İtme faktörleri, seyahat için duygusal bir itici güç sağlamaktadır (Jamaludin, Aziz ve Mariapan, 2018). Rutin hayattan uzaklaşma, rahatlama, keşfetme, macera ve eğlence, güvenlik, prestij ve statü kazanma, öz benliğini güçlendirme, kendini gerçekleştirme, insanlarla sosyal etkileşim kurma gibi sosyo-psikolojik motifleri yansıtabileceği gibi yenilik arayışı ve bilgi düzeyini arttırma gibi kültürel motifleri de içerebilmektedir (Ivensen vd., 2016). Çekme faktörleri, insanları belirli destinasyonlara çeken güneş, plajlar, deniz, dağlar, güzel manzaralar, tarihi ve kültürel varlıklar (Dann, 1977; Klenosky, 2002; Kim, Lee ve Klenosky, 2003), konaklama tesisleri, ulaşım olanakları, altyapı,

gastronomi, yerel halk, eğlence ve rekreasyon olanakları vb. (Fakeye ve Crompton, 1991) çevresel özellikleri kapsamaktadır. Klenosky (2002), itme faktörlerine “gitmeli mi gitmemeli mi?” ve çekme faktörlerine ise “nereye gitmeli?” şeklinde atıfta bulunarak kavramsal çerçeveyi daha da özetlemiştir.

Iso-Ahola (1982), seyahate ilişkin motivasyonları psikolojik bir bakış açısıyla ele almıştır ve turistlerin iki ana unsur ile seyahat davranışını gerçekleştirdiğini öne sürmüştür. Araştırmacı teorisine göre insanların ya bir şeyleri aramak ya da bir şeylerden kaçmak için seyahat ettiğini ifade etmiştir. “Kaçış ve Arayış Kuramı” olarak da adlandırılan söz konusu yaklaşımda, bireyler bir takım psikolojik sorunlar, zorluklar ve başarısızlıklar gibi kişisel nedenler ile aile ve iş hayatı, arkadaşlar, akrabalar ve tanıdıklar gibi kişilerarası unsurlar nedeniyle seyahat davranışını gerçekleştirmektedir. Kaçış motivasyonları, günlük yaşamı terk etme arzusunu yansıtırken, arayış motivasyonları deneyimden içsel ödüller almayı (örneğin; başarı ve yeterlilik hissi) içermektedir (Hultman vd., 2015). Dolayısıyla, bu motivasyon faktörleri turistlerin neden seyahat etmek istediklerini ve seyahatlerinde nasıl bir destinasyon, deneyim veya aktivite istediklerini açıklamaktadır. Bir diğer motivasyon teorisi ise Pearce ve Caltabiano (1983), Pearce (2005) ve Pearce ve Lee'nin (2005), Maslow'un (1943) “İhtiyaçlar Hiyerarşisi”ne dayanarak seyahat dürtülerini açıklamak için geliştirdikleri “Seyahat Kariyer Basamağı” yaklaşımıdır (Hartley ve Harrison, 2009). Bu model turist motivasyonunu farklı seviyelerden oluşan ihtiyaçlarla tanımlamaktadır. Hiyerarşik olarak yükselen beş ihtiyaç kategorisinin en alt basamağında “rahatlama” yer alırken bunu sırasıyla “güvenlik”, “sosyal ilişkiler”, “kendini geliştirme (benlik saygısı)” ile en üst basamakta ise “kendini gerçekleştirme (tatmin)” takip etmektedir. Bununla birlikte, turistlerin yalnızca tek seviyede seyahat motivasyonuna sahip oldukları düşünülmemiş, ancak basamak seviyelerinde bir ihtiyaç setinin baskın olabileceği de öne sürülmüştür. Teoriye göre, insanların deneyimler edinirken motivasyon seviyelerinde yukarı doğru ilerlerlediği ve dolayısıyla motivasyonlarının seyahat deneyimleriyle değişebileceği ifade edilmiştir. McIntosh ve Goeldner (1986), seyahatin dört motive edici unsuru olduğunu belirtmektedir. Söz konusu boyutlar; “fiziksel”, “kültürel”, “kişilerarası” ile “prestij ve statü”dür. Fiziksel motivasyon, bir kişinin vücut sağlığı ile doğrudan bağlantılıdır. Fiziksel dinlenme, spora katılma, plajda zaman geçirme vb. rekreasyon ihtiyaçları buna örnek verilebilir. Kültürel motivasyon, turistlerin diğer ülkelerin kültürel aktiviteleri hakkında bilgi edinmek istemesi ile ilgilidir. Kişilerarası motivasyon ise turistlerin sosyalleşmesini, yeni insanlarla tanışmasını, arkadaşlarını veya

akrabalarını ziyaret etmesini, hayatın rutin gereksinimlerinden uzaklaşmasını veya yeni arkadaşlar edinmek istemesini ifade etmektedir. Son olarak prestij ve statü motivasyonu turistlerin özgüvenini, öz saygısını ve kendinde var olan yetenekleri ortaya çıkararak onları kullanmalarını hedefleyen kendini gerçekleştirmeyi açıklamaktadır (Nicolau ve Mäs, 2006; Tsephe ve Obono, 2013). Fodness (1994), motivasyonların turist davranışını etkileyen birçok değişkenden biri olmasına rağmen, insan davranışının arkasındaki en önemli itici güç olduğunu ifade etmiştir (Tikkanen, 2007). Katz'ın (1960) ortaya çıkardığı yaklaşıma dayalı olarak geliştirdiği işlevsel teoriye göre Fodness (1994), içsel/psikolojik ihtiyaçları karşılamak için bireylerin tutumlarının geliştirilmesini önermiştir ve bu bağlamda seyahat güdülerini dört boyutta açıklamıştır. Bunlar; “bilgi işlevi”, “faydacı işlev”, “sosyal uyum işlevi” ve “değer işlevi”dir (Alexandris, Kouthouris, Funk ve Giovanni, 2009). İlk boyut, bireylerin bildiklerini nasıl düzenlediklerini ve seyahat deneyimlerinden elde edilen yeni içgörünün kendilerini gerçekleştirmelerine nasıl yardımcı olduğunu ifade etmektedir. İkinci boyut, turistlerin cezaları nasıl en aza indirmeye (stresli bir günlük yaşamdan kaçma) veya ödülleri en nasıl üst düzeye çıkarmaya (eğlence amaçlı aktivitelere katılma) çalıştıklarını açıklamaktadır. Üçüncü boyut, bir tatilin, bireyin sosyal etkileşim ve aile ya da arkadaşlarla paylaşılan deneyimler yoluyla kişilerarası ilişkilerini sürdürmesine yardımcı olan sosyal yönlerini tanımlamaktadır. Son olarak, dördüncü boyut, sembolizm ve kendini ifade etme unsurlarını birleştirerek kişisel değerlerin ifade edilmesine odaklanmaktadır (Ivensen vd., 2016).

Özet olarak kişiler, içsel olarak motive edilen faaliyetlerden hedonik bir şekilde zevk almaktadırlar; çünkü bunlar davranışın kendisinden türeyerek psikolojik ihtiyaçları (yetkinlik, özerklik, tatmin ve kendini gerçekleştirme vb.) doğrudan karşılamaktadır (Deci ve Ryan 1985; Waterman, Schwartz ve Conti, 2008). Bu durumun aksine, dışsal motivasyona yönelik teşvikler, davranıştan ayrılmış faydacı sonuçlarla daha çok ilgilidir ve bu nedenle psikolojik tatmin üzerinde daha az doğrudan etkiye sahiptir (Vansteenkiste, Lens ve Deci, 2006).

İlgili Literatür

Konuya ilişkin literatür, ekoturistlerin motivasyonlarının geleneksel turistlerin motivasyonlarından daha farklı olduğunu göstermektedir (Eagles, 1992; Holden ve Sparrowhawk, 2002; Weaver ve Lawton, 2007; Chan ve Baum, 2007; Luo ve Deng, 2008). Söz konusu çalışmalarda, seyahat

nedenlerinin çoğu içsel motivasyonların aksine destinasyonun özelliklerine atfedilse de aynı zamanda doğa hakkında bilgi edinmenin, fiziksel olarak aktif olmanın ve benzer ilgi alanlarına sahip insanlarla tanışmanın ekoturistler için en önemli ihtiyaçlar olduğu da tespit edilmiştir. Ekoturistlerin seyahatlerini gerçekleştirme nedenlerini anlamak için yapılan araştırmalar daha çok dışsal motivasyonların tespitine yöneliktir ve içsel motivasyonlar hakkında nispeten az şey bilinmektedir (Wight, 2001; Holden ve Sparrowhawk, 2002; Hartley ve Harrison, 2009; Shieh ve Wang, 2012). Bunun yanı sıra, turistlerin doğa ile ilgili farklı turistik yerleri ve destinasyonları ziyaret etmek için farklı nedenleri bulunması nedeniyle ekoturistlerin motiflerinin de birbirinden farklı olması söz konusudur (Chikuta, Plessis ve Saayman, 2017; Carvache-Franco, Segarra-Oña ve Carrascosa-López, 2019). İtme motivasyonları, turistlerin davranışlarını anlamının başlangıç noktası olarak kabul edildiğinden seyahat arzusunun açıklamada faydalıdır (Crompton, 1979). Dolayısıyla, bireylerin doğa temelli etkinliklere katılmaya yönelik içsel motivasyonları gelecekteki davranışsal niyetleri üzerinde de önemli bir öncül olmaktadır.

Holden ve Sparrowhawk (2002), Pearce'in (1988) Seyahat Kariyer Basamağı yaklaşımını temel alarak Nepal'de doğa yürüyüşüne katılan 156 turistin içsel motivasyonlarını araştırdığı çalışmalarında beş ana motivasyon unsuru tespit etmişlerdir. Bu unsurlar; "rahatlama", "heyecan", "sosyal etkileşim", "öz saygı ve gelişme" ile "tatmin" olarak sınıflandırılmıştır. Katılımcıların seyahat etmeleri için en önemli motivasyonun "rahatlama" olduğu tespit edilirken en az önemli motivasyon ise "öz saygı ve gelişme" olarak saptanmıştır. Luo ve Deng (2008), Çin Orman Parkı'nı ziyaret eden 335 turist üzerinde yürüttükleri çalışmalarında turistleri seyahate iten motivasyon nedenlerini "yenilik/kişisel gelişim", "doğaya dönüş", "bilgi /formda olma" ve "kaçış" olmak üzere dört boyuta ayırmıştır. "Yenilik / kişisel gelişim" in en önemli içsel motivasyon unsuru olduğu belirlenmiştir. Hartley ve Harrison (2009), Avustralya'yı ziyaret eden 992 ekoturistin içsel motivasyonlarını araştırmış ve motivasyonel dürtülerin turistlerin gelecekteki ekoturizm niyetleri üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda araştırmacılar, turistlerin "benlik saygısı", "rahatlama", "sosyal etkileşim", "kendini gerçekleştirme" ve "heyecan" olmak üzere beş ana motivasyon unsuru ile seyahat ettiklerini belirlemişlerdir. Ayrıca araştırmada, "benlik saygısı", "rahatlama" ve "kendini gerçekleştirme" motivasyonlarının ekoturistlerin bir destinasyonu başkalarına tavsiye etme niyetiyle önemli ölçüde ilişkili olduğu; "özgüven" motivasyonunun ise hem doğaya ilişkin etkinliklerde gönüllü olma hem de bu etkinliklere bağlıta bulunma niyetleriyle

ilgili olduğu bulgusuna erişilmiştir. “Kendini gerçekleştirme” ve “heyecan” motivasyonlarının ise ekoturistleri gelecek beş yıl içerisinde doğa temelli etkinliklere katılmaya iten en önemli unsurlar olduğu saptanmıştır. Bununla beraber, “sosyal etkileşim” motivasyonunun ekoturistlerin gelecekteki davranışsal niyetlerinin hiç biriyle önemli ölçüde ilişkili olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır. Saayman ve Saayman (2009), Güney Afrika’da bulunan Addo Fil Milli Parkı’nda 537 ziyaretçi ile gerçekleştirdiği araştırma sonucunda bu parkı ziyaret eden turistlerin motivasyonlarını “doğa”, “aktiviteler”, “aile ve sosyalleşme”, “kaçış”, “cazibe merkezleri” ile “fotoğrafçılık” olarak belirlemiştir. Ayrıca, sosyo-demografik değişkenlerin ve motivasyon faktörlerinin turistlerin harcama kararlarını etkilediği bulgusu da ortaya çıkmıştır. Shieh ve Wang (2012), Tayvan’daki 470 turistin ekoturizme karşı tutumlarını belirleyen güdüleri ve tekrar ziyaret niyetlerini araştırmışlardır. Bu kişisel çalışmadan elde edilen bulgular turistlerin “öz saygı”, “rahatlama” ve “sosyal etkileşim” olmak üzere üç temel içsel motivasyona sahip olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak “öz saygı” ve “sosyal etkileşim” güdülerinin ekoturistlerin gelecekte Tayvan’ı tekrar ziyaret etme niyetiyle önemli ölçüde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mehmetoğlu ve Normann’ın (2013), Norveç’te 858 turistin doğa temelli etkinliklere katılma nedenlerini incelediği çalışmalarında; “yenilik”, “prestij” ve “fiziksel aktivite” ana motivasyon kaynakları olarak belirlenmiştir. Turistlerin katılmayı en çok tercih ettiği doğa temelli etkinlikler ise sırasıyla; balina safaris, olta balıkçılığı ve doğa yürüyüşü olmuştur. Nguyen ve Pham (2015), yabancı turistlerin Vietnam’da ekoturizme katılma nedenlerini 200 kişilik bir örneklem grubunda araştırmıştır. Bulgular, “kişisel arayış” boyutunun ekoturizme katılma niyeti üzerinde önemli ve olumlu etkileri olduğu göstermiştir. Bir diğer ifadeyle, turistler yeni şeyler deneyimlemeye motive olduğunda ekoturizme katılımlarının daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lee vd., (2014) Güney Kore’de restore edilen ekolojik parkları ziyaret eden 319 turistin motivasyonları ile söz konusu motivasyonların tekrar ziyaret niyetiyle ilişkisini incelemiştir. Turistlerin “kişisel gelişim”, “kişilerarası ilişkiler”, “ödül”, “kişisel ilişkiler kurma”, “kaçış”, “ego-savunma işlevi” ve “doğa takdiri” olmak üzere yedi motivasyona sahip oldukları belirlenmiştir. Söz konusu faktörlerden “ego-savunma işlevi” turistlerin ziyaretlerinin en önemli yordayıcısı olarak tespit edilirken, bunu “kişisel gelişim” ve “ödül” takip etmiştir. Ma, Chow, Cheung ve Liu (2018), Nanling Ulusal Orman Parkı ve Dinghushan Ulusal Doğa Koruma Alanı’ndaki 402 Çinli turist

motivasyonlarını araştırmıştır. Sonuçlar, içsel ve dışsal seyahat motivasyonlarının ziyaretçiler için aynı düzeyde etkili olduğunu göstermiştir. Söz konusu bulguya ek olarak, “rahatlama” ile “doğa keşfi” unsurlarının turistleri ziyarete güdüleyen en önemli motivasyon kaynakları olduğu da tespit edilmiştir. Chow vd., (2019), Hong Kong'daki Ramsar sulak alanına gelen 414 ziyaretçi üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada en önemli içsel motivasyonların “rahatlama” ve “bilgi edinme” olduğunu tespit etmişlerdir. Carvache-Franco, Segarra-Oña ve Carrascosa-López (2019b), Ekvador'daki turistik çekicilik merkezlerinden biri olan ve kambur balinaları görme fırsatının da bulunduğu bir kıyı bölgesi Machalilla Ulusal Parkı'nda 386 ekoturist ile gerçekleştirdiği araştırmada ziyaretçilerin yedi katılım motivasyonu olduğunu saptamıştır. Söz konusu boyutlar arasından “kişisel gelişim”in temel motivasyon unsuru olarak öne çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, “kişisel gelişim”, “kişilerarası ilişkiler” ve “ego savunma işlevi” tekrar ziyaret niyetini en çok açıklayan motivasyonlar olarak tespit edilmiştir. “Doğa temelli motivasyon” ise şaşırtıcı bir şekilde tekrar ziyareti en az yordayan unsur olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın Amacı

Kapsamlı olarak gerçekleştirilen literatür taraması çerçevesinde bu araştırmada iki amaç belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, doğa temelli etkinliklere katılanların içsel motivasyonlarının (rahatlama, sosyalleşme, heyecan, öz saygı ve kendini gerçekleştirme) gelecekteki davranışsal niyeti yordama durumunu tespit etmektir. Alt amaç ise doğa temelli etkinliklere katılanların gelecekteki davranışsal niyetlerini etkileyen sosyo-demografik unsurların (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi ve hane halkının gelir durumu) belirlenmesidir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çalışmanın genel amacı doğrultusunda doğa temelli etkinliklere katılanların içsel motivasyonlarının gelecekteki davranışsal niyeti yordama durumunun incelenmesi ve alt amacından hareketle ise katılımcıların gelecekteki davranışsal niyetlerinin sosyo-demografik değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, hane halkının gelir durumu) puan ortalamalarına ilişkin karşılaştırmaların yapılması söz konusudur. Bu nedenle araştırmada ilişkisel model kullanılmıştır. İlişkisel modellerde değişkenler arasında değişim olup olmadığı araştırılmakta; eğer varsa değişimin derecesi

belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu ilişkiler korelasyon veya karşılaştırma yöntemleri ile araştırılabilmektedir. İlişkisel modelde, araştırmanın amaçlarının araştırma sorusu ve/veya denence (hipotez) şeklinde ifade edildiği ve böylece olayların olası nedenlerine ilişkin yargıların sınanarak kuram geliştirme yönünde bir adım atıldığı görülmektedir (Karasar, 2012: 78-81).

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini Eskişehir’de bulunan doğa gruplarındaki 18 yaşından büyük bireyler oluşturmaktadır. Doğa gruplarında etkinliklere katılan kişi sayısı tam olarak kestirilemediğinden ve $d = \pm 0.05$ örnekleme hatası ve $p=0.05$, $q=0.05$ güven aralığında evrenin 1 milyon ile 100 milyon olması durumunda örneklem yeter sayısının 384 olarak hesaplandığı kabul edildiğinden (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004) bu çalışmada örneklem büyüklüğü için en az 384 kişiye ulaşılması ve mümkünse bu sayının aşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Eskişehir Doğa Sporları ve Yürüyüş Aktivite Grubu (EDYAG), Eskişehir Bisiklet Derneği (VeESBİD), Eskişehir Outdoor Sport (EOS), Eskişehir Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü (ESDAK) ve Eskişehir Dağcılık İhtisas Kulübü Derneği’yle (EDİK) doğa temelli etkinliklere katılan 397 kişi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma amaçları doğrultusunda veri toplamak için yapılandırılmış bir soru formu kullanılmıştır. Üç bölümden oluşan anket formunun birinci ve ikinci bölümlerinde; Hartley ve Harrison (2009) tarafından ekoturistlerin içsel motivasyon dürtülerini anlamak için geliştirdikleri 18 maddelik ölçek ve gelecekteki davranışsal niyetlerini ölçmek için geliştirdikleri 5 maddelik ölçek yer almaktadır. Ölçekler, özgün makalede olduğu üzere 5’li Likert tipinde (1: kesinlikle katılmıyorum- 5: kesinlikle katılıyorum) derecelendirilmiştir. Son bölümde ise katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgilerin edinileceği sorular yöneltilmiştir. İngilizce dilinde olan ölçekler, çevirilerin geçerliliğinin sağlanması için İngiliz dili eğitimi almış iki akademisyen tarafından Türkçe’ye çevrilmiş ve iki çeviri arasındaki farklılıklar kontrol edilerek ölçek maddeleri kontrol edilmiştir. Daha sonra anket formunda yer alan soruların açık ve anlaşılır olup olmadığını anlamak amacıyla çevrim içi platformlar aracılığıyla 30 doğa grubu üyesi ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin psikometrik niteliklerine ilişkin görgül kanıtlara ulaşmak amacıyla yapı geçerliliğini test etmek için

doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA, ölçme aracının faktör analizinin bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemede kullanılan çok değişkenli bir istatistiktir. Bu nedenle ölçeğin özgün formunun faktör yapısının Türk örnekleme doğrulanıp doğrulanmayacağını belirlemek üzere DFA yapılmıştır. Ardından, iç tutarlılık bağlamında güvenilirliği kestirmek için Cronbach Alpha katsayıları hesaplanmıştır.

DFA’da tahmin yöntemi olarak maksimum olabilirlik (maximum likelihood) esas alınmıştır. Yapılan analiz sonucunda tüm göstergelerin örtük değişkenleri açıklamada anlamlı t değerleri verdiği belirlenmiştir. Göstergelerin t değerleri 4,96 ile 15,15 arasında değişmektedir. Diğer taraftan tüm göstergelerin hata varyansları ,90’ın altında yer almaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2013; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Buna göre hata varyansları ,03 ile ,61 arasında değişmektedir. Analizde bir modifikasyon yapılmamasına karar verilmiştir. DFA sonucunda uyum indekslerinin $SB\chi^2(125)=238,22$, $p=,000$, $SB\chi^2/sd=1,91$, $RMSEA=,048$, $NNFI=,99$, $CFI=,99$ ve $SRMR=,11$ olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, $SB\chi^2$ ve sd oranının 2’nin altında, $RMSEA$ değerinin ,05’in altında, $NNFI$ ve CFI değerlerinin ,95’in üzerinde ve $SRMR$ değerinin ise ,08’in üzerinde olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla, uyum indeksleri genel olarak değerlendirildiğinde uyum düzeyini genellikle çok iyi düzeyde karşılandığı ve içsel motivasyon ölçeğinin beş faktörlü yapısının bir model olarak doğrulandığı ifade edilebilir. Öte yandan, içsel motivasyon ölçeği alt ölçekleri ve tüm ölçekten elde edilen puanların iç tutarlılık bağlamında güvenilirlik düzeyini kestirmek amacıyla Cronbach Alpha katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayılarının “öz saygı” alt ölçeği için ,84, “rahatlama” alt ölçeği için ,88, “sosyalleşme” alt ölçeği için ,91, “kendini gerçekleştirme” alt ölçeği için ,86, “heyecan” alt ölçeği için ,80 ve tüm ölçek için ,90 olduğu belirlenmiştir. Buna göre elde edilen güvenilirlik katsayılarının görece yüksek olduğu kabul edilebilir.

Davranışsal niyet ölçeğinin orijinal kültürdeki tek faktörlü yapısının Türk kültüründe de bir model olarak doğrulanma durumunu tespit etmek amacıyla DFA yapılmıştır ve analizde tahmin yöntemi olarak maksimum olabilirlik esas alınmıştır. Yapılan analiz sonucunda tüm göstergelerin örtük değişkenleri açıklamada anlamlı t değerleri verdiği belirlenmiştir. Göstergelerin t değerleri 3,91 ile 6,78 arasında değişmektedir. Diğer taraftan tüm göstergelerin hata varyansları ,90’ın altında yer almaktadır. Buna göre hata varyansları ,01 ile ,47 arasında değişmektedir. Analizde 4 ve 5.

göstergeler arasında bir adet modifikasyon yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan modifikasyonun ki-kare’de istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş sağladığı belirlenmiştir, $p < ,05$. DFA sonucunda uyum indekslerinin $SB\chi^2(4)=2,02$, $p=,660$, $SB\chi^2/sd=,51$, $RMSEA=,000$, $NNFI=1,00$, $CFI=1,00$ ve $SRMR=,013$ olduğu saptanmıştır. Buna göre $SB\chi^2$ p değerinin anlamlı olmadığı, diğer bir ifadeyle beklenen kovaryans matrisi ile gözlenen kovaryans matrisi arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Öte yandan, $SB\chi^2$ ve sd oranının 2’nin altında, $RMSEA$ değerinin ,00’a eşit, $NNFI$ ve CFI değerlerinin 1,00’a eşit üzerinde ve $SRMR$ değerinin ise ,05’in altında olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle, uyum indeksleri genel olarak değerlendirildiğinde uyum düzeyinin çok iyi düzeyde karşılandığı ve davranışsal niyet ölçeğinin tek faktörlü yapısının bir model olarak doğrulandığı ifade edilebilir. Ayrıca, davranışsal niyet ölçeğinden elde edilen puanların iç tutarlılık bağlamında güvenilirlik düzeyini kestirmek amacıyla Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmış ve iç tutarlılık katsayısının ,90 olduğu belirlenmiştir. Buna göre iç tutarlılık bağlamında güvenilirlik katsayısının görece yüksek olduğu kabul edilebilir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada, olasılığa dayalı olmayan örnekleme türlerinden kolayda örneklemeden faydalanılmıştır. Araştırma verileri; zaman, maliyet ve pandemi koşulları göz önünde bulundurularak çevrim içi ortamlarda toplanmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan elektronik anket, 18 Haziran 2021-10 Temmuz 2021 tarihleri arasında doğa grubu liderlerinin yönettiği çeşitli çevrimiçi platformlar aracılığıyla paylaşılmıştır. Söz konusu tarihler arasında anketi cevaplamayı kabul eden 397 katılımcıya ilişkin soru formu değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler sosyal bilimlerde kullanılan istatistikî analiz programlarına aktararak analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda veri analizinde tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra verilerin istatistiksel çözümlenmeleri için; DFA, çoklu doğrusal regresyon analizi ve çeşitli değişkenler arasındaki fark analizlerinin çözümlenmesi için varyans analizleri, Mann-Whitney U testi ile Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır.

Bulgular**Katılımcıların Sosyo-demografik Bilgilerine ve Doğa Temelli Etkinliklere Katılımlarına İlişkin Bulgular**

Tablo 1’de çalışma grubunun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırmaya katılanların 141’i (%35,5) kadın ve 256’sı (%64,5) erkektir. Medeni duruma bakıldığında, katılımcıların 223’ünün (%56,2) evli ve 174’ünün bekar (%43,8) olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi incelendiğinde %70,5 ile üniversite (önlisans/lisans) mezunu olan katılımcıların en yüksek orana sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında lisansüstü eğitim yapanlar ise %11,3’ü oluşturmaktadır. Araştırmaya katkı sağlayan kişilerin yaş dağılımları 18-30 (%19,4), 31-40 (%36,5), 41-50 (%21,9) ile son olarak 51 yaş ve üzeri (%22,2) olarak yoğunlaşmaktadır. Son olarak katılımcıların haneye giren aylık gelir miktarı incelendiğinde çoğunluğun gelirinin 5001-7500 TL (%37,3) olduğu tespit edilmiştir. Bu oranı sırasıyla 7501-10000 TL (%21,7), 5000 TL ve altı (%20,9) ile 10000 TL ve üzeri (%20,2) gelire sahip olan katılımcılar takip etmektedir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Sosyo-Demografik Bulgular (n=397)

		<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kadın	141	35,5
	Erkek	256	64,5
Medeni Durum	Bekar	174	43,8
	Evli	223	56,2
Eğitim Düzeyi	Ortaokul	9	2,3
	Lise	63	15,9
	Üniversite	280	70,5
	Lisansüstü	45	11,3
Yaş	18-30 yaş	77	19,4
	31-40 yaş	145	36,5
	41-50 yaş	87	21,9
	51 yaş ve üzeri	88	22,2
Haneye Giren Aylık Gelir	5000 TL ve altı	83	20,9
	5001-7500 TL	148	37,3
	7501-10000 TL	86	21,7
	10000 TL ve üzeri	80	20,2

Tablo 2’de çalışma grubunda yer alan kişilerin doğa temelli etkinliklere katılımlarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Doğa temelli etkinliklere katılma geçmişi incelendiğinde katılımcıların neredeyse yarısının (%48,6) 0-5 yıldır bu etkinliklere katıldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %35,8’i yılda 6-10 kez doğa temelli etkinliklerde yer almaktadır. Söz konusu

etkinliklere en çok kiminle beraber katılım sağlandığı yönündeki soruya ise çoğunluk (%69,5) doğa grupları ile yanıtını vermiştir. Son olarak araştırmaya katılanların birden fazla seçeneği işaretleyebildikleri ve en çok katılım sağladıklarını ifade ettikleri ilk üç etkinlik ise sırasıyla; doğa yürüyüşü (%82,4), çadırli kamp/kamping (%26,7) ve bisiklet (%17,6) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. Çalışma Grubunun Doğa Temelli Etkinliklere Katılımlarına İlişkin Bulgular (n=397)

		n	%
Doğa Temelli Etkinliklere Katılma Geçmişi	0-5 yıl	193	48,6
	6-10 yıl	114	28,7
	11-15 yıl	38	9,6
	16-20 yıl	26	6,5
	21 yıl ve üzeri	26	6,5
Doğa Temelli Etkinliklere Yılda Ortalama Katılma Sayısı	0-5 kez	74	18,6
	6-10 kez	142	35,8
	11-15 kez	65	16,4
	16-20 kez	40	10,1
	21 kez ve üzeri	76	19,1
Doğa Temelli Etkinliklere En çok Birlikte Katılman Kişiler	Doğa grupları	276	69,5
	Arkadaş	77	19,4
	Aile	32	8,1
	Yalnız	12	3
En Çok Katılman Birinci Doğa Etkinliği*	Doğa yürüyüşü	327	82,4
En Çok Katılman İkinci Doğa Etkinliği*	Çadırli kamp/kamping	106	26,7
En Çok Katılman Üçüncü Doğa Etkinliği*	Bisiklet	70	17,6

Dip Not: Katılımcılar “ * ” ile işaretlenmiş sorularda birden fazla seçenek işaretleyebilmiştir.

Gelecekteki Davranışsal Niyetin Kestirilmesine İlişkin Bulgular

İçsel motivasyon ölçeğinin alt ölçekleri doğrultusunda “rahatlama”, “sosyalleşme”, “heyecan”, “öz saygı” ve “kendini gerçekleştirme” değişkenlerinin davranışsal niyetin anlamı bir yordayıcısı olup olmadığı belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz öncesinde yordayıcı değişkenlerin yordanan değişken ile olan korelasyonları incelenmiş ve buna göre davranışsal niyet ile öz saygı arasında pozitif, orta ve anlamlı, $r=,47$, $p=,000$; rahatlama arasında pozitif, orta ve anlamlı, $r=,59$, $p=,000$; sosyalleşme arasında pozitif, orta ve anlamlı, $r=,50$, $p=,000$; kendini gerçekleştirme arasında pozitif, orta ve anlamlı, $r=,56$, $p=,000$ ve son olarak

heyecan arasında pozitif, orta ve anlamlı, $r=,52$, $p=.000$ ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Yordayıcı değişkenlere ait VIF değerleri incelendiğinde yordayıcı değişkenler arasında bağlantı probleminin olmadığı ($VIF<10$) görülmektedir (Kutner, Nachtsheim, Neter ve Li, 2004; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Yapılan analiz sonucunda heyecan değişkeninin davranışsal niyeti anlamlı bir biçimde yordamadığı ($p>,05$) tespit edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen analiz sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Davranışsal Niyet İçin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata (B)	β	t	p	VIF
Sabit	5.936	1,309		4,534	,000	
Rahatlama	,464	,077	,324	6,002	,000	2,014
Sosyalleşme	,206	,058	,175	3,537	,000	1,693
Öz Saygı	,055	,019	,141	2,988	,003	1,544
Kendini Gerçekleştirme	,334	,123	,156	2,710	,007	2,297

Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların rahatlama, sosyalleşme, öz saygı ve kendini gerçekleştirme puanları, davranışsal niyet puanlarını anlamlı bir biçimde yordamaktadır. Bu değişkenler içinde rahatlama davranışsal niyetin varyansını %35, sosyalleşme %5,5, öz saygı %1,7, kendini gerçekleştirme %1,1 ve söz konusu dört değişken birlikte davranışsal niyetin varyansını %43,3 düzeyinde açıkladığı görülmüştür. $R=,66$, $F(4,392)=74,839$, $p=,000$.

Fark Analizlerine İlişkin Bulgular

Davranışsal niyet sıra ortalamalarının cinsiyete ve medeni duruma göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Analizlere ilişkin sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyete ve Medeni Duruma Göre Davranışsal Niyet Sıra Ortalamaları Arasındaki Farklar

Düzyerler	n	Sıra Ortalaması	U	p
Kadın	141	190,19	16805,5	,018
Erkek	256	203,85		
Evli	174	197,23	19093,5	,571
Bekar	223	200,38		

Tablo 4'te görüldüğü üzere davranışsal niyet sıra ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı belirlenmiştir, $U=16805,5$, $p=,018$. Buna göre erkek katılımcıların sıra ortalaması (203,85), kadın katılımcıların sıra ortalamasından (190,19) yüksektir. Öte yandan davranışsal niyet sıra ortalamalarının medeni duruma göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. $U=19093,5$, $p=,571$.

Davranışsal niyet sıra ortalamalarının yaşa, eğitim düzeyine ve aylık hane gelirine göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Yaşa, Eğitim Düzeyine ve Aylık Hane Gelirine Göre Davranışsal Niyet Sıra Ortalamaları Arasındaki Farklar

Düzyeler	n	Sıra Ortalaması	sd	H	p
18-30 yaş	77	200,14	3	6,424	,093
31-40 yaş	145	204,37			
41-50 yaş	87	201,96			
51 yaş ve üzeri	88	186,23			
Ortaokul	9	215,5	3	1,492	,684
Lise	63	193,51			
Üniversite	280	199,73			
Lisansüstü	45	198,83			
5000TL ve altı	83	193,3	3	4,328	,228
5001-7500 TL	148	204,87			
7501-10000 TL	86	201,54			
10000 TL ve üzeri	80	191,33			

Tablo 5'te görüldüğü üzere davranışsal niyet sıra ortalamalarının yaşa göre $H(3)=6,424$, $p=,093$; eğitim düzeyine göre $H(3)=1,492$, $p=,684$ ve aylık hane gelirine göre $H(3)=4,328$, $p=,228$ anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Doğa temelli turizm pazarı turistlerin her geçen gün artan ilgileri ve talepleri doğrultusunda hızlı bir şekilde büyümektedir. Dolayısıyla, bireylerin doğa temelli etkinliklere katılım nedenlerinin anlaşılmasının ve gelecekteki davranışlarının tahmin edilmesinin söz konusu pazarda yer alan çeşitli paydaşların kendini doğru konumlandırması ve uygun rekabet stratejileri geliştirebilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle, keşifsel nitelik taşıyan bu araştırma Eskişehir'deki çeşitli doğa gruplarının 18 yaşından büyük 397 üyesi ile yürütülmüştür.

Sosyo-demografik bulgular katılımcıların çoğunluğunun; erkek (%64,5), evli (%56,2), üniversite (önlisans/lisans) ve lisansüstü düzeylerde eğitim sahibi (%81,8), 31-40 yaş aralığında (%36,5), aylık hane geliri 5001 TL ve üzeri (%79,2) olan kişilerden oluştuğunu göstermektedir. İlgili literatür incelendiğinde ekoturizm ve doğa temelli turizm etkinliklerine katılanların genel profillerini; erkek, orta yaş aralığında, yüksek eğitime ve orta-yüksek gelir düzeyine sahip kişilerin oluşturduğu gözlenmektedir (Hvenegaard ve Dearden, 1998; Wight, 2001; Fennel, 2008; Biggs, 2013). Bu bağlamda, bu araştırmadaki çalışma grubunun sosyo-demografik özelliklerinin literatürle örtüştüğü söylenebilir. Anketi cevaplayanların neredeyse yarısının doğa temelli etkinliklere katılım geçmişlerinin 0-5 sene (%48,5) olduğu, çoğunluğun yılda ortalama 6-10 kez (%35,8) ve doğa gruplarıyla birlikte (%69,5) etkinliklere katılım sağladığı görülmektedir. Katılımcıların birden fazla seçenek işaretleyerek en çok tercih ettiklerini ifade ettikleri ilk üç etkinlik ise; doğa yürüyüşü (%82,4), çadırli kamp/kamping (%26,7) ve bisiklet (%17,6) olarak belirlenmiştir.

Çeşitli motivasyon faktörlerinin turistlerin davranışını etkilediği bilinmektedir. Ajzen (1987), davranışsal niyetin birçok yordayıcısı arasında motivasyonların etkisinin oldukça önemli olduğunu ileri sürmektedir. Zira literatürdeki pek çok çalışma motivasyonun davranışsal niyeti belirlediğini, özellikle bir destinasyonu tekrar ziyaret niyeti üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir (Lee vd., 2014; Huang ve Liu; 2017; Jin, vd., 2020). Bu kapsamda çalışmanın temel amacı doğrultusunda Hartley ve Harrison'un (2009) "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi" (1943) teorisinden yola çıkarak oluşturdukları ölçeklerinde yer alan beş farklı içsel motivasyon boyutunun doğa temelli etkinliklere katılanların gelecekteki davranışsal niyetini (başkalarına tavsiye, yakın ve uzak gelecekte doğa temelli etkinliklere katılma, doğa koruma etkinliklerine gönüllü olarak katılma ve bu etkinliklere bağışta bulunma) yordama durumu araştırılmıştır. Araştırma sonuçları, doğa temelli etkinliklere katılan bireylerin gelecekteki davranışsal niyetini birden fazla içsel motivasyon unsurunun etkilediğini ortaya koymaktadır. Analizlerden elde edilen bulgular "rahatlama", "sosyalleşme", "öz saygı" ve "kendini gerçekleştirme" olmak üzere dört içsel motivasyon unsurunun davranışsal niyeti yordadığını; "heyecan" ın ise davranışsal niyetin anlamlı bir yordayıcısı olmadığını göstermektedir. Araştırmada doğa temelli etkinliklere katılanların

gelecekteki davranışsal niyetlerinin en önemli yordayıcısının “rahatlama” ve ikinci önemli yordayıcısının ise “sosyalleşme” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu bulgu, daha önce yürütülen araştırmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Pek çok araştırmada; hayatın rutininden uzaklaşmak, rahatlamak, günlük yaşamdan kaçmak, fiziksel ve zihinsel sağlık, aile ve arkadaşlarla iletişim kurmak, mevcut ilişkileri güçlendirmek, yeni insanlarla tanışmak gibi güdüler doğa temelli turizm etkinliklerine katılan turistlerin ana motivasyon kaynağı olarak tespit edilmiştir (Krippendorf, 1987; Holden ve Sparrowhawk, 2002; Saayman ve Saayman, 2009; Mehmetoglu ve Normann, 2013; Ma vd., 2018; Chow vd., 2019). Öte yandan, “öz saygı” ile “kendini gerçekleştirme” motivasyonlarının da davranışsal niyetin anlamlı yordayıcıları olması, araştırmaya katılanların “rahatlama” ve “sosyalleşme” gibi günlük yaşamın rutini ile monotonluğundan uzaklaşma ve sevdikleriyle güzel zaman geçirme eğilimlerinin dışında daha üst düzey ihtiyaçlarını gerçekleştirmelerini önemsediklerine işaret etmektedir. Zira, davranışsal niyet ölçeğinde yer alan gelecekte doğayı koruma etkinliklerine gönüllü katılım sağlamak ve söz konusu etkinliklerde bağışçı olmak gibi kişileri psikolojik olarak motive edebilecek faaliyetlerin katılımcıların kişisel tatmin, öz saygı, başarı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarına hitap ettiği söylenebilir. Benzer bulgulara literatürde yer alan kimi çalışmalarda da rastlanmıştır (Holden ve Sparrowhawk, 2002; Galley ve Clifton, 2004; Hartley ve Harrison, 2009; Shieh ve Wang, 2012). Son olarak “heyecan” boyutunun doğa temelli etkinliklere katılanların gelecekteki davranışsal niyetlerini etkilememesi ilginç bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Çünkü, fiziksel güce dayanan doğa temelli etkinlik çeşitleri kişileri çoğunlukla süprizler, riskler ve zorluklara yöneltmektedir. Fakat elde edilen bulgular, doğa temelli etkinliklere katılanların gelecekteki davranışsal niyetlerinde “heyecan” unsurunun herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Bununla beraber, genel itibarıyla bu araştırmanın sonuçlarının, doğa temelli etkinliklere katılanların içsel motivasyonları ile gelecekteki davranışsal niyetleri arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki tespit ettiği söylenebilir. Buradan hareketle, doğa temelli turizm etkinlikleri düzenleyen seyahat acentaları, tur operatörleri ve doğa gruplarının satış ve pazarlama stratejilerini belirlerken müşterilerin rahatlama, sosyal ihtiyaçlar, benlik saygısı, başarı ve kişisel gelişim ihtiyaçlarını öncelikleyen, onların psikolojik ve hedonik güdülerini göz önünde bulunduran yaklaşımlar benimsemeleri tavsiye edilebilir. Bu doğrultuda turistlerin doğa ve çevreyi gönüllü

koruyarak kendilerini iyi hissedebilecekleri, yerel halk ile etkileşime geçerek manevi tatmin duygularını üst düzeyde yaşayabilecekleri (çöp toplama, hayvanları koruma- besleme, yerel halkı bilgilendirme ve yerel halkın kalkınmasına destek olma vb.) ve gönüllü bağışta bulunabilecekleri sosyal etkinlikler düzenlenebilir.

Pazar bölümlendirmesi, hedef grupları belirlemek, onların istek ve ihtiyaçlarını anlamak, gelecekteki davranışlarını tahmin etmek ve bunlara uygun ürün, hizmet ve deneyim sunulması açısından çok önemlidir. Bu bölümlendirme yapılırken sosyo-demografik özellikler belirleyici rol oynamaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın alt amacından hareketle doğa temelli etkinliklere katılanların davranışsal niyetlerinin sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analizlerden elde edilen bulgular çerçevesinde sadece cinsiyet değişkeninin anlamlı bir şekilde farklılaştığı; erkek katılımcıların gelecekteki doğa temelli etkinliklere yönelik davranışsal niyetlerinin kadın katılımcılara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber yaş, medeni durum, eğitim seviyesi ve hane halkının aylık gelir durumunun doğa temelli etkinliklere katılanların gelecekteki davranışsal niyetini etkileyen herhangi bir etkisine rastlanmamıştır.

Genel olarak, bu çalışma gün geçtikçe talebi artan ve rekabetçi bir pazar haline gelen doğa temelli turizmle ilgili gerek literature katkıda bulunmayı gerekse bu turizm türüne ilişkin etkinliklerin planlaması, pazarlanması ve satışı ile ilgili faaliyetler yürüten çeşitli paydaşlara bilgi sağlamayı hedeflemiştir. Bununla beraber her araştırmada olduğu gibi bu araştırmada da bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. İlk olarak, bu çalışma motivasyonun itici (içsel/psikolojik) yönlerine odaklanmış ve çekme motivasyonlarını (dışsal) incelememiştir. Gelecekte çalışma yapacak araştırmacılar için doğa temelli etkinliklere katılanların hem içsel hem de dışsal motivasyonlarının beraber ele alınarak davranışsal niyet ile ilişkisini incelemeleri önerilebilir. Araştırma; zaman, maliyet ve pandemi koşulları gibi sınırlılıkları sonucunda Eskişehir'deki doğa grupları üyeleri ile yürütülmüştür. Dolayısıyla farklı şehirlerde doğa temelli etkinliklere katılım sağlayanlar ile gerçekleştirilecek araştırmalar yürütülerek sonuçlar karşılaştırılabilir.

Teşekkür

Araştırmanın veri toplama sürecinde doğa grupları liderleriyle iletişime geçerek anketlerin uygulanmasına yardımcı olan Muş Dağcılık, Doğa Sporları ve Kurtarma Kulübü (MUDOSK) görevlisi Alpinist Dağcı Mesut AKGÜN'e ve soru formunu doldurma zahmetinde bulunan tüm katılımcılara teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Kaynakça

- Ajzen, I. (1987). "Attitudes, Traits, and Actions: Dispositional Prediction of Behavior in Personality and Social Psychology". *Advances in Experimental Social Psychology*, 20, 1-63.
- Alexandris, K., Kouthouris, C., Funk, D., & Giovani, C. (2009). "Segmenting Winter Sport Tourists by Motivation: The Case of Recreational Skiers." *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 18(5), 480-499.
- Biggs, D. (2013). "Birding, sustainability and ecotourism". *International Handbook on Ecotourism* (R. Ballantyne & J. Packer Eds.). Cheltenham: Edward Elgar. 394– 403.
- Boo, E. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Baltimore, MD: World Wildlife Fund.
- Carvache-Franco, M., Segarra-Oña, M., & Carrascosa López, C. (2019a). "Motivations Analysis in Ecotourism Through an Empirical Application: Segmentation, Characteristics and Motivations of the Consumer". *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 24(1), 60-73.
- Carvache-Franco, M., Segarra-Oña, M., & Carrascosa-López, C. (2019b). "Segmentation and Motivations in Eco-Tourism: The Case of a Coastal National Park". *Ocean & Coastal Management*, 178, 1-8.
- Chan, J. K. L., & Baum, T. (2007). "Ecotourists' Perception of Ecotourism Experience in Lower Kinabatangan, Sabah, Malaysia". *Journal of Sustainable Tourism*, 15(5), 574–590.
- Chang, T. C., & Huang, S. (2004). "Urban Tourism: Between The Global and the Local". *A companion to tourism* (Lew, C. M. Hall, & A. M. Williams Eds.). Oxford: Blackwell (223–234).
- Chikuta, O., Du Plessis, L., & Saayman, M. (2017). "Nature-Based Travel Motivations for People with Disabilities". *African Journal Of Hospitality, Tourism and Leisure*, 6(1), 1-16.
- Chow, A. S., Cheng, I. N., & Cheung, L. T. (2019). "Self-Determined Travel Motivations and Ecologically Responsible Attitudes of Nature-Based

- Visitors to the Ramsar Wetland in South China”. *Annals of Leisure Research*, 22(1), 42-61.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Crompton, J. L. (1979). “Motivations for Pleasure Vacation”. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 408–424.
- Crompton, J. L. & McKay, S. L. (1997). “Motives of Visitors Attending Festival Events”. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 425–439.
- Dann, G. M. S. (1977). “Anomie, Ego-Enhancement and Tourism”. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184–194.
- Dann, G. M. S. (1981). “Tourist Motivation an Appraisal”. *Annals of Tourism Research*, 8(2), 187–219.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. (1985), *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Plenum Press.
- Eagles, P. F. (1992). “The Travel Motivations of Canadian Ecotourists”. *Journal of Travel Research*, 31(2), 3-7.
- Fakeye, P. C., & Crompton, J. L. (1991). “Image Differences Between Prospective, First-Time, and Repeat Visitors to The Lower Rio Grande Valley”. *Journal Of Travel Research*, 30(2), 10-16.
- Fennell D. (2008). *Ecotourism (Third edition)*. London: Routledge.
- Fredman, P., & Sandell, K. (2009). “Protect, Preserve, Present – The Role of Tourism in Swedish National Parks”. *Tourism and national parks. International perspectives on development, histories and change.* (F. Warwick & C.M. Hall (Eds.). London: Routledge. 209-219.
- Fredman, P., & Tyrväinen, L. (2010). “Frontiers in Nature-Based Tourism”. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 177-189.
- Fodness, D. (1994). “Measuring Tourist Motivation”. *Annals of Tourism Research*, 21(3), 555–581.
- Galley, G., & Clifton, J. (2004). “The Motivational and Demographic Characteristics of Research Ecotourists: Operation Wallacea Volunteers in Southeast Sulawesi, Indonesia”. *Journal of Ecotourism* 3(1), 69-82.
- Hartley, N., & Harrison, P. (2009). “An Exploration of Motives for Attending Australian Ecotourism Locations and Their Influence on Future Intentions”. *Sustainable Management and Marketing*, 30 November-2 December 2009. Monash University, Melbourne, 1-9.

-
- Holden, A., & Sparrowhawk, J. (2002). "Understanding the Motivations of Ecotourists: The Case of Trekkers in Annapurna, Nepal". *International Journal of Tourism Research*, 4(6), 435-446.
- Huang, Y.-C., & Liu, C.-H. S. (2017). "Moderating and Mediating Roles of Environmental Concern and Ecotourism Experience for Revisit Intention". *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(7), 1854-1872.
- Hultman, M., Kazemina, A., & Ghasemi, V. (2015). "Intention to Visit and Willingness to Pay Premium for Ecotourism: The Impact of Attitude, Materialism, and Motivation". *Journal of Business Research*, 68(9), 1854-1861.
- Hvenegaard, G. T., & Dearden, P. (1998). "Ecotourism Versus Tourism in a Thai National Park". *Annals of Tourism Research*, 25(3), 700-720.
- Iso-Ahola, S. E. (1982). "Toward a Social Psychological Theory of Tourism Motivation: A Rejoinder". *Annals of Tourism Research*, 9(2), 256-262.
- Iversen, N. M., Hem, L. E., & Mehmetoglu, M. (2016). "Lifestyle Segmentation of Tourists Seeking Nature-Based Experiences: The Role of Cultural Values and Travel Motives". *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 33(sup1), 38-66.
- Jamaludin, M., Aziz, A., & Mariapan, M. (2018). "Millennial Travelers Decision Making Influenced Through User-Generated Contents and Psychological Attributes on Destination Loyalty to a Tropical Island". *Journal of Tourism, Hospitality and Environment Management*, 3(8), 44-55.
- Jin, M. L., Choi, Y., Lee, C. K., & Ahmad, M. S. (2020). "Effects of Place Attachment and Image on Revisit Intention in an Ecotourism Destination: Using an Extended Model of Goal-Directed Behavior". *Sustainability*, 12(18), 1-16.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (23. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Klenosky, D. B. (2002). "The 'Pull' of Tourism Destinations: A Means-End Investigation". *Journal of Travel Research*, 40(4), 396-403.
- Kim, S. S., Lee, C. K., & Klenosky, D. B. (2003). "The Influence of Push and Pull Factors at Korean National Parks". *Tourism Management*, 24(2), 169-180.

- Klenosky, D. B., & Saunders, C. D. (2007). "Put Me in The Zoo! A Laddering Study of Zoo Visitor Motives". *Tourism Review International*, 11(3), 317-327.
- Krippendorf, J. (1987). *The Holidaymakers: Understanding the Impact of Leisure and Travel*. London: Heinemann-Butterworth.
- Kutner, M. H., Nachtsheim, C. J., Neter, J., & Li, W. (2004). *Applied Linear Statistical Models*. Boston: McGraw-Hill Irwin.
- Laarman, J.G., & Durst, P.B. (1987). "Nature Travel in the Tropics". *Journal of Forestry*, 85(5), 43-46.
- Lang, C.-T., & O'Leary, J.T. (1997). "Motivation, Participation and Preference: A Multi-Segmentation Approach of the Australian Nature Travel Market". *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 6(3), 159-180.
- Lee, S., Lee, S., & Lee, G. (2014). "Ecotourists' Motivation and Revisit Intention: A Case Study of Restored Ecological Parks in South Korea." *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(11), 1327-1344.
- Lu, A. C. C., Gursoy, D., & Del Chiappa, G. (2016). "The Influence of Materialism on Ecotourism Attitudes and Behaviors". *Journal of Travel Research*, 55(2), 176-189.
- Lundmark, L., & Müller, D. K. (2010). "The Supply of Nature-Based Tourism Activities in Sweden". *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 58(4), 379-393.
- Luo, Y., & Deng, J. (2008). "The New Environmental Paradigm and Nature-Based Tourism Motivation". *Journal of Travel Research*, 46(4), 392-402.
- Nguyen, T. H., & Pham, T. M. L. (2015). "The Influence of Tourism Motivation to Foreign Tourist's Intention to Engage in Vietnam Ecotourism". 3rd World Tourism Conference 17th International Joint World Cultural Tourism Conference. 20-22 November 2015. Quang Trung Campus, Duy Tan University, Danang, Vietnam. 1-10.
- Ma, A. T., Chow, A. S., Cheung, L. T., Lee, K. M., & Liu, S. (2018). "Impacts of Tourists' Sociodemographic Characteristics on the Travel Motivation and Satisfaction: The Case of Protected Areas in South China". *Sustainability*, 10(10), 3388.
- McIntosh, R.W. & Goeldner, C.R. (1986). *Tourism: Principles, Practices and Philosophies* (5th ed.). New York: John Wiley & Sons.

- Mehmetoglu, M. (2007). "Typologising Nature-Based Tourists by Activity-Theoretical and Practical Implications". *Tourism Management*, 28, 651-660.
- Mehmetoglu, M. & Normann, Ø. (2013), "The Link Between Travel Motives and Activities in Nature-Based Tourism", *Tourism Review*, 68(2), 3-13.
- Meng, F., Tepanon, Y., & Uysal, M. (2008). "Measuring Tourist Satisfaction by Attribute and Motivation: The Case of a Nature-Based Resort". *Journal of Vacation Marketing*, 14(1), 41-56.
- Newsome, D., Moore, S. A., & Dowling, R. K. (2002). *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management*. Clevedon, UK: Channel View Publications.
- Nicolau, J. L., & Mas, F. J. (2006). "The Influence of Distance and Prices on the Choice of Tourist Destinations: The Moderating Role of Motivations". *Tourism Management*, 27(5), 982-996.
- Orams, M. B. (1995). "Towards a More Desirable Form of Ecotourism". *Tourism Management*, 16(1), 3-8.
- Pearce, P. L. (1988). *The Ulysses Factor: Evaluating Visitors in Tourist Settings*. New York: Springer-Verlag.
- Pearce, P. L. (1993). "Fundamentals of Tourist Motivation". *Tourism Research: Critiques and Challenges* (D. Pearce & R. Butler (Eds.)). London, UK: Routledge and Kegan Paul. 85-105.
- Pearce, P. L. (2005). *Tourist Behaviour: Themes and Conceptual Schemes*. Clevedon, UK: Channel View Publications.
- Pearce, P. L., & Caltabiano, M. L. (1983). "Inferring Travel Motivation From Travelers' Experiences". *Journal of Travel Research*, 22(2), 16-20.
- Pearce, P. L., & Lee, U. I. (2005). "Developing the Travel Career Approach to Tourist Motivation". *Journal of Travel Research*, 43(3), 226-237.
- Perera, P., & Vlosky, R. (2013). "How Previous Visits Shape Trip Quality, Perceived Value, Satisfaction, and Future Behavioral Intentions: The Case of ForestBased Ecotourism in Sri Lanka". *International Journal of Sport Management, Recreation & Tourism*, 11, 1-24.
- Plog, S. (1974). "Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity". *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 14(4), 55-8.
- Powell, R. B., & Ham, S. H. (2008). "Can Ecotourism Interpretation Really Lead to Pro-Conservation Knowledge, Attitudes and Behaviour? Evidence From the Galapagos Islands". *Journal of Sustainable Tourism*, 16(4), 467-489.

-
- Saayman, M., & Saayman, A. (2009). "Why Travel Motivations and Socio-Demographics Matter in Managing a National Park". *Koedoe*, 51(1), 1-9.
- Shieh, W. L., & Wang, W. B. (2012). "Consumer Attitudes and Participate Intentions in Relation to Ecotourism in Taiwan". *桃園創新學報*, (32), 413-428.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Tangeland, T., & Aas, Ø. (2011). "Household Composition and the Importance of Experience Attributes of Nature Based Tourism Activity Products-A Norwegian Case Study of Outdoor Recreationists". *Tourism Management*, 32(4), 822-832.
- Tangeland, T., Aas, Ø., & Odden, A. (2013). "The Socio-Demographic Influence on Participation in Outdoor Recreation Activities—Implications for the Norwegian Domestic Market for Nature-Based Tourism". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 13(3), 190-207.
- Tikkanen, I. (2007). "Maslow's Hierarchy and Food Tourism in Finland: Five Cases". *British Food Journal*, 109(9), 721–734
- Tsephe, N. P., & Obono, S. E. (2013). "A Theoretical Framework for Rural Tourism Motivation Factors". *International Journal of Economics and Management Engineering*, 7(1), 273-278.
- Uysal, M., & Hagan, L. (1993). "Motivations of Pleasure Travel and Tourism". *Encyclopaedia of Hospitality And Tourism* (M. Khan, M. Olsen, & T. Var (Eds.)). New York: Van Nostrand Reinhold.798-810.
- Uysal, M., Li, X., & Sirakaya-Turk, E. (2008). "Push-Pull Dynamics in Travel Decisions". *Handbook of Hospitality Marketing Management* (O. Haemmoon (Ed.)). Butterworth-Heinemann: Oxford.412-439.
- Valentine, P. (1992). "Nature-based Tourism". *Special Interest Tourism*. (C. Hall and B. Weiler, Eds.). London: Belhaven Press.105–127.
- Vansteenkiste, M., Lens, W., & Deci, E. L. (2006). "Intrinsic Versus Extrinsic Goal Contents in Self-Determination Theory: Another Look at the Quality of Academic Motivation". *Educational psychologist*, 41(1), 19-31.
- Waterman, A. S., Schwartz, S. J., & Conti, R. (2008). "The Implications of Two Conceptions of Happiness (Hedonic Enjoyment And Eudaimonia) for the Understanding of Intrinsic Motivation". *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 41-79.

- Weaver, D. B., & Lawton, L. J. (2007). "Twenty Years On: The State of Contemporary Ecotourism Research". *Tourism Management*, 28(5), 1168-1179.
- Wight, P. (1993). "Ecotourism: Ethics or Eco-Sell?". *Journal of Travel Research*, 31(3), 3-9.
- Wight, P. A. (2001). "Ecotourists: Not a Homogeneous Market Segment". *The Encyclopedia of Ecotourism*, 37-62.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yolal, M., Rus, R. V., Cosma, S., & Gursoy, D. (2015). "A Pilot Study on Spectators' Motivations and Their Socio-Economic Perceptions of a Film Festival". *Journal of Convention & Event Tourism*, 16 (3), 253-271.

Extended Summary

Nature-based tourism is one of the fastest and most stable growing markets in sustainable tourism sector, with a growth rate of 10-12% per year (Iversen, Hem and Mehmetoğlu, 2016). Despite the growth in ecotourism and nature-based tourism markets, it is noteworthy that relatively less research has been done on the intrinsic motivations of tourists compared to extrinsic motivations (Holden and Sparrowhawk, 2002; Chan and Baum, 2007; Hartley and Harrison, 2009; Shieh and Wang, 2012). For this reason, it can be stated that it is vital to study the intrinsic motivations of those who participate in nature-based activities. In addition, the determination of socio-demographic variables that affect behavioral intention can be expected to provide insight to various stakeholders in terms of market segmentation. In this direction, the main aim of the study is to determine the predictive status of the intrinsic motivations (relaxation, socialization, excitement, self-esteem, and self-actualization) of the nature-based activities participants on their behavioral intention in the future. The sub-aim is to determine the socio-demographic factors (age, gender, marital status, education level, and income status of the household) that affect the future behavioral intentions of those participating in nature-based activities.

The sample of the study consists of individuals aged over 18 in nature groups in Eskişehir. In the research, convenience sampling, which is one of the non-probabilistic sampling types, was used. The study group of the research consists of the 397 members of the following groups in Eskişehir: Eskişehir Outdoor Sports and Hiking Activity Group, Eskişehir Cycling Association, Eskişehir Outdoor Sport, Eskişehir Mountaineering and Outdoor

Sports Club, and Eskişehir Mountaineering Specialization Club Association. Research data were collected online due to time, cost, and pandemic conditions. The electronic questionnaire was shared between 18 June 2021 and 10 July 2021 through various online platforms managed by nature group leaders. The questionnaire for 397 participants who agreed to answer the questionnaire between the mentioned dates was evaluated.

A structured questionnaire was used to collect data for research purposes. In the first and second parts of the questionnaire consisting of three parts; there is an 18-item scale developed by Hartley and Harrison (2009) to understand the intrinsic motivational impulses of ecotourists and a 5-item scale developed to measure their future behavioral intentions. Confirmatory factor analysis (CFA) was conducted to test the construct validity in order to reach empirical evidence regarding the psychometric properties of the scales used in the study. The maximum likelihood is used as the estimation method in CFA. As a result of the analysis, it was determined that all indicators gave significant t values in explaining the latent variables. Then, Cronbach's Alpha coefficients were calculated to predict reliability in terms of internal consistency. Accordingly, it was observed that the reliability coefficients obtained were relatively high.

For the aims of the research, CFA was used for statistical analysis of the data as well as descriptive statistics in data analysis. In addition, analysis of variance, Mann-Whitney U test and Kruskal-Wallis H test were used for analysis of multiple linear regression and difference analysis between various variables. Socio-demographic findings reveal that the majority of the participants are male (64.5%), married (56.2%), had university (associate/undergraduate) and postgraduate education (81.8%), are 31-40 years old (36.5%), and have a monthly household income as 5001 TL and above (79.2%). It is seen that almost half of the respondents have had an experience in nature-based activities for 0-5 years (48.5%), the majority of them participate in activities with an average of 6-10 times a year (35.8%) and with nature groups (69.5%). The three most attended events are; hiking (82.4%), tent camping/camping (26.7%) and cycling (17.6%). The results of the research reveal that more than one intrinsic motivation factor affects the future behavioral intention of individuals participating in nature-based activities. The findings obtained from the analyzes indicate that four intrinsic motivation factors, namely "relaxation", "socialization", "self-esteem" and "self-actualization" predict behavioral intention, on the other hand, it shows that "excitement" is not a significant predictor of behavioral intention. In the

research, it was concluded that the most important predictor of the future behavioral intentions of the participants in nature-based activities is “relaxation” and the second important predictor is “socialization”. This finding is consistent with the results of previous studies (Krippendorf, 1987; Holden and Sparrowhawk, 2002; Saayman and Saayman, 2009; Mehmetoglu and Normann, 2013; Ma et al., 2018; Chow et al., 2019). Conversely, self-esteem and self-actualization being significant predictors of behavioral intention point out that the participants of the study care about fulfilling their higher-level needs aside from their inclination to get away from the routine and monotony of daily life and to have a good time with their loved ones like “relaxing” and “socializing”. Since, it can be said that activities that can motivate people psychologically, such as voluntary participation in future nature protection activities and donor in the future, which are included in the behavioral intention scale, address the personal satisfaction, self-esteem, success, and self-realization needs of the participants. Similar findings were also found in some studies in the literature (Holden and Sparrowhawk, 2002; Galley and Clifton, 2004; Hartley and Harrison, 2009; Shieh and Wang, 2012). Finally, it can be considered as an interesting finding that the “excitement” dimension does not affect the future behavioral intentions of those participating in nature-based activities. Because nature-based activities based on physical strength often lead people to surprises, risks, and difficulties. However, in general, it can be said that the results of this research have determined a positive and significant relationship between the intrinsic motivations of the participants in nature-based activities and their future behavioral intentions. From this point of view, it can be recommended that travel agencies, tour operators, and nature groups, which organize nature-based tourism activities, adopt approaches that prioritize the relaxation, social needs, self-esteem, success, and personal development needs of the customers and consider their psychological and hedonic motives when determining their sales and marketing strategies. In addition, it was concluded that only the gender variable differed significantly and male participants’ behavioral intentions towards future nature-based activities were higher than female participants. However, age, marital status, education level, and monthly income of the household did not affect the future behavioral intention of those participating in nature-based activities.

YEŞİM SAYGIN ARMUTAK'IN "BATAKLIĞIN KIYISINDAKİ EV" ADLI
ÇOCUK ROMANININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

An Examination Of Yeşim Saygın Armutak's Children's Novel "Bataklık
Kıyısındaki Ev" In Terms Of Root Values

Hasan Basri ABDULLATİF

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

basri111213@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9657-0811>

Halil Ahmet Basri KIRKKILIÇ

Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ahmetkirkkilic@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4543-4964>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	27.08.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	15.10.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 110-128	https://doi.org/10.31463/aicusbed.987829

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

YEŞİM SAYGIN ARMUTAK'IN “BATAKLIĞIN KIYISINDAKİ EV”
ADLI ÇOCUK ROMANININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

An Examination Of Yeşim Saygın Armutak's Children's Novel “The
House On The Coast Of The Swamp”In Terms Of Root Values

Hasan Basri ABDULLATİF
Halil Ahmet KIRKKILIÇ

Öz

Bu çalışmanın amacı Yeşim Saygın Armutak'ın “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanının 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on kök değer “sevgi, adalet, sorumluluk, sabır, dostluk, dürüstlük, saygı, yardımseverlik, öz denetim, vatanseverlik” açısından incelenmesidir. Çalışma kök değerler açısından “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı eseri inceleyen ilk çalışma olması açısından büyük öneme sahiptir. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada veri toplama aracı olarak “doküman analizi” tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama kaynağını Yeşim Saygın Armutak'ın 2007 yılında Günışığı Kitaplığı Yayınlarından çıkan, 168 sayfalık “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanı oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin analizi aşamasında ise betimsel tarama modeli ve içerik analizinden yararlanılarak romanda bulunan değerler sınıflandırılmış ve bu değerlerin ne sıklıkta kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmada “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanında toplam 9 ayrı değer yer aldığı tespit edilmiştir. Bunlardan sabır (8), yardımseverlik (8), sevgi (7), romanda en fazla işlenen değerlerdir. Bu değerleri sırasıyla dostluk (3), dürüstlük (3), öz denetim (3), saygı (1), sorumluluk (1) ve adalet (1) değerleri takip etmiştir. Vatanseverlik değerine ise romanda rastlanılmamıştır. Sonuç itibarıyla romanda Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on kök değerden dokuzu önemli ölçüde işlenmiştir. Bu sebeple romanın, kök değerlerin aktarımında faydalı bir eğitim materyali olarak kullanılabilceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşim Saygın Armutak, Bataklığın Kıyısındaki Ev, Kök Değer.

Abstract

The aim of this study is to examine Yeşim Saygın Armutak's children's novel “The House on the coast of the Swamp” in terms of ten core values of love, justice, responsibility, patience, friendship, honesty, respect, helpfulness, self-control, patriotism in the 2019 Turkish Curriculum. The study is of great importance in that it is the first study to examine the work “The House on the coast of the Swamp” in terms of root values. In this study, in which the qualitative research method was adopted, the ‘document analysis technique’ was used as a data collection tool. The data

collection source of the research is Yeşim Saygın Armutak's 168-page children's novel named "The House on the coast of the Swamp", which was published by Günışığı Kitaplığı Publishing in 2007. In the analysis phase of the data obtained, the values in the novel were classified by using the descriptive scanning model and content analysis and how often these values were used. In the research, it was determined that there are 9 different values in total in the children's novel "The House on the coast of the Swamp". Of these, patience (8), benevolence (8), love (7) are the most processed values in the novel. These values are respectively friendship (3), honesty (3), self-control (3), respect (1), responsibility (1) and justice (1) were followed. Patriotism is not found in the novel. As a result, nine of the ten root values in the Turkish Language Curriculum have been studied to a great extent in the novel. For this reason, it is thought that the novel can be used as a useful educational material in the transfer of root values.

Keywords: Yeşim Saygın Armutak, The House on the coast of the Swamp, root values.

Giriş

Sosyal bir varlık olan insan, toplumu oluşturan diğer fertlerle barış içinde sağlıklı ve huzurlu bir şekilde hayatını sürdürebilmek için toplumla iç içe yaşamaya gereksinim duymaktadır (Sağlam, 2016). Bireylerin toplum içerisindeki öteki insanlarla birlikte yaşayabilmesi için belli başlı ilkelere uyum sağlaması gerekir. Bu ilkeler arasında insanların davranışlarını yönlendiren faktörlerden olan değerler de vardır. Değerler, insanlara toplum içerisinde nasıl yaşanılması gerektiğini ve toplumda nelerin önem arz ettiğini belirtir (Akbaş, 2008). Alan yazında "değer" kavramı ile ilgili birbirinden farklı tanımlara yer verilmektedir. Dilmaç'a (2007) göre değer bir şeyin arzulanabilir veya arzulanamaz olduğuyla ilgili inançlar şeklinde ifade edilirken, Ulusoy (2007) değeri bir şeyin kıymetini belirlemede kullanılan maddi olmayan ölçüt şeklinde tanımlamıştır. Değerler, yaşama karşı tutumumuzu ve hedeflerimizi belirlemeye yarayan, kararlarımıza etkide bulunan, düşüncelerimizi açığa çıkaran ve ilkelerimizi meydana getiren tercihlerdir (Ulusoy ve Arslan, 2014: 11) şeklindeki ifade ise değer kavramına ilişkin yapılan bir başka tanımdır.

Değerler insanı bir topluluğun, bir kültürün, bir bütünün parçası hâline getirir. Değerlerin ışığında hareket eden toplumlarda ayrışmanın yaşanmadığı, bu toplumların birlik ve bütünlük içinde varlıklarını sürdürdükleri görülebilir (Tozlu, 2003: 45). Toplumdaki birlik ve bütünlüğün devamlılığı toplumsal değerleri gelecek kuşaklara aktarmakla sağlanabilir. Deveci ve Selanik-Ay (2009) Sosyal hayatta değerler konusundaki hassasiyetin zamanla azaldığına, buna karşılık saygısızlık, şiddet gibi olumsuz durumların da artış gösterdiğine dikkat çekmektedir. Demircioğlu ve Tokdemir (2008) ise hususan 1990'lara doğru ahlaki ve sosyal değerlere gösterilen ihtimamın azalmasına mukabil bireysel uyum değerlerinin ön planda tutulduğuna işaret etmektedirler.

Yazarlara göre de bilhassa bu yıllardaki bireysel ve toplumsal problemlerin temelinde ahlak ve değer eğitimi eksikliğinin yer aldığı vurgulanmaktadır. Değer kazanımı ailede başlayan okul ve çevre ortamlarının da katkısı ile şekillenen bir süreç olduğundan değerlerin yetişen kuşaklara aktarılıp kazandırılmasında sosyal ortamın, eğitim-öğretim kurumları ve ailenin elbirliğiyle hareket etmeleri ciddi öneme sahiptir. Son zamanlarda yetişen kuşaklara eğitim vasıtasıyla değerlerin öğretilmesi daha fazla önemsenmektedir. Değerlere yer vermeyen bir eğitim faaliyetinden söz edilemez. Çünkü eğitim yoluyla değerler davranışa dönüşmekte ve bu sayede eğitimin paydaşı olan öğrenciler ‘iyi insan’, ‘iyi vatandaş’ kendisiyle ve çevreyle barış hâlinde, uyum içinde yaşayan fertler olarak yetişmektedirler (Hökelekli, 2010: 7). Buradan hareketle eğitim kurumlarının bireylere içinde bulunduğu topluluğun değer yargılarını kazandırma ve bireylerin toplumla uyumlu bir yaşam sürmelerini destekleme gibi görevleri de bulunmaktadır. Eğitim kurumları bu görevlerini farklı öğretim programlarıyla yerine getirmektedir. Öğretim programlarına yönelik yapılan incelemelerde değer eğitiminin başta “sosyal bilgiler, din kültürü ve ahlak bilgisi, hayat bilgisi, Türkçe, fen ve teknoloji” olmak üzere pek çok dersin kapsamında olduğu görülebilir (Tay, Durmaz ve Şanal, 2013).

2018’de birçok öğretim programında yenilik olmuştur. Bu tarihte yenilenen öğretim programlarına bakıldığında dikkat çeken ciddi değişikliklerin başında ‘kök değer’ kavramının yer aldığını görmek mümkündür. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından millî, manevi ve evrensel olarak farklı disiplinlerle bağlantılı olan on adet kök değer belirlenmiştir (MEB, 2018). Bu kök değerler; ‘sevgi’, ‘saygı’, ‘dostluk’, ‘dürüstlük’, ‘adalet’, ‘sorumluluk’, ‘yardımseverlik’, ‘öz denetim’, ‘sabır’ ve ‘vatanseverlik’tir’.

Kök değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik alan yazında makaleler (Gürgil, Kılcan, Kılıçoğlu ve Kurtoğlu, 2019; Tozlu ve Yüce, 2020; Eker ve Ünlü, 2020), yüksek lisans tezleri (Demir, 2019; Şahin, 2019; Çoban, 2020; Çelik, 2021); doktora tezi (Gökçalp, 2021) gibi çeşitli birçok çalışmanın olduğu görülebilir.

Öğretim programında değerlere yer verilmesi önemli bir gelişme olmasına rağmen programdaki açıklamalar, bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasında nasıl ve hangi tür etkinliklerden yararlanılacağı konusunda yeterli değildir (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016). Örgün eğitimin planlı ve programlı yapıldığı okullarda eğitim ve öğretim programlarının planlayıcısı ve temel uygulayıcısı olan öğretmenlerin, değer aktarımında çocuğun aile ortamı ve yakın çevresinden sonraki en önemli kişiler (Karatay, 2007) olmaları nedeniyle öğrencilerin sosyal öğrenme yoluyla öğrenmelerinden yararlanarak hedeflenen amaçlar doğrultusunda öğrencilere kazandırılması gereken tüm tutum ve davranışları sınıf ortamında kendileri sergileyebilirler.

Unutulmamalıdır ki eğitim ve öğretim ortamlarında değerleri kazandırabilmenin en verimli yolu önce o değerlere sahip olmak sonra da model olmakla mümkün olabilir (Kasapoğlu, 2013). Ayrıca rol ve model olmanın dışında çocuklara rehber olma gibi sorumlulukları da bulunan öğretmenlerin, sınıf kütüphaneleri oluşturarak öğrencilerin değerleri sağlam bir şekilde işleyen öykü, şiir, roman gibi kaynaklara erişimlerini sağlamaları okullarda uygulanan değerler eğitimi sürecine büyük oranda katkı sağlayacaktır (Çelik ve Buluç 2018: 70). Çünkü çocuğun kendisine bir rol ve model temsilcisi aradığı çocukluk dönemi kişilik gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde çocuk bazen bir arkadaş, bazen bir öğretmen bazen de bir eser kahramanını kendine rol ve model alır. Hatta bu eser kahramanlarıyla birlikte hayattaki sorunlarla yüz yüze gelir ve bu sorunlara çözüm yolları arar. Böylelikle farkına varmadan sosyal değerleri kazanmış olur. Bu sebeple hangi türde olduğuna bakılmaksızın çocuklara yönelik edebî eserlerin işledikleri konular, şahıs kadrosu ve anlatım yöntemleri açısından çocukların saf, temiz ve ışıltılı dünyalarına olumlu etkide bulunan ve çocuklara bazı değerlerle birlikte doğru davranış biçimlerini de kazandıracak nitelikte (Arseven, 2005: 51) ürünler olmaları gerektiği unutulmamalıdır.

Yeşim Saygın ARMUTAK kaleme aldıklarıyla yaşça büyük okurlarını dahi etkileyebilecek sanatsal güce, çocukların zihinlerine işlenebilecek kadar da yalınlığa sahiptir. Romanlarının merak uyandıran özelliği ve sürükleyiciliği çok fazla çocuğun ilgi ve dikkatini çekmeyi başarmıştır. Eserlerinde değerlere doğrudan ya da dolaylı yoldan yer veren Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanının da değerler eğitiminde yararlanılabilecek eserlerden olduğu düşünülmektedir. Eserlerinde kullandığı dolaylı anlatım tarzıyla anlam oluşturma işini öğrenciye bırakan Yeşim Saygın, bu sayede yapılan çıkarımlarla çocuğun zihninde kalıcılığın artmasını amaçlamıştır. Yeşim Saygın'ın eserlerinde çocuklara kazandırılmak istenen değerler doğrudan aktarılmakla birlikte daha çok cümlelere gizlenmiş ve metnin içerisine sindirilmiştir. Bu özelliğiyle Yeşim Saygın Armutak'ın eserlerinin çocuklar için nitelikli eserler oldukları düşünülmektedir.

Yapılan bu açıklamalardan hareketle romanlarında çocukların kazanması gereken çeşitli değer ve özelliklere ait düşüncelere yer vermesi ve "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanı üzerine daha önce bir araştırmanın yapılmaması Yeşim Saygın Armutak'ın bu eserinin değerler eğitimi açısından incelenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır.

Bu araştırmanın amacı Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanını 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen kök değerlere göre değer eğitimi açısından incelemektir.

Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanında, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerlerden hangileri mevcuttur?

2. Yeşim Saygın Armutak'a ait "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı eser kök değerlerin öğrencilere aktarımında yararlı bir eğitim materyali olarak kullanılabilir mi?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanında değerlerden hangilerinin var olduğunu göstermek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, olayları veya durumları tanımlamak için tasarlanmış modeller (Karasar, 1998) olduğundan "Bataklığın Kıyısındaki Ev" romanında kişiler tarafından sergilenen çeşitli değerlere yönelik davranışların tanımlanıp sınıflandırılmasında betimsel tarama modelinden yararlanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmayı Yeşim Saygın Armutak'ın 2007 yılında Güneşli Kitaplığı Yayınlarından çıkan, 168 sayfalık "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanı oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada ilk önce Yeşim Saygın Armutak'ın yazdığı ve Güneşli Kitaplığı Yayıncılığın basımını yaptığı "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanı temin edilmiştir. Ardından araştırmanın konusu olan kök değerler, değerler eğitimi, Türkçe dersi öğretim programları ile ilgili tezleri, makaleleri, süreli yayınları ve kitapları araştırmak suretiyle Literatür taraması yapılmıştır. Taramalardan bir kaynakça oluşturulmuş ve araştırılan olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyaller doküman incelemesine tabi tutulmuştur.

Çalışma doğrultusunda Yeşim Saygın Armutak'ın yayımlanan üçüncü eseri "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanı detaylı bir şekilde birkaç kez okunmuştur. Ardından yazarın diğer eserleri "Hayaletli Gölün Çocukları" , "Mızıkacı" , "Baykuş Yemini" , "Günlükte Saklı Sırlar" adlı çocuk romanları da incelenmiştir. Yazarın ilk iki eseri "Hayaletli Gölün Çocukları" ve "Mızıkacı" da ele alınan düşünce ve değerlerin araştırmanın konusu olan "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı eserde daha da geliştirilerek işlendiği görülmektedir. Buna ek olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen ve eserde işlenen kök değerler, doküman incelemesi yoluyla tespit ve tasnif edilmiştir. Verilerin toplanma aşamasında 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on kök değer "adalet, sabır, saygı, sevgi, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik"

sınıflandırması dikkate alınmıştır. Çeşitli yollarla işlenen kök değerler, alıntılar yapılarak örneklendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanının on kök değer bakımından içerik analizi yapılmıştır. "Bu içerik analizinin amacı, toplanan verileri açıklayacak kavramlar ve ilişkilere ulaşmakla birlikte belirli kavramlar ve temalar etrafında benzer verileri toplayıp bu verileri okurun anlayacağı bir düzene koyarak yorumlayabilmektir." (Şahin, 2013).

Araştırmanın içerik analizi esnasında veriler kodlanmış, ardından 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen "on kök değer" sınıflandırması temel alınarak kodlara uygun temalar belirlenmiştir. Daha sonra romanda bulunan her bir tema kendi başlığı altında romandan alınan örneklerle ilişkilendirilmiştir. Çalışmada 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan "on kök değer" dikkate alınarak roman taranmış ve tespit edilen kök değerlere ait örnekler alıntı yapılarak gösterilmiştir. Bulguların kaynakçası, romanın adı kısaltılarak sayfa numarasıyla birlikte verilmiştir. Son olarak araştırmanın inanılabilirliğini sağlamak için uzman incelemesine ve görüşlerine müracaat edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde; incelenen "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanında bulunan kök değer bulgularına yer verilmiştir.

1.Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" Adlı Çocuk Romanında, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kök Değerlere Ait Bulgular

"Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanında yer aldığı belirlenen değerlerin işlenme sıklığı Tablo 1'de gösterilmiştir. Tespit edilen değerler kendi başlıkları altında örnek verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 1. Bataklığın Kıyısındaki Ev Romanında Yer Alan Değerler

Değerlerin Adı	İşlenme Sıklığı
Sabır	8
Yardıms severlik	8
Sevgi	7
Dostluk	3
Dürüstlük	3
Öz Denetim	3

Saygı	1
Sorumluluk	1
Adalet	1
Vatanseverlik	-

1.1.Sabır Değeri

“Sabır” kelimesi, TDK’nin sözlüğünde “acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç; olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Sabır değeriyle ilişkili romanda yer alan örneklerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

“Yapışkan sığın bezdirmesine aldırmadan bahçeden dışarıya, kırlara doğru uzandılar” (BKE, s.20). Yapılan bu alıntıda aşırı sığağa karşı gösterilen sabırdan söz edilmektedir.

“-Ee, ne kadar kaldı?

-Az.

-Ne göreceğiz?

-Sabretsene biraz!” (BKE, s.29) Bu konuşmalarda doğrudan sabır değerine vurgu yapılmıştır. Çünkü beklentilerimize erişebilmenin yollarından biri de sabırdır.

“-Baksana, gelecekle ilgili planın var mı?

-Evet.

-‘Ee, ne peki?’ diye sabırsızlandı Peren.

-Müzikle uğraşacağım” (BKE, s.73). Burada sabırsızlıktan bahsederek dolaylı yoldan sabırın önemli bir erdem olduğuna dikkat çekmektedir.

“Peren farkında olmadan tabağını itip masaya yaslandı. Merakı onu girdap gibi içine çekerken sesini çıkarmadan sabırla oturdu” (BKE, s.76). Bu alıntıda Peren’in merakına rağmen harekete geçmemesi onun sabır değerini kazandığını gösterir.

“Yaşlı kadın sabırla çözdü yıpranmış torbayı” (BKE, s.134). Doğrudan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“Seçim senin. Ölmek istemiyorsan ver onu. Sana süre tanıdım, ama artık sabrım taşıyor!” (BKE, s.163) Sabırsızlığın nelere mal olacağı doğrudan gösterilerek sabır değerinin önemi ortaya konulmuştur.

1.2. Yardımseverlik Değeri

"Yardımseverlik" kelimesi, TDK'nin sözlüğünde "*Hayırsever olma durumu, iyilikseverlik, hayırperverlik*" (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Yardımseverlik değeriyle ilişkili romanda yer alan örneklerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

"Annesi onu duymazdan gelip, eşine dönmüştü.

-Ne dersin?

-Yalnız ve yaşlı. Bizden başka yardım isteyecek kimsesi de yok" (BKE, s.14). Bu ifadelerde doğrudan olmasa da sözü edilen kişiler yardım istenecek kimseler olması nedeniyle yardımseverlik değerine vurgu yapılmıştır.

"Ansızın bir gümbürtü koptu. Büyükhala bir yandan söylüyor, diğer yandan bahçeye saçılan elmaları sepete geri tıkmaya çalışıyordu. Hemen o yana seğırtip, yaşlı kadına yardım ettiler" (BKE, s.28). Yapılan bu alıntıda Büyükhala'ya doğrudan yapılan yardımı görebiliriz.

"-Sepeti ben taşıyayım.

-Yaşlı kadın sepeti uzatırken sordu:

-Eee? Sevdin mi buraları?" (BKE, s.31) Peren'in sepeti taşıması doğrudan yaşlı kadına yapılan yardımdır.

"O günü reçel yaparak geçirdiler. Peren, yaşlı kadına hiç azımsanmayacak kadar yardım edip, sonunda yorgun düşmüştü" (BKE, s.47). Doğrudan yapılan bir yardım görülmektedir.

"-Size yemek pişireceğim. Geceyi de burada geçireceğim, meraklanma.

-'Yo, kalmanıza hiç gerek yok. Biz idare ederiz,' diye karşı çıktı Kuzey" (BKE, s.119-120). Bu ifadelerden Büyükhala'nın kendisine ihtiyacı olduğunu düşündüğü dostlarına yardım ettiği görülebilir.

"Kuzey'in bisikletini ödünç alabilirdi. Ama yığınla açıklama isterdi şimdi o. En iyisi Küçük Vahşi'den rica etmekti. Büyükhala'ya dışarı çıkacağını söyleyip, markete yollandı. 'Alabilirsin tabii,' dedi Küçük Vahşi" (BKE, s.131). İhtiyaç hâlinde kendi eşyalarını bir başkasına ödünç vermek yardımseverliktir.

1.3. Sevgi Değeri

"Sevgi" kelimesi, TDK'nin sözlüğünde "*insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu*" (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Sevgi değeriyle ilişkili romanda yer alan örneklerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

“Seni çılgın ihtiyar!” dedi yaşlı kadın. “Bir yandan da duman rengi kedinin boynunu okşuyordu” (BKE, s.9). Bu cümlelerde yaşlı kadının, kedinin boynunu okşaması kadının kediye olan sevgisinin dolaylı yoldan bir göstergesidir.

“Peren kulaklarına inanamadı. Kendi yaşlarında bir oğlan Büyükhala’ya, ‘Tatlım’ diye sesleniyordu. Şaşırdığı, sözcüklerden çok, oğlanın sevgi dolu ses tonuydu” (BKE, s.18). Kuzey’in -oğlan çocuğunun-Büyükhala’ya sevecen bir tonla “Tatlım” diye seslenmesi ona duyduğu sevgiden kaynaklanmaktadır.

“Kısa süre de olsa, çok sevdim ve sevildim ben. Hem de eşi bulunamaz şekilde. Böylesi ender bir sevgi kutlanmaya değer mi?” (BKE, s.88) Bu alıntıda Büyükhala yaşadığı ve yaşattığı nadide sevgiyi samimi bir şekilde dile getirmiştir. Samimi duygularla ifade edilen bu sözlerin kaynağı yalnızca sevgidir.

“Birbirimizi hiç sevmeydik; benim ‘annesini kılıklı ukalanın teki’ olduğumu söyleyip dururdu (BKE, s.106-107). Bu ifadelerde doğrudan sevgi değerinden söz etmek mümkün olmasa da sevgisizliğin nelere yol açabileceği okura sezdirilmiştir.

“Bu puslu görüntülerin ardındaysa, apaçık bir ışıltı vardı - birbirlerine duydukları sevginin ışıltısı” (BKE, s.167). Saf bir sevgiden bahsedilmiştir.

1.4. Dostluk Değeri

“Dostluk” kelimesi, TDK’nin sözlüğünde “Sevme, güvenme, yakın arkadaş ve gönüldaş olma durumu” (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Dostluk değeriyle ilişkili romanda yer alan örneklerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

“-Akşama Tatlım’ın bahçesinde toplanırız.

-O kız için değil, di’ mi?

-‘Hangi Kız?’ diye anlamazlıktan geldi Kuzey. Peren’i kıskanan küçük dostunu üzmemek istemiyordu” (BKE, s.56). Bu alıntıda Kuzey’in üzmemekten çekindiği kişinin dostu olduğu açıklanarak dostluğun önemli bir değer olduğu çıkarımına ulaşılması sağlanmıştır.

“Mandrake, yaşlı kadının yoluna çıkıp bacağına sürtündü; ama Büyükhala eski dostunu bile görecektir durumda değildi” (BKE, s.76). Doğrudan Büyükhala’nın kedisine kurduğu eski bir dostluğa vurgu yapılmıştır.

"Peren hayranlıkla eşsiz dostlarını seyrediyor, daha şimdiden onları çok özleyeceğini hissediyordu" (BKE, s.168). Bu alıntıda ise Peren'in çok kısa sürede kurduğu değerli dostluklara şahit olunmaktadır.

1.5. Dürüstlük Değeri

"Dürüstlük" kelimesi, TDK'nin sözlüğünde "*doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, doğruluk, adalet*" (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Dürüstlük değeriyle ilişkili romanda yer alan örneklerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

"Peren, o günü hatırlarken kendi kendine güldü. Annesine bu sözü çok da inanmadan vermişti" (BKE, s.15). Burada Peren'in annesine söz verirken bu sözü yerine getirmekte zorlanacağını düşünmesi kendine karşı dürüst olduğunu okura hissettirir.

"-Hayır! Hayır! Dedi çocuk hırçın bir şekilde.

-Hepsi benim suçum!" (BKE, s.128) Burada çocuğun yaşananlardan kendini sorumlu tutup, bunu mertçe söylemesi dürüstlük işaretidir.

"Kırçıl saçlı jandarma diğerine döndü. 'Bu hanımı yıllardır tanırım. Dürüst, kendi hâlinde biridir,' dedi, Büyükhala'yı kastederek" (BKE, s.167). Bu alıntıda Büyükhala'nın dürüstlüğü açık bir şekilde ifade edilmiştir.

1.6. Öz Denetim Değeri

"Öz denetim" kelimesi, TDK'nin sözlüğünde "*daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol*" (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Öz denetim değeriyle ilişkili romanda yer alan örneklerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

"-Burada ne işiniz var?

-Peren, soğukkanlılığını korumaya çalıştı.

-Sana açıklama yapmak zorunda değilim!

-Kardeşim yanındaysa, zorundasın!" (BKE, s.30) Alıntısında Peren'in konuşma esnasında soğukkanlılığını koruyarak istenmedik bir duruma sebebiyet vermemesi öz denetim değerine sahip olmasıyla açıklanabilir.

"İlk kez denetimini yitirip haykırdı:

-Yeter! Sus!" (BKE, s.150) Kişinin davranışlarını kontrol edememesi öz denetim eksikliğindedir. Burada yazar öz denetim kaybında yaşanabileceklere gönderme yapmaktadır.

“Kuzey sonunda, ‘Neden inanmıyorsunuz? Doğruyu söylüyor!’ diye patladı” (BKE, s.166). Kuzey’in davranışındaki aşırılık öz denetim yetersizliğidir.

1.7. Saygı Değeri

“Saygı” kelimesi, TDK’nin sözlüğünde “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram; başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Saygı değeriyle ilişkili romanda yer alan örnek aşağıda verilmiştir.

“İhtiyar, sallanan ahşap koltuğa oturdu. Kedi de sarı renkli geniş mindere. Herkesin kendi köşesine geçtiği açıktı. Peren yer gösterilmesini bekledi. ‘İstedığın gibi otur,’ dedi yaşlı kadın, eliyle çiçekli koltukları işaret ederek” (BKE, s.11). Bu paragrafta eve misafir gelen Peren’in oturmak için kendisine yer gösterilmesini beklemesi ev sahibine duyulan saygının işaretidir.

1.8. Sorumluluk Değeri

“Sorumluluk” kelimesi, TDK’nin sözlüğünde “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Sorumluluk değeriyle ilişkili romanda yer alan örnek aşağıda verilmiştir.

“Çevreyi mi geziyordun?”

“Ben... Aslında sizi arıyordum.”

“Neden?”

“Size kahvaltı hazırlamam gerektiği için” (BKE, s.17). Bu konuşmalarda Büyükhala’ya yardım etmek için geldiğinin farkında olan Peren’in kahvaltıyı hazırlamak istemesi onun sorumluluğunun bilincinde olduğunu yansıtmaktadır.

1.9. Adalet Değeri

“Adalet” kelimesi, TDK’nin sözlüğünde “yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe; hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme; herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” (TDK Güncel Türkçe Sözlük 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Adalet değeriyle ilişkili romanda yer alan örnek aşağıda verilmiştir.

“-Hayır! Hayır! Dedi çocuk hırçın bir şekilde.

-*Hepsi benim suçum!*" (BKE, s.128) Bu alıntıda çocuğun suçunu kabul edip doğruyu üstün tutarak bir başkasının suçlanmasına engel olması adalet değerini taşıdığıının göstergesidir.

1.10. Vatanseverlik Değeri

Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanında on kök değerden biri olan vatanseverlik değeri yer almamaktadır.

Tartışma, Sonuç Ve Öneriler

Değerler eğitiminin bireylere kazandırılmasında edebî eserler etkili bir materyaldir. Edebî eserler, meydana geldikleri toplumun inancını, töresini, geleneğini, göreneğini, örfünü ve âdetini barındırır. Edebî eserlerin bu özelliği onların değer aktarımındaki rolünün önemini gösterir (Kardaş, 2018). Ahlaki açıdan önemli bir yere sahip olan değerlerin ilk öğrenim yeri ailedir. Lakin küreselleşen dünyada değerlerin aktarımında aile yeterli olamayabilir. Böylesi bir vaziyette de toplumun okullara ve değerlerin okullarda öğretilmesine duyduğu ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu nedenle MEB'in son zamanlarda öğrencilerin değerleri kazanmaları konusunda çeşitli faaliyetlere öncelik verdiği görülmektedir. 2018'de bazı derslerin öğretim programları yenilenmiş ve bu programlara 'değerlerimiz' başlığı altında ortak bir bölüm eklenmiştir. Sözü edilen bu başlık kapsamında "dostluk, dürüstlük, adalet, sabır, saygı, sevgi, öz denetim, vatanseverlik, yardımseverlik, sorumluluk" adı altında 'on kök değer' yer almıştır. Yeşim Saygın Armutak'ın ilk basımı 2007 yılında yayımlanan "Bataklığın Kıyısındaki Ev" isimli eseri de bu maksat doğrultusunda ele alınmıştır.

168 sayfalık "Bataklığın Kıyısındaki Ev" isimli romanda 9 kök değer tespit edilmiştir. Bunlardan en çok rastlanılanı yardımseverlik (8) ve sabır (8) değerleri olmuştur. Bunları sevgi (7), dostluk (3), dürüstlük (3), öz denetim (3), saygı (1), sorumluluk (1), adalet (1) değerleri takip etmiştir. Eserin vatanseverlik değeri hariç geri kalan kök değerlere ait örnekler içermesi değerlerin kazandırılması konusunda başvurulabilecek bir kaynak olduğunu göstermektedir.

2018 Programı'nda yer alan ve romanda en çok işlenen kök değerlerden biri olan sevgi, eserde "apaçık bir ışıltı" (s.167) şeklinde tanımlanmıştır. Alan yazın tarandığında değer eğitime yahut aktarımına yönelik araştırmaların önemli bir kısmında, üzerinde çalışılan eserlerin en fazla işlenen değerlerden birinin "sevgi" olduğu görülmektedir (Kumbasar, 2011; Batur ve Yücel 2012; Erol, 2014; Topbaş, 2015; Kuru ve Keklik 2016; Eker ve Yıldırım, 2017; Gümüş, 2017; Karagöz, 2017; Kurtoğlu, 2017; Abacı, 2018; Senek, 2018; Yılmaz, 2018; Baran Yir, 2019; Ergül Özkul, 2019; Otmar ve Erdem, 2019; Özay, 2019; Aydoğdu ve Alkan, 2020; Özbaşı, 2020).

Araştırmada, “Batalığın Kıyısındaki Ev” adlı eserde sabır değeri ile birlikte ‘yardımseverlik’ değerine de fazlaca yer verildiği saptanmıştır. Özbaşı (2020), Karagöz (2017), Eken ve Öksöz (2019)’ün çalışmalarında da ‘sevgi’ değeriyle birlikte ‘yardımseverlik’ değerine de çok sık değinildiği dile getirilmiştir. Bununla birlikte “Batalığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanında vatanseverlik değerine yer verilmediği de tespit edilmiştir. Karagöz (2017)’ün çalışmasında da ‘vatanseverlik’ değerinin az işlenen değerler arasında olduğuna (3) vurgu yapılmıştır. Dilek (2017) ise araştırmasında, inceleme yaptığı eserde adil olma ile vatanseverlik değerlerinin bulunmadığını bildirmiştir. Ayrıca incelenen romanda bazı değerler doğrudan işlenirken bazen de o değerlerin eksikliği dile getirilerek değerlere dikkat çekilmek istenmiştir. Örneğin: “Kuzey sonunda, ‘Neden inanmıyorsunuz? Doğruyu söylüyor!’ diye patladı” (BKE, s.166). Bu bölümde doğrudan öz denetimden bahsedilmezse de Kuzey’in öz denetim eksikliğinden veya yetersizliğinden kaynaklanan davranışındaki aşırılıkla bu değer öneme vurgu yapılmıştır.

Sever (2012: 118) çocuklara yönelik edebî ürünlerin; okuyucusunun kendine güvenini artıracak, kendisini eser kahramanı ile özdeşleştirecek özellikleri ve kahramanın hayatta karşılaştığı güçlükler karşısındaki mücadeleleriyle okurunun problemleri çözme becerisini geliştirdiğine değinmiştir. “Batalığın Kıyısındaki Ev” adlı eserde de roman kahramanının yazar tarafından çocuk okura rol model olacak şekilde seçilmesiyle çocukların roman kahramanı ile özdeşim kurarak kök değerleri benimsemelerine yardımcı olacağını söylemek mümkündür.

Elde edilen sonuçlardan hareketle “Batalığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanında en fazla sabır ve yardımseverlik değerinin işlendiği görülmüştür. Bu değerlerden sonra sırasıyla sevgi, dostluk, dürüstlük, öz denetim, saygı, sorumluluk, adalet değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Vatanseverlik değeri ise romanda yer almamaktadır. Bu bulgular neticesinde Yeşim Saygın Armutak’a ait “Batalığın Kıyısındaki Ev” adlı romanın kök değerlerin öğrencilere kazandırılmasına ciddi bir katkıda bulunabileceği düşünüldüğünden bu eser iyi bir eğitim materyali olarak tavsiye edilebilir.

Kaynakça

- Abacı, E. (2018). *Behiç Ak’ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 42, 361-384.

- Arseven, T. (2005). Mesaj açısından çocuk kitapları. *Hece Dergisi*, (104-105), 46-51.
- Aydoğdu, H. ve Alkan, E. (2020). Değerler eğitimi ve Behiç Ak'ın Tavşan Dışlı Bir Gözlemcinin Notları'nda sevgi. *Millî Eğitim Dergisi*, 49(226), 185-204.
- Baran Yir, B. (2019). *Bilgin Adalı'nın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batur, Z. ve Yücel, Z. (2012). Ahmet Efe'nin çocuk hikâyelerinde değer eğitimi ve hikâyelerin Türkçe eğitimine katkısı. *Turkish Studies*, 7(4), 1031-1049.
- Çelik, Ö. ve Buluç, B. (2018). Disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 67-88.
- Çelik, Ş. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki metaforik algıları* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çoban, A. (2020). *Değerler eğitimi bağlamında Türk destan örneklerinde kök değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, N. (2019). *Değerler eğitimi açısından Necip Fazıl Kısakürek'e ait "Çile" adlı eserde kök değerlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M.A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(15), 69-88.
- Deveci, H. ve Selanik-Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6),167-181.
- Dilek, A. (2017). Feridun Oral'ın resimli hikâye kitaplarındaki değerlerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(33), 61-86.

- Dılmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eken, N. T. ve Öksüz H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Eker, C. ve Ünlü, S. (2020). Din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının kök değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *The Journal of International Education Science*, 25(7), 71-88.
- Eker, C. ve Yıldırım, K. (2017). Değerler eğitimi açısından Ziya Gökalp'e ait "Altın Işık" adlı eserin incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 30-38.
- Ergül Özkul, Z. (2019). *Haldun Taner'in öykülerinde tespit edilen değerlerin Türkçe öğretim programında (1-8. Sınıf) yer alan kök değerlerle uyumu* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erol, E. E. (2014). *Tarık Buğra'nın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gökalp, A. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin empati becerileri ile sahip oldukları kök değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doktora Tezi). Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Gümüş, S. (2017). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanlarının analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürgil, F., Kılcan, B., Kılıçoğlu, G. Kurtoğlu, F. S. (2019). Hünkar Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi'nin kök değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 446-461.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: Değerler eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 4-9.

- Karagöz, B. (2017). Naki Tezel'in Türk Masalları adlı kitabının değerler açısından analizi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 534-556.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karatay, H. (Eylül, 2007). Değer aktarımı açısından yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünleri. 38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara.
- Kardaş, N. (2018). Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre kitabında yer alan değerlerin incelenmesi. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 87-102.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Millî Eğitim Dergisi*, 198, 97-109.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kuru, H. ve Keklik, S. (2016). Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Iğdir University Journal of Social Sciences*, 10, 217-237.
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerini değerler eğitimi açısından okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 83, 101-123.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Otmar, Ö. ve Erdem, A. (2019). Yalvaç Ural'ın çocuk edebiyatı eserlerinde hayvan sevgisi değeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 7-34.
- Özay, Ş. (2019). *Çocuk edebiyatı açısından Ülker Köksal'ın romanlarında değerler eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbaşlı, S. (2020) Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler çerçevesinde Aytül Akal masallarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 178-192.

- Sağlam, A. (2016). Değerler eğitiminin öğrenci davranışlarına etkisinin veli görüşlerine göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 723-742.
- Senek, S. (2018). *Aytül Akal'ın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şahin, Ç. (2013). *Verilerin analizi. Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s.183-217) Ed. R. Y. Kıncal. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şahin, S. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı'nda yer alan kök değerler açısından Rafadan Tayfa Çizgi Filminin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tay, B. Durmaz, F. Z. ve Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *GEFAD / GÜJGEF*, 33(1), 67-93.
- TDK. (2021). *Güncel Türkçe sözlük*. sozluk.gov.tr. Erişim Tarihi: 10.10.2021
- Topbaş, A. (2015). *Sema Maraşlı'nın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim problemlerimiz üzerine düşünceler*. Ankara: Mikro Yayınları.
- Tozlu, N.; Yüce, B. N (2020). Hamdi Ülker'in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 575-597.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2014). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *İçinde Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi, ss.1-16.
- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli*

değişkenler açısından değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, A. (2018). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanları* (Yüksek Lisans Tezi). Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Extended Summary

An Examination Of Yeşim Saygın Armutak's Children's Novel "The House On The Coast Of The Swamp" In Terms Of Root Values

Purpose of Study: The aim of this research is to examine Yeşim Saygın Armutak's children's novel "The House on the coast of the Swamp" in terms of values education according to the root values specified in the 2019 Turkish Language Curriculum.

Research Questions: In Yeşim Saygın Armutak's children's novel "The House on the coast of the Swamp", which are the main values in the 2019 Turkish Language Curriculum? Can Yeşim Saygın Armutak's work "The House on the coast of the Swamp" be used as a useful educational material in transferring the main values to the students?

Literature Research: When the literature on the acquisition of main values to students is examined, articles related to this subject (Gürgil, Kılcan, Kılıçoğlu, & Kurtoğlu, 2019; Tozlu & Yüce, 2020; Eker & Ünlü, 2020), master's theses (Demir, 2019; Şahin, It can be seen that there are various studies such as 2019; Çoban, 2020; Çelik, 2021) and doctoral thesis (Gökalp, 2021).

Method: In this study, which was conducted to show which values exist in Yeşim Saygın Armutak's children's novel "The House on the Coast of the Swamp", a descriptive survey model, one of the qualitative research methods, was used. Since survey models are models designed to describe events or situations (Karasar, 1998), descriptive survey model was used in defining and classifying behaviors towards various values displayed by people in the novel "the House on the Coast of the Swamp".

Conclusion and Evaluation: Literary works are an effective material in gaining values education to individuals. Literary works contain the beliefs, customs, traditions, customs, traditions and customs of the society in which they occur. This feature of literary works shows the importance of their role in value transfer gösterir (Kardaş, 2018). The first learning place of values, which have an important moral place, is the family. However, in the globalizing world, the family may not be enough to transfer values. In such a situation, the society's need for schools and the teaching of values in schools is increasing day by day. For this reason, it is seen that the Ministry of National Education has recently given priority to various activities for students to gain values. In 2018, the curricula of some courses were renewed and a common section under the title of 'our values' was added to these programs. Within the scope of this title, there are 'ten main values' under the name of "friendship,

honesty, justice, patience, respect, love, self-control, patriotism, benevolence, responsibility". Yeşim Saygın Armutak's work titled "House on the Coast of the Swamp", the first edition of which was published in 2007, was also discussed in line with this purpose. 9 main values were determined in the 168-page novel named "House on the Coast of the Swamp". The most common of these were benevolence (8) and patience (8) values. These were followed by the values of love (7), friendship (3), honesty (3), self-control (3), respect (1), responsibility (1), justice (1). The fact that the work contains examples of the remaining root values, except for the patriotic value, shows that it is a resource that can be consulted for the acquisition of values. In addition, while some values are handled directly in the novel examined, sometimes it is desired to draw attention to the values by expressing the lack of those values. However, it is possible to say that in the work named "The House on the Coast of the Swamp", the hero of the novel is chosen by the author as a role model for the child reader, and it will help the children to adopt the main values by identifying with the hero of the novel. Based on the results obtained, it was seen that the values of patience and benevolence were handled the most in the children's novel named "The House on the Coast of the Swamp". After these values, it was determined that the values of love, friendship, honesty, self-control, respect, responsibility and justice were included respectively. Patriotism is not included in the novel. As a result of these findings, since it is thought that Yeşim Saygın Armutak's novel "The House on the Coast of the Swamp" can make a serious contribution to the acquisition of fundamental values to students, this work can be recommended as a good educational material.

ESRÂR DEDE DİVÂNI'NDA MEVLÂNÂ VE MEVLEVÎLİĞE DAİR UNSURLAR'

Mevlânâ And Elements Of Mevlevisim In The Esrâr Dede's Divân

Ceylan KAN

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

kanceylan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4006-604X>

Ruken KARADUMAN

Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

rukenkaraduman@bayburt.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-3059-9424>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim /October2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	13.07.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	21.09.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 129-150	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.971075

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

ESRÂR DEDE DİVÂNI'NDA MEVLÂNÂ VE MEVLEVÎLİĞE DAİR UNSURLAR¹

Mevlânâ And Elements Of Mevlevîsim In The Esrâr Dede's Divân

Ceylan KAN

Ruken KARADUMAN

Öz

Esrâr Dede, Mevlevîlik kültürünün Türk edebiyatına kazandırdığı önemli şairlerden biridir. XVIII. yüzyılda yaşamış olan Esrâr Dede, Mevlevî tarikatına kırklı yaşlarında intisap eder. Geç denilebilecek bir yaşta hayatının yönünü değiştiren şair, ömrünün son dokuz yılını Mevlevîlikle kendini bulma yolculuğuna adar. Şeyh Galîb gibi büyük bir şairin gözetiminde yetişen Esrâr Dede, hocasından aldığı terbiyeyi kültürel birikimi ile sentezler ve kısa zamanda birçok eser vücuda getirir. Tarikat içerisinde yetişmiş Mevlevî şairden de etkilenerek bu etkileşimi kendi şiir potasında eritir ve oldukça özgün manzumeler kaleme alır. Mevlevîlikte dedelik makamına kadar yükselen şair, ömrünün son demlerini Galata Mevlevîhanesi'nde uzlette geçirir. Esrâr Dede'nin manevi kimliğini şekillendiren Mevlânâ ve Mevlevîliğe dair unsurlar onun bir anlamda edebî hüviyetini de oluşturmaktadır. Bu çalışmada şairin divânından yola çıkılarak Esrâr Dede'nin Mevlânâ'ya bakışı ile Mevlevîlik kavramlarının onun zihninde ve manevi dünyasında nasıl karşılık bulduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Esrâr Dede, divân, tasavvuf, Mevlânâ, Mevlevîlik

Abstract

Esrâr Dede is one of the poets that the Mevlevî culture brought to Turkish literature. Esrâr Dede, who lived in the 18th century, joined the Mevlevî sect in his forties. The poet, who changed the direction of his life at an age that could be said to be late, dedicates the remaining nine years of his life to the journey of finding himself in Mevlevîsm. Esrâr Dede, who grew up under the supervision of a great poet like Şeyh Galîb, synthesizes the education he received from his teacher with his cultural background and creates many works in a short time. Esrâr Dede, who was also influenced by many Mevlevî poets who grew up in the sect, writes very original poems by melting this interaction in his own poetry pot. The poet, who rose to the rank of dede in the Mevlevî order, spent the last days of his life writing works in isolation in the Galata Mevlevî Lodge. The elements of Mevlânâ and Mevlevîsm that shape Esrâr Dede's spiritual identity also form his literary identity in a sense. In this study, starting from the poet's divân, Esrâr Dede's point of view towards Mevlânâ and how the concepts of Mevlevî correspond in his mind and spiritual world were tried to be determined.

Keywords: Esrâr Dede, divân, mysticism, Mevlânâ, Mevlevîsim

Giriş

Mevlânâ, fikir dünyası ve eserleri ile yaşamış olduğu çağdan günümüze kadar Türk edebiyatı üzerinde büyük ölçüde tesir eden önemli şahsiyetlerdendir. Onun tasavvuf yolculuğunda izlediği yol ve yöntemler, yüzyıllar boyunca tasavvufa yönelen birçok kişinin manevi dönüşümüne ışık olmuştur. Nitekim bu noktada Mevlânâ'dan sonra onun tasavvufi manada duyuş ve düşünüş şeklini sistemli bir düzene oturtan Mevlevî tarikatının tesiri büyüktür. Bu tarikatın sanata verdiği değer ve eğitim müesseselerinde izlenen yöntemler Klasik Türk edebiyatına birçok şair kazandırır. Mevlânâ felsefesinin ortaya çıkardığı manevi tesir, tarikata intisap eden birçok müridin iç dünyasını şekillendirir ve onların ruhunda yaşadığı değişimlerin aktarılmasına zemin hazırlar. Esrâr Dede de Mevlânâ ve Mevlevîliğin tesiri ile ruhunu tasavvuf ile arındıran, benlik algısından sıyrılıp bekaya ulaşmaya çalışan divan şairlerinden biridir.

Asıl adı Mehmed olan Esrâr Dede, H.1162/M.1748'de İstanbul Sütlüce'de doğar. Esrâr Dede'nin kendi el yazısı ile Sultan Veled Divânı kapağının iç kısmına yazdığı şu kayıttan:

“Vehebe'l-mülkü'l-feyyâzu'l-kavî ile'l-fakîr E's-Seyyid Mehmed Esrârü'l-Mevlevî İbn Ahmed-i Bîzebân bin Hasan ibn Osman sâkin-i bük'a-i Mevlevîyye der-Galata 1210.” anlaşıldığına göre şairin babasının adı Ahmed-i Bîzebân, dedesinin Hasan ve büyük dedesininki ise Osman'dır. Esrâr'ın, H.1210/M.1795-96'da yani ölümünden bir yıl önce Galata'daki belge niteliğinde olan bu notta, şairin Mevlevî olduğu, Galata'da ikamet ettiği bilgisi de yer alır (Horata 2019: 5; Genç 2018: 3). Esrâr Dede'nin Mevlevî tarikatına intisabından önceki hayatıyla ilgili detaylı bilgi bulunmamaktadır. Yalnız tezkiresinde yer alan “Es-seyyid Esrâr-ı şikeste-dil ser-âpâ müstagrak-ı gird-âb-ı mâ-sivâ ve gavta-hâr-ı lücce-i çûn ü çirâ âlûde-i çirk-âb-ı alâyık-ı dünyâ vü mâ-fihâ iken nâ-gâh gerden-i cân-ı nâ-tüvâne kullâb-ı mahabbet-i hanedân-ı Mevlevîyye güzerân ve dil-i nâ-çârımı bî-zârı gaile-i cân-u cihân idüp.” (Genç 2018: 20) ifadesinden yola çıkarak onun tarikata girmeden önceki hayatını tasavvuftan uzak biçimde, dünyevî zevklere önem vererek geçirdiğini ancak Mevlevîliğe geçtikten sonra huzura erdiğini söyleyebiliriz.

Tarikata girdikten sonra güzel sanatlardan biri ile ilgilenmek ve mizacına uygun bir mahlas almak Mevlevîliğin usullerinden biri olmuştur. Esrâr Dede tezkiresinde bu geleneği, Derviş Gamî'ye değindiği bölümde şu şekilde anlatır: “Kâ'ide-i kadîmeye göre bir derviş ikrâr dâde-i hizmet-i merdân olduk da tavr u tarzı şîve-i refâtına göre yahut zâd ü bût ve sebeb-i ikrârına müteallik ve münâsib mahlas-ı şâyânla tebcîl olunup eğer şiirden dahi vâyedâr olursa yine ismini bir mahlasla müterâdif iderler idi.” (Genç 1986: 238). Bu ifadeler aynı zamanda Esrâr Dede'nin niçin bir mahlas alma gereği duyduğunu da bir açıklar. Şair, şiirlerini “Esrâr” mahlası ile yazar. Bu mahlası tam olarak ne zaman aldığı bilinmese de tezkiresinde yukarıda bahsettiği

Mevlevî geleneği gereği tarikata intisap ettikten sonra aldığı tahmin edilir (Kasır 1996: 4-5).

Esrâr Dede'nin hayatındaki dönüm noktalarından belki de en önemlisi Şeyh Galîb ile tanışmasıdır. Derbeder bir hayatı olan Esrâr Dede'yi bulunduğu karanlıktan çıkararak Şeyh Galîb'dir. Galîb, Esrâr'ın içindeki cevheri fark etmesini sağlar ve ömrünün son dokuz yılını dolu dolu geçirmesine vesile olur (Genç 2018: 3). Esrâr Dede bir gazelindeki:

Sâyesinde başıma şems-i hidâyet doğdı
Hazret-i Gâlib'e bir bende-i maglûb olalı (G.235/6)

beyti ile Galîb sayesinde başına hidayet güneşi doğduğunu dile getirir.

Esrâr Dede'nin edebî kişiliğini zenginleştiren hususların başında Mevlevîlik kültürü gelir. O, her ne kadar çağının büyük şairleri arasında anılmasa da özellikle Mevlevî tarikatı çevresinde beğenilen ve çokça okunan bir sanatçıdır. Hem tasavvuf kültürüne hem de Mevlevî tarikatının usul ve kaidelerine hâkim olan şair, bu alandaki bilgisini duygularıyla bütünleştirerek özellikle gazel, muhammes, müseddes ve rubai türünde çok güzel şiirler kaleme alır (Kasır 1996: 29-30). Ömrünün son demlerini Galata Mevlevîhanesi'nde uzlette eser yazarak geçiren Esrâr Dede, bir Mîraç gecesi vefat eder. Fatin Tezkiresi'nde şairin ölüm tarihi H. Recep 1211 olarak kaydedilir. Ömrünün en verimli zamanında 49 yaşında vefat eden şair, kendi gibi Mevlevî bir şair olan Fasih Dede'nin yanına defnedilir. Esrâr Dede, genç yaşta vefat etmesine rağmen arkasında birçok eser bırakır. O, edebiyat tarihine kendisine asıl ün getiren divânı dışında Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye, Fütüvvet-nâme, Mübârek-nâme ve Lügat-i Talyân gibi birçok eser kazandırır (Horata 2019: 20).

Esrâr Dede Divânı'nda Mevlânâ ve Mevlevîliğin İzleri

Mevlânâ

Mevlevîlik felsefesi, Mevlânâ'nın tasavvufî görüşleri üzerine kurulmuştur. Bu anlayış çerçevesinde yetişen her Mevlevî, Mevlânâ'ya derin bir sevgi ile bağlıdır. Onun fikirleri ile beslenen tasavvuf ehli; onu doğru anlamak, açtığı yolda yürümek için özel bir çaba içerisine girmiştir. Mevlânâ'nın hakikate varma gayesi ve bu gayeye ulaşmak için izlediği yolun etkisi yüzyılları aşarak devam eder. Bu etki, Esrâr Dede'nin de kalbine uğrar ve orada adeta kök salar. O andan itibaren Mehmed'in Esrâr olma yolculuğu başlar. Şair, divân boyunca Mevlânâ'ya olan sevgisini, saygısını ve bağlılığını sık sık dile getirmiştir. Divânda yer alan 5, 6, 7, 8 ve 9. kasideler Mevlânâ'ya yazılır. Bunların dışında şair, birçok rubaisini ve beyitlerini de onun etrafında şekillendirmiştir.

Esrâr Dede, Mevlânâ'yı İslam inancının başta peygamberler olmak üzere en kutsal değerleri ile anar ve onu bu kompozisyonun bir parçası olarak

görür. Şaire göre Mevlânâ, Allah'ın isimlerinin âleme yansımasıdır ve onun gelişi peygambere Miraç gecesi müjdelenmiştir. Bu müjde, sadece Hz. Muhammed'e değil bütün peygamberlere verilir:

*Olup ismi Celâl ism-i Celâl'in mazharı oldu
Her esmânun müsemması Celâlü'd-dîn-i Rûmî'dir (K.8/5)*

*Ey mazhar-ı evvelîn olan Mevlânâ
Ey mefhar-i âhirîn olan Mevlânâ
Sen cümle peygâmlere tebşir oldun
Ey pîr-i ricâl-i îin olan Mevlânâ (R.1)*

Hız. Muhammed, ledün ilminin aynası olarak ifade edildiğinde Mevlânâ da bu ilmi anlatan tûtüye teşbih edilir. Şair, tasavvuf yolunda Hız. Muhammed ile beraber Mevlânâ'nın da ihsanına muhtaç olduğunu söyler. Esrâr Dede'ye göre Celâleddin-i Rûmî zamanın Hızır'ı, İsa'sıdır. Onun gelişi İncil'de müjdelenmiş ve o, Mesih'in remzi olmuştur. Divânda Mevlânâ, birçok peygamberler ile birlikte anılmasının yanı sıra kendisi de aşk elçisi olarak zikredilir. Mesnevi ise ona indirilen ayettir:

*Muhammed bir ledün âyînesidir lâ-mekân içre
Anın tûtü-i gûyâsı Celâlü'd-din-i Rûmî'dir (K.8/9)
Mübeşşer oldu İncil içre âyin-i semâ'ından
Mesih'in remz ü imâsı Celâlü'd-din-i Rûmî'dir (K.8/10)*

*Hakk anı peygamber-i 'aşk eyledi
Mesnevî'dir âyet-i Monlâ-yı Rûm (K.6/8)*

Şair, bir beytinde ise Hız. Muhammed hakkında bildirilen, *sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım*, kutsi hadisini hatırlatan benzer bir ifadeyi Mevlânâ için şöyle kullanır:

*Zuhûr etmese 'âlemler etmez idi zuhûr
Heme 'avâlîme ihyâ Celâl celle celâl (K.9/3)*

Esrâr, mana arayışında birçok durum ve kavramı Mevlânâ ile ilişkilendirir ve olayları bu ilişki içerisinde yorumlar. Şair, Hallac-ı Mansur'un varlığın birliği simgesi haline gelen "Ene'l Hakk" söyleminde Mevlânâ'yı görür ve Mansur'un Mevlânâ'nın feyzi ile bu hakikate vardığını düşünür. O, dört kutsal kitabın mealini Mevlânâ'nın eserinde okurken Kur'an-ı Kerim'in anlamını da onun sohbetlerinde duyar:

Sakın Mansûr'u feyz-i Mevlevîden bî-haber sanma

"Ene'l-Hakk"ın da ma'nâsı Celâlü'd-dîn-i Rûmî'dir (K.8/17)

Ma'nî-i Kur'ân'a olur âşnâ

Gûş-zen-i sohbet-i Monlâ-yı Rûm (K.6/9)

Şair, divânında Mevlânâ'nın kendi üzerindeki etkisine de değinir. Şair, derûnunu Mevlânâ'nın kapısında âhlar ile doldurur ve onun yoluna ikrar ettikten sonra mal ve mülkten vazgeçer. Bu vazgeçiş onun bu yolda ilerlemesi neticesinde iki cihana yayılır. O, artık iki âlemden de el çekmiştir:

Âhlar var ki derûnumda benim

Yâdgâr-ı der-i Mevlânâ'dır (K.7/6)

Râh-ı Mevlânâ'ya ikrâr eyledi

Terk-i mâl ü mülk ü a'kâr eyledi (K1t.6/6)

İki 'âlemden el çekmiş garib ü bî-nevâ Esrâr

Hemân dâ'im temennâsı Celâlü'd-din-i Rûmî'dir (K.8/18)

O, Mevlânâ'nın yolunda yürüdüğü için şükretmektedir. Şair, bunu her fırsatta dile getirir ve bulduğu saadeti, başkalarının da tatmasını ister. Bundan dolayı bazı beyitlerinde insanları Mevlânâ'nın yoluna teşvik etmek gayesiyle çeşitli nasihatlerde bulunur:

Gevher taleb eylesen var dergehine yüz sür

Kimyâ-yı sa'âdetdir hâk-i reh-i Mevlânâ (G.9/12)

Sây-i Monlâ Celâlü'd-din'e gel

Tâ cemâlin 'arz ede Mevlâ-yı 'aşk (G.142/10)

Bu mülkün kâr-fermâsı Celâlü'd-din -i Rûmî'dir

Bu devrin feyz-bahşâsı Celâlü'd-din-i Rûmî'dir (K.8/1)

Mevlevîliğe Dair Unsurlar

Mesnevi

Mesnevi, Mevlânâ'nın en önemli eserlerinden biri ve Mevlevî tarikatının başyapıtıdır. Farklı kültürleri sentezleyen bu eserde; ilahi âlemin, hakikatin ve varlığın sırları çeşitli remizlerle ve hikâyelerle anlatılır. Tasavvufî derinliği olan bu eser, Mevlânâ'nın sırlarına ayna olur. Mevlevîler, Mesnevi'nin nüktelerini çözerek tasavvuf yolunda ilerler (Güllüce 2007: 288-289). Esrâr Dede'nin tasavvufî dünyasında Mesnevi önemli bir yer edinir. Şair, hayatının keşmekeşinden sıyrılarak Mesnevi'de anlam arayışına koyulur. O, Mesnevi'nin gizemini çözdükçe ruhunda aşkı, samimiyeti, mutlak varlığı keşfeder. Eseri aşk yolculuğundaki feyzi, ışığı yapar ve eser, tasavvufî yolunu aydınlatır. Esrâr, Mesnevi'ye bazen kutsal bir anlam yükler. Bazen de maneviyat ikliminde Mevlânâ'yı piri olarak ifade ederken Mesnevi'yi de pirinin kerameti şeklinde zikreder:

Mesnevî'yi kible-i tahkîk edelden rûhuna

Hâlet-i feyz-i nefes Esrâr'dan zâhir olur (G.52/6)

Mim Monlâ-yı Rûm'dur pirim

Mesnevîsi gibi kerâmeti var (K.11/28)

Mesnevi, gizli hakikatleri konu alan ve manevi kurtuluşa ulaştıran ledün ilmini öğretir. Şair, bu ilme vakıf olmak isteyenlere Mesnevi'yi kaynak gösterir ve Ârif olup Mesnevi'nin sırlarını gönlünde bir deniz gibi coşturmak gerektiğinden dem vurur:

'Ayn 'ilm-i ledünnîden ders al

Ya'ni var Mesnevî oku hem-vâr (K.11/18)

'Ârif-i âgâh olup sırr-ı 'ülûm-ı Mesnevî

Sinesinde cûş kılsın dâ'imâ 'ummân gibi (Kıt.3/5)

Esrâr'ın Mesnevi'ye bakış açısı bütüncüdür. Şair, Mesnevi'nin sadece Kur'an-ı Kerim'in değil dört büyük kitabın sırlarını da içerdiğini söyler. Bu bağlamda Mesnevi, tüm dinleri kucaklar. O, herkesin talebine açıktır. Eserin sesine kulak verenlerin gönlü aydınlanır, maneviyatı yücelir:

Âyet-i çâr-sebak ser-tâ-ser

Ma'nî-i defter-i Mevlânâ'dır (K.7/4)

Dersin olursa Mesnevi keşf ola feth-i ma'nevi

Rûşen olur gönlün evi dinle sadâ-yı "bi-ş'nev"i (G.248/8)

Şair, Mesnevi'yi aşk hasretine düşenlerin şifası olarak görür. Bu fikrini de Mesnevi'nin feyzi ile olgunlaşan hocası Şeyh Galib üzerinden anlatır. Mesnevinin şerhi Şeyh Galib'in aşk hasretinin dermanı olmuştur ve bundan başka şifa arayışı da anlamsızdır:

Olsa gulâmı çok mu Esrâr gedâsı Gâlib'in

Mürşid-i tab'im oldu bu hüsn-i edâsı Gâlib'in

Haste-i 'aşka bes bu ihsân-ı devâsı Gâlib'in

"Hazret-i Mesnevi'dedir şerh ü şifâsı Gâlib'in

Sarf-ı nigâh edip 'abes şerh-i şifâyâ neyleyim" (Tah.9/7)

Mesnevi'nin yazılmasına vesile olan kişi, Mevlânâ'nın müridi Hüsameddin Çelebi'dir. Çelebi, Mevlânâ'nın gününün her deminde irticalen söylediği sözleri kayda geçirir. Bu kayıtlar özel bir zamandan ziyade Mevlânâ sema yaparken, yemek yerken, sohbet ederken, çarşı, pazar, bağ, bahçede gezerken hatta hamamdayken oluşturulur (Örs ve Kırlangıç 2015: 22). Divânda, Mesnevi gibi önemli bir eserin zuhur etmesinde büyük bir payı olan Hüsameddin Çelebi'ye şöyle yer verilmektedir:

Hep nüsha-i Mesnevi ser-â-pâ zâtı

Bu Mesnevi el-ân Hüsâmüddin'dir (R.51)

Mesnevi, "dinle" sözü ile başlar. Bir davet hüviyetindeki bu seslenişin Farsçadaki karşılığı "bişnev" dir. Kur'an-ı Kerim'in "oku" emri ile başlayan nidasını Mevlânâ gönlüyle dinler ve Kur'an-ı Kerim'in sırlarına vakıf olur. O, bu sırları Mesnevi'de kaleme alırken de söze "dinle" diyerek başlar. Bu sebeple dinlemek, Mevlevîler için önem arz eder. Onlar, başta Kur'an-ı Kerim'e daha sonra da Mesnevi'ye kulak verirler. Çünkü Mesnevi'nin her bir lafzı kutsal kitabın bir sırrıdır. Bu sırlar çözüldükçe ârif, gönül Kâbe'sinde âkif olur:

Nedir ma'nâ-yı "bi-ş'nev" istimâ' et sırr-ı Kur'ân'ı

O lafzın nokta-i bâsı Celâlî'd-din-i Rûmî'dir (K.8/13)

Sırr-ı 'Ali'ye vâkıf ol dil ka'besinde 'âkif ol

Nokta rümûzun 'ârif ol dinle sadâ-yı "bi-ş'nev"i (G.248/4)

Divânda kimi beyitlerde Mesnevi kastedilerek eserin ismi yerine "bişnev" istiaresinin kullanıldığı görülür. Esrâr Dede, Mevlânâ'nın "dinle" davetine gönülden icabet etmiş; herkesin de Mesnevi'nin sesine kulak

vermesini istemiştir. Divânda yer alan 248. gazel bu amaç ile kaleme alınır. Esrâr, Allah'ın bir vahyi olarak tanımladığı Mesnevi'ye Hakk'ın sesini duymak isteyenlerin kulak vermesini ister. O seste âlemin manası, gönül bilgisinin sırrı, aşkın kanıtı gizlidir:

*Bir 'ârife kul et özün andan ayırma hiç yüzün
Dinler isen Esrâr sözün dinle sadâ-yı "bi-ş'nev"i (G.248/22)*

*Vahy-i Hudâ'dır Mesnevi şer'-i bekâdır Mesnevi
Hak'dan sadâdır Mesnevi dinle sadâ-yı "bi-ş'nev"i (G.248/7)*

*Gör âlem-i ma'nâ nedir sırr-ı dil-i dânâ nedir
Bil feyz-i Mevlânâ nedir dinle sadâ-yı "bi-ş'nev"i (G.248/29)*

Semâ

Semâ, sözlükte duymak, işitmek manasına gelir. Kavramın terimsel karşılığı; mûsikî nağmeleri dinleyerek vecde gelmek ve bu coşku ile dönerek raks etmektir. Bu raks, zamanla Mevlevîlerin ibadet etme şekli olur ve Mevlevî literatüründe yerini alır. Mevlevîler, ritim ve müzik eşliğinde sağdan sola, kalbin etrafında çark atıp dönerek semâ ibadetini icra ederler (Top 2001: 77-78). Gölpınarlı (1963: 40) semâyı şu şekilde tanımlar: "Musikiye uyup sağdan sola, hırkalıysa sağ eliyle hırkasının yakasını tutup göğsünü biraz açarak, sol eliyle, bel hizasında, hırkanın sağ yanını, açılmaması için tutarak; tennûreliyse kollarını açarak dönmek.". Mevlânâ ile başlayan semâ, zaman içerisinde sistemleşerek Mevlevîlerin ibadet şekli olur. Esrâr Dede, piri Mevlânâ'nın aşkını somut olarak gösterdiği semâya büyük bir tutku ile bağlanır. Şair, divânında sık sık semâya atıfta bulunur; manevi öğretisini yansıtan birçok anlatısını semâ kavramı etrafında şekillendirir. Mevlevîliğe özgü bu ibadet, Allah'ın en yüce tecellisi olarak ifade bulur. Semâ aşk ehli için mutlak hakikatin gözüdür, vahdet risalesidir:

*Ey Mevlevî özge bir edâdır bu semâ'
Âsâr-ı zuhûr-ı kibriyâdır bu semâ'
Başdan başa 'ayn-ı Hak'dır ehl-i 'aşka
Mecmû'a-i vahdet-i Hudâ'dır bu semâ' (R.75)*

Semâ'nın Mevlevî dünyasındaki önemi, yaşattığı vecd halinden kaynaklanmaktadır. İlahi aşkın ruha verdiği coşkunluk, insana asıl vatanını hatırlatır. Bu feyz ile tasavvuf ehli semâ etmeye başlar. Anlatılmayanı yaptığı hareketlerle anlatmaya çalışır. Semâ anında maddi sınırlar aşılır, her şey saydamlaşır, kul ile yaradan arasındaki perde kalkar. Böylece ruh, asıl olana

karşı özlemine bir nebze dindirir. Bu durum Mesnevi'de neyin kamışlıktan ayrı düşmesiyle temsil edilmiştir. Ney de tıpkı ruh misali ana vatanına özlem duyar. Bu özlemin vuslat anı ise semâdır:

Ney cüdâlıktan şikâyet eyleyip

Aglar Esrâr 'âşıkân eyler semâ' (G.132/9)

Şair, bazen de İslamî değerlerle beraber işleyerek semâyâya kutsal bir anlam yükler. Esrâr, Miraç gecesinde Mevlânâ'nın geleceğinin müjdelenmesi ile beraber semânın dert ehline farz olduğunu anlatır:

Müjde-i teşrîf -i Monlâ vahy olup Mi 'râc 'da

Farz oldu ehl-i derde ol gece gûya semâ' (G.4/10)

Esrâr Dede, İlahî aşk ateşini gönlünde yaktığından beri baktığı her yerde Allah'ı görmektedir. O, bu manevî olgunluğa semâ ile ulaşır; hakikatin sırrına vakıf olur. Şair, bu sırda vahdeti bulur, manevî hazzı yaşar ve irfanını besler. Benlik arayışında doğru yolu Mevlevîlikte bulurken dünya var oldukça semâdan vazgeçmeyeceğini vurgular:

Hem etdi ketm-i hakikat hem etdi vahdet 'ayân

Bir özge ma'nevî tevfikdir semâ'-ı safâ (G.4/5)

Semâ'-ı Mevlevî gösterdi bende "semme vechu'llâh"

Ben o mihrâb döndükçe bu devrân dönse çevrilmem (Eb.1)

Divânda 132. ve 133. gazeller "eyler semâ" redifi ile yazılmıştır. Esrâr Dede, bu gazellerinde canlı cansız ayrımına gitmeden her şeyin semâ ettiği fikrini ifade eder. Melekler, güneş ile beraber tüm gezegenler, âşıklar, gül, bülbül ve daha birçok unsur semâ halinde tasavvur edilir. Şairin ahı semâhaneyi doldururken o ahın feyzi ile güneş, ay ve zühre yıldızı dahi semâ etmektedir:

Dolanır pir âmenim etfâl-i eşk

Tarf-ı beyti kudsiyân eyler semâ (G.132/6)

Çün o şems-i lâ-mekân eyler semâ

Zerre-veş mihr-i cihân eyler semâ (G.132/1)

Âhum semâ'-hâne-i eflâkı doldurup

Hurşîd ü mâh u zühre eder bî-direng raks (G.125/3)

Semâ esnasında genellikle Mesnevi'den bölümler okunur. Bir müzik eşliğinde okunan bu bölümlerin ritmi ile semâ edilir. Şair, kendi gazelinin de semâyâ feyz olacağını düşünmektedir. Onu yazmaya da semâ yapmaya da teşvik eden İlahî aşk şarabıdır:

*Semâ' eyler şarâb-ı feyz ile mevc-i sabâdan tâk
Külâh-ı Mevlevîdir hûşeler bu bâg-ı dervişe (Kıt.13)*

Ney

Ney, Mevlevîliğin özünü temsil eder. Tarikata giren mutasavvıfın aşk serüveni neyin hikâyesi gibi başlar. O, bu serüvende bir ney misali acı ve hasretle yoğrulup insan-ı kâmil olur. Mevlânâ ve onun izinden gidenlerin hallerini doğru yorumlamak için neyin deruni anlamına vakıf olmak gerekir. Çünkü neyden gelen her tını, mutasavvıfın gönlünde ayrı bir anlam taşır. Bu derûnîlik, ârife insân-ı kâmil olma yolunda rehberlik eder. Mevlânâ, neyin sesindeki aşk feryadını kalbiyle duyar. Her nağmesindeki ince manayı çözer ve çözdükçe ona âşık olur. Bu aşk, onun cezbesinin ilhamı olur. Neyin feryadı karşısında Mevlânâ, tir tir titrer; aşkın alevinde erir. Neyden gelen her ses onun irfanını besleyen bir hikmet damlasına döner. Bu damlalar, hikmetler denizine dönüşür Mesnevi'de kelam olur, ruh olur. Mevlevîler bu mana denizinin sırlarını çözerek hikmet denizinde boğulurlar. Bu yüzdendir ki Mesnevi “dinle neyden” diye başlar.

Başta Mevlânâ olmak üzere Mevlevîleri yanık sesiyle yakan kavuran neyin tasavvuf ve İslam inancında farklı anlatılarla hikâyeleri rivayet edilir. İslam inancına göre; Hz. Muhammet, Hz. Ali ile sohbet ettiği bir gün ona İlahî aşkın sırrı ve hakikati ile ilgili bir gizemi açıklar. Bu sır, o denli ulvidir ki Ali bu sırrın azametine sığmaz. Bu hal ile baş edemeyince de ona emanet edilen sırrı boş bir kuyuya anlatır. Boş kuyu, o anda sular ile coşar, taşar. Taşan suyun feyzi ile kamışlıklar oluşur. Bir çoban kamışlıktan bir parça kopararak çeşitli yerlerinden deler ve bugün ney dediğimiz aleti yapar. Neye üflediği an, neyden çıkan nağmeler bir feryat misali etrafa yayılır. Tesadüfen oradan geçen Hz. Muhammet, bu feryadın sesindeki sırrı tanır ve derhal Hz. Ali'yi çağırır. Ona emanet ettiği sırrı faş edip etmediğini sorduğunda ise Ali, dayanamayıp boş bir kuyuya anlattığını söyler. Böylece ney, o günden bu yana Hakk sırrının sesi olur (Pakalın 1993: 689).

Ney, Mesnevi'de insanın var olma serüveninin simgesidir ve insanın asli vatanından ayrılışını anlatır. O, tasavvuf dünyasında bir tınıdan ziyade özün, aşkın, hasretin yanık sesidir. Aşkın feryat halini aldığı neyin bir başka hikâyesi ise şu şekildedir: “Ney, bir zamanlar, kendi asıl vatani sazlık, kamışlık bir bölgede hemcinsleriyle birlikte yaşamaktadır. Onu oradan keserler, pissin olgunlaşsın, içi boşalsın diye, gübre yığınının içine sokarlar, o karanlık ve pis yerde kalır. Çile çeker, sabır ve tahammül gösterir. Sonunda, içi bomboş hale gelir, rengi sapsarı olur. Oradan çıkarırlar, üzerine delikler

açarlar. Ağız kısmından üfürülünce, kalpleri yakan bir ses ile feryada başlar. Bu feryadı, asıl vatanından (neyistân, kamışlık) olan ayrılığının doğurduğu hasretten kaynaklanmaktadır. O, nameleri ile ötelerin mükemmelliğini, ötelerin güzelliğini terennüm etmektedir. Kamış, içi boşalmadan yani fenâ halini, yokluk, hiçlik makamını elde etmeden, ötelerin ruhanî soluklarını haykıramaz.” (Cebecioğlu 2000: 203).

Mevlânâ, Mesnevi'sine “dinle neyden” diye başlayıp sonraki ilk on sekiz beytinde neyin feryadındaki sırta temas eder. O sırtı ancak insan-ı kâmil olanlar, gönül ile duyabilmektedir. İnsan-ı kâmil olma gayesiyle tasavvuf yoluna giren Esrâr Dede, divânında ney kavramını Mevlevî anlayışına uygun olarak işler. Onun neyden duyduğu her tını ruhunu besler. Şair, genellikle neyden bahsettiği beyitlerinde onu semâ ibadeti ile birlikte ele alır. Neyin ayrılık feryadı, ten kafesine hapsolmuş ruhun sesidir. Mevlevîler bu ayrılık acısını semâ yaparak dindirirler. Çünkü semâ, ruhun mutlak hakikate en yakın olduğu anın adıdır. Esrâr Dede, neyin ayrılıktan şikâyet eden feryadı karşısında ağlar, âşıkalar ise semâ eder:

Dal def ü nây ile semâ' eyle

Sine-gûyân u zâr ol devvâr (K.11/8)

Ney cüdâlıktan şikâyet eyleyip

Ağlar Esrâr 'âşıkân eyler sema (G.132/9)

Kutsal kitabın sırlarını Mevlânâ ve onun öğretisinde bulan şair, nefes kavramını ayet, Mevlânâ ve ney ifadeleri ile uyum içerisinde kullanır. Esrâr, ruha üflenen nefesin sırrını Mevlânâ'nın ve neyin soluğunda bulur. O, “ol” emrinin esrârını Mevlânâ ve ney üzerinden açıklar:

Sırr-ı “nefahtü fihî” dem-i Mevlevî-i Rûm

Feyziyle âdem oldu dem-i nây-ı istivâ (K.12/22)

“Kün” sırrını fehm etmege âyin-i Mevlânâ'ya bak

Gûş et sadâ-yı nâydan neymiş zuhûr-ı müntehab (G.17/15)

Bazı beyitlerde ney, Hz. Musa ile zikredilmektedir. Esrâr Dede'ye göre Musa: “Yâ Musa âlemlerin Rabbi olan Allah benim ben.” ayetini neyin sesinde duyar. Bu sesi işiten Musa, Sina Vadisi'nde semâ eder. Söz konusu ayet, mutribin Kur'an okuyan sesinde de yankılanır. Neydeki her hû onun kadehine atfedilir:

Şu 'le-i âvâz-ı ney âvâze-i “inni enâ”

Mûsi-i hayret-zede-dil vâdi-i Sinâ semâ' (G.131/9)

*Kur'ân-ı hakâyık okuyup mutrib-i hoş-gû
"İnni ene" tahkîkin eder nâle-i her sû
Peymânesine atf olunur neydeki hû hû
Esrâr budur ders-i sebak-h'ân-ı semâ'a (Mur.19/5)*

Neyin sesi Allah'ın davetine icabet etmeyi emreder. Şair, bu fikrini bir ayete iktibasla anlatırken kendisinin de bu davete icabet edenler arasında olduğunu belirtir. Neyin ateş, gam, keder dolu derunu ile özdeşleşir:

*Nâydan emr-i "ecîb û dâ'îya'llâh" gelmese
Etmez idi enfûs ü âfâka istilâ semâ' (G.131/8)*

*Missâl-i nây derûnum dolup bir âteşle
Zebânım eyledi gûyâ Celâl celle celâl (K.9/32)*

Aşağıdaki beyitte ney, sûra benzetilmektedir. Şair, İlahî aşk coşkunluğunu yaşadığı meclisi mahşerden farksız görür. Neyin ahı, feryada yol açtığından ney, meclisteki kavga sebebi olur:

*Mutrib bu ney mi sûr mu sâki bu mey mi hûn mu
Fark olmadı gitdi hele mahşer mi yâ bezm-i tarab (G.17/8)*

*Durmaz edersin âh âh feryâda açdın şâh-râh
Ey ney bu meclisde yine gavgâya hep sensin sebeb (G.17/9)*

Esrâr, neyin gül bahçesinde bülbül ile aşk davası güden sesinden Hallac-ı Mansur'un ve Mecnun'un davasındaki nağmenin anlamını çözer. Çünkü her iki ses de aşk ile inim inim inlemektedir:

*Nevâ-yı da'vi-i Mansûr u Kays'ı anladım Esrâr
Bugün gülşende ney da'vâ-yı 'aşk etdikçe bülbülle (G.216/5)*

Şair, beşeri aşk teması içerisinde neyin yanık sesine değinir. Ona göre neyin inlemesinin sebebi; bad-ı saba sayesinde sevgilinin saçlarından yayılan kokunun tesiri ile feryat eden âşıklardır. Ney, bu feryada kayıtsız kalmaz; aşığın feryadına eşlik eder:

*Zülfünden erişdi câna bir bâd
Oldum o hevâlar ile ber-bâd
Çıkдықça nevâ-yı âh u feryâd
Sûzân eder ney-i gelûyu (Mur.20/4)*

Kudûm, Rebâb, Def, Kûs.

Mevlevî semalarında kullanılan aletlerden biri de kudümdür. Gövdesi bakır ve pirinçten yapılmış ve üzerine deri geçirilerek birbirine ekli iki daireden oluşan bu alet, uçları yuvarlak iki değnek yardımı ile çalınır (Cebecioğlu 2000: 160).

Mevlevî musikisinin ritmik uyumunda önemli bir işlevi olan kudümün sesi, Esrâr Dede'nin mısralarında İlahî aşk çağrısına, af dileme şekline dönüşür. Kudümün sesini duydukça ayın yapanlar, semâ ederek vahdete yürür. Şair, bu hali kıyamete benzeter ve duyduğu sesler ile kendinden geçer:

*Kaf kudümün sadâsını dinle
Ki eder Hakk'a zikr ü istigfâr (K.11/21)*

*Ey Mevlevî birlikde devâm eyle dilek
Geldikçe sadâ kudümdan düm düm tek
Ferdin kudemin kudümdan ahz eyle
Vahdetde medâr alıp semâ' eyleyerek (R.90)*

Mevlevî ayinine tınısı ile eşlik eden aletlerden biri de rebaptır. Yaylı çalgıların ilk örneklerinden olan rebap, özellikle dinî musikide kullanılır (Bayrakçı, 2015: 144). Esrâr Dede, baharın geldiğinin habercisi olan bülbül sesi ile rebabın tınısı arasında bir ahenk olduğunu düşünür. Bu ahenge rebap dışında ney ve saz da eşlik eder:

*Peyâm-ı 'id verip nev-bahâra bülbüller
Nevâsı oldu hem-âheng-i nây ü çeng ü rebâb (K.13/9)*

Şair, rebap ve sazın sesini ateş saçan bir çeşmeye teşbih eder. Bu benzerlik ilgisi, çıkan seslerin yakıcılığından kaynaklıdır. Duyulan her tını, ruhu yakıp kavuran bir sese dönüşür. Şair, bu inleme ve figanın bitip bitmeyeceğini merak eder. Saz ve rebaptan onu şenlendirecek bir ses duyma beklentisi içerisindedir:

*Çeşme-i âteş-feşân oldu yine
Şu 'le-i âvâze-i çeng ü rebâb (G.19/9)*

*Âyâ bu enînü bu figân bitmeyecek mi
Esrâr çalınmaz mı rebâb-ı tarab-engîz (G.111/6)*

Mevlevî ayininde kullanılan diğer çalgı aletleri def ve kûstur. Esrâr Dede, bu aletleri semâ'ın ve Mevlevî musikisinin bir parçası olarak görür. Def ve kûs, mutribin elinde feyze dönüşür. Çıkan sesler tasavvuf ehlini semâ'a yöneltir:

Eyle teşrîf-i kudûmun bizi ey kaşı kemân

Mutrib-i dil niçe bir sine döge çün def ü kûs (G.115/2)

Çile ve Halvet

Farsça kökenli çile sözcüğü kırk manasına gelir. Tasavvufta bu süre, tarikat mensuplarının usulüne göre ruhu terbiye etmek için ayırdıkları zamanı simgeler. Halvet ile aynı manayı taşır. Tarikatların çile eğitimi ve süresi birbirinden farklıdır. Genel olarak 40 günü simgeleyen çile eğitimi Mevlevîlikte, 1001 gün sürer. Müridin manevi yolculuğunda ilk zorlu sınavı olan çilenin amacı, ruhu nefsi duygulardan arındırmaktır. Çile ile mürid, bir anlamda nefesine savaş açar. Bu disiplin sürecini şeyhinin gözetiminde tamamlarken bir yandan da onu model alır. Şeyhten adap, erkân ve davranış kurallarını öğrenir. Mevlevîlerin çile anlayışı hizmet temellidir. Mevlevî mutfağında başlayan çile eğitimi, ayakçı, pazarcı, bulaşıkçı gibi hizmetlerle devam eder. Tüm bunların yanında mürid, çilesi boyunca güzel sanatlardan biri ile de ilgilenir ve kendini bu alanda yetiştirir (Demirci 2007: 10-108).

Esrâr Dede, hocası Şeyh Galîb'in denetiminde çile eğitimini tamamlayarak mutlak hakikate açılan kapıyı aralar. O, İnsan-ı kâmil olma yolunda gönlünü ve ruhunu arındırır. Esrâr, Mevlânâ'nın dergâhında halvete çekilir ve orada aşkın cömertliğine tanıklık eder:

Sâha-i halvetkede-i 'aşkıdır

Dergeh-i cem 'iyyet-i Monlâ-yı Rûm (G.9/7)

Şair, çilesini tamamlayanların Mesnevi'nin sırlarını anlayacak dereceye geldiklerini düşünmektedir. Mesnevi'nin nüktelerinde saklı olan sırlar, çilesini tamamlayan müritlerin kulaklarını delecektir:

Kıldılar çille-i meydânlarını tekmiî

Delicek gûşlarını nükte-i sırr-ı "bi-ş'nev" (Kıt.5/3)

Halvet esnasında mürit, inzivaya çekilir; ruhu ve gönlü ile baş başa kalır. Bu hal ise Esrâr'a Hz. İsa'yı hatırlatır. Şair, halvete çekilmesi ile Hz. İsa'nın feleklere çekilmesi arasında yaşattığı manevi haz yönünden benzerlik kurar. Onun ruhu da halvette iken böyle yüce bir mertebeye çıkmaktadır:

Halvetgeh-i eflâkda rûhu'l-kudsüm

Dergâh-ı "arefnâk"da rûhu'l kudsüm (G.135/11)

Şair bir beytinde, zahit tipine benzer bir şeyh profilini halvet kavramı üzerinden izah ederken şeyhin halvete girme sebebinin Hak için değil, günahlarını gizlemek için olduğunu nükteli bir üslup ile şöyle dile getirir:

Bi'llâh degildir Hak için halveti şeyhin

Hep etdiği ma'şiyeti ketm etmek içündür (K1t.12)

Çerağ

Çerağ; fitil, mum manasına gelir. Tasavvufta kandil ve çerağlar birer eşyadan ziyade, tarikatın aydınlığını simgeleyen sembollerdir. Kulun tarikata girmeden önceki karanlık dünyası tarikata intisabı ile aydınlanır. Çerağ, ruhun aydınlığa geçişinin remzi olur. Tarikatlarda ayinler, ilkin ölü bir ışığı andıran meydan odasında başlar. Ayin ilerledikçe mum sayısı artırılır. Yakılan çerağlarla beraber ruh aydınlanır ve Hakk'a kavuşur. Hatta çerağlar Hakk'ın sembolü olur. Böylece tarikat ve tasavvuf yaşamında soyut olan tanrı, somut olarak ifade edilir. Çerağa bu denli özel anlam yüklenilmesinin nedeni Kur'an-ı Kerim'e dayanır. Kur'an'ın çeşitli ayetlerinde Allah'ın nurdan yaratıldığına ve kendisini kandile benzettiğine değinilir. Nur Suresi 35. ve 36. ayete göre; "Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nuru, içinde lamba bulunan bir kandile benzer. Lamba cam içerisindedir. Cam sanki inciden bir yıldız. Ne doğuya ve ne de batıya mensup olmayan mübarek bir zeytin ağacının yağından yakılır. Öyle mübarek bir ağaç ki, neredeyse ateş değmese de yağ ışık verir. Işığı parıl parıldar, Allah dilediği kimseyi nuruna iletir..." (Göktaş ve Kaya 2007: 478-481).

Çerağ mefhumu Mevlevî öğretisinde önemli bir yere sahiptir. Tarikatta, çerağlar ile özel olarak ilgilenilir. Diğer varlıklar gibi çerağın da canı olduğu düşünülür ve bundan dolayı çerağı "yakmak" fiili yerine "uyandırmak" eylemi kullanılır. Çerağların uyandırılması için görevliler mevcuttur. Bu görevlilere çerağcı adı verilir. Gün batımında Mevlevî meydanında bir çerağ yakılır ve akşam olunca da dergâhın tüm çerağları bu çerağla uyandırılır daha sonra da çerağ gülbangi okunur. Bu gülbangın manası ise çerağları yakmanın şükrüdür (Cebecioğlu 2000: 54).

Esrâr Dede, divânında çerağ mefhumunu aydınlık, nur gibi kavramlarla tenasüp oluşturacak biçimde işler. Şair, tasavvufî anlamlar yüklediği çerağı, Mevlevîliğın nuru, gönül şenliğinin kardeşliği olarak tanımlar:

Ey Mevlevî nûr-ı evliyâdır bu çerâg

Ser-halka-i ihvân-ı safâdır bu çerâg

Ta'zim ile dâ'im nazar eyle ana kim

Çün merdüm-i çeşm-i âşnâdır bu çerâg (R.79)

Çerağlar uyandırıldıkça İlahî aşk coşkunu artar; meclisler aydınlanır, meleklerin nuru ile dolar. Çerağ, bazen gönüldeki fenâ meydanı bazen de salıkların övüncü olur:

Rûşenger-i meclis-i safâdır bu çerâğ

Ayine-i nûr-ı kibriyâdır bu çerâğ

Gûyâ dil-i meydân-ı fenâdır bu çerâğ

Fahriyye-i merdân-ı Hudâ'dır bu çerâğ (R.80)

Şeyh, ihsan meclisinde âşıkların gönlünü çerağ misali yakmaktadır:

Çerâğ-ı bezm-i ihsânındır ey şâhım dil-i 'âşık

Sevindirme ki oldu şu 'le-efrûzân-ı gül-bûse (G.219/17)

İhvân

İhvân, Arapça kardeşler manasına gelmektedir. Kavramın Mevlevîlikte özel bir anlamı vardır. Mevlevî kültürüne göre Mevlevîliğe intisap edenler Mevlânâ'nın yol oğlu olurlar. Bu yüzden tüm Mevlevîler birbirinin kardeşidir. Mevlevîlikte diğer tarikatlardan farklı olarak şeyhe baba denmez; çünkü şeyh sadece bir temsilcidir. Tarikat yolunu ve Mevlânâ'yı temsil eder. Bu sebeple diğer tasavvufî öğretilerde olduğu gibi, Mevlevîlikte filan şeyhin müridi veya evladı denmez, ihvânı denir (Gölpınarlı 1963: 22). Mevlânâ'nın baba, tarikat ehillerinin ise kardeş kabul edildiği bir tasavvuf kültürü içerisinde yetişen Esrâr Dede, divânında sık sık ihvan dediği yol arkadaşlarına değinir ve onlarla gurur duyar:

Beyne 'l-ihvân iftihârımdır benim

Sevdiğim 'âli-neseb yâr-i hâsıb (G.23/7)

Şair, tasavvufun maneviyatına teslim olmadan önceki zamanlarını ağlayarak geçirir. Onun imdadına aynı renk diye nitelendirdiği yol arkadaşları yetişir. O, gönlünün safasını onlar ile bulur ve arkadaşları ile beraber pirin feyzinin gölgesine sığır:

Aglatdı beni fetret-i yârân-ı zamâne

Yek-rengi-i ihvân-ı safâ yâdına geldi (G.255/7)

Şair, bir beytinde ihvân kavramı üzerinden Yusuf peygamberin, hasetlik sebebi ile kardeşleri tarafından kuyuya atılmasına telmih yapar. Esrâr, böyle bir hasetliğin kendi kardeşleri arasına girmemesini temenni eder:

Düşmeye nâ 'ire-i bugz u hased ihvâna

Yûsuf-ı himmeti üftâde-i çâh eylemeyem (Tk.4/7)

Mevlevîlikte “ى” harfinin özel bir anlamı vardır. Burada anlam ilişkisi semâ yapıldığı esnada tennurenin aldığı şekil itibari ile kurulur. “Tennure, Mevlevî ifadesine göre, tersine çevrilmiş bir ‘ى’ şeklindedir; giyinince insan vücuduna benzetilen elif ve lam eklenir. Bu da Arap harfleri ile (ilâ) okunarak (Tanrıdan başka tanrı yok) sözü çıkarılır” (Önder 1998: 244). Aşağıdaki beyitte şair, “ى” nin bu özel anlamına atıf yaparak “ى” harfini yazan kırık kalemin ihvâna iz bıraktığını söyler:

Ye yazıp hâme-i şikeste-rakam

Bu da ihvâna oldu bir âsâr (K.7/31)

Esrâr Dede, Mevlevî yoluna girdikten sonra bir saneme gönlünü kaptırdığını söyler. Bu halinden sonra ihvan tarafından dışlanan şair, kâfirlikle suçlanır:

Günehim bir sanemin zülfüne bağlandım odur

Şimdi ihvân-ı tarikim beni tekfir eyler (G.181/3)

Aşk olsun

Mevlevîlikte her şeye, aşk ve cezbe ile varılır. Aşk, Mevlevîlerin her işine kılavuzdur. Bu bağlamda onlar “aşk olsun” ifadesini birçok yerde kullanırlar. Bu ifade kimi zaman bir selamlaşmanın kimi zaman bir teşekkürün yerini alır. “Aşk olsun” ifadesine karşılık “eyvallah” cevabı verilir (Gölpınarlı, 1963: 6). Böylece aşk, Mevlevîlikte bir iletişim şekli olur. Esrâr Dede, bir rubaisinde tasavvuf ehlinde bulunmasını arzu ettiği özellikleri sıralar ve bu meziyetlere sahip olanlara, her nüktesinde Mansur’un manasını taşıyanlara, her söylediğinde Hakk’ı zikredene “aşk olsun” diyerek selam eder:

Her cânibi ma‘mûr olana ‘aşk olsun

Her nüktede Mansûr olana ‘aşk olsun

Her söylediği Hakk olana ‘aşk olsun

Zikri ile mezkûr olana ‘aşk olsun (R.106)

Esrâr, “aşk olsun” terkibi ile “eyvallah” ifadesini uyum içerisinde kullanır. O, yoksullukta gönlünün şenliğini bulanı, maddi varlıktan sıyrılıp Hakk’a ulaşanı, aşk ile kendinden geçeni ve bu aşkta Allah’ı bulanları “eyvallah” ve “aşk olsun” sözcükleri ile onaylamaktadır:

Fakrında safâsın bulana eyva’llâh

Zevkiyle fenâsın bulana eyva’llâh

Ser-mest-i cemâl olanlara ‘aşk olsun

‘Aşkında Hudâ’sın bulana eyva’llâh (R.126)

Gülbang

Farsça bir kelime olan gülbang, gül sesi bülbül şakıması, hep bir ağızdan söylenen ilahi veya dua anlamına gelir (Pala 2018: 172). Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî eserinde gülbangı şu şekilde tanımlar: “Bazı merâsimin esnâ-yı icrâsında müteaddid şahıslar tarafından dua, yahut alkış tarzında bir ağızdan çıkarılan, yüksek dik ses.” (Onay 1996: 244) Tarikat ve din ıstılahında da yer alan gülbangların bu bağlamdaki karşılığı ise “Çeşitli tarikat toplantılarıyla, dinî, askerî, mülkî bazı törenlerde belli bir eda ve makamla, bazen topluca okunan dua” şeklindedir (Uzun 2008: 244).

Gülbanglar, Mevlevîliğin sözlü kültür unsurları arasında yer alır ve kalıplaşmış ifadelerin yanı sıra Mevlevîlik ritüelinde önemli bir yer edinir. Mevlevî ayinleri gülbang ile başlar veya gülbang ile bitirilir. Gülbanglar ayinin ruhunu ve arka planında yer alan mesajları yansıtır. Seci ve tekrar sanatlarının çokça kullanıldığı Mevlevî gülbangları, “Hû diyelim hû” nidası ile başlar. “Hû” çağrısına karşılık dinleyiciler “Hû” diye karşılık vererek duaya katılırlar (İyiyol 2014: 588).

Divânda gülbang, Mevlevî musiki anlayışına uygun olarak işlenir. Şair, kimi zaman gülbangdan feyz alır, kimi zaman onu diğer Mevlevî ritüelleri ile uyum içerisinde ele alır, kimi zaman da gülbang üzerinden telmihlerde bulunur. Esrâr Dede, gülbang okuyan pirin sesinden aldığı manevi feyzi anlatırken bu naranın, yüzlerce inananı aşk şarabına teşvik ettiğini ve onları sevince gark ettiğini belirtir:

Mey-hânelerde na‘ra-i gül-bâng-ı pir -i ‘aşk

Verdi şarâb derinde hezârân ibtihâc (G.36/2)

Şair, âh hali içinde iken Mecnûn’un gam ve keder ile özdeşleşen acı dolu nefesini hatırlar ve onu okunan gülbanglar ile yâd eder:

Âh eyler iken yâdîma geldi dem-i Mecnûn

Divâneyi gül-bâng-ı mahabbet ile andım (G.177/8)

Mevlevî gülbanglarında sık sık Mevlânâ ve Şems’e telmih yapılır. Aşağıdaki beyitte de Şems’i anlatan gülbangı, Kerrûbiyân meleklerin okuduğu söylenmektedir:

Tebrîz-i lâ-mekânda Şems-i hakikâtin

Gül-bâng-ı kibriyâsını Kerrûbiyân çeker (G.92/9)

Sonuç

Divânındaki söylemlerinden anlaşılacağı üzere Esrâr Dede, huzuru Mevlevîlikte bulan salıkların biridir. O, tarikata intisabından sonra hayata Galata Mevlevîhanesi’nin penceresinden bakar. Mevlevîlik, Esrâr Dede’nin

ruhunda bir ışık yakar ve onun yolunu aydınlatır. Gönlünün muradını tarikata intisabından sonra keşfeden şair, burada hakiki aşk ile tanışır ve asıl zenginliğin İlahî aşk olduğu bilincine varır.

Şair, hemen hemen her dinî kavramı tasavvufî fikirlerini oluşturan Mevlevîlik öğretisi ile birlikte işler. Peygamberler, ayetler, hadisler, melekler gibi birçok dinî şahıs, inanç veya kavram, Mevlevî kültürüne ait unsurlarla zikredilir. Bu anlatımlarda ise Esrâr, çoğunlukla Mevlevîliğin İslam inancı ile uyumunu ortaya koymaya çalışır.

Esrâr Dede, manzumelerinde Mevlevîlik kültürüne ait birçok gelenek ve ritüele yer vermiştir. Divânda bu kültürün müzik anlayışından tasavvufu yaşayış şekline kadar; sosyal yaşamından kültürel birikimine kadar çok yönlü, zengin kavram ve terimler karşımıza çıkar.

Esrâr Dede, Mevlânâ'ya peygamberlere duyduğu gibi bir hürmet duyar. Hatta şair, Mevlânâ'yı aşkın peygamberi olarak ifade eder. Ona göre Mesnevi de Mevlânâ'ya indirilen mukaddes bir kitaptır. Divânda Mevlânâ; en sık kutsal günler, kitaplar ve şahıslarla birlikte anılır. Esrâr, gayesinin Mevlânâ'yı anlamak, onun açtığı tasavvuf yolunda mutlak hakikate yürümek olduğunu her fırsatta vurgular.

Ruhunu safileştirmek, hakikatin sırrını, mananın gizemini çözmek amacı ile tasavvuf yoluna giren Esrâr Dede, zahir ile bâtını ruhunda bütünleştirir ve yakaladığı bu uyum ile mutlak hakikatte iman eder. Mevlânâ'nın tasavvuf mektebinde kendini okuyan ve anlayan şair; benlik zannını aşar, hiçlik makamına ulaşır. Onun divânında okur; İlahî aşkın, ruhu baştan aşağı nasıl değiştirdiğine tanıklık eder.

Kaynakça

Bayrakçı, Ö. F. (2015). “Türk Din Mûsikîsi'nde ‘Mevlevî Ayini’ Formuna Genel Bir Bakış”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2(2), 139-152.

Cebecioğlu, E. (2000). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. Trabzon: Anka Yayınevi.

Demirci, M. (2007). Bir Eğitim Aracı Olarak Mevlevî Çilesi. Marife. 7(3), 105-122.

Genç, İ. (1986). Esrâr Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Genç, İ. (2018). Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîye. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Göktaş Kaya, L. (2007). Mevlevîlik Felsefesinden Yola Çıkararak Din-Sanat İlişkisi. Konya: Sümam Yayınları.

Gölpınarlı A. (1963). Mevlevî Adap ve Erkanı. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Güllüce, H. (2007). "Mesnevi Mesnevihanlık ve Dârülmesneviler", Marife, 7(3), 287-304.

Horata, O. (2019). Esrâr Dede Divânı. Ankara: Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İyiyol, F. (2014). "Mevlevî Gülbankları ve Mevlevî Gülbanklarının İşlevsel Açıdan Tahlili", Turkish Studies, 9(6), 583-600.

Kasır, H. (1996). Esrâr Dede Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânının Karşılaştırmalı Metni. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Onay, T. (1996). Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı. (Haz. Kurnaz, C.). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Pakalın, M. Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II. İstanbul: MEB Yayınları.

Rûmi, C. (2015). Mesnevî-i Ma'nevi. (Çev. Örs, D., & Kırılancı, H.). Ankara: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Top, H. (2001). Mevlevî Usûl ve Âdâbı. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Uzun, M. (2008). Türk Tasavvuf Edebiyatında Bir Dua ve Niyaz Tarzı Gülbank. (Haz. Çifçi, C.) İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Extended Summary

Esrar Dede is one of the important sufis who have found the meaning of life in divine love. The need to convey his understanding of love, which caused him to experience a great change, attracts a lot of attention in his divan. The divan which is the concrete interpreter of the poet's change in spirit, divan reflects on his Sufi point of view, literary aspect, how he interprets the values that shape his spiritual world, how he influences and shapes the Sufi direction of the Mevlevi order; he becomes the

translator of his feelings. Each theme in the divan emerges as a result of the poet's belief system.

After his entrance to the sect, Esrar Dede lives in Galata Mevlevihane. Mevlevilik, changes Esrar's life and brightens his path. Having discovered what he wants and his purpose after his entry into the sect, the poet meets true love here and understands that the main important element is love.

The poet processes almost every religious concept together with the ideas of Mevlevi, which form his Sufi ideas. Many religious persons, beliefs or concepts, such as prophets, verses, hadiths, angels, are mentioned with elements belonging to the Mevlevi culture. In these narratives, Esrar Dede mostly tries to explain the harmony of Mevlevi with the Islamic faith.

In this study, firstly, important aspects of Mevlevi culture such as the life of Mevlevi, stylistic features, how Mevlana is mentioned in the poems of Mevlevi, musical instruments used by Mevlevi, concepts and orators of Mevlevi, various traditions were tried to explain. How these cultural elements are processed in the Dede Divan of Esrar has been tried to convey in various sample couplets.

The effect created by Mevlana's goal of reaching the truth and the path he follows to achieve this goal has a great impact on the Esrar. Thus, Mehmed's journey to the Esrar begins. Esrar Dede has the same respect for Mevlana as he has for the prophets. In fact, the poet refers to Mevlana as the messenger of love. According to him, Mesnevi is also a sacred book sent down to Mevlana. In the Divan, Mevlana is most often mentioned together with holy days, books and people. Esrar Dede emphasizes at every opportunity that her goal is to understand Mevlana and to reach the absolute truth on the path of Sufism that she has opened.

Esrar becomes guide in the search for meaning. The poet, who seeks truth under the leadership of Mesnevi, frees himself from the troubles of his life. Every word he hears from Mesnevi brings him closer to a certain love. From the musical understanding of Mevlevi culture to the way Sufism is experienced; From its social life to its cultural accumulation, multifaceted, rich concepts and terms appear in the divan. For example, in his poems, the story of the existence of a musical instrument called ney is told together with Sema. These narratives become the translator of the poet's most feelings. Instruments such as kudum, rebab, def, kus reflect the discipline and tradition of Mevlevi worship, while messages on the background of gulbanks and poems read attract attention.

Love is a form of communication in Mevlevi. According to the Mevlevi, everything starts with love and everything is achieved with love. For this reason, the expression "let there be love" takes its place in communication as a common use among Mevlevi. Esrar, which is so complete with love, is very often included in the composition "Let there be love" in Dede's Divan. In these verses, Esrar lists the things that he wishes to be present in the people of Sufism and uses the phrase "let there be love" in response to these virtues.

Esrar Dede establishes an intimacy by being attracted to people with love and completing her ordeal education. Through this training, which he completed under the

supervision of the poet's teacher Sheikh Galip at the divan, the ways and methods followed by Mevlevi in achieving the truth are explained in a poetic style.

Having entered the path of Sufism with the aim of cleansing his soul, solving the secret of truth, the mystery of meaning, the Esrar integrates the inside and the outside in his soul and finds his own reality with this harmony that he has captured. The poet, who reads and understands himself in Mevlana's Sufi school, moves away from his sense of self and reaches the position of absence. He manages to cleanse his heart and soul on the way to becoming a mature person. In his divan, the reader testifies to how divine love changes a person from head to toe.

OSMANLI DEVLETİNDE ÇOCUĞA BAKIŞ AÇISINDAN DOĞUM RİTÜELLERİ

Birth Rituals from the Perspective of Child in the Ottoman State

Serap YASUBUĞA

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doktora Öğrencisi

serapyasubuga@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0718-5058>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	07.09.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	10.10.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 151-168	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.991987

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute
AİCUSBED 7/2, 2021, 151-168.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇOCUĞA BAKIŞ AÇISINDAN DOĞUM RİTÜELLERİ

Birth Rituals from the Perspective of Child in the Ottoman State

Serap YASUBUĞA

Öz

Osmanlı toplumunda geleneksel ve modern anlamda birçok ritüel yer alıp uygulanmıştır. Toplumun ve ailenin önemli bir unsuru olan çocuklar bu ritüellerin uygulanmasında yer edinmiş olup, doğum bu ritüellere başlangıç teşkil etmiştir. Doğum ritüellerinde geleneksel anlamda, Doğum Hazırlıkları, Merasim ve Uygulamaları özellikle toplumun çocuğa bakış açısını ortaya koymuştur. Modern anlamda ise, Osmanlı Devleti'nde yaşanan yenileşme ve değişim süreci doğum ritüelleri üzerinde etkisini göstererek bu uygulamalara yönelik nizamnameler, ihсанlar, eğitim uygulamaları ve sarayda uygulanan doğum ritüelleri toplumun ve devletin çocuğa bakış açısının ve değerini ortaya koymasının yanı sıra dönemin sosyoekonomik, siyasi yapısının ortaya konulması açısından önemli bilgiler sunmaktadır.

Bu çalışmada birinci elden kaynaklar esas alınarak, Osmanlı Devleti'nde doğum ritüelleri ve çocuğa bakış açısının önemi bütün yönleriyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğum, Ritüeller, Çocuk, Toplum, Osmanlı Devleti.

Abstract

In the Ottoman community, there are many rituals that have been practiced in a traditional and modern sense. Children who are an important element of society and family have been involved in the implementation of these rituals and birth has been the beginning of these rituals. In the traditional sense of birthing rituals, Birth Preparation, Merasim and its applications have shown the public's perspective on children in particular. In a modern sense, the process of innovation and change in the Ottoman State has taken effect on the rituals of birth, and the nizamnamements, tips, educational practices and birth rituals applied in the palace have shown the value and perspective of society and the state of the child, as well as the socioeconomic and political structure of the period.

In this study, the importance of birth rituals and child perspective in the Ottoman State was evaluated in all aspects based on first-hand resources.

Keywords: Birth, Rituals, Children, Society, Ottoman State.

Giriş

Orta Asya'dan Batı'ya doğru yayılan Türk kültür varlığında ve kurulan büyük devletlerde Türk ailesinin sağlamlığı ve gelişmişlik düzeyi en önemli faktör olarak görülmüştür. Dolayısıyla Türk aile yapısının en önemli unsuru olan çocuk, ailenin ve toplumun vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Turan, 1999: 483).

Her çağda insanlar için en önemli konulardan birisi ailenin ve toplumun vazgeçilmez bir unsuru olarak çocuk sahibi olma ve neslini devam ettirmek olmuştur. Bu nedenle doğum ve çocuk önemini koruyan konulardan biri olmuştur. Bazı durumlarda insanların değeri çocuk sahibi olması ile ölçülmüştür. Nitekim doğum ve çocuk sahibi olmanın önemi Türk coğrafyasında Dede Korkud Hikâyelerinde, Kazak Türkler ve Kırgız Türklerinin atasözlerinde de yer almıştır (Kapağan, 2019: 3).

İslam dininde de, çocuk sahibi olunmasını evliliğin meşruiyet araçlarından biri olarak görmesi, toplum açısından aile bağlarını güçlendiren bir unsur olarak görülen çocuğa ayrı bir önem verilmesini sağlamıştır. Bu durum, toplum nezdinde çocuğun her anının önemsenerek çeşitli ritüeller ve geleneklerle taçlandırılmıştır (Ediz, 2015: 470).

Geleneksel ve dini motiflerin yer aldığı, zaman zaman hurafe denebilecek düzeyde uygulamalar içeren doğum ritüelleri hamilelikten başlamak suretiyle doğum sonrası sürece kadar devam etmiştir. Nitekim Osmanlı toplumunda çocuğun ön planda yer aldığı doğum ritüelleri sadece İstanbul'da değil imparatorluğun her yerinde benzer şekilde uygulanarak süreklilik sağlanmıştır (Ediz, 2015: 470).

Doğum Öncesi Hazırlıklar

Doğum öncesi hazırlıklar açısından ebe tutmak bu hazırlıkların ilk ve önemli aşamasını teşkil etmiştir. Ebe okulu açılıp, doğum açısından eğitilmiş ebelerin vilayetlerde yaygınlık kazanmasından önce ebeler ya anneannelerinde görmüş oldukları sanatı yürüten ya da geçimlerini sağlamak için ebelerin yanında bulunup ilkel bilgiler edinerek bu işi öğrenen yaşlı kadınlardan ibaretti. Yaşlı kadınların ilkel bilgilerinden dolayı birtakım olumsuz olaylar yaşanmıştır. Bu durum doğum öncesi ebe arayışı için sebeplerden birini teşkil etmiştir (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 103). Nitekim, "*Çantalı Ebe, Gümüş Çakılı Ebe, Eli güzel Ebe, İncili Ebe, Küpeli Ebe, Fıçılı Ebe*" namlarıyla ün yapmış ebelerden biri tercih edilerek, evine birtakım hediyeler götürülüp ebenin kabul edilmesi (Abdülaziz Bey, 1995: 11), halk arasında ebe arayışında yaşanan süreci ortaya koymuştur.

Doğacak çocuk için kundak takımı hazırlanması doğum öncesi hazırlıkların diğer önemli aşamasını teşkil etmiştir. Bazı aileler kundak

takımını halk arasında yaygın olan inanışa göre, azizlerden birisinin türbesine¹ Cuma gecesi kalmak suretiyle gönderip sandukasının yanına koyarak kurban adanmışlardır (Abdülaziz Bey, 1995: 11-12).

Doğuma üç dört ay kalarak kararlaştırılan ebe eve davet edilerek türbeden getirilen veya hazırlanan kundağın içine çörek otu konularak, bohça ile kibleye karşı asılması, üstüne de Kur'an- Kerim konulması halk arasında yaygın olan doğum öncesi hazırlıklarına örnek teşkil etmiştir (Celâl, 1946: 20).

Doğum Zamanı Âdetleri

Doğum zamanı âdetleri açısından, modern usul ve eğitilmiş ebelerin bulunmadığı dönemde doğuma yakın ebe çağırılarak doğum zamanı tayin edilirdi. Eğer doğum yaklaşmışsa koltuğa benzer ebe iskemlesi lohusanın evine getirilerek, ebe tarafından doğum sırasındaki yapılacak tertibat ve icap eden ilaçlar temin edilip, ilkel yöntemlerle doğum gerçekleştirilirdi (Celâl, 1946: 20). Çocuk dünyaya geldikten sonra ilk olarak çocuğun babasına yoksa akrabalarına müjdeciler gönderilerek sevinçli haber verilip (Tezel, 1937: 1), aile fertlerinden biri çocuğu görüp ebeye bahşış verilirdi (Abdülaziz Bey, 1995: 13).

Doğum sonrası halk arasında yaygın olan uygulamalara² yer verildiği gibi çocuk sağlığı ön planda tutulan uygulamalara da yer verilmiştir. Çocuk doğum sonrası çocuğun vücudunun belli noktalarının tuz ile tuzlanıp kundaklanarak (Akşam, 17 Mayıs 1932: 4884) çocukların hastalıklardan korunacağına inanılarak, çocuk sağlığına verilen önemi dolayısıyla doğum uygulamalarını ortaya koymuştur.

İlkel yöntemlerin uygulandığı Osmanlı Devletinde Ebe Okulu açılıp, eğitim ve teknolojinin gelişmesi ile doğumlar daha modern, malzemeler ilkel olmaktan çıkıp çocuk ve anne sağlığının ön plana çıktığı doğumlar gerçekleştirilmiştir. Nitekim Refik Halit Karay “*Üç Nesil, Üç Hayat*” adlı eserinde 2. Abdülhamid Dönemi doğumlarında modern alet ve yöntemlerin uygulandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Ebe doğum sırasında Orta yaşlı, dinç, beyaz önlüklü, ellerinde kaynamış su, asitfenikli sabun, tırnak fırçası ile yıkanmış, alkolden

¹ “Çocuk doğduğu zaman ne giydirilecekse bir bohça yapılarak İstanbul’da özellikle Eyüp Sultan Türbesine götürülerek orada okutulur, çocuk doğuncaya kadar bu bohça açılmazdı” (Türk Yurdu, 1927: 33).

² Doğum sonrası geleneksel uygulamalara örnek olarak; “Çocuğun sesi güzel olsun diye göbeği bir karış dört parmak kesilir, üzerine üç tane çörek otu konup, üstüne tülbent serilirdi” (Celâl, 1946: 40). “Çocuk kundaklandıktan sonra mavi nazar boncuğu hem önden hem de arkadan gelebilecek tehlikeye karşı koruyabilmesi için omzuna iğnelenirdi” (Lewis, 1973: 96). “Lohusa içi bu adetler yerine getirildikten sonra ebe tarafından Kuran-ı Kerime parmağını değdirip çocuğun ağzına sürer ve kulağına üç defa ezan okur. Bu usuller yerine getirilmeden çocuğa süt verilmez” (Abdülaziz Bey, 1995: 13).

geçirilmiştir. Yanında bir körüklü çanta, iç de etüvden çıkmış makas ve diğer malzemeler vardı” (Karay, 2009: 10).

Modern usuller ve eğitilmiş ebelerin yaygınlaşmasında Besim Ömer’in ebe adaylarına eğitim vermesinin yanı sıra, ebelere yönelik yazdığı kitapların da faydası olmuştur. “*Ebe Hanımlara Öğütlerim*” adlı kitabında Besim Ömer “*Ebelere Kırk Öğüt*” başlığı ile ebelerin çocuk ve annelere yönelik doğum öncesi ve sonrası takip edecekleri uygulayacakları yöntemlere yer vererek toplumda eğitilmiş ebelerin yaygınlık kazanmasına katkı sağlamıştır (Ömer, 1904: 43). Nitekim modern doğum uygulama ve eğitimler sonucu çeşitli vilayetlerde anne ve çocuk sağlığı ön planda tutularak diplomalı ebe isteğinde bulunulmuştur. Mesela, Basra valisinin diplomalı ebe gönderilmesi isteği üzerine ebe gönderildiği (BOA. DH. MKT. 1589/55, 30 Ocak 1899) gibi diplomalı ebe uygulamasının vilayetlerde yaygınlaşması sonucu Erzurum Valisi de diplomalı ebe isteğinde bulunmuştur (BOA. DH. MKT. 1519/28, 24 Nisan 1899).

Osmanlı Devleti’nde çocuk ve anne sağlığına verilen önemin bir göstergesi olarak da ebelere ve doktorlara maaş tahsisi yapılarak hizmetlerinden dolayı ihsanlarda bulunulmuştur. Mesela, Üsküdar Polis İdaresi’nde fahri ebe olarak hizmet eden Ayşe Hanım’a şefkat nişanı (BOA. DH. MKT. 1472/95, 29 Aralık 1887) ve Civan ebe namıyla Emine Hanım’a Üçüncü rütbeden şefkat nişanı verildiği gibi (BOA. İ. TAL. 26/5, 1) Küçük Mustafa Paşa civarında Ünyeli Kamil Ağa’nın hamile eşinin doğumunu ücretsiz gerçekleştiren Doktor Binbaşı Dalmadiko Efendiye ihsanlarda bulunulmuştur (BOA. DH. MKT. 1802/28, 24 Ocak 1891).

Çocuk sağlığı açısından modern doğum usulleri uygulanmasına rağmen çocuk ölümlerinin yaşanmasına engel olunamamıştır. Bu nedenle çocuk ölümlerinin önlenmesi için tedbirler alınarak tahkikatlar yapılmıştır. Doktor Parafandi’nin yaptığı ameliyat sonucu çocuk ölümü yaşanması nedeniyle yapılan tahkikat sonucu Doktor Parafandi’nin kusurlu bulunmadığı ve doğumların sağlıklı yapılması için ameliyatlarda alet ve edevatın belediye tabipliğinden sağlanması (BOA. DH. MKT. 935/57, 4 Mart 1905) gibi tedbirler alındığı gibi modern doğum usulleri açısından her nahiyeye diplomalı bir ebe tayini ve bu karar doğrultusunda 16 maddelik nizamname³ kabul edilmiştir (BOA. DH. UMVM. 80/46, 31 Ocak 1922).

Osmanlı Devletinde çocuğa bakış açısının ortaya konması açısından sadece modern doğum usulleri ile ilgili uygulama ve politikalar değil çocukları Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile doğum kaydının yapılması, bilgi ve belgelerinin kaydedilmesi de önemli bir adım teşkil etmiş olup, önemli bilgiler

³ “Köy Kibelelerine Mahsus Talimatname” başlıklı talimatname ile Köylere tayin edilen ebelerin vazifeleri, çocuk ve kadınlara yönelik uygulamaları maaş tutarları hakkında ayrıntıların yer aldığı 16 maddeye yer verilmiştir. Bkz. (BOA. DH. UMVM. 80/46. 1 Ocak 1922)

sunmuştur. Sicil-i Nüfus Nizamnamesinde, erkek ve kız çocuklarının doğumu, adı, ailesinin bilgisi, şöhreti ve çocuk vefat ederse çocuğun adı, bilgileri hangi dine mensupsa o dinin görevlisi tarafından Sıhhiye Dairesine aynı zamanda buldukları mahallenin Belediye Dairesine ilmühaber verilerek kayıtları gerçekleştirilecek ve Belediye Dairesine doğum ilmühaberi göndermeyen imam, papaz ve hahamlara verilen cezalara yer verilmiştir (İ. DH. 842, 19 Aralık 1881). Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile çocukların Nüfusa kaydedilmeleri sadece Müslüman çocuklar için değil, Gayr-i Müslim çocuklar içinde geçerliydi. Nitekim, Cezayir Vilayetine gönderilen tezkirede doğumların kaydedildiği tasdikli defterlerin her ay sonunda harcıyla beraber belediye dairelerine teslim edileceğinin bütün ruhani lider ve diğer yetkililere Rum Patriğince tembih edilerek (BOA. DH. MKT. 1438/126, 13 Ağustos 1887) nizamnamenin genel uygulaması ortaya konmuştur. Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile çocuklara bakış açısı ve verilen önemin bir göstergesi olarak maddeleri konusunda vilayetlere telgraflar çekilerek bilgilendirme yapılmıştır. Mesela, Konya Vilayetine gönderilen tezkirede Sicil-i Nüfus Nizamnamesi maddelerinden hareketle doğumdan altı ay sonra çocuğun kaydının yapılması (BOA. DH. MKT. 2462/41, 16 Mart 1901) konusunda bilgilendirme yapıldığı gibi çocukların nüfusa kaydının yapılması açısından yaptırımların yer aldığı tezkireler vilayetlere gönderilerek nizamnamenin uygulanması ve yaygınlaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Ankara vilayetine gönderilen tezkirede çocuklarını nüfusa kaydettirmeyen babalara birer adet Osmanlı altını cezası verileceği, fakat nüfusa kayıt yaptırmadan önce kız çocukları bulunanlara ceza alınmayacağı bildirilmiştir (BOA. DH. MKT. 2518/150, 6 Ağustos 1901). Para cezası kapsamı nüfus sayımı sonrası doğan kız çocuklarını nüfusa kaydettirmeyen babaların yanı sıra doğumu haber vermeyen imam ve muhtarlara yönelik olarak sonradan genişletilmiştir (BOA. DH. HMS. 29/21, 16 Ocak 1904).

Çocukların nüfusa kayıtlarında doğum ilmühaberleri için ücret alınmasına rağmen fakir çocuklar bu uygulama dışında bırakılmıştır (BOA. DH. MUİ. 20/1/39, 9 Ekim 1909). Doğum ilmühaberleri için ücretler konusunda birtakım olumsuzluklar yaşanması sonucu birtakım önlemler alınmasına sebep olmuştur. Mesela, Şehzadebaşı Kalender hane Mahallesi İmamı gereğinden fazla doğum ilmühaberine harç aldığı için gerekli işlemlerin yapılarak (BOA. DH. MKT. 1727/61, 30 Mayıs 1890) yaşanan olumsuzluklar giderilmeye çalışılmıştır.

Doğum Sonrası Âdetleri

Ad Koyma

Doğum sonrası önemli âdetlerinden biri çocuklara doğumundan üç gün sonra⁴ ad konulmasıydı. (Abdülaziz Bey, 1995: 13). Önceki Türk kültürleri dönemlerinde çocuğa anlamlı ad koyma ve ad koyma sırasında birtakım olaylara dayanma âdeti⁵ Osmanlılar döneminde de devam etmiştir (Turan, 1999: 484). Çocuğun ad koyma merasiminde; halk arasında yaygın olan âdet üzerine çocuğun babası eğer babası yoksa büyükbabası veya büyükannesi kıble yönünde Dualar okuyup, çocuğun sağ kulağına ezan-ı şerif okuyarak, koyacağı ad üç kere söyler ve Kelime-i Şehadet tekrarlar. Ad koyma merasimi bu şekilde son bulduğu gibi lohusaya çocuğa ad koyan kişi tarafından hediyeler vererek odadan ayrılırdı. (Abdülaziz Bey, 1995: 13-14).

Bazı ailelerde ad koyma merasimi, yıldızlar ilmindeki bilgisi aile reislerince bilinen müneccimin belirlediği saatte yapılması gibi birtakım olaylara dayandırıldığı gibi (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 107), çocuğa ad konulurken içinde bulunulan aya dikkat edilir, mübarek aylarda hocaya başvurularak, isim konusunda bilgisine başvurulurdu.⁶

Osmanlı toplumunda aileler çocuklara ad koyarken âdet haline gelen anne veya babasının adlarını yer vermişlerdir. Mesela, 1888 doğumlu Ahmet Emin Yalman'a büyükbabası Alay Emin Ahmet Emin Efendi'nin (Yalman, 1977: 11), 1916 doğumlu Halil İnalçık'a dedesi Halil adının verilmiştir (Çaykara, 2005: 15). Dönemin siyasi hayatında yaşanan gelişmeler etkisini doğum ritüellerinin önemli bir safhasını oluşturan çocukları ad konulması konusunda da göstermiştir. İkinci Meşrutiyetin ilanında önemli rol oynayan Enver ve Niyazi Bey adları çocuklara konulması (Karay, 2009: 11) bu etkiye açık bir örnektir.

⁴ “Çocuğa ad koyma merasimi, bazı ailelerde doğumun üçüncü günün aksine doğumun yedinci günü lohusa yatağının kaldırıldığı gün, imam tarafından eve davet edilerek, çocuğun kulağına ezan okunarak konulurdu” (Alp, 1964: 3538).

⁵ “Türklerin İslamiyet’i kabulünden önce tabiatla bazı varlıklara tapınmaların etkisiyle başlangıçta yırtıcı hayvan, kuş isimleri seçilmiş, çocuklara Bozkurt, Arslan, Şahin, Doğan, Timur gibi adlar verilmiştir. Bu adlar çocukluk ve gençlik dönemlerinde olmak üzere iki safhada verilmiştir. Doğumun hemen ardından çocuğa ad verilmez, bir yaşına girdikten sonra, Türk adetlerine göre büyük bir şölen yapılarak şölene katılanların en yaşlısı tarafından ad konulmuştur. Gençlik çağında alınan adlar, gösterilen bir kahramanlıktan sonra, hazırlanan bir toy merasiminde ve ileri gelen şahsiyetler tarafından verilmiştir”. (Aras, 1998: 332).

⁶ Mübarek aylarda hocaya başvurularak, isim konusunda bilgisine başvurma âdeti, toplum tarafından yaygın olup Refik Halit Karay’ın Üç Nesil Üç hayat eserinde şu şekilde ifade etmiştir: “Abdülaziz döneminde yeni doğan çocuğa ailesi tarafından ad olarak İsmail Hakkı konulacağı fakat Şeyh Dürrî Efendi kitaba bakarak mübarek ayda doğan oğlan çocukların göbek adı olarak ya Abdülmuttalip ya da Abdülkadir olmalı seçeneği karşısında çocuğun babası Abdülkadir’i seçmiş ve bu ad konulmuştur”. (Karay, 2009: s. 8).

Osmanlı Devleti'nde yeni doğan çocuklara ad konulması Sicil-i Nüfus Nizamnamesinde de yer verilerek, çocukların adları, doğum tarih ve günlerinin de sene içinde gereği olarak ailesi tarafından nüfusa kaydedilmesi gerektiği belirtilmiştir (BOA. ŞD. 2520/8, 29 Haziran 1887).

Osmanlı Devleti'nde çocukların ad ve doğum tarihlerinin kaydedilmesi özellikle yabancı çocuklara yönelik uygulamalarda önem arz etmiştir. Çanakkale Merkez Memurluğuna gönderilen tezkirede Çanakkale'de yabancılardan çocuğu doğan kişilerin ikamet tezkerelerinin arkasına kaydedilip, beyanname suretlerine işaret konulmak üzere çocukların doğum tarihleri ile adlarının bildirilmesi gerektiği (BOA. DH. EUM. ECB. 13/29, 18 Eylül 1917), ifade edilmiştir.

Lohusa Yatağı

Doğum sonrası lohusa için ailelerin mali durumuna göre hazırlanarak altı gün kalıp, yedinci gün kaldırılan⁷ lohusa yatağında, (Tezel, 1937: 1) çocuklara yönelik önemli ritüeller yer almış olup, çocuk ve lohusaya altın takılması ve hediye faslı bu ritüellere örnek teşkil etmektedir (Tezel, 1937: 2). Hediyeler insanların mevki ve maddi durumlarına göre değişiklik göstererek ailenin akraba, tanıdıkları ile servet sahibi olan ziyaretçiler 'murassa' veya altın mine üzerine 'Maşallah' yazılı nazarlık takımı, Kur'an-ı Kerim'den ayetler yazılı nazarlık altını gibi hediyeler getirdikleri gibi (Abdülaziz Bey, 1995: 15), doğum sonrası hediye faslında yaygın olan âdet üzerine şeker sepeti, sepet içinde acıbadem kurabiyeleri hediye getirilerek, kalfa ve çocuklara dağıtılırdı (Abdülaziz Bey, 1995: 16). Ziyaretçiler, çocuklara yün takımı (Tezel, 1937: 2), çingirak, kemik halka (İlgaz, 1957: 1482), gibi farklı hediyeleri ile doğumun kırkınıcı gününe kadar ziyarete geldikleri gibi, lohusanın kırk hamamına davet edilirdi (Alp, 1964: 3538).

Lohusa döneminde çocuklara yönelik önemli bir ritüel de doğumun ikinci gününden üçüncü günün akşamına kadar, tanıdık, akraba ve komşulara kırmızı şerbet gönderilmesi âdetiydi (Abdülaziz Bey, 1995: 16). Çocuk erkekse kırmızı sürahinin üst kısmına, kız ise kapağın üstüne bağlanarak müjdeciler tanıdık ve komşulara dağıtarak bahşişler alırdı (Celâl, 1946: 22). Ayrıca doğumun ikinci gününden itibaren yedi gün içinde lohusaya hatır sormaya gelen hanımlara lohusa şerbetinden ikram edilerek (Abdülaziz Bey, 1995: 17), halk arasında çocuklara yönelik doğum uygulamasına yer verilmiş olurdu.

Çocuklara yönelik lohusa dönemi adet ve merasimlerin yanı sıra doğum sonrası halk arasında hurafe olarak nitelendirilen lohusa ve çocuğu al basmaması için lohusanın başucuna Kur'an-ı Kerim asılır, ayakucuna da

⁷ "Lohusa yatağı eğer merasimle kaldırılmak istenirse doğumun yedinci günü ya Mevlit-i Şerif okutulur ya da çalgılı çengi getirilerek lohusanın yatağı kaldırılırdı" (Celâl, 1946: 22)

kullanılmış bir süpürge konulurdu (Alp, 1964: 3538). Alanası, alkızı, alkarı, albası, albıs adlarıyla anılan al karısının etkisiyle ortaya çıkan albastı için tedbir alınmazsa lohusa ve çocuğun ölümüne sebep olarak, yeni doğum yapmış kadınlarla çocuklara musallah olacağına inanılarak birtakım tedbirler alınır⁸ (Küçük, 1989: 469).

Lohusa Dönemi Merasim ve Eğlenceler

Kırk Hamamı

Çocuk doğuran kadının doğumun kırkıncı günü hamam münasebetiyle yapılan ve lohusa hamamı da denilen kırk hamamından (Pakalın, 1971: 269) birkaç gün önce akraba, komşu davet edilip, saz ve çengi tutularak doğumun kırkıncı günü ebe, lohusa ve davetlilerle birlikte hamama gidilirdi (Bayri, 1941: 97-98).

Kırk hamamı öncesinde doğum yapan kadın kırk gün müddetle dışarı çıkarılmadığı gibi, henüz doğumun üzerinden kırk gün geçmemiş olan lohusa ve çocukların karşılaştırılmamalarına dikkat edilirdi. Çocukların karşılaşması halinde ise, çocuklardan birinin kırk basacağına inanılırdı⁹ Lohusaların kırkı çıkana kadar birbirlerini ziyaret edememeleri bu sebeple olup (Karataş, 1994: 4), Kırk hamamında iki lohusanın karşılaşmaması için, hamama girilmeden önce hamamda başka lohusanın olup olmadığı bilgisi alınır (Bayri, 1941: 100).

Davetlilerle birlikte gidilen Kırk hamamında lohusa yıkandıktan sonra ebe çocuğu kundağından çıkararak hurafe olarak nitelendirilen tezrda kırklardı (Celâl, 1946: 22). Ebe çocuk kırklamak için kaplumbağa kabuğunun içine altın koyarak bunu kırk bir kere kurnadaki suya batırıp çıkartırdı. Bundan sonra çocuğun başına bir tas su dökerek, su tası baş aşağı kapayıp çocuğu üzerine oturturdu¹⁰ (Bayri, 1941: 100).

⁸“Al karısına karşı halk arasında hurafe olarak nitelendirilen tedbirler alınarak lohusa kırk gün yalnız bırakılmaz, gece gündüz odasında lamba yakılır, lohusa ve çocuğuna yakın bir yere Kur’an, ayna, soğan, sarımsak, nazarlık asılır, yastığın altına kama, bıçak, maşa, makas, ekmek, erkek ceketi ve yeleği koyup üstüne iğne sokulur, lohusanın başına ve çocuğun beşiğine birer al kurdele bağlanırdı. Eğer lohusa veya çocuğa al basmasına uğramışsa hocaya okutulur, yanlarında silah atılır veya demir aletlerle gürültü yapılır, odaya al bir at getirilip kişnetilir, hastanın üzerine arpa konarak ata yedirilirdi” (Küçük, 1989: 469).

⁹“Kırk basması olduğu düşünülen çocuklar geleneksel usuller etrafında doğumlar üzerinden kırkı çıkmamış çocuklar ve lohusalardan mecburen bir yerde bulunmaları durumunda kırkları karışmış denilerek çocuklar sırt sırta getirilir, lohusalardan her biri diğerinin çocuğunu alarak çocuklar değiştirilir, böylece kırk basmasının önüne geçildiğine inanılırdı” (Karataş, 1994: 4).

¹⁰ Ebe tarafından çocuklar geleneksel usullerle şu şekilde de kırklanırdı: “Taze bir ördek yumurtası bir tas içinde çalkalanır, çocuk yumuşak ve sabunlanmış bir tülbentle silinip yıkandıktan sonra bu yumurta çocuğun vücuduna sürülürdü. Ördek gibi çocuğu suya alıştırmak için bu uygulama yapılıp biraz durdurduktan sonra ebe bir altını kurnanın musluğundan akan suya çarpa çarpa üç ihlas bir Fatıha okuyarak kırklama suyunu kurnaya akıttırdı. Çocuk bu su

Kırk hamamında çocuğu kırklama uygulamasının yanı sıra sabahtan akşama eğlenceler kadar devam ederdi. Türküler, maniler söylendiği Kırk hamamı eğlencelerinde çalgılar çalınarak kınalar yakılır ve danslar edilirdi. (Karataş, 1994, s. 568). Bazı zengin aileler ise, kırk hamamına Ayvansaray'dan bir çengi getirirler, soğuklukta çalgılar çalınır, çengiler oynatılırdı (Alp, 1964: 3539).

Hali Vakti Yerinde Olmayan aileler, çalgılı, oyunlu, eğlenceli kırk hamamı yapmazlardı. Akraba ve tanıdıkları ile beraber sessizce hamama giderek kırk hamamını gerçekleştirirlerdi. Bazı aileler ise, Kırk hamamı âdetini hamama gitmeyerek evde yıkamak suretiyle gerçekleştirerek (Karataş, 1994, s. 568) doğum ritüellerini bu şekilde gerçekleştirirlerdi.

Beşik Çıkma Merasimi

Doğum sonrası çocuklara yönelik eğlence ve merasimlerin yer aldığı Beşik Çıkma merasimi doğum ritüellerinin önemli bir aşmasını teşkil etmiş olup, bu merasim sadece sarayda ve büyük aileler tarafından yapılırdı¹¹ (Abdülaziz Bey, 1995: 18).

Kırk hamamı ile lohusalık döneminin sona ermesi çocuğun büyük annesini beşik temini ve merasimi konusunda hazırlıklara sevk ederek beşik, yatak, yorgan, cibinlik gibi merasim için lazım olan şeyler hazır hale getirilerek merasime geçilirdi¹² (Bayri, 1941: 101).

Merasim için belirlenen tarihte akraba ve komşuların yanı sıra eğlence açısından çengi kadın ve oyuncularla onların Kolbaşı'larından biri davet edilirdi. Davetlilerin gelmesi ve çeşitli ikramlarda bulunulmasının ardından (Abdülaziz Bey, 1995: 20), Beşik Çıkma merasimine geçilirdi. Beşik Çıkma merasimi şu şekilde gerçekleştirilirdi: *“Ebe öncülüğünde beşiği önünden ve arkasından ikişer kadın tutarak, soygun denilen ve düğünlerde hizmetçilik eden hamam ustaları, beşiğin dört tarafında kırmızı, yeşil fitilli mumları ellerine alarak ebe beşiğin önünde çalgılar çalarak ve çengiler oynayarak misafirlerin önünden geçilerek lohusanın odasına beşik konulup, ebe tarafından çalgının da yer aldığı ninni söylüyerek”*¹³ Beşik Çıkma merasimi son

ile yıkanıp temizlendikten sonra bir havluya sarılarak dışarı çıkarılıp kundaklanırdı” (Celâl, 1946: 21-22).

¹¹ “Beşik alayının büyük ailelerde yapılmasının sebepleri olarak çok masraflı ve külfetli olması yüzünden ailenin bunun altından kalkabilecek mali gücü bulunması ve oturdukları konağın ve bilhassa sofalarının bu merasim için büyüklükte olmasıdır. Beşik alayının kibara ne yapılabilmesi için misafirlerin ikramında kullanılacak sofrta takımlarının kıymetli, konağın teftişinin ve lüzumlu diğer şeylerin de zarif olması şarttı” (Abdülaziz Bey, 1995: 17-18).

¹³ Abdülaziz Bey ise Beşik Çıkma merasimini şu şekilde ifade etmiştir: “Beşik çıkma merasiminde beşiği getirmek için hazırlanmış olan ve soygun denilen hanımlar, ayak tarafı önde bulunmak üzere beşiğin iki tarafında çengilerde iki hanım geçerek ellerinde def çalarak en önde çengilerin başı olan kolbaşı ile alay şeklinde beşiği sofaya taşır ve def çalmaya devam ederlerdi. Adından kolbaşı hanım bir manzume okumasının ardından def ve türküler eşliğinde

bulurdu (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 108-109). Beşik Çıkma merasimi ardından çengiler tarafından Yemiş Çıkma merasimi olarak bilinen merasimde misafirler yemişler ikram edilerek, çengilerden biri lohusa, kolbaşı da ebelik görevini yerine getirdiği taklitli oyunlar ile sabaha kadar eğlencelere devam ederdi (Ali Rıza Bey, 1978-1981: 110).

Sütnine veya Daye Tutulması

Osmanlı devletinde büyük haremelerde yeni doğan çocuğu emzirmemek, bu maksatla taye¹⁴ sütnine ya da daha önceden tanıdık bir kadın tutulurdu (Abdülaziz Bey, 1995: 25).

Sütnine veya Taye tutulması için birçok sebep yer almış olup, doğum esnasında olumsuz olayların yaşanması yeni doğan çocuklar için sütnine veya daye tutulmasına önemli bir sebep teşkil etmiştir. Murad bin Mehmet'in doğum esnasında hanımının vefat etmesi üzerine yeni doğan çocuğuna sütnine talebi için Üsküp Belediyesine başvurması (BOA. YB. 21/88-392, 20 Aralık 1890) yine Bosna muhacirlerinden olup doğum esnasında vefat eden Sude Hanım'ın çocuğu sütsüz kaldığı için sütnine talep edilmesi (BOA. YB. 21/86-161, 9 Şubat 1887) doğum esnasında yaşanan olumsuzluk sonucu sütnine tutulmasına örnek teşkil etmektedir.

Doğum sonrası yeni doğan çocuğun annesinin hastalanması sütnine veya taye tutulmasının diğer önemli bir sebebini teşkil etmiştir. Ahmet Nedim Tör, kızı için kaleme aldığı "*Nevhîz'in Günlüğü*" adlı eserinde eşinin hastalanması üzerine kızı için sütnine tutması ve yaşanan olayları ayrıntılı bir şekilde anlatması (Tör, 2008: 21-22-23), Osmanlı Devletinde sütnine uygulaması dolayısıyla çocuğa bakış açısını ortaya koyması açısından önemli bilgiler vermektedir.

Yeni doğan çocukların sokağa terk edilmesi yaygınlık kazanan sütnine tutulması ve uygulaması açısından diğer bir sebebi ortaya koymuştur. Mesela, Selanik'te sokağa terk edilen gayr-i meşru çocuğun süt emzirmesi için Zenciye Fatıma Hanım'a verildiği gibi bu çocuğun idaresi için Selanik Belediye Sandığından maaş tahsis edilmiştir(BOA. DH. MKT. 2235/92, 20 Ağustos 1899).

Sütnine uygulaması Osmanlı toplumunda özellikle İstanbul'da yaygın olup, Darülaceze'de bu uygulamaya yer veren kurumlardan biriydi.

beşik lohusanın odasına konarak beşik çıkma merasimi gerçekleştirilmiş olurdu" (Abdülaziz Bey, 1995: 20-21-22).

¹⁴ "Taye, çocuklu ya da çocuğu yeni vefat etmiş bir cariye'dir. Taye tutulması için etrafa haber verilerek getirilen cariyelerden yaşı ve şahsı uygun görülenler muayene ettirilerek uygun olan cariye'ye taye kalfa denilerek çocuğa bakardı. Taye kalfa olarak hitap edilip genellikle Çerkez kabilesinden seçilirdi" (Abdülaziz Bey, 1995: 26).

Darülaceze Irzahanesinde¹⁵ bu uygulamaya yer verildiği gibi ihtiyaç üzerine Meclis-i İdarece verilen izin üzerine yeni sütineler alınmıştır (BOA. DH. UMVM. 115/5, 4 Şubat 1922). Darülaceze Irzahanesi'nin yanı sıra kurumun dışında çocukları emzirmek üzere sütinelere verildiği gibi, bu çocukların tedavilerini ücretsiz olarak kurumun doktorları tarafından yapılmıştır (BOA. DH. UMVM. 166/70, 23 Mayıs 1922).

Osmanlı Devletinde sütine uygulaması açısından sadece kurumlar değil toplumda bu uygulamanın yaygınlaşmasını sağlayan kişiler de yer almıştır. Sütine Dellallığı bu uygulamanın yaygınlaşmasını sağlayan kişiler olmasına rağmen bazen olumsuz durumlarla karşılaşmaktaydılar. Mesela, Sütine Dellallığı sütine bulmalarına rağmen Hizmetkaran Kethüdalığının, sütinelerin hizmetlerini engellemesi konusunda şikâyetler yer almış (BOA. DH. MKT. 1772/47, 16 Ekim 1890), ve şikâyetler nedeniyle yapılan tahkikat sonucunda Hizmetkaran Kethüdalığın, sütinelerin hizmetlerini yasak getirmesini yasal olmayacağı (BOA. DH. MKT. 1825/78, 5 Nisan 1891) dolayısıyla Hizmetkaran Kethüdalığının, sütinelerin hizmetlerini engellemesinin önlenmesi istenmiştir (BOA. DH. MKT. 1802/111, 25 Ocak 1891).

Yeni doğan çocuklar için sütine uygulaması özellikle İstanbul'da yaygın olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin bazı bölgelerinde sütine bulunmaması sıkıntılara ve sütine arayışı içerisine girilmesine sebep olmuştur. İzmit mutasarrıfının kasabasında sütine bulunmaması sebebiyle sütine bulmak için Maşukaba karyesine gitmesi (BOA. Y. PRK. UM. 54/126, 4 Ağustos 1901). Sütine arayışı ve yaşanan sıkıntıları ortaya koymuştur.

Sütine uygulamasının Osmanlı toplumunda yaygınlık kazanması dönemin basınında da yer almıştır. "*Sütine Arayanlara*" başlıklı Sabah gazetesinde yer alan ilanda toplumda yaygınlık kazanan sütine uygulamasının önemi vurgulanarak sütine arayanlar için müracaat noktası bilgilerine yer verilmiştir (Sabah, 20 Haziran 1911: 7812).

Diş Çıkarma Merasimi

Osmanlı Devleti'nde doğum ritüelleri açısından diş çıkarma merasimi önemli yer tutmuş olup, toplumda yaygınlaşan geleneksel usullerden hareketle ilk olarak çocuğun ilk dişi çıkmaya başlaması üzerine kemik bir halka kurdele ile çocuğun boynuna takılarak, bu kemiği ısırarak dişlerinin çıkması sağlanırdı (Celâl, 1946, s. 25)

Çocuk dişleri çıkmaya başlayınca diş buğdayı olarak nitelendirilen çocuğun ailesi tarafından haşlanmış buğday üzerine toz şeker ekerek diş

¹⁵ "İrzahane, Darülaceze'de emzirme evi anlamına gelen süt çocuklarına ayrılmış, yeni doğmuş süt çocuklarının bakıldığı 1903 yılında faaliyete geçen Darülaceze hizmet birimlerinden biridir". Bkz. Yıldırım, 1996: 162-166.

çıkarma kutlanırdı (Celâl, 1946: 25). Diş buğdayı kutlamaları için akraba, tanıdık ve komşuların katılımı ile kurulan sofraya her biri farklı anlama gelen makas, ayna, Kur'an-ı Kerim, bıçak, ekmek, para gibi eşyalar konulurdu. Sofranın üzerindeki bu nesnelere çocuk, makası tutarsa terzi, aynayı tutarsa gösterişe ve süse düşkün, Kur'an-ı Kerim'i tutarsa hafız, bıçağı tutarsa haylaz, ekmeğı tutarsa kısmeti bol, parayı tutarsa zengin olacağına inanılmıştır (İlgaz, 1957: 1481). Bu uygulamanın ardından buğday çocuğun başından aşağı dökülerek davetlilere ikram edilmiştir¹⁶

Diş buğday merasiminde eğlencelerde önemli yer tutmuştur. Bu eğlencelere oyunlar oynanarak davetlilerde dâhil edilmiştir. Diş buğdayı için kullanılan buğdaylar bir tepsiye konularak bu buğdayların arasına para saklanıp, davetlilerin önüne konulan tepside para kimin önünde durursa çocuğa bir takım elbise alması davetlilerin dâhil olduğu eğlencelere örnek oluşturmaktadır (İlgaz, 1957: 1481).

Osmanlı Devleti'nde çeşitli uygulama, merasim ve eğlencelerin yer aldığı doğum ritüelleri bütün çocuklar için uygulanmamıştır. Yeni doğan çocukların sokağa terk edilmesi bu ritüellerin uygulanmasına engel oluşturmıştır. Selanik'in Ahmet Subaşı Mahallesiinde Hasan Bin İbrahim'in sokakta terk edilmiş bir halde bulduğu ve Mazlûme adını verdiği çocuğun bakımını üstlenmesi ve belediye sandığından maaş alması (BOA. DH. MKT. 1076/33, 5 Mayıs 1904), yine Sokakta bulunan yeni doğmuş çocukların hangi cemaate ait oldukları tespit edilinceye kadar Darülaceze'de bakılması ve mürebbiyeler görevlendirilmesi (BOA. DH. EUM. THR. 105/37, 30 Ağustos 1910), bütün çocuklar için doğum ritüellerinin gerçekleşmediğini ortaya koymuştur.

Osmanlı Sarayında Doğum Ritüelleri

Osmanlı toplumunda yaygın olan doğum ritüelleri sarayda da uygulanmıştır. Doğum öncesi hazırlıklarla başlanan ritüeller de padişah annesi bu hazırlıklarla meşgul olurken, doğum için çocuk takımları, Valide Sultanın istekleri Hazine Kethüdası veya Vekili tarafından yerine getirilir ve doğum için ebe (Uluçay, 1992: 70), yeni doğan çocuklara dışarıdan terbiyeli ve bilgili kişilerden seçilen ve çocuklar üzerinde etkisi fazla olup, çocukların saygı gösterdikleri sütineler saptanırdı (Ünüvar, 1964: 63). Böylece harem doğuma hazır hale getirilmiştir.

Padişah kız veya erkek çocuklarının doğumu ile alakalı bazı âdet ve merasimler yapılmıştır. Bu âdet ve merasimler doğumun gerçekleşmesi ile başlayarak ilk olarak doğum haberi Kızlar Ağasının oda lalası tarafından Silahtar Ağaya bildirilerek haber karşılığında müjdelik olarak hediye verilirdi.

¹⁶ “Osmanlı toplumunda doğum ritüelleri açısından toplumda yaygın olarak uygulanan diş buğdayı merasimi Cumhuriyet sonrası Tokat ve çevresinde uygulanmaya devam etmiştir” Bkz. Türk Yurdu, 1927: 33.

Silahtar Ağa'nın doğumu resmen ilanı üzerine padişah'ın çocuğu erkek ise her koğuşa beşer, kız ise üçer kurban kesildiği gibi, erkek çocuk için yedişer gün beşer kız çocuğu için beşer gün üç top atılırdı¹⁷ (Seydi Ali Bey, 1978-1981: 39). Doğumun ertesi günü Osmanlı sarayında padişah ve şehzadelerin çocuklarının doğumunun Bâb-ı Âli'ye ilan edilmesi bir gelenek haline gelmiş, Nitekim 2. Abdülhamid'in çocukları Şehzade Mehmet Selim Efendi, Zekiye ve Naime Sultanlarının doğum günlerinin ilanına dair Bâb-ı Âli'ye tezkire gönderilmesi (BOA. Y. EE. 75, 6 Kasım 1876) Osmanlı sarayında çocuk doğumu ile alakalı geleneği ortaya koymaktadır. Saray ve Bâb-ı Âli de padişah çocuklarının doğumu ilan edilirken, İstanbul sokak ve çarşılarında padişah'ın bir çocuğu olduğunu Dellâllar vasıtaıyla ilan edilirdi (Uluçay, 1992, s. 75). Padişah çocuğunun doğum ilanı ile gerek sarayda gerekse halk arasında kandiller asılarak eğlencelere vesile olduğu gibi birtakım merasim ve uygulamalar yapılırdı (Uluçay, 1992: 77).

Osmanlı sarayında doğum sırasında uygulamalar ve doğumun ilanının ardından yapılan önemli uygulamalardan biri çocuğa ad konulmasıdır. Padişah çocuklarına daha çok Arapça adlar verilmiştir. En çok Ayşe, Hatice, Fatma, Esma isimleri verilmesi gibi, Farsça adlarda verilmekteydi. Padişah kız çocukları küçük yaşta ölürse, ondan sonra doğan kız çocuğa aynı ad verilmesi 3. Ahmet döneminden itibaren başlayarak uygulama haline getirilmiştir (Uluçay, 1992, s. 67). Ayrıca padişah çocuklarının doğum tarih ve adları kaydedilip, padişah'a takdim edilmesi sarayda yaşanan doğum uygulamalarına örnek oluşturmaktadır. Bu uygulama 2. Abdülhamid döneminde yer alarak, 2. Abdülhamid'in çocuklarının doğum tarihleri ve adlarını gösteren cetvel ser-kâtip tarafından padişah'a takdim edilmiştir (BOA. TSMA. E. 1104, 30 Ocak 1909)

Sarayda doğum münasebetiyle merasimlerde önemli yer tutmuş olup şehzadelerin doğumu münasebeti ile tebriklerin yapılması (BOA. Y. PRK. TKM. 9/11, 18 Aralık 1885), sarayda yapılan merasimlerin önemli bir aşamasını teşkil etmektedir. Tebrikler saraya gelip kadın efendiler ile görüşmek ve yapılan merasimlere katılmak suretiyle de yapılmıştır. Sarayda kadın efendilerden çocuk dünyaya getirmesi ile kendisine hazırlanan merasim odasına yerleştirilerek kâhya kadın tarafından ileri gelen kişilerin eşlerine tezkereler gönderilerek kadın efendiye tebrike davet edilmiştir. Tezkere ile birlikte halk arasında yaygın olan uygulamada olduğu gibi lohusa şerbeti gönderilirdi. Tebrik ile birlikte davetlilere çeşitli eğlenceler ve oyunların yer aldığı altı gün devam eden merasimler düzenlenirdi (Çorlu, 2015, s. 594-595).

¹⁷Seydi Ali Bey'in "Teşrifat ve Teşkilatımız" adlı eserinde Padişah çocuklarının doğumu üzerine sarayda yapılan merasim ve uygulamalar Çağatay Uluçay'ın "Harem II" adlı eserinde aynı şekilde yer verilerek, Seydi Ali Bey'in eserindeki sarayda uygulanan merasim ve uygulamalar konusunda bilgilerini desteklemiştir. Bkz.Uluçay, Harem II, 1992, s. 75

Doğum münasebetiyle Sarayda yapılan önemli merasimlerden biri de beşiğin Darphane'den çıkarılıp Harem dairesine gönderilmesine kadar devam eden Beşik Alayı'dır. Hazine Kethüdası tarafından Darphane'de yaptırılan beşik hususi merasimle¹⁸ Harem'e gönderilmiştir (Seydi Ali Bey, 1978-1981: 40). Sarayda altı gün devam eden eğlencelerin sonunda büyük bir alay ile kâhya kadına teslim edilen beşik çeşitli bahşişler ve hediyeler verilerek merasim odasına teslim edilmiştir. Beşik Merasimi türlü oyun, musiki fasılları ve ikramların yer aldığı üç gün süren eğlenceler ile sarayda son bulmuştur (Çorlu, 2015: 595-596).

Padişah çocuklarının doğumu ile sadece bazı merasim ve uygulamalar sırasında değil doğum sonrası saray ve toplumda da eğlenceler düzenlemiştir. Sarayda eğlenceler yapılarak karagöz, çengi gibi oyunlar oynatılarak harem efradının eğlenmesi sağlanırken, halk arasında, özellikle padişah'ın ilk çocuğunun doğumu üzerine cambazlara ve diğer oyunculara yer verilerek halkın eğlenmesine çalışılmıştır (Uluçay, 1992: 85).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde toplumun ve ailenin vazgeçilmez bir unsuru olan çocuk açısından geleneksel ve modern anlamda birçok ritüel uygulanmıştır. Doğum ritüelleri bu uygulamalara örnek teşkil ederek, saray ve toplumda çocuğun önemi ve bakış açısını ortaya konması açısından katkı sağlamaktadır.

Geleneksel anlamda doğum öncesi hazırlıkla başlayan ritüellerde, doğum sonrası çocuklara yönelik olarak toplumda yaygın olarak uygulanan aynı zamanda çoğunlukla hurafe şeklinde uygulanan lohusa döneminde ad koyma, beşik çıkma, kırk hamamı, diş buğdayı gibi merasim ve eğlenceler çocuğun ritüeller uygulanmasında toplumdaki yerini ve öneminin ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Modern anlamda Osmanlı Devletinde yenileşme hareketleri ile birlikte birçok değişim ve gelişme toplumsal bir unsur olan çocuk üzerinde de etkisini göstermiştir. Nitekim bu değişim ve gelişme doğum ritüellerinde de kendini göstermiştir. Geleneksel usullerin yerine büyük ölçüde modern doğum usullerin alması ile birlikte nizamnameler, talimatnameler, doğum ile alakalı eğitim sistemi, ihsanlar Osmanlı Devleti'nin de çocuk koruma ve bakım politikasını da ortaya koyduğu gibi dönemin sosyal, kültürel,

¹⁸ “Beşik alayında hususi merasimde Sadrazam tarafından şehzade veya sultanların doğumu ile beşik yaptırılarak doğumun beşinci günü Sadaret Kethüdası tarafından beşik alayına katılacaklara davetiye gönderilirdi. Doğumun altıncı günü toplanan davetlilerle birlikte Mehter takımının çaldığı marşlar ve ilahilerle beşik alayı belirlenen yollar takip edilerek araba kapısının önünde bekleyen Darüssaade Ağası, kethüda beyden beşiği alarak, törene katılanlara çeşitli ihsanlarda bulunularak beşik Harem'e teslim edilir ve beşik merasim sona ererdi” (Uluçay, 1992, s. 80-81).

ekonomik, siyasi hayatının yanında sosyal tarih açısından çocuk unsuru hakkında da bilgi sağlamıştır.

Osmanlı devletinde çocuğa yönelik doğum ritüelleri sadece halk arasında değil aynı zamanda sarayda da uygulanmıştır. Özellikle belgeler ve hatıralar ışığında, şehzade ve sultanların doğumu ile sarayda yaşanan merasim, uygulama, teşrifat ve eğlencelerin yanı sıra çocuğa bakış açısından doğum ritüellerinin ortaya konmasında da önemli bilgiler vermektedir.

Kaynakça

Arşiv

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).

BOA. Y. EE. 75, 6 Kasım 1876.

BOA. Y. PRK. TKM. 9/11, 18 Aralık 1885.

BOA. YB. 21/86-161, 9 Şubat 1887.

BOA. DH. MKT. 1472/95, 29 Aralık 1887.

BOA. ŞD. 2520/8, 29 Haziran 1887.

BOA. DH. MKT. 1438/126, 13 Ağustos 1887.

BOA. DH. MKT. 1727/61, 30 Mayıs 1890.

BOA. DH. MKT. 1589/55, 30 Ocak 1899.

BOA. DH. MKT. 1519/28, 24 Nisan 1899.

BOA. DH. MKT. 1772/47, 16 Ekim 1890.

BOA. YB. 21/88-392, 20 Aralık 1890.

BOA. DH. MKT. 1802/28, 24 Ocak 1891.

BOA. DH. MKT. 1802/111, 25 Ocak 1891.

BOA. DH. MKT. 1825/78, 5 Nisan 1891.

BOA. İ. TAL. 26/5, 1 Ağustos 1893.

BOA. DH. MKT. 2235/92, 20 Ağustos 1899.

BOA. DH. MKT. 2462/41, 16 Mart 1901.

BOA. Y. PRK. UM. 54/126, 4 Ağustos 1901.

BOA. DH. MKT. 2518/150, 6 Ağustos 1901.

BOA. DH. HMŞ. 29/21, 16 Ocak 1904.

BOA. DH. MKT. 1076/33, 5 Mayıs 1904.

BOA. DH. MKT. 935/57, 4 Mart 1905.

BOA. TSMA. E. 1104, 30 Ocak 1909.

BOA. DH. EUM. THR. 105/37, 30 Ağustos 1910.

BOA. DH. EUM. ECB. 13/29, 18 Eylül 1917.

BOA. DH. UMVM. 80/46, 31 Ocak 1922.

BOA. DH. UMVM. 115/5, 4 Şubat 1922.

BOA. DH. UMVM. 166/70, 23 Mayıs 1922.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 17 Mayıs 1932, Sayı: 4884.

Sabah, 20 Haziran 1911, Sayı: 7812.

Türk Yurdu, 1927, Sayı: 33.

Telif ve Tetkik Eserler

- Abdülaziz Bey, (1995). Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri Toplum Hayatı. Haz. Kâzım Arısan, Duygu Arısan Günay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ali Seydi Bey, (1978-1981). Teşrifat ve Teşkilatımız, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Alp, M. (1964). “Eski İstanbul’da Lohusalık ve Lohusa Şerbeti”, Türk Folklor Araştırmaları 183, İstanbul, 3537- 3539.
- Akalın, B. Ö. (1904). Ebe Hanımlara Öğütlerim, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası.
- Aras, Ö. (1998). “Ad Koyma”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Araştırma Merkezi, 332-333.
- Balıkhan Nazırı Ali Rıza Bey. (1978-1981). Bir Zamanlar İstanbul, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Bayri, M. H. (1941). “İstanbul’da Doğum ve Çocukla İlişkili Adetler Ve İnanmalar”, Halk Bilgisi Haberleri 113, İstanbul: 97-104.
- Çaykara, E. (2005). Tarihçilerin Kutbu Halil İnalçık Kitabı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çorlu, S. M. (2015). Geçmiş Zamanlar, Haz. Ali Birinci, Selma Günaydın, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ediz, İ. (2015). “Osmanlı İstanbul’unda Doğum Ritüelleri”, Antik Çağdan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi 4, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı A.Ş, 470-475
- Felek, B. (1974). Yaşadığımız Günler, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- İlgaz, K. (1957). “Doğum ve Çocukla İlgili Adetler ve İnanmalar(Hamile Kadınlar, Gelinler ve Çocuklar Örneğinde)”, Türk Folklor Araştırmaları 93, İstanbul, 1481-1482.
- Kapağan, E. (2019). “Geçmişten Bugüne Safranbolu’da Batıl İnançlar”, Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi 14, 1-11.
- Karay, R. H. (2009), Üç Nesil Üç Hayat, Yay. Haz. Aslıhan Karay Özdaş, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Karataş, A. (1994). “Kırk Hamamı” Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 4, Ana Basım, 568.
- Karataş, A. (1994). “Kırklama”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 5, İstanbul: Ana Basım, 4.
- Küçük, A. (1989). “Alkarısı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Araştırma Merkezi, 469.
- Lewis, R. (1973). Osmanlı Türkiyesinde Gündelik Hayat (Adetler ve Gelenekler), Çev. Mefkûre Poroy, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Musahipzade, C. (1946). Eski İstanbul Yaşayışı, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Pakalın, M. Z. (1972). “Kırk Hamamı”, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Tezel, N. (1937). “İstanbul’da Lohusalık Adetleri”, Halk Bilgisi Haberleri 73, İstanbul: Burhaneddin Basımevi, 1-2.
- Tör, V. N. S. (2008). Nevhîz’in Günlüğü “Defteri Hâtrât”, Çev. Kaya Şahin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turan, R. (1999). “Osmanlıların Kuruluş Yıllarında Çocuk”, Osmanlı Ansiklopedisi 5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 483-488.
- Uluçay, Ç. (1992). Harem II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ünüvar, S. (1964). Saray Hatıralarım, İstanbul: Çağaloğlu Yayınevi.
- Yalman, A. E. (1997). Yakın Tarihte Görüp Geçirdiklerim, Yay. Haz. Erol Şadi Erdiñç, İstanbul: Pera Turizm Ticaret A.Ş.
- Yıldırım, N. (1996). İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi, İstanbul: Darülaceze Vakfı Yayınları.

Birth Rituals From the Points of View of the Child in the Ottoman Empire

Extended Summary

This innovation and change have also taken effect on various properties and applications, as there has been Western innovation and change in the Ottoman State. Children who are a social element have been affected by this innovation and change. In particular, the information about children during the pre-Tanzimat period was very limited and no details were included. But, in particular, the declaration of legitimacy has increased the number of information and documents as a sign of the importance of children, and important information about children's rituals has been learned. Childbirth rituals are important in the rituals for the child and are important to the child. In the Ottoman community, there were many birth rituals in the traditional and modern sense. In the traditional sense, it began with the search for the midwife, characterized by a variety of names before renewal and change, and continued with the preparation of a variety of items specific to arson and birth. There are numerous practices for children such as birth and postpartum visits, lohusa sherbet, naming the child, as well as 40 hammam, bassinet regiment, wheat and so on, in the context of entertainment culture. These practices have also taken effect on the changes and refurbished rituals of birth in many of the Ottoman states and in many of the applications.

In the modern sense of the Ottoman State, the process of innovation and change has taken effect on the rituals of childbirth, and has provided the emphasis on these practices, the nizamnments, the tips, the education practices, the perspective of society and the state of the child, as well as the importance of the child. The Registry-i population population is an important step toward children. With this order, the records of children's influence and the records of religious men from various religions of children's influence were included in their duties and penalties for the failure to implement this order. Also, children who are poor are excluded from this fee as they are charged for the advertised in child records. In modern birth rituals, the Ebe school opened and the training midgets were included in birth practices. In birth rituals, trained midwives and doctors were given various tips as a result of their beneficial delivery. In the proliferation of birth rituals, the Ebe school opened up and replaced the midwives who had learned the profession in a primitive way through various

trained midwives, with Besim Ömer training for midwives and the work of Ebe Missus for midwives for midwives and their modern forms of birth for children. The introduction of trained midwives in birth practices has been prevalent in society, demanding midwives from various provinces. As a tool for people and institutions, keeping children's milk or dairy is important in the ritual of birth. As she was held in her milk for various reasons, she was asked especially for a child-oriented breast milk, with the mother dying at birth.

Although the Ottoman State has all the fertility rituals with all the information about children, it has not been implemented for all children. The protection and protection of children and children by persons and institutions is important to the point of view of the state and society of children, while the curfew of children and the delivery of childbirth rituals is an obstacle to the implementation of children.

In addition to the birth rituals in the community, the Court's Obstetrics ceremony and Practices provided information on the child in various aspects. The court includes the delivery rituals, which started with preparations for the pre-delivery harem, the post-delivery palace and the public, events and events, entertainment, pre-crib Regiment preparations for the child and the following procedures and practices, and the entertainment, visits and various activities carried out in Harem.

In the Ottoman State, the work of the ritual of childbirth was written mainly in the traditional sense of the point of view toward children. In these studies, it is seen that applications that are carried out verbally in society and sometimes referred to as superstitions. The activities of innovation seen in many areas such as political, social, economic and cultural have also taken effect on children socially, with my study on 'Obstetrics rituals from the perspective of children in the Ottoman State'. This study also examines the primary and secondary resources for changing and rejuvenating children's lives, taking into consideration the social, cultural, economic aspects of the limited or never-examined topic, and providing detailed research, Using many documents and resources, it is to contribute scientifically to 'Child' and to support studies related to the subject, especially in recent times.

In this study, the readings related to the Obstetrics rituals and the document screening from the Ottoman Archives have been determined by the limitations of the matter. As mentioned in the traditional practices, which are considered superstitious in some points in the Ottoman community by using copyworks, change in these practices has been tried to be evaluated over time based on first-hand resources. At this point, traditional procedures and techniques are replaced by modern procedures and techniques, especially in terms of changing birth rituals by scanning documents from the Ottoman Archives, and specifically for the purpose of child protection policy. In the Ottoman State, such as periodicals and memories such as the Turkish Dormitory, the issue was tried to be described in a versatile way, supported by first-hand sources from the information and impressions of the people in the society where the rituals of birth and the press are applied from the point of view of the child.

AN EVALUATION ON THE POLITICAL AND RELIGIOUS STATUS IN ANATOLIA IN THE XIIIth CENTURY

XIII. Yüzyıl Anadolu'su'nda Siyasi ve Dini Durum Hakkında Bir Değerlendirme

Tunay KARAKÖK

Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
tkarakok@bartin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4028-2148>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	08.02.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	20.09.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 169-184	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.877133

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

AN EVALUATION ON THE POLITICAL AND RELIGIOUS STATUS IN ANATOLIA IN THE XIIIth CENTURY

XIII. Yüzyıl Anadolu'sunda Siyasi ve Dini Durum Hakkında Bir Değerlendirme

Tunay KARAKÖK

Abstract

Anatolia is a geography that has been subjected to various invasion and conquest movements throughout history. Surrounded by the continents of Asia, Europe and Africa, Anatolia also acts as a bridge between Asia and the European continents. This bridge is surrounded by the Old East worlds such as Mesopotamia and Egypt from the southeast and the Old West worlds formed by the Mediterranean civilizations from the west. In addition to being a physical bridge to Anatolia, this feature also imposes the duty of intermediation between cultures and interaction. When the historical process is examined, it is seen that the Anatolian peninsula has been home to civilizations in every period of history. For this reason, Anatolia is called the “Cradle of Civilizations”. All of the civilizations understood to have been established in different historical periods in Anatolia are called “Anatolian Civilizations”. Known as Anatolia or Asia Minor, this region dates back to the XIIIth century. When we look from the window of this century, a different picture emerges both politically and religiously. This century, which covers the first period of the Anatolian Seljuk State; It takes place in historical sources as a century in which the Turks struggled to establish dominance in the Anatolian geography. Anatolia, which we have determined to have a religious environment with a scattered political structure in the spiral of Byzantine Empire, Seljukian Empire and Turkmen principalities, and which has the inspirations of both eastern and western cultures, is discussed in this study with its political and religious panorama in the mentioned century.

Keywords: XIIIth Century, Anatolia, Religious Life, Political Life

Öz

Anadolu, tarih boyunca türlü istila ve fetih hareketlerine maruz kalmış bir coğrafyadır. Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları tarafından kuşatılan Anadolu, Asya ile Avrupa kıtaları arasında da bir köprü vazifesi görür. Bu köprü, güneydoğudan Mezopotamya ve Mısır gibi Eski Doğu, batıdan ise Akdeniz medeniyetlerinin oluşturduğu Eski Batı dünyaları tarafından çevrilmiştir. Bu özelliği Anadolu'ya fiziki açıdan köprü olmanın yanında kültürler arası geçiş ve etkileşim aracılığı vazifesi de yüklemiş olmaktadır. Tarihî süreç incelendiğinde Anadolu yarımadasının kesintisiz olarak tarihin her döneminde medeniyetlere ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bu

nedenle Anadolu “Medeniyetlerin Beşiği” olarak adlandırılmaktadır. Anadolu’da farklı tarihi süreçlerde kurulduğu anlaşılan medeniyetlerin tamamına “Anadolu Medeniyetleri” denmektedir. Anadolu ya da Küçük Asya adıyla bilinen bu bölge tarihine XIII. yüzyıl penceresinden baktığımızda ise hem siyasi hem de dinî olarak farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti’nin ilk dönemini kapsayan bu yüzyıl; Türklerin Anadolu coğrafyasında hâkimiyet kurma mücadelesi sergiledikleri bir yüzyıl olarak tarih kaynaklarında yer bulmaktadır. Bizans, Selçuklu ve Türkmen beylikleri sarmalında dağınık bir siyasi yapı ile hem doğu hem batı kültürlerinin esintilerini taşıyan ve bir dini ortama sahip olduğunu tespit ettiğimiz Anadolu, bu çalışmada adı geçen yüzyılda siyasi ve dini panarolaması ile ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: XIII. Yüzyıl, Anadolu, Dinî Hayat, Siyasi Hayat.

Introduction

The conquest of the Anatolian geography, which has been invaded by different states many times throughout history or has been organized for conquest purposes, is an important issue. Because it is possible to come across with more stories or narratives in the works written by historians on this geography. From this point to the move, The XIIIth century which is the time period examined in this study, the political and religious situation of Anatolia is also important. The political structure of Anatolia in the XIIIth century was mixed. There is no solid state authority. The country was plundered, burned and destroyed by the Mongol raids. There was no security left in the city or the village. Property was seized by force, dying or living was found by chance. This unrest caused people to favor sufism, who preached to pull from the world and opened the doors of a brilliant divine realm. People whose lives were unsecured sought peace in the spiritual atmosphere of the order or under the influence of some sheikhs. As for the social and economic structure of Anatolia, a magnificent development has been made. A complete social peace order was established. Anatolia became a center where the christian world and the islamic world were intertwined. The devotion and loyalty of the christian people to the muslim Turkish rulers gradually increased. It reached its peak during this period. Complete freedom of conscience and belief throughout the country, it took place and human will was highly valued. The situation in the economy was also at a bright point in parallel. Anatolia was almost a world trade center. The country was enriched by trade and agriculture. Revenues were at their peak according to the age. Cities such as Konya, Sivas and Erzurum had overflowed the walls around them. The population of Sivas city was around 120,000. However, the easy victory of the Mongolian army in Köseadağ in 1243¹ destroyed the authority of the Anatolian Seljuk State, which

¹ In 1243, the Mongolian army and the Seljuk army met in Köseadağ. Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, who was at the head of the Anatolian Seljuk army, left the battlefield without fighting with the Mongols. As a result, the Mongols, who gained an easy victory, started to invade Anatolia (Yıldız, 1989: p. 305).

was the dominant power in Anatolia at the time, and Anatolia was turned into a hell of plunder, plunder and chaos. Mongolian pressure, which gradually settled in Anatolia. Turkish people away from the prosperous life they lived in. The initial brutal repression of the Mongols paralyzed the entire administrative mechanism. The Mongol invasion in Anatolia was a crisis in all its aspects, even Anatolia, it turned into a disaster in terms of his Turkishness. Cultural mines in Anatolia such as Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum, Erzincan and Aksaray took their share from the looting and robberies during the invasion. Although the deteriorating political authority was attempted to be reestablished either individually or through alliances by the Anatolian Principalities, which made great contributions to the Turkification and Islamization of Anatolia. Unfortunately, it could not be realized until the Ottoman Empire was established at the beginning of the XIVth century (Turan, 1971, p. 389-402; Turan, 1993, p. 361-374; Turan, 1980, p. 161-170; Sümer, 1969, p. 63; Aksarayı, 1943, p. 305 – 308; Anonim Selçukname, 1952, p. 83-84; Cahen, 2014, p. 21, 43).

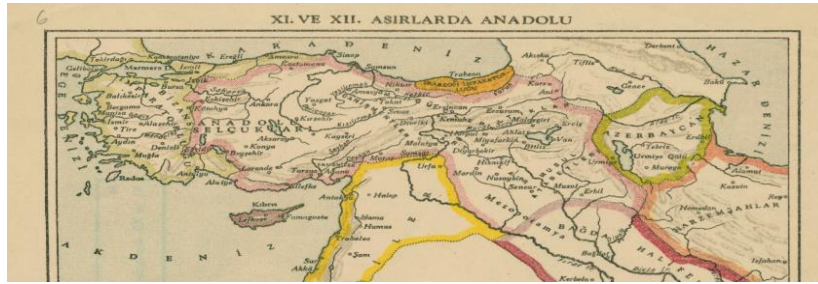

Photo 1. Anatolia in XI-XIIth Centuries (Source: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/81602>, Access Date: 16.09.2021- Ali Saim Ülgen Archive)

The sources used in this study were subjected to descriptive analysis in order to reach the required information and the findings obtained were reflected in the study. The importance and originality of this work, which is aimed to be completed from piece to whole, is the political and religious life in Anatolia in the XIIIth century can be explained with examples and evidence. It can be expressed as contributing. First of all, a field study, literature review, determination and classification of the sources containing information about the political and religious fields of the period to be examined, finding the information in modern works found to be relevant to the subject and blending them with the previous ones were accepted as the method of the study.

Political Situation In Anatolia In The XIIIth Century

Without mentioning the conquest of Anatolia by the Turks, it is a difficult issue to understand the political structure of Anatolia in the XIIIth century. So much so that the Turks, who were at the top of the founding elements of the effective political structures of the period, which constituted the time period of this study, started to come to the Anatolian geography intensely and in masses with the conquest movements they started after in 1071 with the Mangizert and started to settle immediately by owning the places they came from. At this point; in the Anatolian geography, first of all, the struggles with Byzantium continued increasingly, especially the Armenian, Georgian and Greek elements, who were the dominant elements of the places they came from. The conquest understanding of the Turks after the great Miryokefalon victory in 1176 has undergone a radical change. With this victory, the Turks will want to make Anatolia a Turkish homeland for them and they have not avoided any military, political, economic and religious struggle for this cause (Turan, 1971, p. 221; Turan, 1980, p. 259; Yinanç, 2002, p. 194; Kafalı, 2002, p. 177-202).

When looking at the political picture in Anatolia in the XIIIth century, it is necessary to know that there was a Turkish and Byzantine dominance in Anatolia in this century. Because the Byzantine Empire, which was the dominant power in this geography until the end of the 1000s, has now lost this qualification, and we encounter the existence of the Seljuk Turks and the states or principalities they established in this geography. Especially after the Miryokefalon victory in 1176, the Turkish presence in Anatolia gained certainty and the Turks started to dominate Anatolia (Alptekin, 1989, p. 209-226; Sevim, 1993, p. 18-32; Cahen, 2014, p. 29).

In total between the years 1096-1272 by Pope Urbanus II will be commemorated with the Crusades name consisting of eight time expeditions in Byzantine initial plan with the sequence Turkey has managed to undo the whole Western Anatolian coast with the Seljuk capital of Nicaea, and even Crusaders located in Anatolia in Antakya, a county, together with a county each in Urfa and Tripoli, they succeeded in establishing a kingdom in Jerusalem, which was the main target (Oldenbourg, 1966, p. 53-77; Bréhier, 1977, p. 206; Charanis, 1969, p. 177-219; Komnena, 1996, p. 157-160; Harris, 2003, p. 53-54; Runciman, 1986, p. 56-58). All these things show that with the beginning of the XIIth century, the Anatolian geography was subjected to Crusader attacks and as a result of this situation, Anatolia was occupied, burned down and destroyed, turning into a geography where both population and economic decline was experienced. As a result of these campaigns that started in 1096 and lasted until the 1270s, the Anatolian political arena with the Urfa and Antakya Crusader Counties and the Anatolian political arena faced new figures, while the Byzantine Empire, whose authority was reduced

and limited only to the Marmara beaches, returned to its glorious days. It has succeeded in fueling their hopes of return. Last century in Anatolia, the Byzantine Empire period began to regain its former power, especially the Turkish-Islamic forces across Seljuk State and Danişmends ment from early principalities, Artuk and knock the principality for the the period they begin to end the political variyet has been experienced (Demirkent, 1997, p. 57-56; Maalouf, 2012, p. 121-126; Runciman, 1986, p. 87-88; Turan, 1980, p. 42).

As the end of the XIIth century approaches, the Anatolian Seljuk State in Anatolia, Kılıç Arslan II (1155–1192) divided the state among his sons before his long reign ended. Therefore, although there was a disintegration that did not last long after him, his son II. Süleymanşah (1196–1204) restored the union. After Keyhüsrev I (1205-1211) and İzzeddin Keykavus (1211-1220) 's ruling in Anatolia, Seljuks experienced a more stable period, and the state has soared from every angle. During the time of Alaeddin Keykubad I (1220-1237), this rise continued and a period of full maturity was experienced in every aspect. However, during the reign of Sultan Keykubad, he will have to face the second great disaster after the Anatolian; tha was Mongolian invasion. Because the Mongol Khan Genghis Khan and his armies were flocking to the west from Central Asia like a flood. The Sultan, on the other hand, was calculating not to fall into the strategy mistakes his ancestors had fallen into during the Crusades, and to protect the Anatolian Turkish political unity, which was recently established to a great extent. For this reason, he established a political alliance with the Eyyubis, another Muslim state of the period and who was influential in Egypt - Damascus geographies, through kinship, and managed to dominate the sides of Diyarbakır and Erzurum. In this way, the Mengüceks principality, which was the effective element of these regions, ended and finally succeeded in establishing the Anatolian Turkish unity, which was completed before it (Sevim-Merçil, 2012, p. 435-441, 459, 467; Nur, 1979, p. 76-78; Kafesoğlu, 1992, p. 40, 59, 61, 63; Cahen, 2014, p. 58).

Ascended to the throne after Keykubad II, Keyhüsrev witnessed the great migration waves caused by the Mongols during this period. As a result of this immigration wave that started in the 1220s, a large part of the Turks from Transoxiana, Iran and Azerbaijan, a part dominated by nomadic elements, had to migrate to Anatolia. In the end of the day these migrations in Anatolia as a result of economic, social, cultural and religious life will undergo major changes, but this process is more Turkey works for the Seljuk State has taken a case. The newcomer population has a high military qualification, making the state strong in terms of the number of soldiers. Thanks to this situation, even the Mongol army, which invaded Georgia in 1240 and reached the Seljuk border, would not dare to cross the Seljuk border. However, at this time, an anti-government rebellion with a religious character, called the “*Babai revolt*”, which would be most beneficial for the Mongols and weaken

the Seljuks against the Mongols, would emerge (Sevim-Merçil, 1985, p. 297-298; Uluçay, 1977, p. 250; Sevim-Yücel, 1995, p. 228-230; Ocak, 2016, p. 21-23; Ocak, 2014, p. 49). In 1240, Turkmens first revolted in Adıyaman - Kefersud and seized this place, and with the participation of some non-Muslim groups in the uprising in a short time, the revolt spread to central Anatolia in a short time. However, before a long time passed, Baba Ilyas, who was seen as the leader of the rebellion due to the measures taken by the Seljuk administration, was captured and executed by the Seljuk forces in Amasya. This event worsened the situation and Baba Ishak, who wanted to avenge him, came to Amasya with a large force and marched on Konya. However, he was defeated and killed by the Seljuk army near Kırşehir. Most of the Turkmens were slaughtered; the rest were captured; Those who survived the caliphs managed to escape left and right and lose their tracks. This rebellion, which is frequently mentioned in the sources that it was caused by social and economic problems rather than religious issues, which reveal the weakness of the Seljuk State, could hardly be suppressed after heavy losses were inflicted by the Seljuk troops. As a result of this incident, which reveals the inability of the state, a significant part of the Seljuk armies, which had been prepared for the Mongols who had previously reached the borders, will be assigned to suppress the rebellion and most of it will be lost (Ocak, 1983, p. 1, 17, 70, 114; Ocak, 1983, p. 148-157; Turan, 2013, p. 34, 296, 300, 353; Ayönü, 2014, p. 174). In the Köseadağ War (1243) with the Mongols, the state, which was weak and had insufficient number of soldiers, would not be able to avoid being defeated, and the state, representing nearly two and a half centuries of Anatolian Turkish unity, Turkish power and Turkish civilization, lost its influence from Anatolian politics and became a state subject to the Mongols. This situation caused the political unity in the country to break down, the rulers who ascended to the Seljuk throne to be crushed under the Mongol domination, and Anatolia to a complete chaos (Taşçı, 2018, p. 165-171; Çapan, 2018, p. 202-204; Göksu, 2018, 258-259; Kütük, 2018, 297-302).

As a manifestation of this fragmentation, Ottomans (1299--1922), Hamidids (1301--1423), Karesioğulları (1304--1360), Candarids (1292--1461), Menteşeoğulları (1261-- 1424), Aydınoğulları (1261--1424), 1308-1426), Karamanids (1250-1487), Dulkadiroğulları (1337-1515), Germiyoğulları (1299-1429), Ramazanoğulları (1353-1608) and Saruhanoğulları (1313-1410), more than twenty Turkmen principalities were established and each was created by the Mongols to fill the authority gap with each other, which is sometimes weak and sometimes in Anatolia in the position of vassal states (Turkey) they have even had to contend with in alliance with the Seljuk Sultan of Mongols (Köprülü, 1928, p. 22-32; Köprülü, 1943, p. 384; Köprülü, 2005, p. 29; Cahen, 2014, p. 66). Looking at the recent history books; The period in which these principalities took place is called the second principality period, and there is not much information about Anatolia

in this period due to lack of resources. So much so that the written sources of this period contain information about the principalities established in Western Anatolia (Emecen, 2001, p. 86-88; Köprülü, 1984, p. 35). It is known that this information is about general geographical depictions, country and city depictions. According to the sources obtained this period; starting from the 1240s, when the Mongols ended the Seljuk reign and the disbanded princes took shelter in these principalities, it continued until Sultan Yavuz Sultan Selim invaded the Ramazanoğulları principality in 1517 for Ottoman Empire (Sümer, 2007, p. 442-447; Kurt, 2002, p. 816-823; Avanas, 1990, p. 80-88).

These principalities, which came out of the Seljuk debris, are named by some historians as *Tavaif-i Mülûk* or nation rulers. These principalities, which generally adopted the high Seljuk culture, lived and lived this culture in depth that they spoke Turkish in Anatolian lands, made Turkish the official language in Anatolia for the first time, and by translating important books written in Arabic and Persian into Turkish, their Turkish identity was at the forefront at every opportunity. They tried to take it out. These principalities, which have very strong presence, are often independent states, recognizing the Seljuk authority, accepting the Mongol supremacy. Although Karamanids came to the fore among the principalities in terms of ensuring the political unity of Anatolia after the Seljuks, towards the end of the century, the Ottomans were much closer to this goal. The Ottomans were in the Anatolian identity during this period and joined the Ottoman rule, which would later manage to gather themselves under a single roof, almost without any change (Emecen, 2001, p. 86-88; Hammer, 1989, p. 58-59; Köprülü, 1984, p. 35).

In 1255 his elder brother Meng by Khan in the Middle East Mongols conquered yet is appointed to complete the conquest of the incomplete land Hulagu Khan, established the Ilkhanid to the center of Tabriz in 1256 and thus in 1243 with Köseadağ war Anatolia taken under clout after the war (Turkey) Seljuk State and Mongol pressure on its territory has become more systematic. After a short while, during the Battle of Aynicâut War in 1260, the Muslim Turkish state, the Mamluks, who ruled in Egypt, Syria and the Hijaz in 1250-1517, defeated the Ilkhanids of Hülâgû Khan under the leadership of their ruler Sultan Baybars (1260-1277), and after a while they started to expand their domains of sovereignty towards Anatolia by taking over. So much so that the first work done in accordance with this purpose was the abolition of the Crusader County of Antakya by Baybars and thus, heavy blows were inflicted on the Armenian rule in Çukurova (Merçil, 1985, p. 297-298; Uluçay, 1977, p. 250; Sevim-Yücel, 1995, p. 228-230). Although Karamanids came to the fore among the principalities in terms of ensuring the political unity of Anatolia after the Seljuks, towards the end of the XIVth century, the Ottomans were much closer to this goal. Because the Ottomans captured the lands of most of the Anatolian principalities in this period. In addition, the Ottomans with their transition to Rumelia in the middle of the century, Byzantium,

which is still their biggest rival in Anatolia, has become a city-state almost limited to Istanbul and its surroundings. Already in the last quarter of the XIIIth century, the establishment of direct Mongol administration in Anatolia (1277) in response to Turkey and thoroughly weakened as a result of the Seljuk State authorities, Turkmen lords one began to declare their independence, the cause of the wave of immigration occurred in this century. The population density he was in paved the way for new conquests and Byzantium, which was affected most by this situation, was forced to withdraw from the Western Anatolian coasts in a short time (Baskıcı, 2009, p. 24-29).

Religious Situation In Anatolia In The XIIIth Century

Among the nomadic Turks, the most supporters will be the sufism movement Yesevilik and a member of the heart named Hodja Ahmet Yesevi, the founder of this movement. A student of Yusuf al-Hemedani, a Sunni Dynasty scholar and mutasavvf, this zat is a person who has studied a strong madrasa and learned the vision with religious knowledge. Yesevi, who had the ability to express his faith to those around him in a language they could understand and synthesize and make sense of sharia and sufism, soon became a reputation among Turks and managed to affect the cult, which is the systemic form of his views and thoughts, which he called Yesevilik, spread rapidly among Turks and settled and other cults that emerged afterwards. He is a simple member of the principles of the Islamic religion, sharia and the principles of the Yesevilik order he founded (Tosun, 2013, p. 488-489; Tulum, 1999, p. 208; Köprülü, 1976, p. 38; Çağatay, 1997, p. 61). These sufistic personalities, known by names such as "Horasan Dervishes" and "Colonizer Turkish Dervishes", are especially the potentials we call "extremes" in order to both develop and consolidate the religious consciousness of newly converted Turks and to keep the spirit of ghaza-jihad alive. They concentrated on the fields of jihad. Because these areas were both the settlement areas of Turkmens who recently arrived in Anatolia and the regions close to the Byzantine borders, they were potential jihad or ghaza areas. Dervishes were at the forefront of the nameless heroes who were the spiritual power source of the army by being at the forefront of wars or campaigns that took place in such regions (Köprülü, 1976, p. 49-50; Barkan, 1974, p. 295; Ocak, 2002, p. 425-426).

These spiritual leaders, who were the architects of both the Islamization and the Turkification adventure of Anatolia, made new conquests together with the armies, at the same time settled in empty or existing settlements in the new conquest stages and called the villages or places of worship to the places they deemed appropriate. By creating their lodges or mosques, they did not hesitate to deal with whatever the necessities of daily life (agriculture, animal husbandry, trade, politics, military service, etc.) in these places they settled. In other words, while the state both achieved new

stages of conquest, it enabled the Turkification, Islamization and the process of participating in the political, economic, socio-cultural and religious life of the state as much as possible. They established their lodges on empty lands in order to gradually organize their places as a village, a center of culture and sect (Barkan, 1974, p. 295-296; Köprülü, 1976, p. 54; Demirci, 2002, p. 495). Looking at the religious environment that these sufistic personalities who came to Anatolia and clearly expressed in the sources that they played an important and undeniable role in both the conquest and Islamization of Anatolia, when they came to Anatolia; it is seen that the environment is gradually beginning to coexist with Islam and this situation is now largely completed with the rise of the Ottoman Empire (Ocak, 1992, p. 56-57; Ay, 2008, p. 12-13)

The sultans of the Anatolian Seljuk State, the political power that dominated Anatolia in the XIIIth century, gave a great respect and affection to these coming sheikhs and dervishes, and they built dervish lodges in the newly conquered regions and allocated rich foundations to them, just like the sultans of the Turkish-Islamic states before them. If we look at some of these people who were influential especially in the ancient cities of the Anatolian geography and their surroundings; the great Sufi Muhyiddîn, who made the understanding of "Vahdeti Vûcut" which means "... *that everything in the universe is a manifestation of God, the only creator, and that all beings are in reality nothing*". Such as Ibnü'l Arabî (d. 1241), Evhadüddin Kirmânî (d. 1237) in Konya, Fahreddin Irakî (d. 1289) in Tokat, Ahi Evren (d. 1261) and Mevlânâ Celaeddîn Rûmî (d. 1273) were first are sufistic personalities whose names are to be counted. When we look at the people who are active outside the cities, especially in the provinces where nomadic communities live; Baba İlyas (d. 1240), Hacı Bektâş-ı Velî (d. 1270), Sarı Saltuk (d. 1293), Barak Baba (d. 1307), Yunus Emre (d. 1320), Kumral Abdal, Abdal Musa, Geyikli Baba names are mentioned (Demirli, 2012, p. 431; Demirli, 2009, p. 62; Azamat, 1995, p. 518; Bilgin, 1995, p. 84-86; Ocak, 1992, p. 82-85. Şahin, 1988, p. 529; Öngören, 2004, p. 441; Ocak, 2002, p. 431-432; Ocak, 1991, p. 368; Ocak, 1996, p. 455; Kheil, 2009), p. 147-150; Ocak, 2016, p. 27; Ocak, 1992, p. 61; Tatçı, 2013, p. 600; Köprülü, 1988, p. 63; Güzel, 1981, p. 29; Ocak, 1996, p. 45-47; Ay, 2008, p. 16-17).

In addition to the activities of Sufi masters, there is such a social organization that left its mark on the religious status of Anatolian geography in the said centuries and whose efforts in spreading Islam among the Turks cannot be denied that in fact, it was established as a continuation of the "fütüvvet" organization and was a typical artisan organization. on the other hand, it is the "Ahi Organization", which has been transformed into a religious organization with the lodges and dervish lodges that it founded or supported. Ahi Organization, which was the most widespread and effective Sufi organization among Turks, especially in the XIIIth century; During the period

of Gıyaseddin Keyhüsrev I (1205 - 1211), the son-in-law of Evhâdüddin Kirmânî, who was known to come from Konya, and Sheikh Nasıreddîn Mahmud b. Ahmed el-Hoyi (d. 1261), the organization served as a bridge between the city dwellers and the nomads, and by combining the religious lives of these two groups, which are an important part of the socio-cultural life, on a common ground, organizations (Sarıkaya, 2002, p. 505; Bardakçı, 2002, p. 452; Öcalan, 2002, p. 466-467; Gölpınarlı, 2011, p. 48-51; Taeschner, 1953, p. 6; Çağatay, 1997, p. 17-29).

In the XIIIth century, Anatolian Seljuks continued the tradition of valuing these personalities like the Great Seljuks. In fact, the sultans of the Anatolian Seljuks opened the doors of their palaces, especially to the sheikhs within this group, and adopted it as a principle to show respect to them in every field and in every sense. Thanks to their positive and even protective attitudes, these personalities have enabled them to put forward their own Sufi knowledge in the Anatolian area. Thus, they placed the Sufism movement and the concept of Sufism in Anatolia. *Bahâeddin Veled, Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Şems-î Tebrîzî, Burhaneddin Muhakkık-i Tirmizî, Fahreddin Irakî, Saîd-i Fergânî, Necmeddin Râzî, Nâsıruddin Tûsî, Evhadüddin Tsî, Evhadüddin Kirmânî, Hacı Velüred, Ömer b. Sufi* who brought important names led to the formation of religious orders in Anatolia. In this context, the first striking sect was the Yeseviye sect. However, it would be wrong to attribute the entire formation of Sufism and culture existing in Anatolia to this sect. So much so that in this period in Anatolia; sect formations such as *Rifâîlik, Kübrevîlik, Kadirîlik, Kalenderîlik, Nakşibendîlik, Bektashi* and *Mevlevîlik* sects are observed. As a result of this situation, there was a great mystical movement in Anatolia in the XIIIth century (Ay, 2008, p. 19-21; Sarıkaya, 2002, p. 506-508; Öcalan, 2002, p. 467-469). These personalities, who are extremely influential among the people, at the same time; sometimes they did not hesitate to broadcast their founders or their sects, teach in madrasahs, give sermons in mosques and create conversation rings, and create new settlements with their supporters. In addition to all these, social communities with a mystical aspect were also established in this process. In the *Âşıkpaşazâde*, the four groups given as "*Ahiyân-ı Rûm*", "*Gâziyân-ı Rûm*", "*Abdalân-ı Rûm*" and "*Bacıyân-ı*". They have been very influential in the religious and social life of Anatolia in this century. Sheikhs were appointed by the state for the dervish lodges and lodges, which belonged to these groups and served as means of settlement and colonization, and as a result, the institution of dervish lodges and zawiya emerged in Anatolia. Now, the duty of sheikhdom in state administration has become a civil service. Having a non-Muslim population structure with Muslims and Christians, especially Orthodox Christians, Anatolia had a completely tolerant climate in this period. In this climate, he found the opportunity to live in religious elements that perpetuate the Jewish, Zoroastrian and even Central Asian belief system

(Bardakçı, 2002, p. 457-459; Öcalan, 2002, p. 473; Ocak, 1992, p. 529-62; Ay, 2008, p. 26-29; Aşıkpaşazade, 191, p. 205).

Conclusion

As a result; XIII. until the end of the century; XI. At the beginning of the century until the Köseadağ War that took place in 1243, Anatolia (Turkey) Seljuk Empire and the money that I Principalities period, wherever it occurs in a process called Anatolia; While trying to build a new home for the Turks with the Great Seljuk State centered raids, XII. Century in Anatolia (Turkey), the Seljuk State sovereignty in its contribution to the principality established in Central and Eastern Anatolia, the Crusades scene was Catholic Christian struggle against the world with the papacy and the Byzantine Empire under the name. In this geography, where the process of becoming a Turkish homeland accelerated with two important Turkish victories in 1071 and 1176, XIII. With the Mongol invasion in the second quarter of the century, II. The Period of Principalities has started. The period in question will end with the termination of the political existence of the political organization established in Southeastern Anatolia under the name of the Ramazanoğulları Principality during the Egyptian Expedition made by this state in 1517, after the Osmanoğulları Principality, which was established in this period, became the Ottoman State. In other words, XIII. Anatolia, whose political appearance was colorful in the century; In this century, a geography that witnessed the Turkish-Islamic conquests and settlements and largely the military, political, economic, religious and socio-cultural activities of the Turks presents an image.

It is a fact that one of the most important events of both Turkish and Islamic history is undoubtedly the Islamization of Anatolia. Turkmens who came to Anatolia are not only nomads or city dwellers, but also sufi, dervish, saint, chaelebi, sheikh, murid etc. There were also personalities mentioned by names. However, the migration of the members of this group to Anatolia occurred mostly during the Mongol invasion years. Because in this period, Turkistan, Transoxiana and Khorasan regions were at the top of the regions invaded by the Mongols, and these regions were the center of mystical life in this period. The invasion of these places, which contain a dense Sufi mass, caused these personalities to flock from here to Anatolia.

Kaynakça

- Aksarayi, Kerimüddin Mahmud. (1943), *Müsameretü'l-Ahbar*, Terc. Mürsel Öztürk, Ankara.
- Alptekin, Çoşkun. (1989). "Türkiye Selçukluları", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, VIII*, Editör: Kenan Seyithanoğlu, VIII, İstanbul, s. 209-406.
- Anonim Selçukname*. (1952). Neşr: F. Nafiz Uzluğ, Ankara.

- Anonim. (1989). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, VIII*, İstanbul, s. 305-306.
- Aşıkpaşazâde. (1916). *Âşıkpaşazâde Tarihi: Tevârih-i Âli Osman*, Nşr. Âli Beğ, İstanbul.
- Avanas, Ahmet. (1990). “Osmanlı Hâkimiyetinde Ramazanoğulları Beyliği”, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 4, Konya, s. 81-88.
- Ay, Resul. (2008). *Anadolu’da Derviş ve Toplum (13-15. Yüzyıllar)*, İstanbul.
- Ayönü, Yusuf. (2014). *Selçuklular ve Bizans*, Ankara.
- Azamat, Nihat. (1995). “Evhadüddîn-İ Kirmânî”, *DİA*, XI, İstanbul: TDV Yay., s. 518-520.
- Bardakçı, Murat. (2002). “Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatında Tasavvuf ve Tarikatlerin Yeri”, *Türkler*, VII, Ankara, s. 450-461.
- Barkan, Ömer Lütfi. (1974). “İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Vakıflar Dergisi*, C. II, Ankara, s. 179-304.
- Baskıcı, M. Murat. (2009). *Bizans Döneminde Anadolu: İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Ankara.
- Bilgin, Orhan. (1995). “Fahreddîn-İ Irâkî”, *DİA*, XII, İstanbul: TDV Yay., s. 84-86.
- Bréhier, Louis. (1977). *The Life And Death Of Byzantium*, Çev. Margaret Vaughan, Amsterdam.
- Cahen, Claude. (2014). *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Ankara: Tarih Vakfı Yurt.
- Charanis, Peter. (1969). *The Byzantine Empire In The Eleventh Century, A History Of The Crusades*, I, Madison.
- Çağatay, Neşet. (1997). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Anara: TTK Yay.
- Çapan, Fatma. (2018). *Kösedağ Savaşına Giden Yolda Türkiye Selçuklu Devletinde İç Siyasi Durum*, Sivas, s. 199-222.
- Demirci, Mehmet. (2002). “Müslüman Türklerde Tasavvuf”, *Türkler*, V, Ankara, s. 489-497.
- Demirkent, Işın. (1997). *Haçlı Seferleri*, İstanbul.
- Demirli, Ekrem. (2009). *İslam Metafiziğinde Tanrı ve İnsan: İbnü’l-Arabî ve Vahdet-i Vücûd Geleneği*, İstanbul.
- Demirli, Ekrem. (2012). “Vahdet-i Vücûd”, *DİA*, XXXXII, İstanbul: TDV Yay., 2012, s. 431-435.
- Emecen, M. Feridun. (2001). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul.
- Göksu, Erkan. (2018). *Kösedağ Savaşı ve Türkiye Selçuklu Ordusu*, Sivas, s. 237-252.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. (2011). *İslam Ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, İstanbul..
- Güzel, Abdurrahman. (1981). *Kaygusuz Abdal*, Ankara.
- Hammer, Baron Joseph Van Purgstall. (1989). *Büyük Osmanlı Tarihi, I*, İstanbul.

- Harris, Jonathan. (2003). *Byzantium And Crusades*, New York.
- Kafalı, Mustafa. (2002). “Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesi”, *Türkler*, VI, Ankara, s. 177-193.
- Kafesoğlu, İbrahim. (1992). *Selçuklu Tarihi*, İstanbul.
- Kheil, Machiel. (2009). “Sarı Saltuk”, *DİA*, XXXVI, İstanbul: TDV Yay., s. 147-150.
- Komnena, Anna. (1996). *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İstanbul.
- Köprülü, M. Fuad. (1943). “Anadolu Selçuklu Tarihi’nin Yerli Kaynakları”, *Belleten*, C. VII, S. 27, Ankara, s. 379-522.
- Köprülü, M. Fuad. (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul.
- Köprülü, M. Fuad. (1984). *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, Ankara.
- Köprülü, M. Fuad. (2005). *Anadolu’da İslamiyet*, Ankara.
- Köprülü, Orhan F. (1988). “Abdal Kumral”, *DİA*, I, İstanbul: TDV Yay., s. 63.
- Körülü, M. Fuad. (1928). “Anadolu Beylikleri Tarihine Ait Notlar”, *Tarih Mecmuası*, C. II, İstanbul, s. 1-32;
- Kurt, Yılmaz. (2002). “Ramazanoğulları Beyliği”, *Türkler*, VI, Ankara, s. 816-823.
- Kütük, Ahmet. (2018). *Kösedağ Savaşının Kaybedilmesinde II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in Kişiliği ve Uygulamalarının Rolü*, Sivas, s. 289-314.
- Maalouf, Amin. (2012). *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Ali Berktaş, İstanbul.
- Merçil, Erdoğan. (1985). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul.
- Nur, Rıza. (1979). *Türk Tarihî*, III, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1991). “Baba İlyas”, *DİA*, IV, İstanbul: TDV Yay., s. 368.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1980). *XIII. Yüzyılda Anadolu’da Babaîler İsyanı*, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1983). *Bektaşî Menakıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1992). “Barak Baba”, *DİA*, V, İstanbul: TDV Yay., s. 61-62.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1992). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler*, Ankara.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1996). “Geyikli Baba”, *DİA*, XXIV, İstanbul: TDV Yay., s. 45-47.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1996). “Hacı Bektâş-I Velî”, *DİA*, XIV, İstanbul: TDV Yay., s. 455-458.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (2002). Selçuklu ve Beylikler Devrinde Düşünce, *Türkler*, VII, Ankara, s. 431-432.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (2014). *Babâiler İsyânı ve Bektâşîlik*. İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (2016). *Babailer İsyanı (Aleviliğın Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Ankara.

- Ocak, Ahmet Yaşar. (2016). *Sarı Saltık Popüler İslamın Balkanlar'daki Destani Öncüsü*, İstanbul.
- Oldenbourg, Zoé. (1966). *The Crusades*, New York.
- Öcalan, Hasan Basri. (2002). "Anadolu Selçukluları Zamanında Tasavvufi Düşünce", *Türkler*, VII, Ankara, s. 462-470.
- Öngören, Reşat. (2004). "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", *DİA*, XXIX, İstanbul: TDV Yay., s. 441-448.
- Runciman, Steve. (1986). *Haçlı Seferleri Tarihi I*, Ankara.
- Sarıkaya, M. Saffet. (2002). "Türklerin İslamlaşma Süresince Mezheplerin ve Tarikatların Yeri", *Türkler*, V, Ankara, s. 498-508.
- Sevim, Ali. (1993). *Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi*, Ankara.
- Sevim, Ali-Merçil, Erdoğan. (2014). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Ankara.
- Sevim, Ali-Yücel, Yaşar. (1995). *Türkiye Tarihi: Fetihden Osmanlıya Kadar*, I, Ankara.
- Sümer, Faruk. (1969). "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara, s. 1-47.
- Sümer, Faruk. (2007). "Ramazanoğulları", *DİA*, XXIV, İstanbul, s. 442-447.
- Şahin, İlhan. (1988). "Ahî Evran", *DİA*, I, İstanbul: TDV Yay., s. 529-530.
- Taeschner, Franz. (1953). "İslâm Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)", Trc. Fikret İşıltan, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mecmuası (İFM)*, C. XV, İstanbul, s. 1-35.
- Taşçı, Kemal (2018). *Kösedağ Savaşı Öncesi Moğolların Doğu Anadolu'daki Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Sivas, s. 161-198.
- Tatcı, Mustafa. (2013). "Yunus Emre", *DİA*, XXXXIII, İstanbul: TDV Yay., s. 600-606.
- Tosun, Necdet. (2013). "Yeseviyye", *DİA*, XXXXIII, İstanbul: TDV Yay., s. 487-490.
- Tulum, Mertol. (1999). "Hikmetlere Göre Yesevîlik ve Orta Asya Kültür Tarihi Bakımından Önemi", *İlmî Araştırmalar*, C. 7, s. 207-221.
- Turan, Osman. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul.
- Turan, Osman. (1980). *Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul.
- Turan, Osman. (1993). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, İstanbul.
- Uluçay, Çağatay. (1977). *İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul.
- Yinanç, Mükrimin Halil. (2002). "Anadolu'nun Fethi", *Türkler*, VI, Ankara, s. 194-202.
- Anatolia in XI-XIIth Centuries (Source: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/81602>, Access Date: 16.09.2021 - Ali Saim Ülgen Archive)

Genişletilmiş Özet

XIII. Yüzyıl Anadolu'sunda Siyasi Ve Dini Durum Hakkında Bir Değerlendirme

Prehistorik çağlardan beri Küçük Asya denen coğrafya pek çok uygarlığı doğurmuş, büyütmüş ya da ev sahipliği yapmış, iyi ve kötü zamanlarına tanıklık etmiş çok katmanlı bir kültür havzasıdır. Modern anlamı ile Anadolu olarak ta bilinen bubereketli ve üretken coğrafya, tarih boyunca türlü istila ve fetih hareketlerine maruz kalmış bir coğrafyadır. Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları tarafından kuşatılan Anadolu, Asya ile Avrupa kıtaları arasında da bir köprü vazifesi görür. Bu köprü, güneydoğudan Mezopotamya ve Mısır gibi Eski Doğu, batıdan ise Akdeniz medeniyetlerinin oluşturduğu Eski Batı dünyaları tarafından çevrilmiştir. Bu özelliği Anadolu'ya fiziki açıdan köprü olmanın yanında kültürler arası geçiş ve etkileşim aracılığı vazifesi de yüklemiş olmaktadır. Tarihî süreç incelendiğinde Anadolu yarımadasının kesintisiz olarak tarihin her döneminde medeniyetlere ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bu nedenle Anadolu “Medeniyetlerin Beşiği” olarak adlandırılmaktadır. Anadolu'da farklı tarihi süreçlerde kurulduğu anlaşılan medeniyetlerin tamamına “Anadolu Medeniyetleri” denmektedir. Anadolu ya da Küçük Asya adıyla bilinen bu bölge tarihine XIII. yüzyıl penceresinden baktığımızda ise hem siyasi hem de dinî olarak farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk dönemini kapsayan bu yüzyıl; Türklerin Anadolu coğrafyasında hâkimiyet kurma mücadelesi sergiledikleri bir yüzyıl olarak tarih kaynaklarında yer bulmaktadır. Bizans, Selçuklu ve Türkmen beylikleri sarmalında dağınık bir siyasi yapı ile hem doğu hem batı kültürlerinin esintilerini taşıyan siyasi ve dini bir ortama sahip olduğunu tespit ettiğimiz Anadolu'nun, bu çalışmada adı geçen yüzyılda siyasi ve dini panarolması ele alınmıştır. Temel de Anadolu'nun siyasi durumunun şekillendirdiği bir dini ortama sahip olduğu sorunsalı üzerinden kaleme alınmış olan bu çalışma; döneme dair bilgilere yer veren birincil el kaynaklardan elde edilen veriler nitel bir araştırmanın doküman analizi metodu vesilesi ile modern kaynaklarda yer alan ilgili bulgularla da desteklenmek suretiyle hazırlanmıştır. XIII. Yüzyıl Anadolu'sunun kaynaklara yansıdığı şekli ile siyasi ve dini durumunu yansıtmayı amaç edinen bir çalışma hüvviyetinde olan bu metin, medeniyetler beşiği olarak tabir edilen ve kadim geçmişinin izlerini her defasında üzerinde yaşadığı toplumların siyasi, dini, sosyo kültürel ve ekonomik hayatlarına da yansıtılmalarını sağlamış olan bir kara parçası gibi duran Anadolu, her devletin çağlar boyunca sahip olmak için mücadeleden kaçınmadığı potansiyel bir fetih alanı durumundaydı. Sahip olduğu coğrafi ve ekonomik avantajları sebebiyle özellikle 1071 Malazgirt sonrası hem Bizans İmparatorluğu hem de Müslüman Türkler için elde tutulması gereken yahut sahip olunması gereken bir hazineymişçesine uğruna uzun yıllar sürmüş olan mücadelelerin verildiği bu yer; İslam'ın yayılmayı başardığı bir Darü'l İslam beldesi olması nedeniyle özellikle XIII. yüzyılda daha bir farklı korunmuş ve kollanmış durumdaydı. Dönem kaynaklarına bakıldığında da bu durumu kolaylıkla müşahade edilebileceği gerçeğinin yadsınmadığını görecektir olan bölge araştırmacıları ve tarihçiler, hem Selçuklu kaynaklarından, hem Bizans kaynaklarından hem de İslam tarihi kaynaklarından faydalanmak suretiyle hazırlanmış oldukları bölgenin siyasi ve dini durumunu ele alan çalışmalarında bu tespite genişçe yer vermektedirler. 1200'lerin Anadolu'suna bu pencerelerden bakıldığında o halde, yaygın din olarak İslam başta olmak üzere dini bir hoşgürünün hâkim olduğu bir dini iklim ile birlikte Anadolu Selçuklu Devleti otoritesinin kabullenildiği bir siyasi

yapının varlığını da tespit etmiş olmaktadır. Özellikle dini havaya bakıldığında bu coğrafyada; Anadolu'ya yapılan Türkmen göçlerinin derviş göçünü debarberinde getirdiği, Anadolu' da çeşitli sufi hareketlerin bütün halk tabakarı arasında yaygın bir şekilde kabul gördüğü bir yüzyıl olan XIII. Yüzyıl'da; merkezi otoritenin zayıflamaya başlaması, yöneticiler arasındaki veraset kavgası, Moğol istilası, Rum ve Ermeniler ile süregelen savaşların Anadolu'nun refah ve düzenini bozmak suretiyle pek te rahat bir hava olmadığını görmekteyiz.

Son söz olarak yüzyıllar boyunca değişik kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapan Anadolu'nun siyasi ve dini tarihini anlayabilmek ve anlamlandırabilmek için Anadolu'nun siyasi ve içtimai tarihinin her dönem derinlemesine ve kaynaklar ışığında dikkatlice incelemek gerekmektedir. Zira ancak bu sayede bu coğrafyada meydana gelen değişim ve dönüşümlerin kaynaklarına ve vesilecilerine dair malumatlara ulaşabiliriz. 1071 Malazgirt Savaşı ile Bizans ordusunun Türkler tarafından yenilgiye uğratılmasının, Anadolu'nun tarihinde yeni bir dönem başlattığını, çeşitli Türk boylarının beylerinin özderliğinde bu yeni topraklara gelerek, uzun süren mücadeleler neticesinde değişik bölgelere yerleştiklerini hâlihazırda bilmekteyiz. XIII. yüzyılda Sinop ve Antalya gibi iki önemli liman kuran Anadolu Selçuklu Devleti, 1204 yılında Latinler tarafından gerçekleştirilen IV. Haçlı Seferi, 1220'li yıllardan sonra yakın doğuda kendisini hissettiren Moğol baskısı, Moğol önünden kaçarak Anadolu'ya gelen Türkmenlerin bu coğrafyadaki iskânı, Bizans sınırına yapılan yerleşmeler ve yerleşme maksatlı Türk akınları, 1230'lu yıllarda Anadolu sathında meydana gelen Şeyh Bedrettin İsyanı, 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı ve Anadolu'da başlayan İlhanlı iktidarı gibi siyasi ve dini hadiselerin cereyan ettiği bir yüzyılın kaleme alındığı bu çalışmanın dönem, bölge ve coğrafyayı çalışan ya da çalışmayı düşünen araştırmacılara destek olması amacını da taşıdığını ifade etmek yerinde olacaktır.

GELENEKSEL GÜMÜŞHANE MESKENLERİNİN KÜLTÜREL COĞRAFYA ANALİZİ

Cultural Geographic Analysis of The Traditional Gümüşhane Dwellings

Yunus Emre SARI

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi
yunusemresari29@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1519-4090>

Alperen KAYSERİLİ

Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi-Coğrafya Bölümü
akayserili@agri.edu.tr – alperenkayserili@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3174-5710>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	05.08.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	16.09.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 185-207.	https://doi.org/10.31463/aicusbed.979155

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

GELENEKSEL GÜMÜŞHANE MESKENLERİNİN KÜLTÜREL COĞRAFYA ANALİZİ¹ Cultural Geographic Analysis of The Traditional Gümüşhane Dwellings

*Yunus Emre SARI
Alperen KAYSERİLİ*

Öz

İnsanın fizyolojik ihtiyaçlarının en önemlilerinden birisi dışsal faktörlerden korunma amacı ile ortaya çıkarılmış olan meskenlerdir. Bu ihtiyaçtan dolayı ilk insanların dünyaya geldiği andan itibaren barınma ihtiyaçlarını ilkel de olsa mağaralar veya ağaç kovukları gibi az korunaklı mekânlarda giderdikleri bilinmektedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerin etkisi ile birlikte yerleşik hayata geçtikten sonra ise çeşitli özellikleri ve zenginlikleri olan ev, konut veya mesken adını verdikleri yapılar inşa ederek barınma ihtiyaçlarını giderdikleri anlaşılmaktadır. Evlerin bir toplumun mimari kimliğinin izleri olduğu kabul edilmektedir

Bu çalışmanın amacı Gümüşhane'deki geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş olan tarihi konakların kültürel kökenleri açısından incelenip geçmişten günümüze aktarılan kültürel mirasın izlerini ortaya çıkarıp sürdürülebilir turizm faaliyetlerine dâhil edilebilmesi için önerilerde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmada etnografik araştırma yöntemlerinden faydalanılarak Gümüşhane konaklarına ait unsurların kültürel kökenleri hakkında açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Bu yöntem kullanılırken hem yerinde gözlemler yapılmış hem de konut sahipleri ile yapılandırılmamış görüşme formları kullanılarak veriler elde edilmiştir. Gümüşhane şehri sınırları içerisinde beş farklı mahallede toplam 40 geleneksel mesken tespit edilmiştir. Bu meskenlerin bir kısmının tescil edildiği belirlenmiş ancak bir kısmının tescil edilmediği bir kısmının ise isimlendirilmediği görülmüştür. Sonuç olarak yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu düşünülen bu konakların ve yerleşim birimlerinin koruma altına alınması gerekmektedir. Ayrıca kültürel miras turizmi ve sürdürülebilir turizm açısından oldukça elverişli olan konaklarda destinasyon oluşturulmasının kent ekonomisine katkı sağlayabilecek bir zenginlik kaynağı olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gümüşhane, Kültür, Kültürel Coğrafya, Gümüşhane Meskenleri, Kültürel Miras Turizmi

¹ Bu çalışma "II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi'nde (3-5 Ekim 2019 Eskişehir)" aynı başlıkla sunulan ve özet metni yayınlanan bildiri metninin genişletilerek güncellenmiş şeklidir.

Abstract

One of the most important physiological needs of human beings is the dwellings that have been created for the purpose of protection from external factors. Because of this need, it is known that the first humans, beginning from the moment they were born, met their shelter needs in less sheltered places such as caves or tree hollows, even if they were primitive. It is understood that they met their shelter needs by building structures that they call houses, residences or dwellings, which have various features and richness, especially after they settled down with the effect of agricultural activities. It is accepted that houses are the traces of the architectural identity of a society.

The aim of this study is to examine the historical mansions built with traditional methods in Gümüşhane in terms of their cultural origins and to reveal the traces of the cultural heritage transferred from the past to the present and to make suggestions to include them in sustainable tourism activities. In the present study carried out for this purpose, it was tried to explain the cultural origins of the elements of Gümüşhane mansions by using ethnographic research methods. While employing this method, both on-site observations were made and data were obtained from the homeowners by using unstructured interview forms. A total of 40 traditional dwellings were identified in five different neighbourhoods within the borders of Gümüşhane city. It was determined that some of these dwellings were registered, but some of them were not registered and some of them were not named. As a result, it could be claimed that these mansions and settlements, which are thought to be in danger of extinction, are needed to be protected. In addition, it is thought that creating a destination in mansions, which are very suitable for cultural heritage tourism and sustainable tourism, would be a source of wealth that can contribute to the city's economy.

Keywords: Gümüşhane, Culture, Cultural Geography, Gümüşhane Houses, Cultural Heritage Tourism

Giriş

Yerleşmelerin yapısını oluşturan en küçük eleman ‘‘mesken’’dir. Mesken, barınak veya konut olarak adlandırılan yerleşim birimi, bazen ilkel rüzgârlıklar olabildiği gibi, bazen bir çardak, bir mağara, bir çadır, bir mavna, basit bir kulübe veya bir çiftlik halinde görülürken bazen de bir gökdelen içerisindeki daire olabilmektedir. Meskenler insanların en önemli ihtiyaçlarından doğmaktadır. İnsanların en başta gelen ihtiyacı ise yiyecek teminin yanı sıra dinlenmek ve özellikle uyumaktır; çünkü normal olan her insan günün üçte biri ile dörtte birini uykuda geçirir. Bu devre içinde rahatsız edici hava etkilerinden ve kendine hücum etmek isteyen gerek hayvan gerek hemcinsleri olan düşmanlarından korunmak ister. Bundan ötürü de insan

kendini korumak için barınacak bir yer aramak zorunluğundadır. Uyku ihtiyacı ve bu ihtiyacı gidermek üzere barınağı her gün belirli zamanlarda sığınmak zorunda oluş, meskeni-ne derece ilkel olursa olsun- ferdin hayatının odağını meydana getiren önemli bir eleman haline getirmiştir. Mesken olarak insanların oluşturdukları bütün binaların ele alınması ise de konunun önemini daha da arttırır (Denker, 1977, s. 59).

İnsanın fizyolojik ihtiyaçlarının ve yaşama sürecinin temel olgusu, benliği içerisinde bulundurduğu barınma duygusudur. Bundan dolayı insan yeryüzüne geldiği andan beri barınma ihtiyacını ilkelde olsa mağara veya ağaç kovuklarıyla gidermiş, yerleşik hayata geçtikten sonrada çeşitli türevleri olan ev adını verilen yapılardan gidermiştir. Var olduğu toplumun kültürel özelliklerini ifade eden unsurlardan ön önemlisi evdir. Sürekli olarak değişen kültürün en az etkilendiği yapılar genel olarak kırsal ve geleneksel mimarilerdir. Toplumsal büyüklükten uzak, etkilenme alanının dışında kalan bölgeler orijinalliyini koruyarak günümüze kadar ulaşmış ışık tutmaktadır (Köse, Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri, 2005)

Ev, bir toplumun mimarideki izleridir. Bireylerin ortak noktası olan ev, bu niteliğinden ötürü yapan kişinin hatta kullanan kişiler tarafından kendi değerleri olan, geleneksel veya o topluma ait olan mitlerin, inançların, sembollerin, sosyo-kültürel değerlerin maddi yapılar olan evlerin manevi değer kazanması için işlenen mekânlardır. Geleneksel evler, geçmişten gelen kültürel birikimlerin ve yayılmaların, kültürel olgularla harmanlanarak tarihe ışık tutan hatta belge niteliği taşıyan özellikleriyle günümüzde büyük önem arz etmektedir (Köse, 2007, s. 9). Mesken öncelikle fiziksel anlamda insanoğlunun kullanımına sunulmaktadır. Ancak meskene anlamını kazandıran asıl eylemler, insanların birbirleri ile olan ilişkilerinin niteliğidir. İnsanların mesken içerisindeki karşılıklı ilişkilerini ortaya çıkaran, sosyal, kültürel, ekonomik ve inançlarla ilgili değerler meskene anlam katan eylemlerin bütünü olarak ön plana çıkmaktadır (Bal, 2008, s. 266).

Meskenler, yerleşik hayata geçişle birlikte toplumlarda farklı farklı inşa tarzları göstererek ait olduğu kültürü ve coğrafyayı niteleyip kendisine has dokular oluşturmuşlardır. Bu dokular bir kültürün geçmişten günümüze getirdiği kültürel mirasın maddi yapılar olan meskenler üzerindeki etkisini göstermesi açısından kültürel coğrafya için önemli bir araştırma konusu olarak değerlendirilmektedir. Kültürel coğrafya, kültürün meskenler üzerindeki etkisini araştırıp determinist yaklaşımdan farklı bir yol çizerek kültürün

konutların şekillenmesi üzerindeki etkisini açıklanmaya çalışmaktadır (Kayserili & Altaş, 2010, s. 91).

Geleneksel konutlar, toplumların geçmişten itibaren kendi aralarında veya başka toplumların kültürlerinden etkilenecek birikim sonucu günümüze ulaşmasıyla meydana gelmiş maddi öğelerle oluşmuş mimari yapılardır. Konutlar bünyesinde barındırdıkları özelliklerle topluma nasıl hizmet ettiğinden şekillenmesinde nelerden etkilendiğinden aile yapısının, yaşantısının, dini hayatın etkisinin ve kadının toplum içerisindeki statüsünden sosyal ilişkilere göre nasıl planlandığını gösterir (Kocaman, Kayserili, & Kaya, 2014, s. 148).

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı Gümüşhane'deki geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş olan tarihi konakların kültürel kökenleri açısından incelenip geçmişten günümüze aktarılan kültürel mirasın izlerini ortaya çıkarıp sürdürülebilir turizm faaliyetlerine dâhil edilebilmesi için önerilerde bulunmaktır. Ayrıca geleneksel Gümüşhane meskenlerinin Anadolu Türk mesken kültürünün özelliklerine sahip olduğu ve bunu çevresel faktörlere uygun bir şekilde kendine özgü bir yapıda şekillendirdiği hipotezi öne sürülmüştür.

Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmada etnografik araştırma yöntemlerinden faydalanılarak katılımcı gözlemler yapılmış ve Gümüşhane konaklarına ait unsurların kültürel kökenleri hakkında açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Bu yöntem kullanılırken hem yerinde gözlemler yapılarak etnografik veriler elde edilmiştir.

Çalışmanın temel problemi geleneksel Gümüşhane Evlerinin kültürel miras olarak değerlendirilebilmesi için envanter tespitinin ve kültürel kodlamaların gerçekleştirip gerçekleştirilmediği oluşturmaktadır Buna bağlı olarak;

- Gümüşhane şehrinde günümüzde halen kullanılabilir durumda olan kaç geleneksel konut vardır ve bunların dağılışı nasıldır?
- Gümüşhane geleneksel konutlarında inşa edilmiş olan konut elemanların kültürel kökenleri nelerdir?
- Sürdürülebilir kültürel miras turizminde değerlendirilebilir hale gelmeleri için hangi koruyucu tedbirler alınmalıdır?

Şeklindeki alt problemler ise çalışmanın temel olarak yapılandırıldığı sorular olarak değerlendirilmiştir.

Türklerde ve Anadolu’da Geleneksel Mesken Kültürü

Türklerin kültür tarihi üzerine yapılan bilimsel araştırmalarda, Türklerin Anadolu’ya göç etmeden önceki hayatlarının konargöçer veya göçer evlü olarak adlandırıldığını ve genel anlamda konargöçer hayat tarzının izlerini taşıdığı kanıtlanabilmektedir (Banarlı, 1986, s. 71). Konargöçer kültüre bağlı olarak Türkler kış aylarında balık adı verilen kentlerde yerleşik hayat sürerken yaz aylarında ise özellikle hayvancılık faaliyetlerinden dolayı yaylalarda ve otlaklarda yapımı ve taşınması kolay olan otağ adı verilen çadırlarda hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Türkler mesken kültürüne ayrı bir önem atfetmişlerdir. Toplumsal yaşamın bir parçası olarak görmüş ve yapılandırırken de bu doğrultuda bir sistematik oluşturmuşlardır. Hatta ev kelimesinin etimolojik açıdan bir değerlendirmesi yapılacak olursa aynı özelliklerin ön plana çıktığı gerçeği ile karşılaşmaktadır. “*Türk toplumunda ev kelimesi; vatan, devlet, aile gibi kutsal bir kavramdır. Günümüz Türkçesindeki gibi ev ve bark kelimeleri eski Türk toplumlarının da kullandığı vatan, devlet, aile gibi anlamları ile kullanılmıştır.*” (Ögel, 1988, s. 133).

Anadolu’ya göç eden Türkler ise bu bölgenin sunduğu olumlu imkânları ve Türklerin kültürel özellikleriyle birleştirerek yeni bir yaşam alanı düzeni geliştirmişlerdir. Doğadan en iyi şekilde yararlanılıp yaşadığı alana sınırlar çizerek, onu koruyarak çevre bilincinin gelişmesine sebep olmuşlardır. Yaşanan bu süreçler Türklerin Anadolu’da bir yerleşime kültürü oluşturmalarını sağlamıştır (Günay, 1989, s. 15).

Doğan Kuban, bir araştırmasında Anadolu’da Türk şehrinin gelişimini şu şekilde ele almıştır; “*Anadolu şehrinin Türkleşmesinin üç cephesi vardır: Eski şehirlerin gevşemesi ve yeni bir şehir fizyonomisinin doğuşu; yeni şehirlerin kurulması veya meydana gelişi; göçebelilerin şehirli oluşur.*” (Kuban, 1968, s. 58).

Türklerin geleneksel konut mimarisini belirleyen faktörlerin başında gelenekler ve dinî davranışların belirlediği yaşam tarzı, üretim şekli ve son olarak da coğrafi mekândan elde edilen materyaller gelmektedir. Ancak, bütün bu faktörlere egemen olan o toplumun sosyo-kültürel yapısıdır (Sezgin, 2006, s. 9). Türklerin geleneksel olarak kullandıkları meskenler Türk kültürünün en önemli izlerini bünyesinde barındırmaktadır. Maddi unsur olarak yapıлып

meydana getirilen bu geleneksel meskenler başta Orta Asya'dan gelmiş olan kültürel mirasın izlerini taşıırken, bunun yanında Anadolu'nun tarihi geçmişiyile harmanlanmış olan Anadolu'nun kültürel zenginliğinin izlerini de görmek mümkündür (Gögebakan, 2015, s. 44).

Geleneksel meskenlerde dikkati çeken en önemli özelliklerden birisi de Türklerin mitolojik yapılarının yansıtıldığı ikonografik özelliklerdir. Türklerin doğayla iç içe olan hayat özelliklerinden ortaya çıkan çok çeşitli simgeler büyük kamusal ve dini yapılarda kendini gösterebildiği gibi meskenlerde de yansımalarını bulmaktadır. Semboller vasıtası ile taşlar veya mermerler üzerinde yapılan işlemlerde ve kabartmalarda tarihi aşk hikâyelerini, dini motifleri, sonsuzluğa uzanan yolları veya insanları koruduğuna inanılan metafizik varlıkları görebilmek mümkün olmaktadır (Doğaner, 2013). Simgelerle gösterişli bir yapıya kavuşturulan mimaride, meskenler üzerindeki semboller iyi okunup doğru anlamları ile yorumlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki kullanılan semboller yapıyı sadece dekoratif anlamda süslemek veya onu gösterişli bir şekilde göstermek için tercih edilmemiştir, meskenlerin inşasında kullanılan her bir sembol meskene kültürel bir yansıtma aracı olarak eklenmiştir (Tali, 2017, s. 54).

Türk evi; Geleneksel aile yapısına sahip olan Türk ailesinin yaşam biçiminin, kültürünün, örf ve adetlerine uygun olarak mekânsal anlamda hatta yapılış tarzı plan dâhilinde tüm ihtiyaçlara cevap vermiş yapı unsuru olarak tanımlanmaktadır. (Kuban, 1975, s. 192). Anadolu'da ortaya çıkan Türk mesken kültürü, kendine özgü özelliklere sahiptir. Anadolu'daki Türk meskenlerinin doğa ile barışık bir yapısının olduğu ve sahip olduğu açık ve yarı açık mekânlarının hem manzara görme açısından hem de dış dünya ile bağlantı kurma açısından doğadan kopuk olmadığı anlaşılmaktadır (Günay, 1989, s. 16). Meskenler iç avlular veya bahçeler ile bir bütün haline gelerek doğa ile insan arasında duygusal bir bağ kurulmasını amaçlamaktadır (Kayserili, 2014, s. 142).

Geleneksel Gümüşhane Evleri

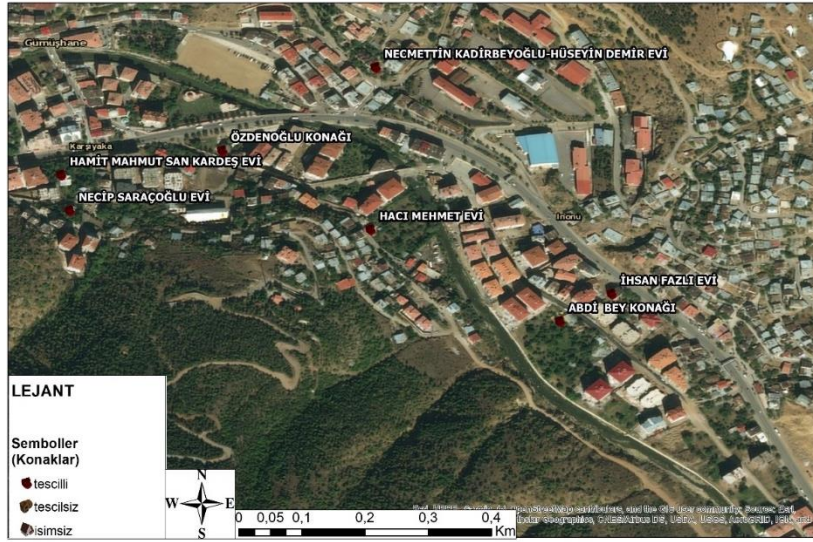
Araştırmacılar tarafından yerinde yapılan gözlemlere göre Gümüşhane şehri sınırları içerisinde şehrin tarihi çekirdeğini oluşturan beş mahalle içerisinde tescil edilmiş, tescil edilmemiş veya isimlendirilmemiş olan 40 farklı mesken tespit edilmiştir. Bu meskenlerin dağılıklarının daha belirgin bir şekilde gösterilebilmesi amacıyla beş ayrı mahallede yer alan geleneksel Gümüşhane evlerinin dağılışı haritaları uydu görüntülerinden

faýdalanılarak Arc G1s programı ile çizilmiştir. Harita lejantı içerisinde tescilli, tescilsiz ve isimli olarak her bir konut ayrı ayrı gösterilmiş ve dağılışı belirtilmeye çalışılmıştır. (Harita 1-2-3-4)

BAĞLARBAŞI MAHALLESİ(GÜMÜŞHANE)

Harita 1: Bağlarbaşı Mahallesi geleneksel meskenlerin dağılışı haritası
KARŞIYAKA-İNÖNÜ MAHALLELERİ(GÜMÜŞHANE)

Harita 2: Karşıyaka ve İnönü Mahalleleri geleneksel meskenlerin dağılışı haritası

HASANBEY MAHALLESİ(GÜMÜŞHANE)

Harita 3: Hasanbey Mahallesi geleneksel meskenlerin dağılışı haritası
ÖZCAN MAHALLESİ(GÜMÜŞHANE)

Harita 4: Özcan Mahallesi geleneksel meskenlerin dağılışı haritası

Yapım Özellikleri

Kültürel ve sanatsal özellikleri bakımından büyük önem taşıyan Gümüşhane evleri, hem genel karakter hem de yapım ilkeleri açısından Anadolu Türk mesken kültürü ile benzerlikler göstermektedir (Kayserili,

2014, s. 144). Geleneksel Gümüşhane meskenleri ait olduğu Türk kültürünün değerlerini yansıtmaktadır. Geleneksel Türk mesken mimarisinin parçası olan Gümüşhane Konakları'nın mimari özelliklerinin hem toplumun kültürel yapısı hem de coğrafi mekânın imkânlarından etkilendiği görülmektedir (URL-1).

Gümüşhane konaklarının oluşumu şehirde bulunan tarihi, doğal ve beşeri özelliklerin bir araya gelmesiyle biçimlendirilmiştir. Gümüşhane şehrinde günümüzde tespit edilebilen geleneksel konak sayısı otuz dokuzdur. Bu konakların en tipik özelliği neredeyse hepsinin iki katlı olarak inşa edilmiş olmasıdır. Ana cephe her zaman sokağı veya alanı geniş açıyla rahat gören cephedir. Bahçe içinde bulunan konaklarda eklentiler mevcuttur bunlar: 1- yöre halkının geçimini sağladığı hayvancılıktan dolayı ahır-samanlık 2- Yemek ve ekmek pişirmek için fırın evi, 3- Temizlik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği hamam-çamaşırhane gibi mekânlardır. Bahçelerde ayrıca meyve ağaçları ve çiçekler ile hem görsel güzellik elde edilmiş hem de çeşitli meyve sebze ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Bahçeler etrafı taş duvarlar ve ahşap malzemeden yapılmış yerli halkın *bat* adını verdiği *tarabalarla* (Tahta perde) çevrilmiştir (Karpuz, 1991, s. 156).

Fiziki coğrafya özellikleri, konut kültürünün yapı-çevre ilişkileri içerisinde uyum sağlamak isteyen insanoğlunun ihtiyaçları ile bütünleşen en önemli kaynaklardan birisidir. Anadolu'nun coğrafi yapısına bağlı olarak farklı bölgelerde farklı iklim özelliklerinin görülmesi, özellikle modernizm öncesi toplumlarda temel mimari üslubun aynı olmasına rağmen farklı mimari kültürler ve farklı yerleşim dokularının oluşmasını sağlamıştır (Kayserili, 2016, s. 2). Geleneksel Gümüşhane meskenlerinin inşasında kullanılan malzemeler değerlendirildiğinde özellikle kayalardan faydalandığı dikkati çekmekle birlikte bunun tamamlayıcısı olarak da kerpiç ve ahşap dikkati çekmektedir. Bununla birlikte meskenlerin tamamlayıcı malzemeleri arasında örtü malzemesi olarak sac, bacalarda kullanılmak üzere kiremit ve tuğla kullanımının yaygın olduğu tespit edilebilmektedir.

Gümüşhane şehrinin etrafında zengin orman örtüsünün bulunmasından dolayı, bölgede ahşap malzeme en önemli hammaddelerden biri değerlendirilmektedir (Doğanay, 2001). Özellikle bölgede faaliyet gösteren yapı ustaları ahşabın kolay işlenebilir bir malzeme olmasından dolayı öncelikli olarak ahşabı tercih etmişlerdir. Bölgede çok çeşitli ağaç türleri olmasına rağmen en fazla ladinin kullanıldığı görülmektedir (URL 2). (Fotoğraf 1-2)

Fotoğraf 1: Ataç Konağı.

Fotoğraf 2: Hüseyin Eskicioğlu Konağı.

Mesken Bölümleri

Hol (Salon)

Gümüşhane meskenlerinin plân şeklinin ana belirleyicisi geleneksel Türk ev mimarisinde olduğu gibi bir salondur. Tüm odaların merkezinde bulunan salonları ve oda kapıları koridora açılır. Gümüşhane şehrindeki yapılar iç salon planı tipine göre tasarlanmıştır. (Fotoğraf 3) İç salon planı tipi geleneksel Türk evinin en yaygın türüdür. Bu plan türü, odalar koridorun her iki tarafına kadar sıralı, salon merkezi olarak kalır (Fidan, Yaşar, Yaşar, & Alkan, 2016, s. 68).

Fotoğraf 3: Ataç Konağından İç Salonun Görünümü.

Mutfak

Arapça kökenli bir kelime olan “matbah” Türklerin mutfak demesiyle Türkçeye geçmiştir. Mutfak yemek pişirilen mekân olarak bilinse de Türkler Anadolu’ya gelmeden evvel kendi kültüründe var olan “aşevi, aşocağı” gibi tabirler kullanmaktaydılar (Ulular, 2006, s. 8). Gümüşhane evlerinde

mutfağın en önemli elemanlarından biri olan terekler, ahşap malzemeden yapılmış duvara tutturulan günümüz dolabının işlevini gören ve üzerleri el dokuma örtülerle süslenmiş kat kat ahşap gözlerden oluşan mutfağın vazgeçilmez bir unsurudur. Bu gözlerde Gümüşhane gümüşünden yapılmış olan ibrik, bakraç, gaz lambası, tabak, tepsi gibi asılı olarak duran elek denilen gereçler bulunmaktadır. Ayrıca tereklere diziliş biçimi önemli olup mutfağı kullanan kişinin titizliğini ortaya çıkarır. (Fotoğraf 4-5)

Fotoğraf 4: Eskicioğlu Konağı Mutfak Dolabı (Terek).

Fotoğraf 5: Eskicioğlu Konağı Mutfak Dolabı.

Odalar

Türk evinde en önemli işlev gören yapı birimlerinden biriside odalardır. Odalar insanların her türlü ihtiyacını giderebilecekleri şekilde tasarlanmıştır. Odalar insanların barınma ihtiyaçlarını karşılamasının dışında yemek pişirme ve yeme, misafir ağırlama, yatma ve yıkanma gibi insani ihtiyaçlara da hizmet edebilmektedir (Bayazıt, 2014, s. 4). Odalar mesken içerisinde birçok işleve sahip bağımsız yaşama alanlarıdır. Evin genel

planlanması içinde odaların konumu değişmekte olup temel olarak yaz veya kış odaları şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Ev içindeki oda sayısının fazla olması ailenin maddi durumunun iyi olduğunun bir göstergesidir ve aynı zamanda bu durum evin tüm karakteristik özelliklerini yansıtmaya açısından da büyük önem arz etmektedir (URL-3).

Gümüşhane konaklarının iki katlı olması oda sayısının da fazla olmasını sağlayan önemli etkenlerden bir diğeridir. Bu ise bölgede ataerkil ve geniş aile yapısının önemsendiği anlamına gelmektedir. Ayrıca misafirperver bir yapısı olan bölge halkının misafir ağırlamak için hazırda oda bulundurması gibi geleneklerinin olması meskenler inşa edilirken çok sayıda oda yapılmasını sağlayan önemli etkenler arasındadır. (Fotoğraf 6) Ayrıca Gümüşhane konaklarında tavanların yüksek yapılmış olması, içeride ferah ve geniş bir görüntü vererek psikolojik anlamda insanların rahatlamasını sağlamaktadır.

Odalarda başka göze çarpan özellik ise *peke* adı verilen minderlerin bulunmasıdır. Pekeler duvara yapışık yapılmış olan ve duvarı çevreleyen ahşap malzemeden yapılmış sedirlerin üzerinde yer alan yün dolu minderlerden yapılmış olan oturaklardır. (Fotoğraf 7)

Fotoğraf 6: Balyemez Konağı İçinden Görünüm.

Fotoğraf 7: Özdenoğlu Konağı İçinde Peke Uygulamasından Bir Görünüm.

Tavanlar

Türk mesken kültüründe tavanların ve tavan süslemelerinin ayrı bir önemi vardır. Geleneksel Türk evinde, odalarının tavanlarına özellikle ilgi gösterilip geometrik ve bitkisel motifler işlendiği dikkat çekmektedir. Dışarıdan bakılınca sade ve gösterişsiz olan meskenlerin içerisindeki süslemeler ve zengin görsel materyaller, konut sahiplerinin meskenlerini inşa ettirirken sadelikten yana olmayıp süslemeye özen gösterdiklerini düşündürmektedir. Süslemelere bakıldığında kararlı motiflerdense daha çok neşe ve ferahlık veren motiflerden meydana geldiği dikkati çekmektedir (Aras, Budakçı, & Erbüyük, 2005, s. 82). (Fotoğraf-15)

Türk evinde tavan süslemeleri ailenin maddi durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Tavanlara süsleme yapılırken gelişigüzel süslemelerin yapılmasının söz konusu olmadığı, onun yerine özenle hesaplanmış geometrik şekiller ve bitkisel figürlerin işlendiği görülmektedir. (Fotoğraf 8-9) Tavan süslemelerinde kullanılan malzemeler ise genellikle ahşap malzeme ve onun üzerine renklendirme yapmak için kökboyası ve çıtalarn kullanılması şeklindedir (İşler & Aras, 2013, s. 167). Ahşap tavanlar, Türk kültürünün ve mitolojisinin günümüze aktarılmasını sağlayan evin vazgeçilmez bir parçası olarak düşünülmektedir. Birbirinden farklı tavan süsleme yöntemleriyle karşımıza çıkan tavanlar, kültürümüzün ahşap işçiliğine yansımış güzel ve somut bir örneğidir (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006, s. 332).

Fotoğraf 8: Ataç Konağı çıtalı tavan örneği.

Fotoğraf 9: Özdenoğlu Konağı geometrik motifli tavan süsleme örnekleri.

Pencereler

Pencere barınakta veya duvarda bırakılan boşluk olarak tanımlansa da asıl tanımı herhangi bir yapının iç mekânla dış mekân arasında ki bağlantısını sağlayan bir elemandır (Yüksek, 2004, s. 8). Günümüze kadar gelişen tekniğin izin verdiği, çağın ihtiyaç ve isteklerine göre pencereler de çeşitli biçimlerde yapılmış ve yapıldığı malzemeye göre değişmiştir. Pencereler bulunduğu toplumun kültüründen etkilenerek ona göre şekillenmiştir.

Pencereler iç ve dış mekân arasında ki bağlantıyı kuran yapı elemanı olsa da dikkat çekici özellikleri vardır. Bunlardan en önemlileri evin ihtiyaç duyduğu ışığı, havayı ve çevreyi görme ihtiyacını giderirken dışarıdan kaynaklanabilecek gürültünün, soğuk havanın ve suyun içeriye girmesini engelleyecek özellikte olmasıdır. (Fotoğraf 10)

Fotoğraf 10: Ataç Konağı İçten Pencere Görünümü.

Kapılar ve Tokmaklar

Kapı, dış ortamdan iç mekânı ayırma işlevi gören mekanik parçalardan oluşan bir bütündür. “*Bu bağlamda mimarlıkta kapı sözcüğü yaygın olarak hem mekânı sınırlayan düşey yüzeylerde (duvar) bırakılan boşluk, hem de o boşluğu denetlemek üzere görevlendirilen hareketli öge (doğrama) tanımlanmasında (ayrı ayrı veya her ikisini birlikte) kullanılan bir esneklik taşır.*” (İzgi & Aysel, 2003, s. 39). Kapıların dıştan görünüşü oldukça önemli olup evin ihtişamına katkı yapan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gümüşhane’de inşa edilen meskenlerin kapılarına bakıldığında düz ve sade bir kapı yerine genellikle içerisinde ikonografik özellikler barındıran süslemeler ve geometrik şekiller girişten itibaren konaklara ayrı bir renk katmaktadır. Kültürümüzde geometrik ve bitkisel tasvirle ön plana çıkarak birçok yerde süsleme ve imgesel işaret olarak kullanılmıştır. (Fotoğraf 11)

Kapı tokmakları günümüzdeki kapı ziliyle aynı işlevi görmektedir. Kapı tokmaklarının ortak özellikleri dışarıdan gelen kişinin tokmakları veya zilleri çalarak geldiğini haber verme aracı olarak kullanılmasıdır. Tokmaklar üzerinde bulunan halkalar ise kapıyı çekerek kapatma işlemini de görmektedir. Ayrıca kapı üzerinde bulunan tokmakların büyüklüğü ve küçüklüğü ise ince veya kalın ses çıkarması açısından değerlendirilmektedir. (Fotoğraf 12) Erkekler genellikle büyük tokmağı, kadınlar ise küçük tokmağı veya halkayı kullanarak kapıya vurmakta hane halkının gelen kişinin cinsiyeti hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Fotoğraf 11: Gümüşhane meskenlerinde kapılardaki altıgen ve çiçek figürleri örnekleri.

Fotoğraf 12: Kapı tokmağı örnekleri

Bahçeler

Geleneksel Türk mesken kültürü hakkında yapılan birçok araştırmada evin görünüşünün biçimlenmesindeki en önemli faktörlerden birinin meskeni yaptıran insanın dünya görüşü ve inandığı dinin getirdiği manevi öğelere yer verilmiş olduğu olmuştur. Bu bakımdan inancın birçok alanda etkisi olduğu gibi mahremiyet kavramında ve evin şekillenmesi üzerinde etkisinin olduğu da söylenebilir. İnşa edilen evlerin bahçe içinde olması ve bahçesinde de meyve ağaçları veya farklı ağaçların yer almasından dolayı meskenin dışarıdan az görünebilir olması hane mahremiyeti duygusundan gelen bir yapılanma şeklidir (Tuztaş & Aşkun, 2013, s. 285).

Geleneksel Türk mesken mimarisinde olduğu gibi Gümüşhane meskenlerinde de bahçeli konut kültürü yaygındır. Ancak Gümüşhane konutlarını diğer Türk konutlarından ayıran temel özelliği genellikle meyve bahçesinin içine yapılmasıdır. Geleneksel Gümüşhane konutları; geniş bir bahçe içerisinde iki veya üç katlı olarak inşa edilmiştir. Bahçe içerisinde evin etrafını bir sur gibi saran dut, kiraz, vişne, elma, armut ve çeşitli ağaçlar bulunmaktadır. (Fotoğraf 13)

Fotoğraf 13: Ataç Konağı.

Dış Süslemeler

Gümüşhane’de konaklarında zengin ve çeşitli süsleme örnekleri görülmektedir. Süslemeler iki ana başlık altında değerlendirilebilmektedir. Bunlar iç süslemeler ve dış süslemelerdir. Dış süslemelere bakıldığında özellikle kapı süslemeleri ve kapı tokmakları üzerindeki süslemeler dikkat çekmektedir. Kapılarda geometrik ve bitkisel süslemeler çok görülürken kapı tokmaklarında kullanılan süslemeler Anadolu’da kullanılan tokmak çeşitlerine benzerlik göstermektedir (Karpuz, 1991, s. 158)

Geleneksel Gümüşhane konaklarının dış cepheleri genellikle sade bir görünüm arz etmekte ve dış cephede bezemelere çok fazla rastlanmamaktadır. Ancak meskenlerin inşasında ahşap malzeme kullanımının yaygın olmasından dolayı ahşap malzeme üzerinde çeşitli süsleme örnekleri görülebilmektedir. (Fotoğraf 14) Günümüze kadar ayakta kalan ve halen onarımı yapılmayan konakların dış cephelerinde yaşanan tahribattan dolayı gelecekte bu konutlar üzerinde yapılmış olan süslemelerin büyük bir risk altında olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında çeşitli restorasyon çalışmalarının koruyucu olmaması ve bilinçsiz yapılması sonucunda da dış cephelerdeki süsleme örneklerinin azaldığı görülmektedir. (Fotoğraf 15)

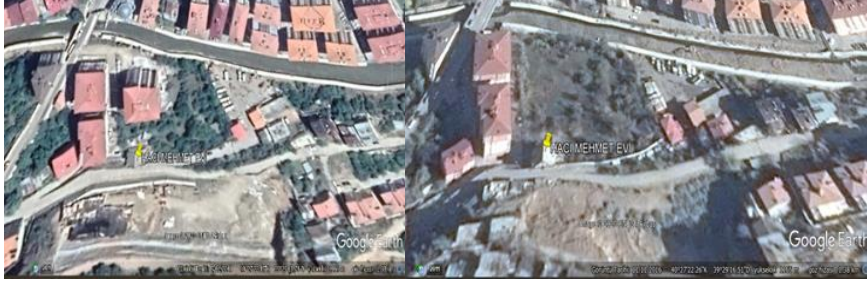

Fotoğraf 14: Akagün Ailesinde Gümüşhane Üniversitesine Bağışlanan Konağın Dış Cephe Ahşap Süslemesi.

Fotoğraf 15: Ahmet Kaya Evi.

Günümüzde konakları tehdit eden en büyük sorunlardan biri olan konakların içinde bulunduğu arazilerin içerisinde çok katlı betonarme binaların yapımı karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın inceleme sınırları içerisinde yer alan 11/11/2016 tarihine ait uydu görüntüsüne bakıldığında Hacı Mehmet Evi'nin ev ve bahçe sınırlarından oluşurken 7/11/2018 tarihine ait uydu görüntüsünde bahçe arazisinin daraldığı ve yine aynı bahçe içinde çok katlı bir betonarme bina yapıldığı görülmektedir (Fotoğraf 16). Bunu önlemek için geç kalırsa da yetkili kurumlar ve konak sahiplerinin veya varislerinin bir araya gelerek bu yanıktan biran önce dönmek mümkündür. Yapılacak olan toplantılar sonucunda alınacak kararlar mevcutta bulunan konakları veya geleneksel evlerin geleceğine yönelik çalışmaların yapılması hem şehrin peyzaj güzelliği açısından hem de sürdürülebilirlik açısından kırsal turizme kazandırılabilir.

Fotoğraf 16: Google Earth uydu görüntüleri 2016 ve 2018 yıllarına ait.

Sonuç ve Öneriler

Kültürel coğrafya açısından değerlendirildiğinde, geleneksel Gümüşhane meskenlerinin, genel karakterler ve temel ilkeler bakımından, geleneksel Anadolu Türk mesken kültürünün özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bulunduğu coğrafi konuma bağlı olarak da çevresindeki yerleşme alanları hariç tutulacak olursa Anadolu’da diğer bölgelerde görülmeyen kendine özgü niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Meskenlerin genel yapılanmasında geleneksel Anadolu Türk mesken mimarisinin özellikleri görülmekle birlikte, fiziki coğrafyanın olumsuz etkilerini azaltabilmek amacıyla geliştirilen kendine özgü tekniklerle jeolojik ve iklimik faktörlere karşı önlemler alındığı görülmektedir. Ayrıca mesken kültürü oluşturulurken İslam dinine ve mahremiyet anlayışına uygun bir yapılaşma gerçekleştirilmiş ve bu doğrultuda eklemeler yapılmıştır.

Geleneksel Gümüşhane konutlarının en dikkat çekici özelliklerinden birisi insanın doğadan faydalanma ve onunla birlikte yaşamasına uygun olarak yapılanmasıdır. Bölgede görülen iklim özelliklerinin sağladığı şartlardan faydalanarak hem meyvecilik hem de bağcılık yapan yöre halkı bu özelliklerini inşa ettikleri evlerinin bahçelerinde meyve ağaçları yetiştirerek göstermekte ve doğa ile barışık bir şekilde yaşamaktadır.

Geleneksel Gümüşhane evlerinin yıkılma tehlikesi altında olanlarının restorasyonu yapılmalı ve bu sayede hem kültürel miras özelliği taşıyan varlıklar korunmalı hem de bu meskenler kültürel miras turizmi kaynakları içerisinde değerlendirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında geleneksel Gümüşhane evleri kültürel miras olarak ele alınmalı ve Türkiye’de ki Safranbolu, Mardin, Amasya vb örneklerde olduğu gibi kültürel miras turizmi açısından ön plana çıkarılmalıdır.

Ayrıca günümüze kadar varlığını devam ettirebilmiş olan geleneksel Gümüşhane meskenlerinin çevresinde bilinçsiz ve kimliksiz bir şekilde inşa

edilmiş olan yapılar kaldırılmalıdır. Tarihi ve kültürel miras açısından en değerli göstergelerden biri olan geleneksel konutlar görünür hale getirilmeli ve bunların korunması sağlanmalıdır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında tescil edilen konaklarda, ihtiyaç duyulan restorasyonların gerçekleştirilebilmesi amacıyla hem özel hem de kamusal anlamda gerekli ortamlar oluşturulmalı ya da bizzat kamu kurumları aracılığıyla bu konakların onarılamaması ve restore edilememesi sorunu çözüme kavuşturulmalıdır. Gümüşhane’de, içerisinde insanların yaşamadığı geleneksel konutların yıkılmaması için öncelikle ilgili kamu kuruluşları veya yerel yönetimler bu konutları istimlak ederek restorasyonunu sağlamalı ve bu şekilde meskenlerin kültürel miras olarak gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır. Ayrıca ilgili kamu kurumları tarafından meskenlerin envanteri çıkarılmalıdır. Bunun dışında kentte bulunan meskenlerin ulusal ya da uluslararası koruma ve turizm projeleri kapsamında kültürel miras turizmi faaliyetlerine dâhil edilmesi sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aras, R., Budakçı, M., & Erbüyür, M. (2005). Kütahya Merkez ve Emet İlçesi Geleneksel Türk Evi Tavanları. *Politeknik Dergisi*, 8(1), 81-86.
- Bal, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1986). *Türkçe'nin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Bayazıt, N. (2014). Safranbolu Evlerinin Plan Tipolojisi ve Kullanıcı İhtiyaçları Hiyerarşisi. *Tasarım+Kuram Dergisi*(17), 1-15.
- Denker, B. T. (1977). *Kırsal Yerleşmeler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Doğanay, S. (2001). *Gümüşhane Şehir Coğrafyası*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Doğaner, S. (2013). *Türkiye Kültür Turizmi*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Esin, E. (2004). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Fidan, M. S., Yaşar, Ş. Ş., Yaşar, M., & Alkan, E. (2016). Architectural Features of Historical Mansion in Gumushane. *Mugla Journal of Science and Technology*, 2(2), 24-29.

- Gögebakan, Y. (2015). Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 1(1), 41-55.
- Günay, R. (1989). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İşler, E., & Aras, R. (2013). Kastamonu Merkez, Daday ve Safranbolu Geleneksel Türk Evi Tavanları. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6(11), 166-180.
- İzgi, U., & Aysel, B. B. (2003). *Kapılar*. İstanbul: Yem Yayınevi.
- Karpuz, H. (1991). Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri. *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu*, (s. 155-183). Ankara.
- Kayserili, A. (2014). *Erzurum Şehrinin Kültürel Coğrafyası (Maddi Kültür Öğelerine Göre)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kayserili, A. (2016). A Study in Terms of Cultural Geography Traditional Talas Houses. *Journal of Geography, Environment and Earth Science International*, 7(3), 1-12.
- Kayserili, A., & Altaş, N. T. (2010). Horasan İlçesi'ndeki Kır Meskenlerinin Kültürel Coğrafya Bakış Açısıyla İncelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 81-102.
- Kocaman, S., Kayserili, A., & Kaya, F. (2014). Kültürel Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Tarihi Kağızman Evleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 145-170.
- Köse, A. (2005). Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göcebe Türk Kültürü İzleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 158-191.
- Köse, A. (2007). Balıkesir Çevresinde Geleneksel Kırsal Avlu Peyzajı ve Değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(18), 7-38.
- Kuban, D. (1968). Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler. *Vakıflar Dergisi*(7), 53-73.
- Kuban, D. (1975). *Sanat Tarihimizin Sorunları*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

- Ögel, B. (1988). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Sezgin, H. (2006). Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye'deki Örnekleri Hakkında. *Tasarım + Kuram Dergisi*, 3(4), 1-20.
- Tali, Ş. (2017). Kayseri Kâgir Evlerinde Taş ve Taşın Sembolik Anlamları. *Düşünen Şehir Dergisi*(3), 52-57.
- Tuztaşı, U., & Aşkun, İ. Y. (2013). “Türk Evi” İdealleştirmesinde “Osmanlı Evi” ve “Anadolu Evi” Kavramlarının Ortaklıklarına İlişkin İşlevsel Açıklamalar. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(66), 273-296.
- Ulular, A. B. (2006). Konya'da Geleneksel Konutta Mutfak. Konya: Konya Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Yıldırım, K., & Hidayetoğlu, M. L. (2006). Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu*, (s. 332-341). İzmir.
- Yüksek, İ. (2004). Kırklareli'nin Mevcut Sivil Mimarisinde Pencerelerin Analizi. 8. Kırklareli: Trakya Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

İnternet Kaynakları

- Gümüşhane Konakları, Erişim Tarihi:11.05.2019, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gumushane/gezilecekyer/gumushane-konaklari>
- Kullanılan Malzemeler, Erişim Tarihi: 11.05.2019, <https://karadeniz.gov.tr/yoresel-mimari-3/#nesne0>
- Odalar, Erişim tarihi: 13.05.2019, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1663>
- www.kulturportali.gov.tr. (tarih yok). Mayıs 11, 2019 tarihinde <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gumushane/gezilecekyer/gumushane-konaklari> adresinden alındı

Extended Summary

Cultural Geography Analysis of Traditional Gümüşhane Houses

One of the most important of the physiological needs of human beings is the dwellings which were created for protection from external factors. Because of this need, it is known that the first human beings have met their shelter needs in little sheltered places such as caves or tree caverns even if they were primitive. It is understood that after the establishment of the settled life with the effect of agricultural activities, they have been able to meet their housing needs by constructing houses, residences or dwellings with various features. The house, dwelling or residence may be the most primitive windbreak, gazebo, cave, tent, barge or simple hut, as well as a large farm, skyscraper or plaza. Houses are considered to be traces of the architectural identity of a society. The residences used as the common living space of family members are places where the constructor, even the users, are transferred to the next generations by reflecting their own values or myths, beliefs, symbols and socio-cultural values belonging to the society to which they belong. The aim of this study is to examine the cultural origins of the historical mansions built in traditional methods in Gümüşhane and to make suggestions for the inclusion of the traces of the cultural heritage transferred from the past to the present and to include them in sustainable tourism activities. In this study, ethnographic research methods were used to explain the cultural origins of Gümüşhane mansions. While using this method, on-site observations were made and data were obtained by using unstructured interview forms with the house owners. When the Gümüşhane mansions are evaluated in terms of their structural characteristics, they are remarkable as a rich structure formed by the combination of natural, historical and human characteristics. In Gümüşhane, the number of mansions that have survived to the present day in the settlements called old city and new city has been determined as thirty-nine. The most prominent feature of the mansions that can be observed is that it has two floors. The main facade of the mansions has been built in a dominant position with a wide view of the street or the area. The large mansions, especially surrounded by a garden wall, have various additions. These additions are the stables and haystacks due to the livestock activities, which are among the most important economic activities of the local people, the bakery house in the mansions in order to meet the daily household needs, and baths and laundry facilities for cleaning activities. In the gardens of the Gümüşhane mansions, fruit trees and flowers were used to reflect both the agricultural production activity and the richness of the visual landscape. Therefore, it is considered that protection of these mansions and settlements, which are very suitable for cultural heritage tourism and sustainable tourism, and the creation of various destination opportunities is an important necessity in terms of contributing to the city economy.

1935 NÜFUS SAYIMI SONUÇLARINA GÖRE VAN NÜFUSU
The Population Of Van According to The 1935 Census Results

Nazire DOĞAN

Öğr. Gör., Kayseri Üniversitesi Tomarza Mustafa Akıncıoğlu Meslek Yüksekokulu
naziredogan@kayseri.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2659-6872>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	09.05.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	07.09.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 208-225.	https://doi.org/10.31463/aicusbed.935260

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

1935 NÜFUS SAYIMI SONUÇLARINA GÖRE VAN NÜFUSU

The Population Of Van According To The 1935 Census Results

Nazire DOĞAN

Öz

Bu çalışmanın amacı; 1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Van'ın nüfus miktarını ve Van nüfusunun sosyal ve ekonomik (durumunu-niteliklerini) belirlemektir.

Bir ülkede, bir bölgede, bir kentte ya da bir köyde yaşayan insan sayısına nüfus denir. Nüfus sayımının amacı ise bir ülkede yaşayan insanların toplumsal ve ekonomik planlama açısından sayılmasıdır. Nüfus sayımı; nüfusun artış hızını, cinsiyet oranını, eğitim durumunu, mensup olduğu ırkı, inandığı dini, konuştuğu dili ve yaş dağılımını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de ilk nüfus sayımı, 1927 yılında gerçekleştirilmiş ve ülke nüfusu 13.648.270 kişi olarak tespit edilmiştir. İkinci nüfus sayımı ise 20 Ekim 1935 yılında yapılmış, bu nüfus sayımı sonuçlarına göre de ülke nüfusu 16.158.018 kişi olarak saptanmıştır. Aradan geçen süre zarfında Türkiye'nin nüfusunun yaklaşık üç milyon kişi arttığı görülmektedir.

1927 yılında gerçekleştirilen ilk nüfus sayımı sonuçlarına göre; Van nüfusu, 75.329 kişi, 1935 yılında gerçekleştirilen ikinci nüfus sayım sonuçlarına göre ise 143.434 kişidir. Aradan geçen sekiz yıllık süre içerisinde Van'da nüfus miktarı, 68.105 kişi artmıştır. Bu artışta, 1929 yılında Ahlat'ın ve 1933 yılında Hakkari'nin Van vilayetine bağlanmış olmasının önemli bir etkisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nüfus, Nüfus Sayımı, 1927 Nüfus Sayımı, 1935 Nüfus Sayımı, Van Nüfusu

Abstract

The purpose of this study is to determine the population of Van and the social and economic status-quality of Van population according to the results of the 1935 General Census.

The number of people living in a country, region, city or village is called the population. Census is the counting of people living in a country in terms of social and economic planning. The census is conducted to determine the population growth rate, gender, educational status, race, religion, language spoken and age distribution. In this sense, the first census was carried out in Turkey in 1927 and the country's population was identified as 13,648,270 people. The second census was conducted on 20 October 1935, and according to the results of this census, the population of the country was

determined as 16,158,018 people. Turkey's population increased by three million people throughout the period.

According to the results of the first census in 1927, the population of Van was 75,329 people, and according to the results of the second census in 1935, it was 143,434. The population in Van increased by 68,105 people in the intervening eight years. Ahlat was connected to Van province in 1929 and Hakkari was connected to the province in 1933, which had an important effect on this increase.

Keywords: Population, Population Census, 1927 Population Census, 1935 Population Census, Population of Van

Giriş

Arapça 'da *ruh*, *can*, *hayat* anlamlarına gelen *nefs* kelimesinin çoğulu olan nüfus, bir coğrafyada yaşayan insanları ifade etmektedir. [Koç 2007: 293] Nüfusun nicel ve nitel durumlarını belirlemek amacıyla yapılan sayımlara da nüfus sayımı adı verilmektedir. [Ana Britannica 1986:628]

Nüfus sayımları, bir bölgede yaşayan insanların sayısını, ekonomik ve toplumsal durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmaktadır. Bundan dolayı nüfus sayımlarında sanayi devrimi ölçüt alınmıştır. Nitekim sanayi devrimi öncesi sayımları *Modern Öncesi Dönem*, sanayi devrimi ve sonrası sayımları da *Modern Dönem* olarak adlandırılmıştır. Modern öncesi dönem yani sanayi devriminden önce yapılan sayımlar daha çok vergi yükümlüsünün tespiti ve asker tespiti amacıyla yapılmıştır. Bu yüzden nüfus sayımlarında sadece erkek nüfus sayılmıştır. Sanayi devriminin ortaya çıkmasıyla beraber nüfus daha da hızlı artmaya başlamış ve artan bu nüfusun ihtiyaç ve yönelimleri de büyük ölçüde değişmiştir. Bu değişime tam anlamıyla cevap verebilmek amacıyla modern nüfus sayımları yapılmaya başlamıştır. [URL 1-<https://cogرافya.sitesi.web.tr/nufus-ve-nufus-sayimlari.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2011)]

Modern nüfus sayımlarında *De Facto* ve *De Jure* adı verilen iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan *De Facto* (hazır-fiili) yönteminde; nüfus, sayım anında nerede bulunuyorsa orada sayılır. Yani nüfusun ikamet ettiği yer, hangi ülkenin vatandaşı olduğu konuları bu yöntemde dikkate alınmamaktadır. Diğer bir yöntem olan *De Jure* yönteminde ise nüfus, ikamet ettiği bölgelerde sayılmaktadır. Yani sayıma dâhil olan kişiler yurt içinde ya da yurt dışında olmaları fark etmeksizin o ülke vatandaşı olarak sayılmaktadır. [Köse 2010: 15-17]

Ülkemizde ilk nüfus sayımı 1927 yılında, ikincisi ise 1935 yılında yapılmıştır. Nüfus sayımları 1935 nüfus sayımından sonra beş yılda bir yapılmaya başlanmış, 1990 sayımlarından sonra ise sonu “0” ile biten yıllarda sayım yapılması karara bağlanmıştır. [Bozbeyoğlu ve Tılıç 2011:101]

Türkiye’deki nüfus sayımlarının genel özelliklerine baktığımızda; sayımların bir günde bitirildiği, sayımda sokağa çıkma yasağının uygulandığı ve De Facto yönteminin kullanıldığı görülmektedir. [Dündar 2000:19] Ancak De Facto yönteminin bazı olumsuz yanları vardır. Öncelikle bu yöntem kullanılarak gerçekleştirilen sayımların maliyeti oldukça yüksektir. Ayrıca bu yöntemde sayım sonuçlarının değerlendirilmesi çok uzun sürmekte (3-5 yıl) ve sayım için çok sayıda personele ihtiyaç duyulmaktadır. [Enver Taştı] Bunlardan dolayı 2006 yılında Nüfus Hizmetleri Kanunu yürürlüğe girmiş ve aynı yıl Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) geçilmiştir. Aralık 2007’de Türkiye nüfusu ilk kez adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre açıklanmıştır. Bu yeni sistemle birlikte de facto yönteminin yerini de jure yöntemi almıştır. [Bozbeyoğlu ve Tılıç 2011:91]

1935 Nüfus Sayımı ve Değerlendirilmesi

Ülkenin genel durumu hakkında bilgi elde etmek, memleketin ekonomik ve sosyal gelişimi için alınacak tedbirleri saptamak amacıyla 20 Ekim 1935 yılında Türkiye’de ikinci nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu nüfus sayımından önce, memleketin iklim, taşıma ve sosyal şartlarını saptamak ve sayım için alınması gereken tedbirleri bir an önce almak için 1934 yılında tecrübe sayımları yapılmasına karar verilmiştir. Tecrübe sayımı yapılacak yerler, ulaşımı en güç, iklimi en sert yerler olmasından dolayı Ahlat, Hozat, Ünye, Pınarbaşı, Marmaris, Mudanya ve Kırklareli olarak belirlenmiştir. Tecrübe sayımlarının kış gelmeden önce yapılması kararlaştırılmıştır. [BCA, 030.0.0/24.136.11]

Nüfus sayımının ve tecrübe sayımlarının yapılmasından İstatistik Umum Müdürlüğü sorumlu tutulmuştur. İstatistik Umum Müdürlüğü’nün sayımla ilgili bir diğer görevi de Dâhiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) ile birlikte nüfus sayımında sorulacak soruları belirlemek ve sayımla ilgili tedbirleri almak olmuştur. [Erdem 2016:40] Ayrıca sayım işlerinin daha sağlıklı yürütülmesi için İsviçre İstatistik bürosu direktörü Dr. C. Brüscheiler Türkiye’ye davet edilmiştir. Brüscheiler ve dönemin İstatistik Genel Direktörü Celal Aybar, sayım hazırlıklarını teftiş etmek için İstanbul başta olmak üzere Konya, Seyhan gibi illere giderek buraların en ücra

köylerine kadar incelemelerde bulunmuş, nüfus sayımı ile ilgili eksiklikleri gidermeye çalışmışlardır. [Ulus, 1 İlkteşrin 1935]

Evlerin ve Binaların Numaralandırılması

Nüfus sayımında en çok üzerinde durulan konulardan biri; evlerin, binaların numaralandırılması ve sokaklara isim verilmesi, bu isimlerin levhalara yazılarak sokaklara asılması konusu olmuştur. Sayımın doğru ve eksiksiz yapılabilmesi için bu işlemin şart olduğu belirtilmiştir. Bundan dolayı numaralandırma işinde yanlışlık yapanların cezalandırılacağı, başarılı olanların ise ödüllendirileceği ifade edilmiştir. Numaralandırma işleminin kontrolünden de yine İstatistik Umum Müdürlüğü ve Dâhiliye Vekâleti (İç İşleri Bakanlığı) sorumlu tutulmuştur. [BCA, 030.0.0/24.136.11]

Sayım İçin Memurların Görevlendirilmesi

Sayımında görev alacak memurların, vali, kaymakam ve nahiye müdürleri tarafından tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Okur-yazar olan herkesin sayım memurluğu görevini kabul etmesi zorunlu tutulmuştur. Yeteri kadar sayım memuru bulunamayan bölgelerde o bölgenin maarif müdürü ile görüşülüp bir haftayı geçmemek şartıyla okulların tatil edilmesi ve okul öğrencilerinden sayım memurluğu için görevlendirme yapılacağı ifade edilmiştir. Sayım için memur seçilecek öğrencilerin de görevlerinin önemini kavrayabilecek ve bunu halka anlatabilecek yaşta olmalarına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine sayım memurluğuna seçilecek kimselerin o bölgeyi tanıyan kimselerden seçilmesi, görevini yapacak kadar yazı yazdığından şüphe edilen kimselerin de sınava tabi tutulması gerekli görülmüştür.

Sayımında görevli memurların yapacakları işi iyice kavramış olmasına oldukça önem verilmiştir. Bundan dolayı vali, kaymakam ve nahiye müdürlerinin sayım gününden önce işin amacını ve önemini açıklayan toplantılar düzenlemesi gerektiği söylenmiştir.

Sayım memurlarının sayım gününden en geç 1 hafta önce görev yapacakları bölgelerin idari amirinden, nüfus sayım defteri, sayım ve kontrol memurlarına özgü talimatname, sayım yapacakları bölgeye ait bina cetveli, evrakları koymak için zarflarını alacakları ifade edilmiştir.

Sayım memurluğu görevinin ücretsiz olacağı belirtilmiş; ancak sadece kendi bölgesi dışında başka bir yere de gitmek zorunda kalan memurlara yol masrafı verileceği ifade edilmiştir.

Sayım memurlarının sayımın bitmesinden en geç bir saat içinde sayım defterlerini vali, kaymakam ve nahiye müdürlerine teslim edecekleri belirtilmiştir. Köylerdeki sayım defterlerinin de köy muhtarları tarafından teslim alınacağını söylenmiştir. Toplanan bu sayım defterlerinin de sandıklara konulup Ankara'daki İstatistik Umum Müdürlüğü'ne gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. [BCA, 030.0.0/24.136.11]

Sayımın Gerekli Olduğuna Dair Propaganda Yapılması

1935 Genel Nüfus Sayımının yeni vergiler ve bazı yükümlülükler için yapılacağına dair halk nezdinde bazı şüpheler uyanmıştır. Bu yanlış anlaşılmayı engellemek ve nüfus sayımının önemini açıklamak için sistemli bir propaganda çalışması başlatılmıştır. [Tuğluoğlu 2012:66,67] Bunun için de yazılı ve görsel basından yararlanılmaya çalışılmıştır. Öyle ki gazetelerde halkı sayım konusunda aydınlatacak olan birtakım yazılar yayınlanmış, İstanbul ve Ankara radyolarından sayım konusunda halkı bilgilendirecek konuşmalar yapılması ve çeşitli konferanslar düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca sayımla ilgili ilanların sinemalarda projeksiyon ile her seansta halka gösterilmesi istenmiştir. Hazırlanan afiş veya ilanların tren, tramvay, vapur, okul, banka, eczane, tiyatro, lokanta gibi halkın gözüne çarpacak yerlere asılması ve sayım gününe kadar bunların muhafaza edilmesi gerektiği belirtilmiştir. [BCA, 030.0.0/24.136.11] Tüm bunların yanı sıra Başbakan İsmet İnönü'nün tüm yurda bu sayımın ne kadar gerekli olduğu ile ilgili bir konuşması yayınlanmıştır. İsmet İnönü, bu konuşmasında nüfus sayımının yeni vergiler koymak için yapılmadığını, devlet ve millet işlerinin daha ileri seviyelere götürülmek için yapıldığını ifade etmiştir. [BCA, 030.10.0/26.148.4]

Sayımda Sorulacak Sorular

1935 Genel Nüfus Sayımında, sayım esnasında orada bulunan yerli, yabancı ayırt etmeksizin herkesin sayılacağı, hane halkından olup da herhangi bir nedenden dolayı sayım esnasında orada bulunmayanların ise sayılmayacağı ifade edilmiştir. Sadece sayım günü iş başında bulunması zorunlu olan su ve elektrik dairelerinin müdürlerinin, sokağa çıkma yasağından muaf olacağı ve görevleri başında sayılacağı söylenmiştir. 1927 nüfus sayımında küçük çocuklar, ağır hastalar ve çok yaşlı kimseler sayıma dâhil edilmemişti. 1935 Genel Nüfus Sayımında ise bu kimselerin sayıma dâhil edileceği ifade edilmiştir. Bundan başka hayatını köprü altı, ağaç

kovuğu, cami avlusu gibi yerlerde geçirenlerin de bu sayıma dâhil edileceği ve buldukları yerlerde sayılacağı belirtilmiştir. [BCA, 030.10.0/24.136.11]

12 Ekim 1935 tarihinde Ulus Gazetesinde, “*Bu nüfus sayımının bize öğreteceği yenilikler nelerdir?*” başlığı ile bir yazı kaleme alınmış ve bu yazıda İstatistik Genel direktörü Celal Aybar’ın sayım hakkındaki görüş ve düşüncelerini içeren bir yazı yer almıştır. Celal Aybar bu yazıda, sayımda sorulacak soruların neler olacağına değinmiştir. [Ulus, 12 İlkteşrin 1935] 1935 Genel Nüfus Sayımında sorulacak sorular şunlardır;

- 1.) Sayım günü bulunduğu vilayetin, kazanın, nahiyenin, köyün adı ve bina numarasının ne olduğu,
- 2.) Adı ve soyadı,
- 3.) Oturduğu binanın cinsi,
- 4.) Hangi devletin tebaası olduğu,
- 5.) Hangi dinden olduğu,
- 6.) Ana dili (aile içinde konuştuğu dil), ana dilinden başka konuşabildiği dil,
- 7.) Nerede doğduğu,
- 8.) Görünür bir sakatlığı varsa ne olduğu,
- 9.) Kadın ya da erkek olduğu,
- 10.) Kaç yaşında olduğu,
- 11.) Medeni durumu,
- 12.) Yeni harflerle okuma yazma bilip bilmediği,
- 13.) Belli bir meslek, görev veya sanatı varsa ne olduğu sorulacaktı.

Sayım esnasında bu sorulara cevap vermeyenler veya yanlış cevap verenlerin de 5-25 lira para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. [BCA, 030.10.0/24.136.11]

Sayım Günü Yaşananlar

30 Mayıs 1934 tarih ve 2465 sayılı kanunla 18 Ekim 1935 Cuma günü genel nüfus sayımı yapılacağına dair bir kanun kabul edilmiştir. [BCA, 030.10.0/26.148.3] Ancak daha sonra bu tarih değiştirilmiş ve nüfus sayımının 20 Ekim 1935 Pazar günü yapılmasına karar verilmiştir. [BCA,

030.10.0/24.137.4] Genel nüfus sayımı için bu tarihin seçilme nedeni; Türkiye'nin her bir yerinin farklı iklimlere sahip olması ve kışın bazı yerlerde kasaba ve köylerin bağlantısının kesilmesi, yarı göçebe yaşayan insanların, daimî ikametgâhlarına ekim ayında dönmesidir. [Tuğluoğlu 2012:64]

20 Ekim 1935 günü sayım işlerinin daha sağlıklı yürütülmesi ve ülkede herkesin sayılabilmesi için sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Sayımın bittiğinin de top atılarak duyurulacağı söylenmiştir. Bundan dolayı top atılıncaya kadar çocuklar da dâhil kimsenin evinden dışarı çıkmaması gerektiği kararı alınmıştır. Ayrıca nüfus sayımında görevli memurlara görevleri esnasında herhangi bir yiyecek, içecek ikram edilmemesi, memurların gereksiz yere lafa tutulmaması istenmiştir. [Ulus, 20 İlkteşrin 1935] Tüm bunların nedeni; sayımın bir günde bitirilmek istenmesidir. İsmet İnönü de yaptığı konuşmada sayımın bir günde başlayıp bir günde bitirilmesinin önemine değinmiştir.

Sayım günü tramvay, otobüs, otomobil, vapur gibi ulaşım araçlarının sayım bitimine kadar herhangi bir sefer yapmayacakları ifade edilmiştir. Ancak sadece sayım gününden bir gün önce yolcu alıp da sayım günü hareket edecek uzak mesafe vapurlarının içindeki yolcular sayıldıktan sonra yollarına devam edebileceği belirtilmiştir. [BCA, 030.10.0/26.148.4]

Sayım işlemi büyük şehirlerde birkaç bölgede herhangi bir sebeple bir diğerine nazaran çok gecikirse bu bölgenin diğer bölgelerle irtibatının kesileceği ve bu bölgede sokağa çıkma yasağının devam edeceği ifade edilmiştir. Sayım biten diğer yerlerde ise sokağa çıkma yasağının sona ereceği belirtilmiştir. [BCA,030.10.0/24.136.11]

Sayım Sonuçları

1935 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre Türkiye nüfusu; 16.158.018'di. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında beri ülke nüfusu 2.540.497 kişi artmıştı. Bu artış oranı binde 23'tür. Bu oranla Türkiye, nüfus artış hızına Rusya'dan sonra ikinci sıradadır. [Ulus, 25 İlkteşrin 1935]

1935 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Van Nüfusu

1935 Genel Nüfus Sayımında ülke nüfusu, 16.158.018 olarak tespit edilmiştir. Van nüfusu ise, 75.053'i erkek ve 68.381'i kadın olmak üzere toplamda 143.434'tü. [TCBİGD 1937:13] Türkiye'nin ilk nüfus sayımı olan 1927 Nüfus sayımında Van nüfusu, 75.329 olarak tespit edilmişti. [1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III 1929:13] Aradan geçen sekiz yıllık süre

içerisinde Van'da nüfus miktarı, 68.105 kişi artmıştır. Bu artışta 1929 yılında TBMM tarafından çıkarılan bir kanunla Bitlis vilayetinin ortadan kaldırılması ile Ahlat'ın [Şaşmaz 2014:39] ve yine 1933 yılında Hakkâri'nin ilçe yapılıp Van'a bağlanmasının önemli bir etkisi olmuştur. [Yılmaz 2014:11]

1935 Genel Nüfus Sayımında Van'da, Van merkez, Ahlat, Başkale, Erciş, Gevaş, Yüksekova, Hakkâri, Kazımpaşa, Muradiye, Şıtak (Çatak) ilçelerinde sayım yapılmıştır. [TCBİGD 1937:13]

Tablo 1. 1935 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Van'daki İlçelere Göre Nüfus Miktarı

Kazanın İsmi	Erkek	Kadın	Toplam	Yüz Ölçümü	Nüfus Oranı
Merkez	17.176	15.172	32.348	4.625	7
Ahlat	7.699	7.181	14.880	2.480	6
Başkale	4.948	4.304	9.252	3.430	3
Erciş	10.388	9.599	19.252	2.290	9
Gevaş	8.656	8.105	16.761	7.595	1
Yüksekova	4.333	4.118	8.451	3.750	4
Hakkâri	4.600	5.015	9.615	3.510	3
Kazımpaşa	6.171	5.30	11.201	2.045	5
Muradiye	7.256	6.156	13.412	2.530	5
Şıtak (Çatak)	3.826	3.701	7.527	2.935	3
Toplam	75.053	68.381	143.434	35.190	4

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van'da nüfus oranı en fazla olan yer, 32.348 kişi ile Van merkezdir. Bunu 19.252 kişi ile Erciş izlemektedir. Nüfusun en az olduğu yer ise 7.527 kişi ile Şıtak (Çatak)tır. Hakkâri hariç sayım gerçekleştirilen yerlerde erkek nüfusun kadın nüfusa oranla daha fazla olduğu yani cinsiyet oranının yüksek olduğu görülmektedir. Sadece Hakkâri'de kadın nüfus erkek nüfusa oranla daha fazladır yani cinsiyet oranı düşüktür.

Van'da yüz ölçümü en fazla olan yer, 4.625 ile Van merkezdir. Van'ın toplam yüz ölçümü ise 35.190'dır. [TCBİGD 1937:5] Bu oranla Van, Doğu Anadolu Bölgesi'nde en yüksek yüz ölçümüne sahip olan ildir. 1935 yılı itibariyle Van'ın nüfus yoğunluğu ise %4.1'dir. Bu oranla da Van, Doğu Anadolu Bölgesi'nde nüfus yoğunluğu en az olan ildir. [1935 Genel Nüfus Sayımı 1935:11]

Tablo 2. Nüfusun Şehir, Kasaba, Nahiye ve Köy Olarak Dağılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir ve kasaba	13.123	10.286	23.419
Nahiye ve köy	61.920	58.095	120.015
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van nüfusu köy-kent bazında değerlendirildiğinde; nüfusun 120.015'inin köy ve nahiyelerde yaşadığı, 23. 419'u şehir ve kasabalarda yaşadığı görülmektedir. Köy ve nahiyelerde yaşayan nüfus miktarı, şehir ve kasabalarda yaşayan nüfus miktarına göre daha fazladır. [TCBİGD 1937:7] Şehir ve kasabalarda yaşayan nüfus, toplam nüfusun %16,3'ü iken, köy ve nahiyelerde yaşayan nüfus %83,7'dir. [Genel Nüfus Sayımı-Köyler Nüfusu 1937:11]

Tablo 3. Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı

	Erkek	Kadın	Toplam	Yüzde
25 Yaşından Küçük	46.247	39.468	85.715	%56.9
25-49 Arası	18.014	20.230	38.244	%30.7
50-74 Arası	9.333	7.289	16.622	%11.4
75 ve daha fazla	908	828	1.736	%0.9
Yaşı meçhul	551	566	1.117	%0.1
Toplam	75.053	68.381	143.434	

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van'da nüfus miktarının en fazla olduğu yaş grubu 85.715 kişi ile 0-25 yaş arasındır. En az olan yaş grubu ise 1.736 ile 75 ve yukarıdır. Bu bilgiler ışığında denilebilir ki; 1935 yılı itibarıyla Van'da genç nüfus, yaşlı nüfusa oranla bir hayli fazladır. 1.117 kişinin ise yaşının kaç olduğu bilinmemektedir. [TCBİGD 1937:76]

Tablo 4. Nüfusun Medeni Durumu

	Erkek	Kadın	Toplam
Bekâr	46.107	36.661	82.768
Evli	27.393	26.744	54.137
Dul	895	4.277	5.172
Boşanmış	20	59	79
Meçhul	638	640	1.278
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; bekâr nüfusun evli, dul ve boşanmış nüfusa oranla bir hayli fazla olduğu görülmektedir. [TCBİGD 1937:80]

Tablo 5. Nüfusun Tahsil Durumu

	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma-yazma bilen	5.724	677	6.401
Yalnız okuma bilen	73	6	79
Okuma yazma bilmeyen	69.256	67.698	136.954
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van nüfusunun 6.401'i okuma yazma bilmektedir. Yani %4,5'i okuma yazma bilmektedir. Okuma yazma bilen nüfus içerisinde erkek nüfus kadın nüfusa oranla daha fazladır. Zira erkeklerde 5.724 kişi okuma yazma bilirken bu oran kadınlarda sadece 677 kişidir. Okuma bilip yazma bilmeyenlerin sayısı ise erkeklerde 73, kadınlarda 6 olmak üzere toplam 79dur. Okuma yazma bilmeyen nüfus oranı 136.954tür. Okuma yazma bilen nüfus oranı %4,5 iken okuma yazma bilmeyen nüfus oranı %85,5'tir. [TCBİGD 1937:81] Ancak bu durum sadece Van ile ilgili değildir. Tüm şehirler bazında bir kıyaslama yapıldığında Türkiye'de, bu yıllarda okuma yazma oranının bir hayli düşük olduğu görülmektedir. [Çoban ve İlyas 2017:97]

Tablo 6. Nüfusun Dinler İtibariyle Dağılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Müslüman	74.854	68.232	143.086
Ortodoks	74	59	133
Protestan	-	1	1
Ermeni	4	-	4
Musevi	119	89	208
Vesair	2	-	2
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Van nüfusunun dinler itibariyle dağılışı incelendiğinde; Müslüman nüfus diğer dinlere mensup nüfusa oranla çok daha fazladır. Müslümanlıktan sonra hâkim olan din ise 208 kişi ile Museviliktir. Ayrıca Van'da bu yıl itibariyle 133 tane Ortodoks Hristiyan, 1 Protestan ve 4 de Ermeni bulunmaktadır. [TCBİGD 1937:81]

Tablo 7. Nüfusun Ana Lisan İtibariyle Dağılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Türkçe	21.570	17.390	38.960
Acemce	3	3	6
Arapça	150	17	167
Çerkezce	152	151	303
Ermenice	5	1	6
Kürtçe	53.065	50.721	103.786
Lazca	2	-	2
Rumca	2	-	2
Yahudice	104	98	202
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre Van'da; Türkçe, Acemce, Arapça, Çerkezce, Ermenice, Kürtçe, Lazca, Rumca ve Yahudice konuşulmaktadır. Nüfusun 103.786'sı Kürtçe konuşmaktadır. Denilebilir ki; 1935 yılı itibariyle Van'da en çok konuşulan dil %72,4 oranla Kürtçedir. 38.960 kişi ise Türkçe konuşmaktadır. En az konuşulan diller ise Rumca ve Lazcadır. [TCBİGD 1937:81]

Tablo 8. Nüfusun Doğum Yerleri İtibariyle Ayrılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Türkiye'de doğanlar	71.037	64.703	135.740
Ecnebi memlekette doğanlar	4.016	8.678	7.694
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus sayımı sonuçlarında göre; Van'da nüfusun 135.740'ı Türkiye doğumludur. 7.694 kişi ise yabancı memleketlerde doğmuştur. Türkiye'de doğan nüfus yabancı ülkelerde doğan nüfusa oranla oldukça fazladır. Öyle ki toplam nüfusun %94,6'sı Türkiye, %5,4'ü ise yabancı memleket doğumludur. [TCBİGD 1937:82]

Tablo 9. Yabancı Memleketlerde Doğan Nüfus

	Erkek	Kadın	Toplam
Almanya	1	-	1
Arnavutluk	3	1	4
Bulgaristan	5	3	8

Fransa	1	-	1
İngiltere	2	-	2
İtalya	2	1	3
Romanya	3	-	3
Rusya	1.662	1.721	3.383
Yugoslavya	16	10	26
Yunanistan	34	22	56
Filistin	1	-	1
Hicaz	1	1	2
İran	2.228	1.858	4.086
Irak	43	48	91
Suriye	4	6	10
Mısır	-	1	1
Saire	2	-	2
Meçhul	8	6	14
Toplam	4.016	3.678	7.694

1935 Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre; Van'da nüfusun toplam 7.694'ü yabancı ülkelerde doğmuştur. Bu ülkeler; Almanya, Arnavutluk, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, İtalya, Romanya, Rusya, Yugoslavya, Yunanistan, Filistin, Hicaz, İran, Irak, Suriye ve Mısırdır. Bu ülkeler içerisinde 4.086 kişi ile en çok İran doğumlu nüfus vardır. Bunu 3.383 kişi ile Rusya izlemektedir. [TCBİGD 1937:82]

Tablo 10. Nüfusun Meslekler İtibariyle Ayrılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Toprak Mahsulleri	30.441	16.669	47.110
Sanayi	1.244	596	1.840
Ticaret	963	46	1009
Nakliye	684	29	713

Umumi İdare ve serbest meslek	4.207	37	4.244
Şahsi hizmetler	117	128	245
Mesleksiz-gayri meçhul	37.397	50.876	88.273
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarında Van nüfusu meslek grupları halinde incelendiğinde; nüfusun tarım, ticaret, sanayi, serbest meslek, şahsi hizmetler, nakliye gibi mesleklerle uğraştığı görülmektedir. Tüm bu meslekler içerisinde en yaygın meslek tarımdır. Bunu umumi idare ve serbest meslek izlemektedir. Tüm bu sonuçlara bakıldığında nüfusun 55.141'i bir meslekle ilgilenmektedir. Ancak 88.273 kişi ya herhangi bir meslekle ilgilenmemekte ya da bu kişilerin hangi meslekle ilgilendiği bilinmemektedir. Ayrıca kadın istihdamının erkeklere oranla bir hayli az olduğu da görülmektedir. [TCBİGD 1937:83]

Tablo 11. Nüfusun Sakatlıklar İtibariyle Ayrılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Kör	362	457	819
Bir kolu çolak	89	25	114
İki kolu çolak	19	8	27
Bir ayağı topal	239	190	429
İki ayağı topal	28	21	49
Sağır-Dilsiz	170	74	244
Kambur	31	20	51
Kötürüm	19	17	36
Müteaddit	-	-	-
Sair Sakatlıklar	5	2	7
Toplam	692	814	1.776

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Van'da görünür sakatlıklar; körlük, bir kolu çolak, iki kolu çolak, bir ayağı topal, iki ayağı topal, sağır-dilsiz, kambur ve kötürümlüktür. Nüfusun, 692'si erkek, 814'ü kadın olmak üzere toplam 1.776'sı bu hastalıklardan herhangi birine sahiptir. Bu oranlar değerlendirildiğinde, kadın nüfusun erkek nüfusa oranla daha fazla sakatlığa sahip olduğu görülmektedir. En çok sakatlık 819 kişi ile körlükte görülmektedir. Bu sayı toplam sakat nüfusun %46,1'ini oluşturmaktadır.

Nüfusun 429'unun bir ayağı total, 244'ünün ise sağır-dilsiz olduğu görülmektedir. [TCBİGD 1937:89]

Sonuç

Ülkemizde ilk nüfus sayımı, Türkiye'deki Türk nüfusunu ve gerçekleştirilecek ekonomik ve sosyal politikaları belirlemek amacıyla 1927 yılında yapılmıştır. İkinci nüfus sayımı ise 20 Ekim 1935 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 1935 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında bir önceki nüfus sayımının tecrübelerinden yararlanılmıştır. Zira bu sayım öncesine kadar Türkiye'de herhangi bir istatistik teşkilatı yoktu. Bu açığı kapatmak için Şubat 1926'da İstatistik Umum Müdürlüğü kurulmuştur. 1935 Nüfus Sayımı da bu müdürlük tarafından gerçekleştirilmiştir. Okuryazar olan herkesin sayımda görev alması karara bağlanmıştır. Mazeret belirtmeksizin görev almak istemeyenlere 5-25 lira arasında bir ceza kesileceği ifade edilmiştir.

1935 Genel Nüfus Sayımında ülke nüfusu, 16.158.018 olarak tespit edilmiştir. Van nüfusu ise, erkek nüfus 75.053 kadın nüfus 68.381 olmak üzere toplamda 143.434'tür. Van'da sayım, Van merkez, Ahlat, Başkale, Erciş, Gevaş, Yüksekova, Hakkari, Kazımpaşa, Muradiye, Şıtak (Çatak) ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Sayım sonuçları incelendiğinde Van'da nüfus oranı en fazla olan yer, 32.348 kişi ile Van merkez ilçedir. Bunu 19.252 kişi ile Erciş izlemektedir. 1927 nüfus sayımında Van nüfusu 75.437 olarak tespit edilmiştir. Aradan geçen sekiz yıllık süre zarfında Van nüfusu, 68.105 kişi artmıştır. Bunda; 1929 yılında Bitlis'in ortadan kaldırılması ile Ahlat'ın, 1933 yılında da Hakkâri'nin ilçe yapıлып Van'a bağlanmasının önemli bir etkisi olmuştur.

1935 yılı itibarıyla Van'da nüfus, köy-kent bazında ele alındığında nüfusun büyük bölümünün köylerde yaşadığı görülmektedir. Nitekim nüfusun 120.015'i köylerde, 23.419'u şehirlerde yaşamaktadır.

Sayımın gerçekleştirildiği 1935 yılında Van'ın yüz ölçümü, 35.190'dır. Bu oranla Van, Doğu Anadolu bölgesinde en büyük yüz ölçümüne sahip ildir. Ancak ildeki nüfus yoğunluğu %4.1dir. Bu oranla da nüfus yoğunluğu -tüm iller bazında ele alındığında- en az olan ildir.

1935 nüfus sayımında, sayım yapılan kimselere, nerede doğduğu, kaç yaşında olduğu hangi dine mensup olduğu, ana dilinin ne olduğu, medeni durumu, mesleği, okuma yazma bilip bilmediği, herhangi bir sakatlığının olup olmadığı sorulmuştur. Van'da bu sorulara verilen cevaplara göre; Van nüfusunun çoğu Türkiye'de doğmuştur. Türkiye'den sonra en çok İran ve

Rusya doğumlu nüfus vardır. Nüfusun çok büyük bir bölümü 25 yaşın altındadır ki bu da Van'da genç nüfusun daha fazla olduğunu göstermektedir. Müslüman nüfus oranı diğer dinlere mensup nüfusa oranla çok daha fazladır. Ana dili Kürtçe olan nüfus bir hayli fazladır. Medeni duruma bakıldığında bekâr nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. Nüfus, meslekler bazından ele alındığında Van'da en çok tarımla uğraşıldığı görülmektedir. Nüfusun tahsil durumuna bakıldığında; okuma-yazma bilmeyen nüfus bilen nüfusa oranla daha fazladır. Ancak bu durum sadece Van ile ilgili değildir. O dönemde Türkiye genelinde nüfusun büyük bir kısmı okuma yazma bilmemektedir. Sayım sonuçlarına bakıldığında Van'da, en sık rastlanan sakatlığın körlük olduğu görülmektedir.

Kaynakça

BCA

Ulus

28 Teşrinievvel 1927Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III. Ankara: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. İstanbul: Ana Yayıncılık.

Başvekâlet İstatistik Genel Direktörlüğü, 1935 20 İlkteşrin Genel Nüfus Sayımı-Türkiye Nüfusu. Ankara: Ulus Basımevi.

Bozbeyoğlu, A.-Tılıç Helga. (2011) “Türkiye’de Değişen Nüfus Bilgi Siteminin Kamu Yönetimine Katılan ve Kamu Hizmetlerinden Faydalanan Vatandaşla İlişkisi” *Amme İdaresi Dergisi*, 44, 89-112.

Çoban, E., İlyas A. (2017) “1935 Nüfus Sayımı ve Bingöl’ün Nüfus Potansiyeli”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1, 89-98.

Dündar, F. (2000). *Türkiye’de Nüfus Sayımında Azınlıklar*, İstanbul: Doz Yayınları.

Erdem, U. (2016). “Cumhuriyet Türkiye’sinin İkinci Nüfus Sayımı (20 Ekim 1935)”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*,30, 38-55.

Koç, Y. (2007). “Nüfus” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 299.

- Köse, M. (2010). 1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şaşmaz, M. (2014). Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Taştı, Enver. *Nüfus İstatistikleri (ADNKS ve UAVT Bilgilendirme Toplantısı)*, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu, 06 Haziran 2012.
- Tuğluoğlu, F. (2012) "Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Nüfus Sayımı: 20 İlkteşrin 1935 "Ne Bir Eksik Ne Bir Fazla" Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,25, 55-78.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Sayımı (Van Vilayeti) (1937)*. Ankara: Mehmet İhsan Basımevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Sayımı-Köyler Nüfusu. (1937)* İstanbul: Hüsnü Tabiat Basımevi.
- Yılmaz, S. Van İlinde Nüfus Hareketleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Şanlı Urfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 2014.

İnternet Kaynakları

URL 1 <https://cografya.sitesi.web.tr/nufus-ve-nufus-sayimlari.html>

Extended Abstract

Throughout history, almost every state has made censuses in order to know the quantitative and qualitative status of its population and to take social and economic measures accordingly. The Republic of Turkey carried out a census in 1927 for the first time in order to unearth the population potential of the country and to determine the Turkish population living in Anatolia. In this census, the population of the country was determined as 13,648,270 people. The second census in Turkey was carried out in 1935. In this census, the population of the country was determined as 16,158,018 people.

Before the 1935 census, experience censuses were carried out in order to determine the climate and transportation conditions of the country. As a result of these censuses, it was understood that the census should be done before winter and it was decided to carry out the census in October, taking into account the time when the villagers ended their work in the springs and returned to their winter dwellings. Afterwards, various measures were started to be taken for the census to be made. For instance, houses and buildings were numbered to avoid any disruption on the counting

day. In addition, attention was paid to ensure that the officers who would work in the census are those who could read and write with new letters and who could explain the importance of the census to the public. Another issue that was dealt with before the census was to explain to the public why the census was held and to eliminate any doubts in the eyes of the public. Because there were some rumors that this census would be made for new taxes and various obligations. Various propagandas were made that these rumors did not reflect the truth and that a census was necessary. General Directorate of Statistics was held responsible for the execution of all these works related to the census.

Van was one of the provinces where the census was carried out in the 1935 census. The aim of this study is to determine the population of Van according to the results of the 1935 census and the characteristics of the population such as age, gender, literacy, religion, language, place of birth. Thus, as of 1935, the population potential of Van was tried to be clarified.

The most frequently referenced source in the study is the General Population Census (Van Province) issued by the Turkish Republic Prime Ministry General Directorate of Statistics. In addition, archival documents of the 1935 census and various sources related to the subject have also been used throughout the study.

According to the 1935 census results, the population of Van was determined as 143,434 people. In the 1927 census, the first census of Turkey, the population of Van was determined as 75,329 people. In the eight years that passed, the population of Van increased by 68,105 people. The factor that was effective in this increase was that Hakkari was made a district and connected to Van in 1933, and Ahlat was connected to Van after the Bitlis province was abolished.

In the 1935 census, a census was carried out in the central district of Van, Ahlat, Başkale, Erciş, Gevaş, Yüksekova, Hakkari, Kazımpaşa, Muradiye, Şıtak (Çatak). According to the census results, the place with the highest population rate is the center of Van with 32,348 people.

According to the 1935 census results; when the Van population was evaluated on a village-urban basis, it was seen that 120.015 of the population live in villages and sub-districts, and 23.419 in cities and towns.

In the 1935 census, people were asked where they were born, how old they were, what religion they belonged to, what their mother tongue was, their marital status, profession, whether they were literate or not, and whether they had any disability. According to the 1935 census results, when the distribution of the population in Van by place of birth was examined, it is seen that 135,740 of the population were born in Turkey. 7,694 were born in countries such as Germany, Albania, Bulgaria, France, England, Italy, Romania, Russia, Yugoslavia, Greece, Palestine, Hejaz, Iran, Iraq, Syria and Egypt. Among these countries, Van had the most Iranian-born population with 4,086 people. This was followed by Russia with 3,383 people.

According to the 1935 census results, looking at the distribution of the population in Van by age; it is seen that a large part of the population was under the age of 25, which shows that the young population in Van was quite high as of 1935.

According to the 1935 census results, when the distribution of the population in terms of religions is examined; it is seen that Van had the largest Muslim population.

According to the 1935 census results, when we look at the distribution of the population in Van in terms of languages; the population whose mother tongue was Kurdish was 103,786. With this ratio, Kurdish was the most spoken language in Van as of 1935. 38,960 people spoke Turkish, which was the second most spoken language after Kurdish.

According to the 1935 census results, when the marital status of the population in Van is examined; it is seen that the single population was higher than the married, widowed and divorced population.

According to the 1935 census results, the population in Van was engaged in occupations such as agriculture, trade, industry, self-employment, personal services, and transportation. The most common occupation among all these occupations was agriculture.

As for the educational status of the population in Van according to the 1935 census results; the illiterate population was higher than the literate population. As a matter of fact, 6,401 of the Van population could read and write, while 136,954 were illiterate.

As for the distribution of the population in Van in terms of disabilities, the results of 1935 census suggest that among the most common disabilities were blindness, having one or no arms, one or two foot lameness, being deaf-mute, hunchback and crippled. The most common disability was blindness.

DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE ETKİSİ

The Effect of Digital Transformation On Accounting Professional

Reşat KARCIOĞLU

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

rkarci@atauni.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0903-3816>

Fatih Ömür BİNİCİ

Öğr. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eleşkirt MYO

fobinici@agri.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-3167-2099>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Derleme
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	06.05.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	31.05.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 226-241	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.933800

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE ETKİSİ

The Effect Of Digital Transformation On Accounting Professional

Reşat KARCIOĞLU
Fatih Ömür BİNİCİ

Öz

Dijital teknolojiler temeli üzerine inşa edilen dijital dönüşüm, iş yaşamında benzersiz değişimleri beraberinde getirmiştir. Genel olarak iş operasyonlarına, iş süreçlerine ileri ve robotik teknolojilerin entegre olmasını sağlayan bu dönüşüm, muhasebecilerin zaman alan görev ve sorumluluklarını otomatik hale getirmiştir. Bu durum ise, iş ortamlarında muhasebe profesyonellerinin üstleneceği rolün değişmesine, aynı zamanda ileri teknoloji ve Robotik Süreç Otomasyonları (RSO)'nın benimsenmesini ve uygulanmasını destekleyecek yeni yetkinliklere ihtiyaç duymasına sebep olmuştur. Değişen roller ve roller için gerekli olan yetkinliklerin nasıl kazanılacağı konusunda ise, hala literatürde tartışmalar devam etmekte ve görüş birliği sağlanamamıştır. Bu doğrultuda çalışmamızda, dijital dönüşümün muhasebe meslek mensupları üzerine etkisi incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe, Dijital, Dönüşüm, Olgunluk Modeli

Abstract

Digital transformation, built on the basis of digital technologies, brought unique changes in business life. This transformation, which enables the integration of advanced technologies and robotic process automation (RPA) into business operations, business processes in general, has automated the time-consuming duties and problems of accountants. This has led to the changing role of accounting professionals in business environments, as well as needing new competencies to support the adoption and implementation of advanced technology and RPA. As to how to acquire the competencies required for changing roles and roles, discussions are still ongoing in the literature and consensus has not been achieved. In this direction, in our study, the effect of digital transformation on accounting has been examined.

Key words: Accounting, Digital, Transformation, Maturity Model

Giriş

Günümüz iş ortamlarında kullanılan teknoloji, bilgisayar gibi konvansiyonel sayılabilecek araçların çok ötesine geçerek: çok yönden ve çok

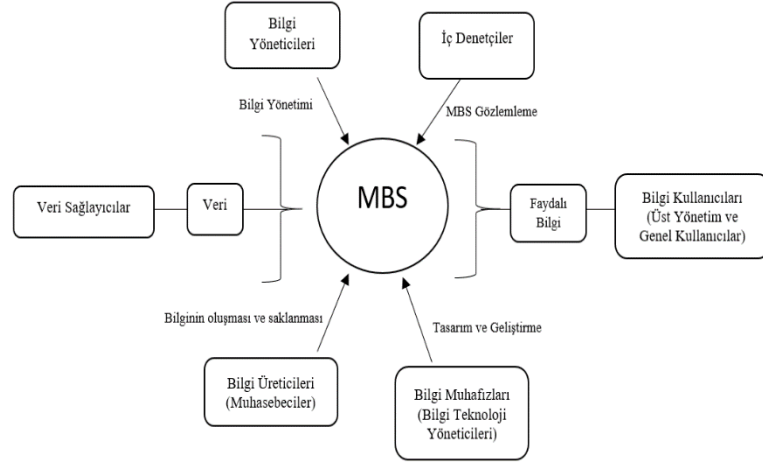
noktadan birbirine bağlı, çevrimiçi, etkileşimli, hızlı, güvenilir, kolay ve her yerden erişilebilir, kolay öğrenilebilir ve duyuşal özellikler taşıyan platformlara dönüşmüştür (Erdoğan 2017: 3). Bu platformların iş ortamlarında kullanarak yeni iş modelleri oluşturma süreci ise “Dijital Dönüşüm-(DD)” olarak tanımlanmaktadır (Warner ve Wäger 2019: 326). Dijital teknolojilerin temeli üzerine inşa edilen dijital dönüşüm; iş operasyonlarında, iş süreçlerinde ve değer yaratmada benzersiz değişimi beraberinde getirerek (Nwankpa ve Roumani 2016: 1; Lazarova 2019: 97; Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) 2016: 4), ileri teknoloji (nesnelerin interneti, bulut bilişim, blok zincir, sensör teknolojisi, iş zekası, mobil teknolojiler, büyük veri, yapay zeka, makine öğrenmesi vb. gibi), Robotik Süreç Otomasyonu (RSO) ile muhasebe süreçleri önemli ölçüde iyileşmiş ve dönüşmüştür (Lim 2013: 93). Bu dönüşümle muhasebecilerin zaman alan görev ve sorumlulukları otomatikleşmiş (Chen vd. 2012: 87), bu durum ise, iş ortamlarında muhasebe profesyonellerinin üstleneceği rolün değişmesine, aynı zamanda ileri teknoloji ve RSO’nun benimsenmesini ve uygulanmasını destekleyecek yeni yetkinliklere ihtiyaç duymasına sebep olmuştur (Kokina 2019: 2). Ancak bu yeni yetkinliklere sahip insan kaynaklarının nasıl oluşturulacağı ve yeteneklerinin nasıl geliştirileceği hakkında çok az araştırma vardır (Guinan Parise ve Langowitz 2019: 717). Çalışmamızın öncelikli olarak dijital dönüşümün muhasebe üzerine etkisi incelenmiştir. İkinci olarak muhasebe üzerine oluşan etki sonucunda meydana gelecek olası değişikliklere değinilmiş, son bölümde önerilerde bulunulmuştur.

Dijital Dönüşümün Muhasebe Üzerine Etkisi

1950’li yıllarda bilgisayarın icadı ile başlayan dijital teknolojilerdeki gelişme “Muhasebe Bilgi Sistemi (MBS)” ve muhasebe meslek mensuplarını derinden etkilemiş (Tektüfekçi 2012: 53) ve ilk ortaya çıktığı günden itibaren dijital teknolojiler muhasebe meslek mensupları için önemli bir yol arkadaşı olmuştur (Karcioğlu 1994: 154). O günlerde bu yol arkadaşlığı muhasebecilerin çalışma yapısında kalıcı bir değişikliğe neden olmamış, teknoloji sadece destek görevi üstlenmiştir (Damasiotis vd. 2015: 538). Ancak günümüze gelindiğinde hızla gelişen teknoloji yol arkadaşı sıfatından kurtularak üzerinde çalıştığımız şeyi, nerede çalıştığımızı ve çalışma şeklimizi değiştirdi (Bhimani ve Willcocks 2014: 469).

Bilgi teknolojileri alanında meydana gelişmeler ile yaşanan bu değişim, verilerin toplanma, depolanma, işlenme ve dağıtılma (Bkz. Şekil 1) yöntemlerini dönüştürdü (Karakaya 1994: 52) ve sonuç olarak muhasebe

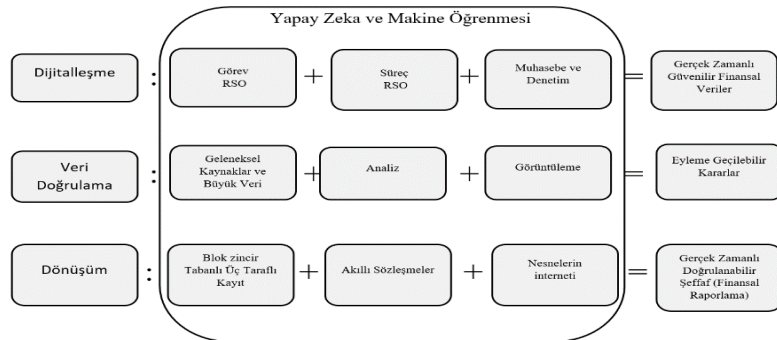
meslek mensupları bu değişiklikten büyük ölçüde etkilenmiştir (Damasiotis vd. 2015: 537). Rutin ve tekrarlanan süreçler otomatikleşmiş ve bilgi teknolojisi tabanlı süreçlerin geliştirilmesi sağlanmıştır (Gullkvist 2011: 26; Carlsson-Wall ve Strömsten 2018: 175).

Kaynak: (Xu 2003: 54)

Şekil 1: Muhasebe bilgi sisteminde veri akışı (iç-dış bilgi kullanıcıları) ilişkisi

Muhasebe süreçlerinin otomatikleşmesi ve teknoloji yoğun hale gelmesi (Damasiotis vd. 2015: 537) geleneksel kağıt tabanlı işlemleri; çevre dostu ve düşük maliyetli, ihtiyaç ve beklentilere daha hızlı cevap veren, daha az kaynak kullanan, maksimum verimlilik sağlayan, planlamadan üretim takibine kadar uçtan uca dijital iş akışlarına (Bkz. Şekil 2) dönüştürmüştür (Lazarova 2019: 98; Schneck 2015).

Kaynak: (Rozen 2019: 54)

Şekil 2: Dijital iş akışı süreci ve aşamaları

Klasik olarak kağıt verilerden oluşan ve manuel olarak toplanan veriler, tüm cihazların birbiriyle bilgi ve veri alışverişi için kullanıldığı, her türlü araca entegre edilmiş (Kablan 2018: 1564) sensörler yardımıyla, iliştilmiş bilgisayarlar ve yazılım modülleri gibi veri toplama ekipmanlarını kullanarak, işletmenin dışındaki varlıklardan bilgiler (satıcılar ve müşteriler vb. gibi) ağlar üzerinden neredeyse gerçek zamanlı olarak veri toplamaya başladı (Erdoğan 2019: 818). Akıllı makineler, akıllı üretim sistemleri, akıllı depolar ve akıllı stoklardan toplanan veriler, bulut teknolojileri tarafından saklanarak, yapay zeka ve internete bağlı cihazların ulaşması sağlanmıştır (Gönen ve Rasgen 2019: 2908). Toplanan verilerin stratejik kararlarda kullanılmasına veri madenciliği, süreç madenciliği, istatistiksel analiz, öngörücü analitik veya tahmin gibi yönetimlerle yardım eden İş Zekası (İZ) ve Muhasebe Zekası (MZ) çözümleri kullanılmaya başlanmıştır (Belfo ve Trigo 2013: 542). Klasik muhasebe programlarının yerine, bulut bilişimin temelinde dayanan web tabanlı muhasebe programları kullanılmaya başlanmış ve bu yazılımların sağladığı fayda ile finansal verilerin her ortamdan yönetilmesini sağlayan yine web tabanlı sistemler oluşturulmuştur (Elitaş ve Özdemir 2014: 103). Bunların dışında Devletler de çeşitli uygulamalarla teknolojiden faydalanmaya başlamışlardır. Örneğin ülkemizde Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) ileri teknolojileri birçok süreçte kullanmaktadır (Çetin 2018: 81). Örneğin; elektronik fatura (e-Fatura), elektronik arşiv fatura (e-Arşiv fatura), elektronik irsaliye (e-İrsaliye), elektronik serbest meslek makbuzu (e-Serbest Meslek Makbuzu), elektronik müstahsil makbuzu (e-Müstahsil Makbuzu) gibi dijital ortamdaki uygulamalar ile alıcısına gönderilen her faturanın GİB üzerinden gönderilmesi, gönderilen belgelerin dijital olarak saklanması gibi yeni süreçler oluşturulmuştur (GİB 2017: 92).

Söz konusu bu uygulamalar özellikle muhasebeciler tarafından devlete karşı yerine getirilmesi gereken görevleri ve aynı zamanda fiziki evrakların dijital ortama aktarılması vb. gibi iş yükünü artırıcı uygulamalardan kurtulması için fayda sağlamıştır. Buna benzer birçok ileri teknolojinin muhasebe süreçlerinde kullanılması ile birlikte meslek mensuplarının iş ortamında üstlendiği rollerde ve ihtiyaç duyduğu yetkinlikler üzerinde önemli etkisi olmuştur. Bu iki önemli etki aşağıdaki şekilde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Dijital Dönüşüm ve Muhasebede Değişen Roller

Dijital teknolojilerin yukarıda ifade edildiği gibi muhasebeye entegrasyonu ile (Caverleea vd. 2007: 64) muhasebeciler tarafından yerine getirilen görevler, büyük çoğunlukla ileri teknolojiler ve RSO'lar tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak da muhasebecilerin organizasyonlarda aldıkları roller büyük ölçüde değişmiştir (Knudsen, 2020: 2). Ayrıca dijital dönüşüm ile birlikte değişen iş piyasası koşulları, örgütsel

yeniden tasarım, yeni yönetim felsefeleri, artan iş karmaşıklığı, sistem geliştirme (Cascio ve Montealegre 2016: 351) yönetim tekniği yenilikleri, insan kaynakları gelişmeleri (Karlsson, Hersinger, Kurkkio 2019: 5), muhasebecilerin hem teori hem de uygulamada, zengin ve ileriye dönük yetenekli bir bilgi tedarikçisi olmak için geleneksel ve rasyonel muhasebe tekniklerinin ötesine geçmesini gerektirmiştir. Bu durum muhasebeciyi tekrarlayan ve zaman alan “Kayıt Tutucu” (Yaşar 2019: 89) “Bilgi Üreticisi” (Xu 2003: 54) veya “Bilgi Çalışanı” (Bahador ve Haider 2012: 81) gibi görevleri üstlenmek yerine daha üst düzey ve stratejik karar alabilen, geliri yüksek yönetici ve danışman olma gibi yeni rolleri üstlenme konusunda özgür bırakmıştır (Marr 2018).

Muhasebecilerin üstleneceği yeni rollerle ilgili olarak literatürde birçok öneri bulunmaktadır. Örneğin; Ahmed (2003: 27) bir Bilgi Teknolojileri (BT) sisteminde muhasebecinin bilgi sisteminin kullanıcısı, yöneticisi, tasarımcısı ve değerlendiricisi olarak dört rolden biri veya birkaçının birleşimini alacağını öngörmüştür. Bu yaklaşım, bir muhasebecinin sistemle kuracağı çeşitli ilişkileri açıklar.

Fakat muhasebe faaliyetlerini gerçekleştirmek için nasıl kullandığını açıklamaz (Damasiotis vd. 2015: 540). Diğer çalışmalarda ise, Jackling ve De Lange (2009) muhasebecilerin rolünün “bilgi uzmanları”, Goretzki vd. (2013) “iş ortağı”, Yardımcıoğlu vd. (2019) “sistem tasarımcısı” ve “danışman”, Chen vd. (2012) “veri işleyicisi”, “finansal rapor sağlayıcısı”, “işlem denetçisi”, Kablan (2018) “mali mühendis” gibi roller almasını önermişlerdir. Öte yandan farklı bakış açısıyla gelecekte muhasebecileri tasvir eden çalışmalarda mevcuttur. Örneğin; Erturan ve Ergin (2018) yaptıkları çalışmada muhasebecinin akıllı sistem içinde “sistemi tasarlayan”, sistemin kaydedip rapor haline getirdiği verilerin “analiz ve yorumunu yapabilen” kişi olacağını, Tekbaş (2018) tarafından yapılan çalışmada, geleceğin muhasebecilerinin, bir müşterinin kayıtlarını ve vergi hesaplamalarını yapan ve doğruluğunu kontrol eden kişi olmayacağını, firmaların işlerini sürdürebilmesi için “gelecekle ilgili planlar yapan” ve “mühim iş kararlarının verilmesinde yardımcı olan” bir role sahip olacağını, Erdoğan (2019) bağımsız düşünmeye ve iş birliğine dayalı, uyarlanma ve öğrenme yetilerini geliştiren bir yaklaşıma sahip olması ve araştırmacı, sorgulayıcı, analitik özellikleri taşıyan “Muhasebe Mühendisi” olacağını ifade etmiştir.

Bunların dışında meslek kuruluşları tarafından yayınlanan çeşitli öneriler de bulunmaktadır. Örneğin, 2019 yılında Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants- IFAC) tarafından gelişen eğilimler karşısında muhasebecilerin değişen rollerinin ne olacağı ile ilgili son yayınlanan “Uyarlanabilir Çevrim (Adaptive Cycle)” raporu ile iş dünyasında geleceğe uygun ve muhasebecilerin gelecek on yılda kurumlarıyla

bütünlüklerini korumak için yerine getirebilecekleri rolleri tanımlanmıştır. Söz konusu roller;

- **İkinci Pilot:** Tüm değerli iş kararlarında aktif görev alır.
- **Yol Bulucu veya Yönlendirici:** Eğilimler, belirsizlikler, riskler vb. konularda öngörülerde bulunur.
- **Marka Koruyucu:** Kararların sağlam finansal temellere dayanmasını sağlar.
- **Öykücü:** Verileri, içgörülerini ve deneyimleri ile etkili bir şekilde anlar, öngörü ile birlikte görüş sağlamak için kullanır ve iletir.
- **Dijital ve Teknoloji Destekçisi:** Yeni dijital ve teknik araçlardan yararlanmak için teknoloji anlayışına ve becerilerine sahip olarak mevcut sistemleri ve araçları geliştirmek, üretkenliği artırabilecek ve değer katabilecek yeni fırsatları değerlendirmek için bilgi ve teknoloji uzmanlarıyla etkin işbirliği yapar,
- **Süreç ve Kontrol Uzmanı:** Muhasebeciler süreç uzmanı olarak finansman içindeki ve ötesindeki süreçlerin, verimliliği ve müşterilere daha fazla değer sağlamak için ilgili iş akışlarını yeniden yapılandırabilir,
- **Güvenilir Profesyonel:** Güvenilir bir profesyonel olmak, sorumlu iş uygulamalarını sağlamak ve kuruluşa daha fazla güven inşa etmek için profesyonel muhasebenin temel etik ilkelerine göre hareket eder.

Dijital Dönüşüm ve Değişen Yetkinlikler

Yukarıda bahsedilen muhasebecinin gelecekte üstlenecekleri yeni roller için ise, yeni bilgi türlerinin edinmesini, harmanlamasını ve kullanılmasını sağlayacak yeni yetkinliklere ihtiyaç duyacaktır (Arnaboldi vd. 2017: 763, Kablan 2018: 1568). Bu yetkinlikler muhasebe profesyonellerinin ileri teknoloji ve RSO'ları benimsemesini ve uygulamasını desteklemek için ihtiyaç duyacakları beceri ve yeteneklerdir (Kokina vd., 2019: 2). Genel olarak yetkinlik; kişinin işteki rolünü ve sorumluluklarını etkileyen, standartlarla ölçülebilen, eğitim ve gelişim yolu ile ilerletilebilen bilgi, beceri ve özelliklerdir (Lucia ve Lebsinger 1999: 1). Bu bilgi, beceri ve özellikler kurumsal ve kişisel performans için kritik davranışlardan oluşur (Çınar, 2016). Günümüzde dijital dönüşüm ile birlikte bu kritik davranışlar değişim süreci içerisine girmiştir. Her meslek alanında hissedilen bu değişim, muhasebe alanında da ihtiyaç duyulan yetkinliklerin değişmesine sebep olmaktadır. Örneğin; oluşan yeni iş ortamlarında muhasebeciler için etik ve yasal olarak hareket etme, mesleki muhakeme yapma ve duygusal zeka gibi davranışsal yeterliliklerin önemi artırmış, mesleğin yeni ve mevcut üyeleri için zorunluluk oluşturmuştur (Birt vd. 2018: 1). Muhasebecilerin artık, iş ortamlarında sistem gibi düşünmek, yeni değer kaynaklarını nasıl yakalayacağını ve

değerlendireceğini anlamak, farklı düşünmek ve problem çözmek için yaratıcı yeteneklere sahip olmaları gerekmektedir (Greer 2017). MBS'yi oluşturan ileri teknolojiyi etkin ve verimli kullanmak, sistem gereksinimlerini tespit ederek sistemi optimize etmek için gerekli önerilerde bulunabilmek kısacası teknolojiyi nasıl şekillendirebileceğini, yönetebileceğini ve düzenleyebileceğini bilmelidir. Ancak bu beceri muhasebecilerin veri bilimcisi olması veya mobil uygulama geliştirmesi gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Aksine kendilerine uygun teknolojileri seçme ve bunları benimsemede talepkâr olmaları gerekliliğini ifade eder (Cokins ve Angel 2018).

Ayrıca muhasebecilerin verileri yorumlamak, sorunları çözmek ve iş risklerini tanımlamak için iş analistleri ve veri bilimcilerle işbirliği yapmak, kurumsal hedeflere ulaşmaları için ilham vermek, geleceği öngörmek, stratejik planlama sürecine katkıda bulunmak (Chapman 2018) gibi daha çeşitli, yaratıcı, esnek ve işbirlikçi olmalarını, üst düzey eleştirel düşünme becerileri, sosyal ve duygusal beceriler de dahil olmak üzere tamamlayıcı becerileri edinmeleri gerekecektir (Yaşar 2019: 95). Sürekli gelişen bir iş ortamında, yaşam boyu öğrenme ve sürekli mesleki gelişim öncelik olmalıdır (EFAA, 2019).

Dönüşen yetkinlikler arasında teknik muhasebe bilgisi her zaman bir zorunluluk olsa da, yapılan araştırmalar muhasebe bilgisinin göreceli öneminin %32,7 olduğunu ve önümüzdeki beş yıl içinde %27,9'a düşmesi beklendiğinden (Lee ve Blaszczynski 1999: 107), muhasebe bilgisine duyulan ihtiyacın giderek azalacağı öngörülmektedir (ACCA 2016). Ayrıca yetkinlikler ile ilgili olarak birçok akademik çalışma yapılmış (Watty ve Abayadeera 2014; Albu vd. 2011; Allahverdi ve Karaer 2019; Belfo ve Trigo 2013; Boss 1969; Chang ve Hwang 2003; Pan, ve Seow 2016; Tam 2013; Tan ve Laswad, 2018; Berikol ve Killi, 2021 ve halen yayınlar yapılmaya devam etmektedir. Genel olarak ifade etmek gerekirse yapılan tüm çalışmalarda; muhasebecilerin gelecekte gelişmiş BT ve daha ötesi yeteneklere sahip olması, değişen rolleri için en önemli itici güç olarak görülmektedir. Bu yetkinlikler özellikle, genç kuşağı dikkate alan eğitimler planlanarak, bu eğitimlere uygun istihdam olanakları yaratılmalıdır (Alpağut, 2021: 715). Diğer yetkinlikler ise, farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar: bilgi-bilişimsel yetkinlikler, işlevsel yetkinlikler, kişilerarası-davranışsal yetkinlikler, değer-etik yetkinlikleri içermektedir. Ayrıca yukarıda bahsedilen özelliklerin dışında farklı detaylar da bulunmaktadır. Örneğin; Chang ve Hwang (2003) tarafından yapılan çalışmada, ülkesel ve bölgesel farklılıkların gerekli olan yetkinliklerin değişmesine sebep olduğu ifade edilmiştir.

Meslek kuruluşları da konu ile ilgili geçmişten günümüze kadar birçok rapor yayınlamışlardır. İngiltere ve Galler'deki Mali Müşavirler Enstitüsü (Institute of Chartered Accountants in England and Wales-ICAEW)

ve Singapur Mali Müşavirler Enstitüsü (Institute of Singapore Chartered Accountants-ISCA) 2019 yılında “Finans fonksiyonlarında dijital dönüşüm: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve İngiltere perspektifleri” başlıklı bir araştırma raporu yayınlamışlardır. Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü (Institute of Management Accountants-IMA) 2020 yılında “Yönetim Muhasebesi Yeterlilikleri: Dijital Çağda Amaca Uygun mu?” raporunu yayınlamıştır. Finans ve muhasebe profesyonellerine global mesleki yeterlilik ve ruhsatlandırma sunan Mali Müşavirler Derneği (Association of Chartered Certified Accountants-ACCA), IFAC, Kanada Mali Müşavirler (Chartered Professional Accountants Canada-CPA) geleceğin muhasebecileri için Tablo 1’de gösterildiği gibi yeterlilik kriterleri yayınlamışlardır.

Tablo 1: Meslek Kuruluşları Tarafından Yayınlanan Yetkinlik Önerileri

Meslek Kuruluşu	Önerilen Yetkinlikler
İngiltere Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (ICAEW) ve Singapur Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (ISCA) Ortak Rapor	Dijital beceriler ve yumuşak beceriler
Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü'nün (IMA)	Stratejik Yönetim, Rekabetçi Analiz, Tahmin ve Bütçeleme, Operasyonel Karar Analizi, Kurumsal Risk Yönetimi ve Yenilik
Yeminli Mali Müşavirler Derneği (ACCA)	Teknik Beceri ve Etik, Zeka, Yaratıcı, Dijital, Duygusal Zeka, Vizyon, Deneyim
Uluslararası Muhasebeciler federasyonu (IFAC)	Teknoloji ve Analiz, Stratejik Yönetim, Raporlama ve Kontrol, İş süreçleri ve Operasyonlar, Liderlik, Mesleki Etik ve Değerler
Kanada Yeminli Mali müşavirler (CPA)	Tavsiye, hizmet ve iletişimin, Dürüstlük, güven ve etik, Etkili ve esnek yönetim yapısı, Çeviklik ve yenilik

Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA)	Etik Davranışlar, Profesyonel Davranış, Karar verme, İş Birliği, Liderlik, İletişim, Proje Yönetimi
Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi İşgücü Yönetimi Yetkinlik Modeline Genel Bakış (NOAA)	Mesleki Beceri, Hesap Verebilirlik, İş Uygulamaları, Bilgi Teknolojisi Genel / Liderlik becerileri
Yeminli Küresel Yönetim Muhasebecisi (CGMA)Uzmanlık Çerçevesi	Teknik Beceriler, İş Becerileri, Kişisel Beceriler, Liderlik Becerileri, Dijital Beceriler

Kaynak: Meslek kuruluşları raporları doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ayrıca meslek kuruluşları konu ile ilgili çeşitli girişimlerde de bulunmuşlardır. Örneğin; CPA Avusturalya Dijital Dönüşüm Mükemmeliyet Merkezi, dijital teknoloji ve iş dönüşümü ve mesleğe potansiyel etkisi ile ilgili politika ve konular hakkında rehberlik sağlamak için kurulmuştur. Singapur Teknoloji Ofisi ve Singapur Muhasebe Komisyonu Muhasebe Teknolojisi ve İnovasyon Merkezi (AccTech Center) isimli muhasebeyi kolaylaştıran ve muhasebe sektöründeki teknoloji ve iş yeniliklerini katalize eden bir kaynak merkezi kurmuştur. Yapılan açıklamalar ve literatürde yer alan bilgiler doğrultusunda yeni roller için gerekli olan yetkinlikleri üç başlık halinde inceleyebilir;

- **Mesleki Yetkinlik:** Muhasebe süreçlerini etkili bir şekilde yerine getirmek, desteklemek, sorunları çözmek ve iş performansını artırmak için mesleki bilgi ve becerileri kullanmayı kapsar.
- **Dijital Yetkinlik:** Muhasebe süreçlerini etkili bir şekilde yerine getirmek, desteklemek, sorunları çözmek, verileri analiz etmek ve iş performansını artırmak için teknolojiyi kullanmayı kapsar.
- **Soft (Yumuşak) Yetkinlik:** Mesleki ve dijital yetkinliğin yanında yazılı ve sözlü iletişim, problem çözme ve takım çalışması gibi sosyal becerileri kapsar.

Dijital teknolojilerin muhasebe süreçlerinde meydana getirdiği değişimin sonucu olarak ortaya çıkan dijital iş akışları, dinamik bir çalışma ortamına adapte olabilen esnek zihniyetlere ve aktarılabılır beceri seti ihtiyaç duymaktadır (Bunney vd. 2015: 257). Bu ihtiyacın belirtilen yetkinlikler ile karşılanacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Şirketlerin ve çalışanların, maliyet, performans, ürün ve hizmet kalitesindeki iyileştirmeler dahil olmak üzere çeşitli faydaları gerçekleştirmek için organizasyon yapılarını, operasyonlarını ve stratejilerini BT ile uyumlu hale getirmeye daha fazla zaman ayırdığı günümüz koşullarında kritik görevleri yerine getirmek ve örgütsel hedeflere ulaşmak için gerekli beceri setleri ile yetiştirilmiş esnek zihniyetli dinamik iş gücünün oluşturulması, dijital dönüşüm bağlamında muhasebecilerin karşılaştıkları zorlukları aşmak için önemli bir gereksinimdir. Ancak dijital dönüşümün gerektirdiği yeteneklere sahip insan kaynaklarının oluşturulması, bilimsel olarak sınırlı ilgi görmüştür.

Yeni rolleri yerine getirecek yeni yetkinlikler ile donatılmış, dijital bilgi, beceri ve teknolojiyi anlama ve kullanma yeteneğine sahip muhasebe iş gücünün oluşturulması için yetkinlik çerçevelerine ve eğitim sisteminin yeni ve güncel yaklaşımlar ile oluşturulmuş bir müfredata ihtiyacı vardır. Ayrıca yetkinliklerin dönüştürülmesi konusunda dijital yerliler için hazırlanan müfredatın dijital göçmenler için düşünülmesi gerekmektedir. Sadece müfredatın değişmesiyle değil, aynı zaman da eğitimcinin eğitimi, eğitim materyallerininde hazırlanması ve en önemlisi mevcut durumun ölçülerek eksik yönlerin tespit edilmesi muhasebe mesleğinin geleceği için önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Ahmed, A. (2003). "The level of IT/IS skills in accounting programmes in British universities." *Management Research News*, 26(12), 20-58.
- AICPA, American Certified Public Accountants Institute. https://www.aicpa.org/interestareas/accountingeducation/resources/accounting_core/competencies-functional.html
- Albu, C. N., Albu, N., Faff, R. ve Hodgson, A. (2011), "Accounting competencies and the changing role of accountants in emerging economies: The case of Romania." *Accounting in Europe*, 8(2), 155-184.

- Allahverdi, M. ve Karaer, M. (2019). “E-Dönüşümün Muhasebe Mesleği Yeterlilikleri Üzerindeki Etkileri ve Türkiye’de Lisans Düzeyi Muhasebe Eğitiminin Mesleki Yeterlilikler Açısından Analizi.” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(1), 246-273.
- Alpağut, S. (2021). Terör, Ekonomik Büyüme ve Genç İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel VAR Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35 (2) , 697-719. DOI: 10.16951/atauniiibd.841210
- Arnaboldi, M., Busco, C. ve Cuganesan, S. (2017), “Accounting, Accountability, Social Media and Big Data: Revolution Or Hype?.” *Accounting, auditin and accountability journal*, 30(4), 762-776.
- Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) (2016). *Professional accountants: Drivers of change and future skills*. ACCA, London.
- Bahador, K. M ve Haider, A. (2012). “Information Technology Skills And Competencies– A Case For Professional Accountants.” In *International Conference On Business Information Systems*, Springer, 81-87.
- Belfo, F. ve Trigo, A. (2013). “Accounting information systems: Tradition and future trends.” *Procedure Technology*, 9, 536-546.
- Berikol, B. Z. ve Killi, M. (2021). “The Effects of Digital Transformation Process on Accounting Profession and Accounting Education.” In *Ethics and Sustainability in Accounting and Finance*, 2, 219-231. Springer, Singapore.
- Bhimani, A. ve Willcocks, L. (2014). “Digitisation, ‘Big Data’ and the transformation of accounting information.” *Accounting and Business Research*, 44(4), 469-490.
- Birt, J., Wells, P., Kavanagh, M., Robb, A. And Bir, P. (2018). “Ict Skills Development: Issues For The Accounting Profession,” 1-22. <https://www.iaesb.org/system/files/meetings/files/6-2-ICT-Literature-Review.pdf>
- Boss, W. (1969). “Analysis Of The Impact Of Electronic Data Processing Equipment On The Education Of Students Wishing To Continue Their Management Accounting Career” (Doctoral dissertation, California State University, Northridge).
- Carlsson-Wall, M. ve Strömsten, V. (2018). “Accounting Robotization in Companies: Early Challenges and Links to Strategy.” Andersson, P. vd. Ed., *Managing digital transformation*, (8), 175-188, Institute for Research, Stockholm School of Economics.
- Cascio, W. F. ve Montealegre, R. (2016). “How technology is changing work and organizations.” *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 3, 349-375.
- Caver L., J., Bae, J., Wu, Q., Liu, L., PU, C. ve Rouse, WB. (2007). “Workflow management for enterprise transformation.” *Information Information Systems Management*, 6 (1, 2), 61-80.

- CGMA, (2019). “Sworn Global Management Accountant, Expertise Framework”. <https://www.cgma.org/resources/tools/cgma-competency-framework.html>
- Chang, C. J. ve Hwang, N. C. R. (2003). “Accounting education, firm training and information technology: a research note.” Accounting Education, 12(4), 441-450.
- Chapman, L. (2018), Define Accounting Information, <https://bizfluent.com/facts-7952572-define-accounting-information.html>
- Chartered Global Management Accountant (CGMA). (2020). CGMA Competency Framework 2019 edition.
- Chen, HJ, Huang, SY, Chiu, AA. ve Pai, FC. (2012). “Effect of ERP System on the Role of Accountants.” Industrial Management & Data Systems, 112 (1), 83-101.
- Cokins, G. ve Angel, S. (2018). “The Destructive Effect of the Digital Revolution on Accounting.” <https://icrunchdata.com/blog/594/the-disruptive-impact-of-the-digital-revolution-on-accounting/>
- Çetin, G. (2010). “Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilemede Kayıt Düzeni ve Denetim Uygulamalarına Etkisi.” Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2 (1), 79-86.
- Çınar, Z. (2016). “Yetkinlik Bazlı Performans Değerlendirme.” <https://www.makaleler.com/yetkinlik-bazli-performans-degerlendirme>
- Damasiotis, V., Trivellas, P., Santouridis, I., Nikolopoulos, S., ve Tsifora, E. (2015). “IT Qualifications For Professional Accountants, A review.” Procedia-Social and Behavioral Sciences, 175, 537-545.
- EFAA, (2019). “Instrumental Accountants Report To Micro-Enterprises That Facilitate Accounting Transactions.” https://www.efaa.com/cms/upload/efaa_files/pdf/Publicatios/201905_16_MicroEntit_Regime-FINAL.pdf
- Elitaş, C. ve Özdemir, S. (2014). “Bulut Bilişim ve Muhasebede Kullanımı.” World of Accounting Science, 16(2).
- Erdoğan, M. (2019). “Denetim 4.0 ve Ötesi.” Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 12 (3), 809- 834.
- Erdoğan, M.(2017). “Sıfıncı Yasa.” Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 19(3), 746-759.
- Erturan, İ. ve Ergin, E. (2018). “Dijital Denetim ve Dijital İkiz Yöntemi.” Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 20(4), 810-830.
- Fischer, M., Imgrund, F., Janiesch, C. ve Winkelmann, A. (2020). “Strategy Examples For Digital Transformation: Defining Meta Goals Using Business Process Management.” Information ve Management, 103262, 1-13.
- Gelir İdaresi Başkanlığı 2017 Faaliyet Raporu (GİB). Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yayın No: 276, Yayın Tarihi: Şubat/2018

- Goretzki, L., Strauss, E. ve Weber, J. (2013). “An Institutional Perspective On The Changes In Management Accountants’ Professional Role.” *Management Accounting Research*, 24 (1), 41-63.
- Gönen, S. ve Rasgen, M. (2019). “Endüstri 4.0 ve Muhasebenin Dijital Dönüşümü.” *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2898-2917.
- Greer, J. (2017). “Accountants' Leading Role In Sustainable Jobs.”
- Guinan, P. J., Parise, S., ve Langowitz, N. (2019). “Creating an innovative digital project team: Levers to enable digital transformation.” *Business Horizons*, 62(6), 717-727.
- Gullkvist, B. (2011). “Drivers of diffusion of digital accounting practice. Contributions to Accounting”, *Auditing and Internal Control*, 234, 25-43.
- ICAEW and ISCA, (2019). release research report on digital transformation in finance functions, <https://isca.org.sg/the-institute/newsroom/media-releases/2019/october/icaew-and-isca-release-research-report-on-digital-transformation-in-finance-functions/>,
- IFAC, (2018), *Information and Communication Technologies Literature Search*
- International Federation of Accountants (IFAC). (2019). Future-fit accountants: CFO & finance function roles for the next decade. <https://www.ifac.org/knowledgegateway/preparing-future-ready-professionals/discussion/future-fit-accountants-roles-next>
- Jackling, B. ve De Lange, P. (2009). “Do The Skills Of Accounting Graduate Meet Employers' Expectations? Convergence Or Divergence Issue.” *Accounting Education: an international journal*, 18(4-5), 369-385.
- Kablan, A.(2018). “Endüstri 4.0, “Nesnelerin İnterneti” - Akıllı İşletmeler ve Muhasebe Denetimi.” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi-Endüstri 4.0 ve Örgütsel Değişim Özel Sayısı*, 23, 1561-1579.
- Karakaya, M. (1994) .*Muhasebe Bilgi Sistemi ve Bilgi Teknolojisi*. Ankara: Gazi Kitap evi.
- Karcioğlu, R. (1994), *Bilgisayarlı Muhasebe*, Atatürk Üniversitesi İİBF Z.F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayın no:183, Erzurum: Mega Ofset.
- Karlsson, B., Hersinger, A. ve Kurkkio, M. (2019). “Partner-Age Hybrid Accountants: Researching Corporate Drivers In A Mining Company, *Journal of Management Control*, 30(2), 185-211.
- Knudsen, D. R. (2020). “Difficult Limits, Power Relations And Knowledge Generation: Systematic Review Of The Literature On Digitalization In Accounting.” *International Journal of Accounting Information Systems*, 100441.
- Kokina, J., Gilleran, R., Blanchette, S. ve Stoddard, D. (2019). “Accountant as Digital Innovator: Roles and Competencies in the Age of Automation.”, Available at Ssrn :3449720, 1-34.

- Lazarova, V. (2019). "Digitalization and Digital Transformation in Accounting, Ikonomiceskii Sotsialni Alternativi." University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, 2, 97-106.
- Lee, D. W. ve Blaszczynski, C. (1999). "Perspectives of "Fortune 500" executives on the competency requirements for accounting graduates." Journal of Education for Business, 75(2), 104-107.
- Lim, F. P. C. (2013). "Impact Of Information Technology On Accounting Systems. Asia Pasific Jornal Of Multimedia Services Convergent With Art." Humanities and Socialgy, 3(2), 93-106.
- Lucia, A. D., ve Lepsinger, R. (1999). "Competency Models: Pinpointing critical success factors in organizations". San Francisco: lossey-Bass/Pfeffer.
- Marr, B.(2018). "Digital Transformation of Accounting and Finance - Artificial Intelligence, Robots and Chatbots" <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/06/01/the-digital-transformation-of-accounting-and-finance-artificial-intelligence-robots-and-chatbots>
- Nwankpa, J. K. ve Roumani, Y. (2016.). "IT Capability and Digital Transformation: A Firm Performance Perspective". In 2016 International Conference on Information Systems, ICIS 2016.
- Pan, G. ve Seow, PS (2016). "Preparing Accounting Graduates For The Digital Revolution: A Critical Look At Information Technology Competencies And Skill Development".Journal Of Education For Businesses, 91 (3), 166-175.
- Roozen, F., Steens, B. ve Spoor, L. (2019). "Technology: Transforming the Finance Function and the CompetenciesManagementAccountants Need".Management Accounting Quarterly, 21(1),1-14.
- Schneck, T.(2015). "Benefits of Using Digital Workflows in Debt Accounts".<https://start.docuware.com/blog/documentmanagement/benefits-of-using-digital-workflows-in-accounts-payable>
- Siddoo, V., Sawattawee, J., Janchai, W. ve Thinnukool, O. (2019). "Discovery Study On DigitalWorkforce Competence İn Thailand". Heliyon, 5(5), 1-12.
- Tam, T. (2013). "What IT knowledge and skills do accounting graduates need?". New Zealand Journal of Applied Business Studies, 11 (2), 23.
- Tan, L. M. and Laswad, F. (2018). "Professional skills required for accountants: what do job post ingstell us?". Accounting Education, 27(4), 403-432.
- Tekbaş, İ. (2018). "Muhasebe Endüstrisinin Yeni Anahtarı: Dijital Okuryazarlık". <https://hbrturkiye.com/blog/muhasebe-endustrsnn-yen-anahtar-djital-okuryazarlk>,
- Tektüfekçi, F. (2012). "Bilgi Teknolojilerinin Muhasebe Uygulamalarına Entegrasyonu ve Bütünleşik Sistemlerle Olan Etkileşim". Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi,4(2), 51-59.

- TÜSİAD, Samsung Türkiye, Deloitte Türkiye, GFK Türkiye, “Türkiye'deki Dijital Değişime CEO Bakışı”. İstanbul, 2016.
- Warner, K.S.R. ve Wäger, M. (2019). “Creating dynamic capabilities for digital transformation: An ongoing strategic renewal process”. *Long Range Planning*, 52(3), 326-349.
- Watty, K., Sugahara, S., Abayadeera, N., Perera, L. ve Mckay, J. (2014). “Towards a global model of accounting education”. *Accounting research journal*, 27, (3), 286-300.
- Xu, H. (2003). “Critical Success Factors For Accounting Information Systems Data Quality.” (Doctoral dissertation, University of Southern Queensland).
- Yardımcıoğlu, M., Karahan, M. ve Yörük, A.(2019). “Dijitalleşme Işığında Muhasebe Mesleğinin Geleceği.” *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (61), 35-46.
- Yaşar, R. Ş. (2019). “Kalıpların Dışına Çıkmak: Yetkinlik Odaklı Muhasebe Eğitimi.” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 81, 85-100.

Extended Abstract

Digital transformation is changing in the accounting profession, as in many professions. This process, which leads to a re-evaluation of the accounting profession, from the way of doing business to the skills to be acquired, has important effects on accountants. The handling of these effects and the search for solutions have been the subject of many studies. However, according to the latest published reports, there is still no consensus on what to teach and how to teach. In order for accountants to survive, create added value and continue their professional lives in the face of digital transformation, it is necessary to understand the effects of digital transformation and reconstruct the profession.

Discussions continue in the literature on the impact of digital transformation on the accounting profession, changing roles and how to acquire the necessary competencies for roles, and no consensus has been reached. In this direction, the effect of digital transformation on accounting professionals was examined in this study. At the same time, suggestions were made for these professional accountants to gain the necessary competencies to keep up with the new digital environment.

A systematic literature review was conducted to identify the emerging needs of accountants with the integration of the computer into accounting, and the reports published by professional organizations were examined in detail.

As a result of the literature review, it was concluded that digital transformation has two important effects on the accounting profession. Professional accountants need new roles and new competencies to fulfill these roles. In line with the explanations made and the information in the literature,

the competencies required for new roles can be examined under three headings. Professional Competence: It covers using professional knowledge and skills to effectively fulfill and support accounting processes, solve problems and increase business performance. Digital Competence: It covers using technology to perform and support accounting processes effectively, solve problems, analyze data and increase business performance. Soft Competence: In addition to professional and digital competence, it includes social skills such as written and verbal communication, problem solving and teamwork.

Companies today devote more time to aligning their organizational structures, operations and strategies with IT. In this case, the creation of a dynamic workforce with a flexible mindset trained with the skill sets necessary to fulfill critical tasks and achieve organizational goals is an important requirement to overcome the challenges accountants face in the context of digital transformation. For the creation of human resources, competency frameworks for the creation of an accounting workforce capable of understanding and using digital knowledge, skills and technology, and the education system needs a curriculum created with new and up-to-date approaches. In addition, the curriculum prepared for digital natives on the transformation of competencies needs to be considered for digital immigrants. It is important for the future of the accounting profession not only with the change of the curriculum, but also with the education of the educator, preparation of educational materials, and most importantly, determining the deficiencies by measuring the current situation.

**RETRACTION NOTICE FOR FROM HISTORICAL AND
SOCIOLOGICAL REALITY TO VIRTUALITY OF THE DIGITAL
AGE: VIRTUALIZATION OF THE COMMUNITY**

“Tarihsel ve Sosyolojik Gerçeklikten Dijital Çağın Sanallığına: Cemaatin
Sanallaşması” Başlıklı Makale İçin Geri Çekme Bildirimi

Saniye VATANDAŞ

Öğr. Gör. Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler
Üniversitesi

saniyevatandas@isparta.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3646-9332>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Dergisi- Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social
Sciences Institute- AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 /Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü-Article Types :	Derleme
Geliş Tarihi-Received Date :	15.01.2020
Kabul Tarihi-Accepted Date :	22.03.2020
Sayfa-Pages : 242-242	https://doi.org/10.31463/aicusbed.674956

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

Retracted/Geri Çekildi

RETRACTION NOTICE FOR FROM HISTORICAL AND
SOCIOLOGICAL REALITY TO VIRTUALITY OF THE
DIGITAL AGE: VIRTUALIZATION OF THE COMMUNITY

“Tarihsel ve Sosyolojik Gerçeklikten Dijital Çağın Sanallığına: Cemaatin Sanallaşması” Başlıklı
Makale İçin Geri Çekme Bildirimi

Saniye VATANDAŞ

Retracted Article: Vatandaş, S. (2020). From Historical and Sociological Reality to Virtuality of The Digital Age: Virtualization of The Community. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 333-354. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.674956>

It has brought to the attention of the Editorial Office of Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute that the retracted article lacked several references which were included in in-text citations. Further communications revealed that the intensity and diversity of errors within the article were immense. The extent of these errors in article were beyond correction by an erratum and enough to raise significant questions about the credibility of the foundations of the article.

Hence, due to apparent violation of ethical practices, above mentioned article is retracted by the editor of Contemporary Educational Technology. We apologize to our readers that this case was not detected during pre-publication.

ENİS BATUR ŞİİRİ The Poetry Of Enis Batur

Mustafa OKÇUL

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı
mustafaokcul@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2463-7511>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Kitap İncelemesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	12.08.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	15.10.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 243-247.	https://doi.org/10.31463/aicusbed.981957

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

iThenticate

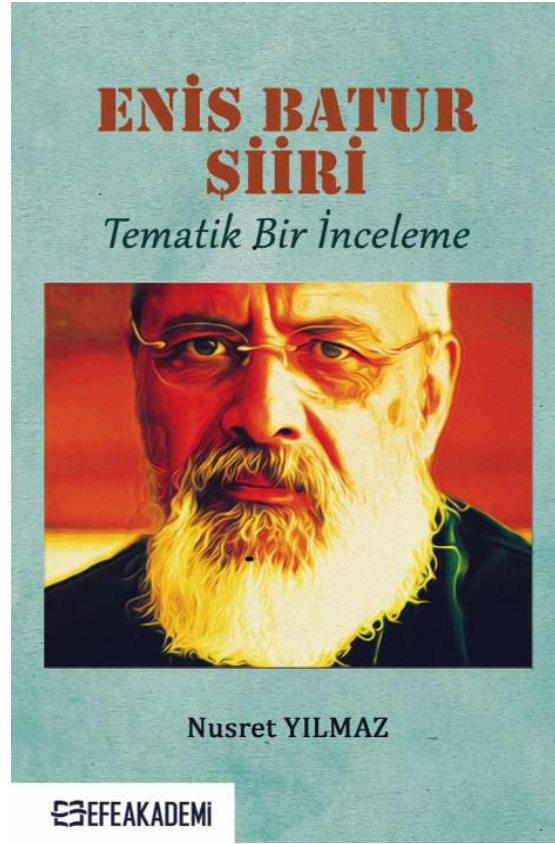

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute
AİCUSBED 7/2, 2021, 243-247.

ENİS BATUR ŞİİRİ
The Poetry Of Enis Batur

Mustafa OKÇUL

Sanatı *taklit* olarak değerlendiren Aristo (1987: 11), sanat eserindeki taklidin “*ya ritim ya söz ya da harmony aracılığıyla*” ortaya çıktığını belirtir. Aristo’ya göre söz üzerine kurulu sanat eserleri, kullanılan araç ve nesnelerin biçim ve işleniş bakımından birbirinden ayırt edilebilmesiyle estetik kimlik kazanır. Şiir sanatını genel olarak taklit etme ve bu eylem sonucunda ortaya çıkan “*hoşlanma*” bağlamında değerlendiren Aristo (1987: 16), insanın taklit vasıtasıyla yaşamın acı veren ve katlanılması zor gerçeklerini estetik bir hale

dönüştürdüğünü açıklar. Aristo'nun şiir odaklı yaptığı bu değerlendirme, edebî metin incelemelerinin temellerini oluşturur. Çağdaş sanat ve edebiyat yorumlamaları, Aristo'nun söz edilen yaklaşımı çerçevesinde sanatçı-eser-toplum-okur unsurları bağlamında yapılmaktadır.

Nusret Yılmaz tarafından 2021 yılında yayınlanan *Enis Batur Şiiri*¹ adlı eser, Batur'un şiir evrenini oluşturan biçim ve içerik unsurlarını şair-şiir-toplum-okur perspektifleri doğrultusunda vermeyi amaçlayan bir çalışmadır.

Nusret Yılmaz, kitabın “Ön Söz” kısmında, "*modern zaman dervishi*" (Yılmaz, 2021: 7) olarak tanımladığı Enes Batur'u neden incelediğine dair bir girizgâh yapmaktadır. Kültürlerarası ve metinlerarası ilişkiler bağlamında eserlerini oluşturan Enis Batur'un evrensel bir sanat anlayışının olduğuna değinen Yılmaz, Enis Batur metnindeki bu özgünlüğün bugüne kadar çalışılmamış olmasının kendisini bu araştırmaya sevk ettiğini açıklar.

Enis Batur, eserlerinde özellikle nesne ve göstergeleri ön plana çıkarmaya özen gösterir. Batur'un şiirleri, onun özel ve toplumsal yaşantısından izler taşımakla beraber psikoloji, sosyoloji gibi farklı disiplinlere malzeme sunacak yetide zengin özellikler barındırır. Nusret Yılmaz, Enis Batur şiirinde beliren bu çok yönlülüğü somut bir çerçeveye oturtmak amacıyla kuramın dört temel atlısı olarak bilinen yazar-eser-toplum-okur unsurlarını bir arada kullanmaktadır. Bu teknik, incelemeye tabi tutulan metinlerin farklı yaklaşımlarla tahlil edilmesi ve daha nesnel sonuçlar elde edilmesi imkânı sunmaktadır. Nusret Yılmaz, *Enis Batur Şiiri* kitabında esas itibariyle “*yazar ve okur*” (2021: 6) unsurlarını merkeze almakla beraber şairin kişisel eğilimlerini, sanatsal beslenme kaynaklarını ve toplumsal şartlarını da göz önünde bulundurarak çalışmasına çok boyutlu bir bakış getirmektedir.

Beş temel başlıktan oluşan *Enis Batur Şiiri* kitabının ilk bölümünde, Enis Batur'un yaşamı hakkında kısa bilgiler sunulur. Enis Batur'un Eskişehir, İstanbul, Ankara, Napoli gibi farklı kentlerde geçen yaşamından bahsedilir. Değişik toplum ve kültürler içerisinde büyümesinin Enis Batur'un “*kültür adamı*” (Yılmaz, 2021: 10) olarak nitelenmesine zemin hazırladığı belirtilir. Öte yandan Enis Batur'da beliren çok kültürlülük olgusunun, onun bazı kesimlerce Türk kültürüne ve edebiyatına “*yabancı*” (Yılmaz, 2021: 10) olması gibi haksız ithamlara maruz kalmasına sebep olduğundan bahsedilir.

¹ Nusret, Yılmaz, *Enis Batur Şiiri*, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul, 2021.

Enis Batur Şiiri çalışmasının ilk kısmının devamında, hem Enis Batur'un şiirleri ve türleriyle ilgili bilgiler detaylıca sunulur hem de şiir dışında kalan metinleri listelenir. Ayrıca Enis Batur hakkında yazılan kitaplar ve yabancı dillerde yayımlanan eserler listelendikten sonra birinci bölüm sonunda, Enis Batur'un aldığı edebiyat ve sanat ödüllerine yer verilmektedir.

Kitabın ikinci bölümü, Batur'un sanat anlayışı ve poetikası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bölümde Enis Batur'un beslendiği şiir kaynakları ile onun şiir ve şaire dair görüşlerine yer verilir. Nusret Yılmaz'ın aktardığına göre Batur, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin her ne kadar geleneksel edebiyatla ilintisi olsa da daha ziyade Batı kaynaklı modernist şiirle beslendiğine inanır. Enis Batur; Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Nazım Hikmet Ran, Birinci ve İkinci Yenicilerin katkılarıyla temelleri oturan modern Türk şiirinin, tıpkı siyasal sistem gibi sırtını Batı'ya yasladığını dile getirir.

Batur'un poetik anlayışına göre şiir, bünyesinde çok katmanlı bir yapı barındırır ve "*yazınsal metnin çoğulluğu ancak okuma ediminin çoğulluğu*" (Yılmaz, 2021: 33) anlayışıyla çözümlenebilir. Bu yönüyle Batur'un şiirine konu olan özne, hem birey hem de toplumsal yönüyle vardır. Enis Batur'un poetikası, gelenek ile modernitenin gerilimi sonucu ortaya çıkan farklı olguları ihtiva edebilecek bir genişliğe sahiptir. Şiir evreni, "*Doğu-Batı sentezi veya çatışması*" (Yılmaz, 2021: 45) minvalinde şekillenen Enis Batur'un şiiri "*çok yönlü*" (Yılmaz, 2021: 47) bir zeminden beslendiği için ancak çok boyutlu bir okumayla kimliğini ele verir.

Nusret Yılmaz'ın çalışmasında, Enis Batur'un teknik olarak Umberto Eco'nun *açık yapıt* yaklaşımından ilham alarak şiirlerini şekillendirdiğinden söz edilir. Şiiri "*bir anlam imparatorluğu olarak*" (Yılmaz, 2021: 55) niteleyen Batur, edebî metnin sağlıklı bir şekilde çözümlenebilmesi için okurun da dâhil olduğu çok yönlü bir okuma yöntemini öne çıkarır. Kapalı bir evren olarak ortaya çıkan şiirin, okur nezdinde anlaşılabilir olması için okurun belli bir kültür birikimine sahip olmasının kaçınılmaz olduğunu düşünen Enis Batur; imge, çağrışım ve nesnelere bir araya gelerek oluşturduğu şiir dilindeki "*yazınsal yaratı bilinci*"nin (Yılmaz, 2021: 58) sağlıklı bir şekilde yorumlanmasının, metnin dil bilimsel açıdan çözümlenmesiyle mümkün olacağına inanır.

Nusret Yılmaz, şiir tekniğini ele aldığı üçüncü bölümde, Enis Batur şiirinin metinlerarasılık ve "*dilbilimsel çözümlenmeler dışında fenomenolojik, psikanalitik çözümlenme gibi tekniklere*" (2021: 60) göre şekillendiğini açıklar.

Bu bölümde Enis Batur'un Fransızca, İngilizce, Latince, Almanca gibi farklı dillerden çeşitli alıntılar yaparak şiir kaynaklarını beynelmilel bir çerçevede sunmaya çaba harcadığına değinilir. Şiirin anlamdan ziyade "ritme" (Yılmaz, 2021: 72) dayanması gerektiğini düşünen Enis Batur, bu ilke doğrultusunda metinlerini şekillendirmek için şiirde "en uygun biçimi ve kalıbı bulma" (Yılmaz, 2021: 68) arayışındadır.

Nusret Yılmaz, Enis Batur şiirinin tematik yönünü anlattığı dördüncü bölümde, şairin şiir evrenini bireysel, toplumsal ve siyasal temalar olmak üzere üç başlık altında inceler. Batur'un şiir evreninde bireysel temalar olarak aşk, ölüm, yalnızlık ön plana çıkarken; toplumsal temalar "Kadın" ve "Yaşam" başlıkları altında sunulur. Siyasal temalar başlığında ise "İsyan / Eleştiri" ve "Tarihi Olaylar" alt başlıkları yer alır. Tarihsel olaylardan hareketle çeşitli toplumsal eleştirilerde bulunan Enis Batur pek çok şiirini, dünya edebiyatından farklı sanatçı ve şairlerden ilham alarak şekillendirir.

Enis Batur şiirinde ön plana çıkan imge, simge, fenomen ve kelimelerin başlıklandırıldığı beşinci bölüm "Simgesel Fenomenler" adını taşır. Nusret Yılmaz, bu bölümde, Enis Batur'un belli simgeleri şiirinde bilinçli şekilde tercih ederek poetikasını şekillendirdiğinden söz eder. Nusret Yılmaz, ilkin fenomenoloji kavramını Ponty, Heidegger, Sartre, Descartes, Kant, Husserl gibi düşünürlerin yaklaşımlarından yola çıkarak geniş bir perspektiften değerlendirir. Sonrasında çıkarımlarını Enis Batur şiir metinleri üzerinde sunarak somutlaştırır. Nusret Yılmaz'ın Enis Batur şiirini diğer disiplinlerden de hareket ederek yorumlaması, şairin poetik duruşunun geniş bir çerçeveden ele alınmasını sağlayarak Enis Batur sanatının çok katmanlı yapısını aydınlatmaktadır.

Batur şiirinde ön plana çıkan fenomenler ile şairin bilinçaltı dünyası arasındaki bağlantıya dikkat çeken Nusret Yılmaz, Enis Batur'un biraz da İkinci Yeninin etkisiyle şiirinin merkezine varoluşsal endişeleri çeşitli nesnelere yerleştirdiğini açıklar. Yılmaz, bu tür temaların ön planda olduğu şiirlerde, esasında "ontolojik kaygı"nın (2021: 173) olduğuna dikkat çeker. Simgelerin tarihsel seyirde yaptığı yolculukta edindiği farklı anlamlar, Enis Batur poetikasında yeniden anlam kazanarak onun "şiir evrenini" (Yılmaz, 2021: 174) meydana getiren unsurlara dönüşür. İnsanlığın Doğu'dan Batı'ya değin oluşturduğu kültürel birikim, Batur'un şiirinde fenomenlere dönüştürerek şekil bulur. Şiirinde imge, çağrışım ve ritmi ön plana çıkarmaya özen gösteren Enis Batur, metinlerindeki tematik vurguyu özellikle zaman, kent, çöl,

örümcek, Nil, karanlık, akrep, at, yağmur, pandora, ayna gibi "*fenomenler*" (Yılmaz, 2021: 176) üzerinden sunmayı tercih eder.

Eserin sonuç bölümünde, toplam beş başlık altında incelenen Enis Batur poetikasıyla ilgili çıkarımlar yer alır. Genel anlamda evrensel bir sanatçı duruşuna sahip olan Enis Batur'un şiirinde öne çıkan özellik, metinlerinin modern unsurlar barındırmasıdır. Şiir evrenini "*kuvvetli bir dil bilinci*" (Yılmaz, 2021: 241) bağlamında oluşturan Enis Batur, tematik yapıyı da imge, simge, çağrışım ve ritimle sağlama hedefindedir. Batur şiirinde biçim ve içeriğin sözcülüğünü, fenomenler ve nesnelere üstlenir. Bu fenomen ve nesnelere karşılık gelen sözcüklerin derin yapıları, Batur şiirinde metinlerarası ve kültürlerarası göndermelerin yoğun kullanılması sonucunu doğurmaktadır.

Enis Batur Şiiri kitabı her ne kadar şairin poetikasını odak noktası yapsa da genel anlamda Enis Batur'un sanatını ihtiva edecek bir perspektife sahiptir. Nusret Yılmaz; felsefe, sosyoloji, psikoloji, tarih gibi edebiyat dışındaki farklı disiplinlerdeki çeşitli teori ve görüşlerden yola çıkarak Enis Batur'un şiir sanatıyla ilgili değerlendirmelerini yapmaktadır. Bu teknik sayesinde okur, Enis Batur şiirine farklı pencerelerden bakma olanağı elde etmektedir. Yılmaz'ın çözümleme ve değerlendirmelerinde konuyla bağlantılı terminolojilerden sık sık faydalanması da eserin dikkat çekici özelliklerindedir. Geniş bir pencereden ele alınan *Enis Batur Şiiri* adlı çalışma, hem akademik araştırmalara hem de şiir meraklılarına Enis Batur metinlerinin anlaşılmasında katkı sunacağı aşikârdır.

Kaynakça

Aristoteles, (1987). *Poetika* (Çev. İsmail Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
Nusret, Y. (2021). *Enis Batur Şiiri*. İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.